BIBLIOTHÈQUE PUBLIQUE ET UNIVERSITAIRE
GENÈVE

דער טוידט פון איוואַן איליטש

ערצעהלונג

פון

לעוו טאלסטאי

איבערזעצט פון רוסישען

פון

אב. קאַהאַן

מיט קריטישע ערקלערונגען פון דעם איבערזעצער

6860-L

ארויסגעגעבען פון „פאַרווערטס"
1918.

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/deathofivanllyic0000abka

איבערזעצער׳ס פארעדע.

דער אריגינאל פון דער מערקווירדיגער ערצעהלונג, וועלכע ווערט דא פארגעלייגט פאר׳ן לעזער אין א אידישער איבערזעצונג, איז ניט געשריעבען אין אזא גלאטע און לייכטע שפראך ווי די שפראך, וועלכע טאלסטאי פלעגט געברויכען דאס רוב.

וועז ער האט פערפאסט „דער טוידט פון איוואן איליטש", איז ער געווען אזוי פערטיעפט אין דעם אינהאלט, אז מיט דער פארמע האט ער, ווי עס שיינט, זיך אבסאלוט ניט אינטערעסירט. די שפראך האט ער אין גאנצען פערנאכלעסיגט. מערקווירדיג: „דער טוידט פון איוואן איליטש" ווערט אנערקענט (און מיט רעכט) פאר די שטארקסטע און טיעפסטע זאך פון טאלסטאי׳ס קירצערע ווערק און פאר איינע פון די טיעפסטע און וואונדער־בארסטע פון אלע זיינע ווערק. און גראד אין דיעזער ערצעהלונג איז דער סטיל אויפער פון די ניט־גערעטענסטע, וועלכע מען קען ביי איהם געפינען.

טאלסטאי האט אימער גע׳דאגה׳ט הויפטזעכליך וועגען דאס וואס ער האט געהאט צו מאלען און זאגען. די שענהייט פון דער שפראך האט פארנומען וועניג פון זיין אויפמערקזאמקייט. אויב די שפראך איז ביי איהם דאס רוב פארט זעהר א שענע, איז זי ממילא שענהן, שענהן פון זיך אליין; איהר באמערקט ביי איהם קיין מאל ניט, אז ער זאל האבען ארויסגעשטעלט א ווארט וויל איהם איז ליעב דער קלאנג. ביי טורגענעוו׳ן געפינט איהר דאס אפט; ביי טאלסטאי׳ן כמעט קיין מאל ניט. דאס הויפט

Copyright 1918
by
Forward Association, N. Y.

פֿאר אָריגינעלע בעלעטריסטישע ארבייט איז אונזער פּאָלקס־אידיש רייך גענוג, שעהן און קרעפטיג און זאפטיג גענוג. וועו עס קומט אָבער צו איבערזעצען, דאָס הייסט וועו אונזער מוטער־שפּראַך דארף זיך צופּאסען צו רייכערע, ענטוויקעלטערע לשונות, דאַן פיהלט זיך איהר רויהקייט זעהר שטאַרק.

דאָס רוב אידישע איבערזעצער העלפען זיך אוים מיט א סך העברעאישע אָדער דייטשע וועדטער און פראזען. אָבער וועו מען וויל איבערזעצען פאר'ן פּאָלק און מען האָט אין זין, אז דאָס רוב פון אונזערע לעזער (הויפּטזעכליך לעזערינען) פערשטעהען די העברעאישע וועדטער ניט, און די דייטשע אויך וועניג, — קען מען אזעלכע מיטלען ניט געברויכען. מען מוז שטענדיג האלטען אין זוכען עפּעס אן אויסוועג, אן איינפאל, וויי איבערצוגעבען דעם אָדער יענעם וואָרט, דעם אָדער יענעם אויסדרוק אויף אידיש. אז ניט, איז איינס פון די צוויי: ענטוועדער די איבערזעצונג וועט זיין א טרייע, אָבער זי וועט זיך לעזען ווי „טערקיש", (און דאָס הייסט אז עס וועט זיין שווער צו כאפען די זאפט פון דעם אָריגינאל, און עס וועט אייגענטליך זיין גאנץ וויים פון טריי צום אָריגינאל), אָדער די איבערזעצונג וועט זיך לעזען גלאַט, נור זי וועט זיין וויים פונ'ם אָריגינאל'ס אינערליכען ווערטה: אָפּט וועט א וויכטיגער געדאנק איבערגעהיפט ווערען; אָפּט וועט א געדאנק איבערגענעבען ווערען פאלש; אָפּט וועט פעהלען די דעליקאטקייט און דער טעם פון א פראזע אָדער פון אן אייניגען וואָרט.

איבערצוזעצען אויף אידיש אזוי, אז „אי דער וואלף זאל זיין זאט אי דאָס שעפּסעלע זאל זיין גאנץ" — דאָס, אלזא, איז אימער א שווערע אויפגאבע. א פשיטא שוין, וועו עס האנדעלט זיך אום אזא געפּלאָנטערטע און דאָך אזא אינהאלטם־פולע און וויכטיגע שפּראַך, ווי די רוסיש פון „דער טויט פון איוואן איליטש."

וועו מען ספּראַווועט זיך שוין מיט די וועדטער און אויסדריקע פון דער ערצעהלונג, האָט מען פאר זיך די שוועריגקייטען פון די לאַנגע, פאַרדרעהטע זעצע. דיעזע זעצע קלינגען אפילו אין

ניט, אז טורגענעוו פלעגט בריכען ווערטער, וועלכע האָבען זיך ניט געפאסט, אוו בלויז ווייל זיי האָבען געהאט א פאָעטישען טאָן אין זיך. אויף קיין פאל ניט! ער איז אויך געווען א צו גרויסער קינסטלער אז ער זאל זיך ארונטערלאָזען צו אזעלכע זאכען. אָבער די מוזיק פון די ווערטער האָט ביי איהם דאָך געשפיעלט א גרויסע ראָלע, א פיעל גרעסערע ווי ביי טאָלסטאָי'ן אָדער ווי ביי דאָסטאָיעווסקי'ן למשל; טורגענעוו פלעגט ניט־ווייל־ענדיג זוכען אזעלכע פארמען, אז עס זאל אויסקומען אי פינקטלעך לויט דעם זין, אי אנגענעהם פאר'ן אויער. טורגענעוו האָט איבערהויפט שטארק ליעב געהאט שהנקייט; אוו זיינע ווערק זיינען וואונדער־שעהן אי אינערליך אי אויסערליך. אז פון זיין פעדער זאל ארויסקומען א ווערק, מיט א שוועכע פארפלאָנטערטע שפראך — דאָס איז אבסאָלוט געווען אונמעגליך.

ביי טאָלסטאָי'ן אָבער האָט דאָס יא געקענט טרעפען, אוו די ערצעהלונג, וועלכע ווערט דא געגעבען, איז א ביישפיעל דערפון. אין איהר איז ער געווען אזוי פארנומען מיט דעם אינהאלט פון זיין שרייבען, אז אן די פארמע האָט ער זיך אזוי ווי גאָר פארגעסען. צו אָפט זיינען די זעצע ביי איהם לאַנגע אוו געדרעהטע; אָפט — פארפלאָנטערטע. פון צייט צו צייט פעהלט אין זיי קלאָהרהייט. אמאל הינקט זאָגאָר צו דער „סינטאקסים", די שפראך־לאָגיק.

איבערצוזעצען פון אזא לשון איז זעהר שווער, הויפטזעכליך ווען כמעט יעדעם ווארט ענטהאלט א וויכטיגען געדאנק אוו ווען איבערהיפען דעם פערפאסער'ס א געדאנק קען מען זיך איבערהויפט ניט ערלויבען.

איבערצוזעצען פון א ענטוויקעלטע שפראך אויף אידיש איז קיין מאל ניט לייכט, אפילו ווען דער אָריגינאל איז געשריבען פון אן אונוויכטיגען שריפטשטעלער. אונזער לשון איז ליטעראריש נאָך יונג אוו אָרים — צו אָרים אז מען זאל אין איהם קענען געפינען א ווארט פאר יעדען ווארט, אן אויסדרוק פאר יעדען אויסדרוק פון אן ענטוויקעלטערע שפראך.

דער טויט פון איוואן איליטש.

I

אין דער גרויסער געריכטס־געבוידע, וועו מען האָט אונ טערבראָכען די זיצונג אין דעם משפט איבער די מעלוווינסקים, זיינען די מיטגלידער פונ׳ם גריכט און דער פּראָקוראָר זיך צוזאמענגעקומען ביי איוואן גריגאָראָוויטש שעבעק׳ען אין קאבי־נעט. עס איז געקומען צו־רייד וועגען דעם בעריהמטען קראסאָוו־סקי פּראָצעס. פּיאָדאָר וואסיליעוויטש האָט זיך צוהיצט טענה־ענדיג, אז די געשיכטע געהערט ניט צום גריכט, און איוואן גריגאָראָוויטש איז געבליבען ביי דאָם זיניגע. פּיאָטר איוואָ־נאָוויטש, וויעדער, וועלכער האָט זיך ניט אריינגעמישט ביי׳ם אָנהויב פון דער דעבאַטע, האָט שוין ווייטער אויך קיין אַנטייל ניט גענומען, און ער האָט גענומען דורכקוקען די צייטונג, וועל־כע מען האָט נאָר וואָס אריינגעבראכט.

— איהר הערט — האָט ער אויסגערופען — איוואן אילִיטש איז געשטאָרבען.

— וואָס רעדט איהר!

— אָט לִעזט! — האָט ער געזאָגט צו פּיאָדאָר וואסיליע־ווִיטש׳ען, דערלאַנגענדיג איהם דעם פרישען נומער, פון וועלכען עס האָט זיך נאָך גענהערט דער ריח פון דרוק.

אין א טרויער רעמלע זיינען געשטאַנען די פאַלגענדע וער־טער:

„מיט א טיעפען טרויער מעלדעט פראָסקאָוויא פּיאָדאָראָוו־נא גאַלאָווינא איהרע פרייַנד און קרובים וועגען דעם טויט פון איהר

אָריגינאַל אויך אָפט אומגעלומפּערט. היינט שטעלט אייך שוין פּאַר וואָס פּאַר א לשון עס וואָלט אַרויסגעקומען וועט מען זאָל שטרענג אָפּהיטען זייער ניט־נעראָטענע פּאָרמע אין דער אידישער איבערזעצונג. דער רעזולטאַט וואָלט געווען אזא צרה'דיגער זאַרט אידיש, אז עס וואָלט פּראָסט ניט געהאַט קיין טעם און קיין ריח.

עס קומט דעריבער אויס, אז די לאַנגע פּאַרפּלאָנטערטע זעצע מוז מען ניט זעלטען צושניידען; פון איין זאַץ מוז מען מאַכען צוויי אָדער מעהר קירצערע זעצע. און וואָס אַנבעטרעפט די בעזונדערע ווערטער אָדער אויסדריקע, מוז מען זיי זעהר אָפט אויסלערנען ניט מיט א וואָרט פּאַר א וואָרט, א פּראָזע פּאַר א פּראָזע, (דאָס האָט קיין זין ניט, אָפילו ווען מען איבערזעצט אין א פּיעל ענטוויקעלטערער שפּראַך ווי אידיש) נור אויף א פּיעל פּריי־ערען שטייגער. אויף איין וואָרט איז אמאָל נויטיג צו געברויכען עטליכע; אנשטאָט א געוויסע פּאָרמע — אַן אַנדער פּאָרמע.

דער עיקר איז, אז קיין געדאַנק פון טאָלסטאָי'ס א וואָרט, קיין שאַטירונג פון זיינעם א געדאַנק, זאָל ניט דורכגעלאָזען ווערען אָדער פאַרפּעלשט ווערען, און אז צו דער זעלבער צייט זאָל זיך לעזען ווי אידיש דאַרף זיך לעזען.

צום שלום פון דער אידישער איבערזעצונג פון „דעם טויט פון איוואַן אילִיטש" וועט דער לעזער געפינען נאָטיצען פון דעם איבערזעצער וועגען דער גאַנצער ערצעהלונג, קריטישע בעמערקונגען און ערקלעהרונגען איבער יעדען קאַפּיטעל בעזונדער.

די נאָטיצען וועלען געגעבען קאַפּיטעל־וויז, מיט די קאַפּיטעל־נומערען פון דער ערצעהלונג, כדי דעם לעזער זאָל זיין בעקוועמער אין דער ערצעהלונג צו געפינען יעדען פּלאַץ, וועלכער וועלט קריטיש בעשפּראָכען.

א. ק.

טראכט — מיין פרוי וועט זיך דערפרעהען. איצט וועט זי שוין ניט קענען זאגען, אז איך טהו גאר ניט פאר איהר פאמיליע."

— איך האָב געוואוסט, אז ער וועט שוין ניט אויפשטעהן — האָט פיאָטר איוואַנאָוויטש געזאגט צו די אַנדערע — א שאד אזא מענש!

— פון וואָס איז ער אייגענטליך געשטאָרבען?

— די דאָקטוירים האָבען אַליין גענוי ניט געוואוסט. דאָס הייסט, זיי האָבען יא געזאגט וואָס דאָס איז, נור יעדער האָט נעמיינט אז דאָס איז אן אנדער זאך. דעם לעצטען מאל, וועו איך האָב איהם בעזוכט, האָב איך געמיינט, אז ער ווערט בעסער.

— און איך בין ביי איהם ניט געווען פון יום־טוב אן. איך האָב זיך אלץ נעקליבען.

— ער האָט עפעס איבערגעלאָזען?

— די פרוי האָט דאכט זיך עפעס, אבער זעהר וועניג.

— מען'ט מוזען אריבערפאהרען. עס איז אזוי ווייט.

— פון אייך איז ווייט. פון אייך איז אלץ ווייט.

— ער קען מיר אלץ ניט פערצייהען וואָס איך וואוין איבער'ן וואסער — האָט פיאָטר איוואַנאָוויטש זיך אבגערופען, שמייכלענדיג צו שעבעק'ען.

מען האָט זיך צורעדט וועגען דעם ווי ווייט מען וואוינט אייגער פון אנדערען אין א גרויסע שטאָדט, און מען איז צוריק אריין אין דעם גאריכטס־זאל.

א חוץ דעם וואָס דיזעזער טויט האָט אין יעדען אריינגערופען געדאנקען און האָפנונגען וועגען די ענדערונגען וואָס וועלען פון דעם אריסקומען אין זייערע שטעלען, האָט דער טוידט גופא, דער פאקט, אז עס איז געשטאָרבען א נאָהענטער בעקאנטער, אין זיי ערוועקט א נעפיהל פון פרייד, וואָס געשטאָרבען איז ער, ניט איך.

„ווי נעפעהלט דאָס דיר! נעשטאָרבען גאר! איך אָבער ניט" — אזוי האָט יעדער געטראכט אדער געפיהלט.

איוואן אילויטש'עס נאָהענטע בעקאנטע, זיינע זאנגנאנטע פריינד, האָבען דערביי ניט ווילענדיג זיך געקלעהרט, אז זיי וועט

ליבען מאן, דעם מיטגליעד פון דער סודבנאיא פאלאטא,*) אי־
וואן אילימיטש גאלאווין,**) וועלכער איז געשטאַרבען דעם פערטען
פעברואר פון דיזען יאָהר 1882. די לויה וועט זיין פרייטאג, איינס
אוהר בייטאג".

איוואן אילימיטש איז געווען זייער אלעמנ'ס א חבר און זיי
האבען איהם אלע געליעבט.

שוין עטליכע וואכען ווי ער איז קראנק געווען. מען האט
געזאגט אז ס'איז אזא פעהלער, אז עס איז קיין האפענונג ניטא.
זיין שטעלע האט נאך דערווייל קיין אנדערער ניט פארנומען;
מען האט אבער גערעכענט, אז אויב ער וועט שטארבען, וועט מען
דעם פלאץ אפשר געבען אלעקסיעוו'ען, און אלעקסיעוו'ס
פלאץ וועט מסתמא אנקומען ווינניקאוו'ען אדער שטאבעל'ען.
אלזא, וועו די וואס זיינען דא איצט געווען פערזאמלט, האבען
דערהערט וועגען איוואן אילימיטש'ס טויט, איז ביי יעדען פון זיי
דער ערשטער געדאנק געווען וועגען דעם ווי זיי אדער זייערע
בעקאנטע וועלען צוליעב דעם בעקומען נייע שטעלען אדער הע־
כערע שטעלען.

„איך וועל איצט נעווים בעקומען שטאבעל'ס אדער ווינני־
קאוו'ס פלאץ — האט פיאדאר וואסיליעוויטש זיך געקלערט, —
„מען האט מיר שוין לאנג צוגעזאגט. דאס הייסט, איך וועל
בעקומען מיט אכט הונדערט רובל א יאהר מעהר, א חוץ קאנצע־
ליארסקע הוצאות".

„מען דארף בעטען, אז מען זאל מיין שוואגער אריבער־
ברייגען פון קאלוגע — האט פיאטר איוואנאוויטש זיך גע־

*) א העכערער גריכט.

**) איוואן איז דער נאמען; אילימיטש הייסט דער זוהן פון אילי־א
(בן אליהו) און גאלאווין איז דער פאמיליען נאמען. אין רוסלאנד
רופט מען א מענשען מיימטענם מיט זיין אייגענעם נאמען און זיין
פאטער'ס נאמען. אזוי ווי אויף אידיש, למשל, חיים בערי'ס אדער
חנה פייגע'ס.

טראָגען, דאָס אלץ האָט, ווי אימער, געהאט אן עלעגאנטע וואזשנע־קייט אין זיך; און דיעזע וואזשנעקייט זיינע, וועלכע האָט זיך קיין מאל ניט געפאסט צו זיין לוסטיגען כאראקטער, האָט ביי דעם איצטיגען גייסט פון טוידט און טרויער בעקומען א בעזונדערען געפעפערטען טעם. אזא איינדרוק האָט דאָס געמאכט אויף פּיאָטר איוואנאָוויטש'ן.

פּיאָטר איוואנאָוויטש האָט די צווויי דאָמען אָבגעטרעטען דעם וועג און נאָכגעהענדיג נאָך זיי, איז ער לאַנגזאם ארויף אויף די טרעפ. שווארץ איז געבליבען שטעהן אויפ'ן אויבערשטען טרעפּל. פּיאָטר איוואנאָוויטש האָט פערשטאַנען וואָס ער מיינט: ער האָט מסתמא געוואלט אָפּמאכען מיט איהם וואו היינט צו שפּיעלען א קערטעל. די דאָמען זיינען ארויף צו דער אלמנה, וועהרענד שווארץ, מיט ערנסטע פערמאכטע, פעסטע ליפּען און מיט א שטיפּערישען בליק אין די אויגען, האָט מיט די ברעמען פּיאָטר איוואנאָוויטש'ן אָנגעוויזען רעבטס, אויפ'ן צימער וואו דער מת איז געלעגען.

פּיאָטר איוואנאָוויטש איז אהין ארײַן מיט דעם געפיהל, וועלכען מענשען האָבען געוועהנליך אין אזעלכע פעלע: ער האָט ניט געוואוסט וואָס ער וועט דאָרטען דאַרפען טהאָן, ווי ער זאל זיך האלטען. איין זאַך האָט ער געוואוסט — אז צלם'ען זיך שאדט אין אזא פאל געווים ניט. צי מען דארף זיך בוקען אויך, וועגען דעם איז ער ניט געווען זיכער; אלזא האָט ער זיך אויסגעקליבען א מיטעל־וועג: ארײַנקומענדיג אין טויטען־צימער, האָט ער אנגעהויבען זיך צו צלם'ען און אביסעל זיך צו נייגען אויך. אויף ווי ווייט דיעזע בעוועגונגען פון זיין האַנט און פון זיין קאָפּ האָבען איהם ערלויבט, האָט ער צו דער זעלבער צייט בעקוקט דעם צימער. צוויי יונגע לייט, פּליטניקעם פון דעם געשטאַרבענעם, דאָכט זיך, זיינען ארויסגעגאַנגען צלם'ענדיג זיך. איינער פון זיי איז געווען א גימנאזיסט. אן אלטעטשקע איז געשטאַנען ניט ריהרענדיג זיך, און א דאָמע, ביי וועלכע די ברעמען זיינען געווען אויפגעהויבען אויף א זאַנדערבארען שטייגער, האָט צו איהר

אויסקומען צו ערפילען זעהר לאנגווייליגע פליכטען: פאהרען צו דער צערעמאניע, בעזוכען און מנחם אבל זיין די אלמנה.

דעם געשטארבענעם'ס נאהענטע פריינד זיינען געווען: פיאטר וואסילעוויטש און פיאטר איוואנאוויטש.

פיאטר איוואנאוויטש איז מיט איהם צוזאמען געאנגען אין דער יוריספרודענץ שוהלע, און ער האט פון איהם בעקומען טובות.

ביי'ם עסען, ביי זיך אין דער היים, האט פיאטר איוואנאוויטש זיין פרוי געזאגט אז איוואן איליטש איז געשטארבען. אויך האט ער איהר געזאגט אז איצט וועט מען מסתמא קענען פועלע'ן, מען זאל איהר ברודער געבען א שטעלע אין זייער שטאדט. געוואהנליך פלענט פיאטר איוואנאוויטש נאכ'ן עסען זיך צוליינגען. דיעזען מאל האט ער דאס ניט געטאהן, נור ער האט אנגעטהאן זיין פראק און איז אוועקגעפאהרען אויף איוואן איליטש'עס וואוינונג.

ביים צופאהר צו איוואן איליטש'עם קוואטיר איז געשטאנען א קארעטע און צוויי איזוואשטשיקעס. אינווענדיג, אינ'ם אריינגאנג, לעבען די היינגערס, איז געשטאנען צוגעשפארט צום וואנט א גלאנצאוונער דעקעל פון א טרונע מיט פרענזלעך און מיט זילבערנע בעפוצונגען. צוויי דאמען אין שווארצען האבען געהאלטען בעפוצונגען. צוויי דאמען אין שווארצען האבען געהאלטען אויסטהאן פון זיך זייערע פוטערנע מאנטלען. איינע פון זיי — איוואן איליטש'עס שוועסטער — האט פיאטר איוואנאוויטש געקענט; די צווייטע איז איהם געווען אומבעקאנט. פיאטר איוואנאוויטש'עם חבר, שווארץ, האט געהאלטען אין ארוטערקומען פון די טרעפ. אבער דערזעהענדיג איהם, האט ער זיך אבגעשטעלט אויפ'ן אויבערשטען טרעפעל, און א וואונק געטהאן צו איהם, ווי אייגער זאגט מיט שפאס: „א נארישע שטיקעל ארבייט האט איוואן איליטש אבגעטהאן. מיר וועלען אזא נארישקייט ניט טהאן, ניט אמת?"

שווארץ'עס פנים מיט זיינע ענגלישע באקען־בארדען, אוך זיין גאנצע פיגור די דארע, מיט דעם פראק וואס ער האט איצט ג־

וואָס מען האָט בעראַרפט טהאָן איז געטהאָן געוואָרען, און טאַקי
ווי געהעריג איז. א חוץ דעם האָט דיעזער אויסדרוק אין זיך
ענטהאַלטען א פֿאַרוואַורף אָדער א דערמאָנונג, א וואַרנונג
צו די לעבעדיגע. פּיאָטר איוואַנאָוויטש'ען האָט זיך געדוכט, אז
דיעזער פֿאַרוואורף פֿאַסט זיך דאָ ניט, און אז יעדענפֿאַלס האָט עס
ניט קיין שייכות צו איהם, צו פּיאָטר איוואַנאָוויטש'ן. עפּעס איז
איהם געוואָרען אונאַנגענעהם; אַלזאָ, האָט ער אין אייליגים זיך
נאָך אמאָל איבערגע'צלם'ט, און אויף גיך — שוין צו גיך, ווי איהם
האָט זיך געדוכט, נאָר ניט ווי די אַנשטענדיגקייט האָט גע־
פֿאדערט — האָט ער זיך א קעהר געטהאָן און זיך געלאָזען געהן
צום טיר. אין דעם צימער, דורך וועלכען ער איז דורכגעגאַנגען,
האָט אויף איהם געוואָרט שוואַרץ. ער איז געשטאַנען מיט די
פּיס אויסגעשפּרייט און שפּיעלענדיג זיך הינטער'ן רוקען מיט זיין
קאַפּעלוש. א קוק טהאָנדיג אויף שוואַרץ'ס שפּיעלענדיגע, ציר־
טיגע, עלעגאַנטע פיגור, האָט פּיאָטר איוואַנאָוויטש זיך גלייך דער־
פּיהלט אַנגענעהמער, פּרישער. ער האָט פערשטאַנען, אז שוואַרץ'ען
הויבען די טרויערריגע סצענעס ניט אָן צו קימערען, אז ניעדער־
געשלאָגען צו ווערען פון אזעלכע זאכען איז ניט אין זיין נאַטור.
ער האָט געהאַט אַזא אויסזעהן, שוואַרץ, אז עס האָט זיך געדוכט,
אז ער זאָגט מיט שפּאַס: דאָס וואָס ביי איוואַן אילִיטש'ען איז א
לויה קען אויף קיין אַרט אונז ניט שטערען צו פיהרען דעם פּראָצעס
אין דער ריכטיגער אַרדנונג, דאָס הייסט, קיין זאַך קען ניט שטע־
רען טאַקי היינט אבענד פאַנאַנדער־צו־עפענען א נייע טאַליע קאַר־
טען בשעת דער לאַקיי וועט אוועקשטעלען פיער פּרישע ליכט;
איבערהויפּט איז ניטא קיין אורזאַכע צו מיינען, אז צוליעב דעם,
וואָס דאָ האָט פאַסירט, דאַרפען מיר דעם היינטיגען אבענד ניט
פאַרברייגען מיט פערגעניגען. — און ער האָט דאָס טאַקי געזאָגט
מיט וועלטער אויך — א שושקע געטהאָן פּיאָטר איוואַנאָוויטש'ען,
וועלן יענער איז פאַרביי־געגאַנגען. ער האָט איהם פאַרגעשלאָגען
אין אבענד מיט איהם צוצושטעהן צו א קערטעל ביי פּיאַדאָר וואַ־
סיליוויטש'ען. אָבער ווי עס האָט אויסגעזעהן, איז שוין פּיאָטר

עפעם געשושקעט. א דיאטשאק,*) אין א שווארצען ראק, א מונ־
טערער, אן ענערגישער, האט עפעם געזאגט א תפלה; ער האט
געזאגט הויך, מיט דעם פעסטען טאן פון איינעם וואס „אז ער
זאגט איז געזאגט". דער פויער גערעכט, אן אונטער־דיענער, איז
פארבייגענאנגען פארבי פיאטר איוואנאוויטש'ען מיט שטילע
טריט, און אויסגעשאטען די פאדלאגע מיט עפעם. וועז פיאטר
איוואנאוויטש האט דאס דערזעהן, האט ער גלייך דערפיהלט א
לייכטען גערוך, דעם גערוך פון א טויטען קערפער. וועז פיאטר אי־
וואנאוויטש איז דא געווען פארינען מאל, האט ער דיעזען פויער
געזעהן ביי איוואן אילימש'ען אין צימער. ער האט דעם קראנקען
בעריענט אנשטאט א וואטס־פרוי. און איוואן אילימש האט ליעב
געהאט איהם צו זעהן לעבען זיך. פיאטר איוואנאוויטש האט זיך
אלין גע'צלם'ט און אביסעלע זיך געבוקט. ער האט זיך געבוקט
אין־מיטען, צווישען דעם טויטען און דעם שמש מיט די הויליגע
בילדער, וועלכע זיינען געשטאנען אויפ'ן טיש, אין א ווינקעל.
דערנאך וועז ער האט גערעכענט אז עס איז שוין גענוג זיך צו־
צלם'ען, האט ער זיך אבגעשטעלט און גענומען בעקוקען דעם מת.

דער מת איז געלעגען, ווי אלע מתים ליגענען — זעהר שווער
ארבגעזונקען מיט די פערגליווערטע גלידער אינ'ם ווייכען אונ־
טערשלאג פון דער טרונע, מיט'ן צוזאמענגעבויגענעם קאפ אויפ'ן
קישעלע; ער איז געלעגען אויסשטעלענדיג, ווי א מת שטעלט
אימער אוים, זיין גלעזען, וואקסענעם שטערען מיט פלעקען אויף
די איינגעפאלענע שלייפען, און זיין סטארטשענדיגען נאז, וועל־
כער האט כמעט אנגעריהרט זיין אויבערשטע ליפ. זינט פיאטר
איוואנאוויטש'ס לעצטען וויזיט האט ער זיך שטארק געענדערט;
ער איז נאך דארער געווארען; אבער — ווי ביי אלע מתים —
איז דער פנים געווען ביי איהם שעהנער, הויפטזעכליך וואשענער,
ווי ער איז געווען ביי דעם לעבעדיגען איוואן אילימש. אויפ'ן
פנים איז געלעגען אן אויסדרוק, גלייך ווי ער וואלט געזאגט, אז

*) א שמש אין א רוסישע קירכע.

מיט אייך רעדען — האָט די אַלמנה געזאָגט — גיט מיר אייער אָרים.

פּיאָטר איוואַנאָוויטש האָט איהר גענומען געאָרימט, און זיי זיינען אַריין אין די אינוועניגסטע צימערען. זיי זיינען פּאַרבייגענאַנגען שוואַרץ'ען, וועלכער האָט צו פּיאָטר איוואַנאָוויטש'ען אומעדיגען וואונק געטהאָן.

„נאדיר א קערטע! — האָט געזאָגט זיין שטיפערשער בליק — איהר וועט שוין מוזען מוחל זיין. מיר וועלען געפינען אן אַנדערן צום שפּיעלען. אפשר וועט איהר נעהמען א פּינפּטע האַנט... דאָם חייסט, אויב איהר וועט זיך פּאָרט אַרויסרייסען און קומען."

פּיאָטר איוואַנאָוויטש האָט אָבגעזיפּצט נאָך טיעפער און טרויעריגער און פּראַסקאָוויא פּיאָדאָראָווגא האָט איהם דאַנקבאַר א דריק געטהאָן די האַנט. אַריינקומענדיג אין זאַל, וועלכער איז געווען בעשלאָגען מיט א רויז־פּאַרבּיגען קרעטאָן און בעלויכטען מיט א פּערדונקעלטען לאָמפּ, האָבען זיי זיך געזעצט בייַן טיש: זי אויף דער קאַנאַפּע, און ער אויף א נידעריגען וויכען בענקעל מיט קאַליע־געוואָרענע ספּרונזשינעס. פּראַסקאָוויא פּיאָדאָראָווגא האָט איהם געוואָלט ווארנען, אז ער זאל זיך בעסער זעצען אויף אן אַנדער שטוהל; זי האָט אָבער געפיהלט, אז אין איהר יעצטיגער לאָגע פּאַסט עס ניט. עס פּאַסט ניט אז איהר זאָלען ליגען אין זינען אזעלכע קלייניגקייטען; אַלזא האָט זי דאָם דורכגעלאָזען. זעצענדיג זיך אויף א ניעדעריגען שטולבעל, האָט פּיאָטר איוואַנאָוויטש זיך דערמאָהנט, ווי איוואַן אילימש האָט געפּלאַנעוועט און צוגעריכט דיעזען זאַל און ווי ער האָט זיך מיט איהם אן עצה געהאלטען אָט טאקי וועגען דיעזען ראָזוועון קרעטאָן מיט די גרינע בלעטער. דער זאַל איז געווען פול מיט מעבעל און אלער־לייַ אַנדערע זאכען. ווי די אַלמנה איז אזוי פּאַרבייגענאַנגען פּאַרבּיי דעם טיש און זיך געזעצט אויף דער סאָפּא, האָט דער שוואַרצער טול פון איהר שוואַרצער מאַנטיליע זיך פּאַרטשעפּעט אן די שניצעריי פון'ם טיש. פּיאָטר איוואַנאָוויטש האָט זיך עטוואָס אויפגעהויבען אום דאָם אָבצוטשעפּען. דערבּיי האָט די

איוואנאוויטש'ען היינט צו שפּיעלען אין קאַרטען ניט באשערט געווען. פּראַסקאָוויא פּיאַראָוונא — א דיקע, ניט קיין הויכע פרוי, וועלכע איז פון די פּליציעם ארונטערצו געוואָרען אלץ ברייטער, טראָץ אלע מיטלען, וואָס זי האָט אָנגעוועדעט צו בלייבען שלאַנק, און וועלכע איז איצט געווען אָנגעטאָן אין שוואַרצען, מיט א שוואַרצען טול אויפ'ן קאָפּ, מיט ברעמען וועלכע זיינען געווען פונקט אזוי זאַנדערבאַר אויפגעהויבען ווי ביי דער דאַמע, וואָס איז געשטאַנען לעבען דער טרונע — פּראַסקאָוויא פּיאַדאָראָונא איז ארויסגעקומען פון איהרע צימערען מיט אַנדערע דאַמען, און בעגלייטענדיג זיי צו דער טיר פון טויטען־צימער, האָט זי געזאָגט: „באלד וועט מען אָנפאַנגען די פּאַניכידע.*) געהט אריין".

שווארץ האָט זיך א נייג געטהאָן אויף אן אונבעשטימטען שטייגער און איז געבליבען שטעהן. אויף דער בעל־הבית'טעם פּאַרשלאָג האָט ער ניט געזאָגט ניט יאָ, ניט ניין. דערזעהענדיג פּיאָטר איוואָנאָוויטש'ען, האָט פּראַסקאָוויא פּיאַראָוונא א זיפּץ געטהאָן, צוגעגאַנגען צו איהם גאַנץ נאָהענט, געמומען איהם פאר'ן האַנט און געזאָגט: „איך וויים, אז איהר זייט געווען איוואַן איליטש'עס אן אמת'ער פרייַנד". און זי האָט אויף איהם א קוק געטהאָן, ערוואַרטענדיג אז ער וועט טהאָן וואָס אלע טהוען, וועז מען זאָגט צו זיי אזעלכע וועדטער.

פּיאָטר איוואָנאָוויטש האָט געוואוסט, אז פונקט ווי דאָרטען, אינ'ם טויטען־צימער, האָט מען בעדאַרפט זיך צלם'ען, אזוי מוז מען דאָ דריקען די האַנט, א זיפּץ טהאָן און זאָגען: „איהר מעגט זיין זיכער אין דעם". און ער האָט אזוי געטהאָן, און וועז ער האָט אזוי געטהאָן, האָט ער דערפיהלט אז עס איז ארויסגעקומען טאקי דאָס וואָס ער האָט ערווארטעט: אז ער פיהלט זיך געריהרט און אז זי פיהלט זיך אויך געריהרט.

— קומט! איידער מען וועט דאָרטען אָנפאַנגען... איך וויל

*) א מין „אל מלא רחמים", א געבעט פאַר א געשטאָרבענעם.

וועגען כאַריסטען צו דער לויה. סאָקאָלאָוו איז ארויסגענאַנגען.

— איך גיב אויף אַלץ אַליין אכטונג — האָט זי געזאָגט צו פּיאָטר איוואַנאָוויטש'ן, און דערביי האָט זי אָבגערוקט אָן א זייט די אַלבאָמען, וואָס זיינען געלעגען אויפ'ן טיש. בעמערקענדיג, אז אויף פּיאָטר איוואַנאָוויטש'ס פּאָפּיראָס איז שוין פּאַראַן א היבשע שטיק אש און עס האָלט ביים ארָאבפּאַלען אויפ'ן טיש, האָט זי זיך צוגעאייַלט צו איהם צוצורוקען אן אש־טעצל — זאָגען אז צוליעב מיין אונגליק קען איך זיך ניט בעשעפטיגען מיט פּראַקטישע זאכען, דאָם וואָלט געווען צבועצסטווא. און אויב איך קען געפינען עפעס, איך וועל ניט זאָגען א טרויסט... נאָר עפעס אזוינס, וואָס זאָל מיר העלפען זיך ארויסשלאָגען מיין אונגליק פון קאָפּ, אויב איך קען דאָס געפינען, געפין איך דאָס אין דעם וואָס איך זאָרג וועגען איהם טאקי.

זי האָט וויעדער ארויסגענומען די פּאַטשייַלקע, אזוי ווי זי וואָלט געהאַלטען ביים צוואוויינען זיך; האָט אָבער פּלוצלונג א טרייסל געטהאָן מיט'ן קאָפּ אזוי ווי זיך אָנטהועגדיג א כח ניט צו וויינען, און געגומען ריידען רוהיג.

— מילא וואָס קען מען העלפען... איך האָב מיט אייך עפעס צו ריידען.

פּיאָטר איוואַנאָוויטש האָט זיך א נייג געטהאָן; ער האָט זיך אָבער כמעט ניט גריהרט פון אָרט, וואָרים די ספּרונגשינע פון וויכען בענקעלע האָט זיך גלייך געגומען בעוועגען אונטער איהם, און ער האָט איהר ניט געוואָלט געבען די מעגליכקייט זיך פּאַנאַ־דערצוקאָזען.

— די לעצטע טעג האָט ער געהאַט שרעקליכע יסורים — האָט זי געזאָגט.

— נעבאך שטאַרק געליטען?

— עס איז געווען שרעקליך. די לעצטע מינוטען, וואָס זאָג איך מינוטען, גאַנצע שטונדען האָט ער געשריען אָהן אן אויפ־הער. דריי מעת־לעת נאָכאַנאַנד האָט ער געשריען. עס איז געווען שרעקליך. איך וואונדער זיך אויף זיך אַליין, ווי אזוי איך האָב

פריי געווארענע ספרונזשינע פונ׳ם ווייכען בענקעלע געגומען שפרינגען און איהם אונטערשטופען. די אלמנה האט אליין געפרופט אבטשעפען דעם טול און פיאטר איוואנאוויטש האט זיך וויעדער אוועקגעזעצט, ארונטערדריקענדיג די ספרונזשינע, וועלכע האט זיך אזוי צובונטעוועט אונטער איהם. אבער די אלמנה האט דעם טול אין גאנצען ניט אבגעטשעפעט, און פיאטר איוואנאוויטש האט זיך וויעדער אויפגעהויבען, און דער בענקעלע האט וויעדער גענומען זיך בונטעווען, און זאגאר א קנאק געטהאן. וועז דאס אלץ האט זיך געענדיגט, האט זי ארויסגענומען א ריינע באטיסטענע פאטשיילקע און אנגעהויבען צו ווישנען. פיאטר איוואנאוויטש׳ען אבער האט די סצענע מיט דעם טול און זיין קאמף מיט די ספרונזשינקע אבגעקיקט, און ער איז געזעסען ווי אן אנגעלאזענער. פון דיעזער אונאנגענעהמער לאגע איז ער אבער באלד בעפרייט געווארען: עס איז ארייננעקומען סאקאלאוו, איוואן אילימש׳עס הויפט־דיענער. ער האט דער בעל־הבית׳טע בעריכטעט, אז דער ארט, וועלכען זי האט אויסגעקליבען אויפ׳ן בית־עולם וועט קאסטען 200 רובעל. זי האט אויפגעהערט צו ווישנען, און א קוק טהוענדיג אויף פיאטר איוואנאוויטש׳ען מיט א מינע פון א קרבן, האט זי געזאגט אויף פראנצויזיש, אז עס איז איהר זעהר שווער. פיאטר איוואנאוויטש האט געענטפערט מיט א מינע, אהן ווערטער, אז ער פערשטעהט איהר לאגע זעהר גוט.

— רויכערט — האט זי צו איהם געזאגט מיט א מינע פון פריינדליכע ערלויבעניש ניט צו קוקען אויף קיין צערעמאניעס, אבער צו דער זעלבער צייט מיט א טאן פון ניעדערגעשלאגענהייט: און זי האט גענומען סאקאלאוו׳ען אויספרעגען דעם פרייז אויף פערשיעדענע קברים.

רויכערענדיג זיין פאפיראס, האט פיאטר איוואנאוויטש זיך צוגעהערט ווי זי רעדט מיט׳ן דיענער. ער האט בעמערקט אז זי פרעגט דעם פרייז אויף פערשיעדענע קברים מיט אלע אינצעלהייטען. ענדליך האט זי בעשלאסען וואס פאר א קבר צו קויפען. דאן האט זי דעם דיענער געגעבען א בעפעהל

נאָך דעם ווי זיי האָבען זיך דורכגעשמועסט וועגען די אייג־צעלהייטען פון די שרעקליכע יסורים וואָס איוואן אילימש איז אויסגעשטאנען (וועגען דיעזע אייגצעלהייטען האָט פיאָטר איוואָנא־וויטש זיך דערוואוסט בלויז פון דעם, ווי איוואן אילימש'עס מא־טערנעם האָט געווירקט אויף פראסקאוויא פיאדאראוונא'ס נערוועז), נאָך דעם ווי זיי האָבען וועגען דאָס אלעס זיך דורכגעשמועסט, האָט ער געזעהן אז די אלמנה קלייבט זיך שוין צוצוקומען צום ענין.

— אך, פיאָטר איוואָנאָוויטש, ווי שווער עס איז! ס'איז שרעקליך שווער! שרעקליך שווער! — און זי האָט זיך וויעדער צו־ווייגט.

פיאָטר איוואָנאָוויטש האָט א זיפץ געטהאָן און געווארט ביז זי וועט אויסשניצען דעם נאז. וען זי האָט שוין אויסגע־שנייצט דעם נאז, האָט ער געזאָגט מיט א טאָן פון מיטלייד: „איך קען זיך פארשטעלען..."

זיי האָבען זיך וויעדער צורעדט, און דיעזען מאָל האָט זי ארויסגעזאָגט דאָס וואָס איז בעשי־נפערלעך געווען דער הויפט ענין ביי איהר: זי האָט געוואָלט דערגעהן, ווי אזוי צוליעב איהר מאַנ'ס טוידט, קען זי בעקומען גלעד פון דער רעגיערונג. זי האָט כלומרשט געפרעגט ביי איהם אן עצה וועגען דער פענסיע וואָס איהר קומט. אָבער ער האָט געזעהן אז דאָס וויסט זי שוין מיט אלע ברעקלעך, נאָך מעהר ווי ער; זי האָט געוואוסט אלץ וואָס זי קען פון דער רעגיערונג ארויסציהען צוליעב איהר מאַנ'ס טוידט; זי האָט אָבער געוואָלט וויסען צי קען זי ניט ארויסשלע־פען מעהר. פיאָטר איוואָנאָוויטש האָט זיך געמטאַרעט צוצוקלעה־רען עפעם א מיטעל דערצו; ער האָט אָבער א טראכט געטהאָן, נור פון יוצא וועגען, א קריטיקיר געטהאָן די רעגיערונג פאר וואָס זי איז אזוי קארג, און געזאָגט, אז מעהר וועט זי, דאכט זיך, ניט קענען בעקומען. דאן האָט זי א זיפץ געטהאָן, און גענומען זוכען א מיטעל ווי אזוי פון דעם גאסט זיך צו בעפרייען. ער האָט דאָס פערשטאנען, אלזו האָט ער פערלאָשען דעם פאפיראָס, זיך אויפ־

דאס אויסגעהאלטען. אין דעם פערטען ציטער האט מען גע־קענט הערען זיין געשריי. אך, וואס איך בין אויסגעשטאנען!

— איז ער דען נאך אלץ געווען ביים זינען? — האט פיאטר איוואנאוויטש געפרעגט.

— יא, — האט זי א שעפטשע געטהאן — ביז דער לעצ־טער מינוט. ער האט זיך מיט אונז געזעגענט א פערטל שעה איידער ער איז אויסגעגאנגען. ער האט זאגאר געבעטען, אז מען זאל וואלאדיע'ן ארויספיהרען.

דער גרעאנק וועגען די שרעקליכע יסורים פון א מענשען, וועלכען ער האט אזוי גוט געקענט, צוגערשט אלס א לוסטיגען אינ־גל, און שפעטער אלס אן ערוואקסענעם חבר, האט אויף פיאטר איוואנאוויטש'ן — טראץ די פאלשע ראלע וואס ער און די אלמנה האבען דא געשפיעלט — געמאכט א שרעקליכען איינדרוק. ער האט זיך דערמאהנט אן דעם מת, ווי ער זעהט אוים מיט זיין גלעזען שטערען מיט די פלאמעם, מיט דער נאז וואס דריקט זיך צו צו דער אויבערשטער ליפ, און איהם איז שרעקליך געווארען וועגען זיך אליין.

„דריי מעת־לעת נאכאנאנד גוואלטיגע יסורים געהאט. דאס קען דאך יעדע מינוט טרעפען מיט מיר אויך", האט ער א טראכט געטהאן, און איהם איז אויף א סעקונדע שרעקליך געווארען. אבער גלייך — ער האט אליין ניט געוואוסט ווי אזוי דאס איז געווען — גלייך איז איהם צו הילף געקומען דער געוועהנליכער גרעאנק, אז דאס אלץ האט פאסירט מיט איוואן אילימש'ן און ניט מיט איהם, אז מיט איהם דארף דאס ניט פאסירען און קען ניט פא־סירען; אז מען טאר ניט צולאזען צו זיך קיין טרויעריגע גרעאנ־קען, אז מען דארף זיך פיהרען ווי שווארץ פיהרט זיך, און ניט אפ־עסען זיך די הארץ. דיעזער גרעאנק האט פיאטר איוואנאוויטש'ן בערוהיגט, און ער האט מיט אינטערעס גענומען פאנאנדער־פרעגען אינצעלהייטען פון איוואן אילימש'ס טוידט, עפעס אזוי ווי צו שטארבען וואלט געווען אזא מין זאך וואס בעלאנגט בלויז צו איוואן אילימש'ן, אבער ניט צו איהם.

עס זאל גאר פעהלען א האר! די אויגען זיינען ביי דעם אינגעל געווען פארווייניט; זיי זיינען געווען פון דעם סארט אויגען, וועלכע עס האבען צוועלף אדער דרייצעהן־יעהריגע אינגלעך וואס פיהרען זיך ניט אויף אנשטענדיג. דערזעהענדיג פיאטר איוואנאוויטש'ען, האט דער אינגעל אנגעהויבען כמורנע און שעמעווריג זיך צו קרימען. פיאטר איוואנאוויטש האט צו איהם א מאך געטאן מיט'ן קאפ און איז אריין אין דעם טוידטען־צימער. מען האט אנגעהויבען די צערעמאניע. עס האבען געברענט ליכט, עס האבען זיך געהערט זיפצען, עס האט געשמעקט מיט ווייראך. מען האט געווויינט, געכליפעט. פיאטר איוואנאוויטש איז געשטאנען, ווי א פארוואלקענטער און געקוקט אויף זיינע אייגענע פיס. אויפ'ן מת האט ער קיין אין מאל קיין קוק ניט געטאן; ביז'ן ענד פון דער צערעמאניע האט ער זיך געהאלטען פעסט, ניט צוגעלאזען, אז די סצענע זאל אויף איהם ווירקען, און ער איז ארוים צווישען די ערשטע. אין דעם פאדער־צימער איז קיינער ניט געווען. אבער גראסים, דער אונטער־דיענער, איז ארויסגעלאפען פון דעם טוידטען־צימער איהם העלפען זיך אנטהאן. מיט זיינע שטארקע הענט האט ער איבערגעווארפען אלע פוטערס, ביז ער האט געפונען פיאטר איוואנאוויטש'עס פוטער, און איהם דערלאנגט.

— וואס זאגסטו, גראסים? — האט פיאטר איוואנאוויטש געזאגט, אום ניט צו שטעהן ווי א שטומער — א שאדען, הא?

— ביי גאט פרעגט מען קיין קשיות ניט. מיט אונז וועט אויך אזוי זיין — האט גראסים געזאגט א שמייכעל טהוענדיג מיט זיינע ווייסע, ברייטע פויערשע צייהן; און, ווי איינער וואס האלט אין רעכטען חשק פון זיין ארבייט, האט ער מיט האסט אן עפען געטהאן די טהיר, צוגערופען דעם קוטשער, געהאלפען פיאטר איוואנאוויטש'ען זיך זעצען, א שפרונג געטהאן צוריק, און זיך אבגעשטעלט אויף א מינוט, אזוי ווי טראכטענדיג וואס נאך ער האט צו טהאן.

צו אטהעמען די פרישע לופט נאך די שוערע גערוכען פון

געהויבען, איהר א דריק געטהאן די האנד און איז ארויס פון צימער.

דורכגעהענדיג דורכ'ן עס־צימער, האט פיאטר איוואנאוויטש באמערקט דעם זייגער, וועגען וועלכען איוואן אילימש האט איהם מיט אזא פרייד דערצעהלט וויי ער האט איהם געקויפט אין א קראם פון בריק־א־בראק*). דארטען האט פיאטר איוואנאוויטש געפונען דעם גלח און נאך אייניגע בעקאנטע, וואס זיינען געקומען צו דער צערעמאניע. דארטען האט פיאטר איוואנאוויטש אויך דערזעהן די שעהנע פרייליין, איוואן אילימש'ס טאכטער, וועלכע ער האט גוט געקענט. זי איז אין גאנצען געווען אין שווארצען. איהר דינינקע טאליע האט איצט אויסגעזעהן נאך דינער. איהר פנים איז געווען פארכמורעט, מיט אן אויסדרוק פון פעסטקייט, עפעס אזוי ווי פון כעס. זי האט זיך צו פיאטר איוואנאוויטש'ן אזא נייג געטהאן, אז מען וואלט געקענט מיינען, אז ער איז אין עפעס שולדיג. הינטער'ן געשטארבענעם'ס טאכטער איז געשטאנען — אויך מיט א פנים פון א בעליידיגטען — א רייכער יונגער מאן, זיינער א בעקאנטער סלידראוואטע**), דער מיידעל'ס א חתן, ווי ער האט געהערט. ער האט זיך פאר זיי ביידען געניייגט מיט א אומעדיגע מינע. ער האט געהאלטען ביי'ן ארויסגעהן אין דעם צימער וואו דער מת איז געלעגען, וועג פון אונטער די טרעפ האט זיך בעוויזע די קלייניע פיגורע פון א גימנאזיסטעל, דעם געשטארבענעם'ס זוהן, וועלכער איז געווען מערקווירדיג עהנליך צום פאטער. פונקט אזוי האט אויסגעזעהן איוואן אילימש אלס אינגעל, וועג פיאטר איוואנאוויטש איז מיט איהם צוזאמען געגאנגען אין דער שוהלע

---

*) שעהנע, טשיקאווע זאכען אויף צו בעציערען א הויז. ד מיינט מען הויפטזעכליך א קראם פון נויט־קיין־נייע אדער גאנץ אלט טשיקאוואסטען אזעלכע. — איבערזעצער.

**) אן אונטערזוכונגס ריכטער; א בעאמטער וועלכער פארשט אוי די בעשולדיגונג אום צו בעשליסען, אויב מען קען אנפאנגען א פראצע — איבערזעצער.

II

די פריהערדינע געשיכטע פון איוואן אילימש'עם לעבען איז א זעהר איינפאכע און געוועהנליכע, און א זעהר שרעקליכע געשיכטע.

בשעת ער איז געשטאָרבען איז ער אלט געווען 45 יאָהר, און איז געווען א מיטגליעד פון דעם העכערען גריכט. ער איז געווען דער זוהן פון א טשינאָווניק, וועלכער האָט געדיענט אין פערשיעדענע מיניסטערסטוואָם און אין פערשיעדענע אבטיילונגען פון מיניסטערסטוואָם. דאָס איז געווען איינער פון יענע טשינאָווניקעם — דער פאָטער הייסט עס — וועלכע דערדיענען זיך צו אזא לאַנג, אז מען צאָהלט זיי א היבשען געהאלט, כאָטש מען וויים גאָנץ גוט, אז צו פאַרנעהמען אן אמת וויכטיגען אמט טויגען זיי ניט; זיי האָבען אָבגעדיענט אזוי פיעל יאָהרען און זיך דערדיענט צו אזא הויכען טשין, אז אַרויסטרייבען קען מען זיי שוין ניט; אלזא טראכט מען פאר זיי אוים ניט־געשטויגענע, ניט־געפלויגענע שטעלען און מען צאָהלט זיי ניט־געשטויגענע, ניט־געפלויגענע טויזענדער — פון זעקס ביז צעהן טויזענד רובל א יאָהר; און אזוי דערלעבען זיי צו א גרייז־גראָיען עלטער.

אזא זאַרט מענש איז געווען דער טאיני סאָוויעטניק*), דער נעכטיגער־טאָגעדיגער מיטגליעד פון פערשיעדענע נעכטיגער־טאָגעדיגע רעגיערונגס־אנשטאלטען, איליא יעפימאָוויטש נאָלאָווין.

ער האָט געהאט דריי זיהן. איוואן אילימש איז געווען דער צווייטער פון זיי. דער עלטסטער פון די דריי האָט געדיענט אויפ'ן

*) געהיים־ראטה — א הויכער טשין אין דער ציווייל דיענסט; עהנליך צו דעם טשין גענעראל אין דער ארמיי.

די ווירקונג, פון דעם מת און פון די קארבאל איז פיאטר איוואנאוויטש'ן זהר אנגענעהם געווען.

— וואוהין וועט דער הערר הייסען פאהרען? — האט דער קוטשער געפרעגט.

— עס איז נאך ניט שפעט. מען קען נאך פאהרען צו פיאדר וואסילייעוויטש'ן.

ער איז אהין געפאהרען. און ער האט טאקי דארטען געפונען ערשט ביי'ן ענד פון דעם ערשטען קאן, אלוא, ער איז צוגעשטאנען אלס א פינפטע האנט. ווי געוואונשען.

שטרייניג ערפילט דאס וואס ער האט געהאלטען פאר זיין פליכט; און פאר זיין פליכט האט ער געהאלטען אלץ, וואס זעהר הויכע פערזאנען האלטען פאר א פליכט. חנפ׳ענען זיך האט ער זיך ניט גע׳חנפ׳עט, ניט אלס איינגעלאון ניט שפעטער, ווען ער איז שוין געווען אן ערוואקסענער מענש. אבער פון זיינע גאנץ יונגע יאהרען אן האט איהם געצויגען צו זעהר הויכע פערזאנען, אזוי ווי א פליעג ציהט צו א ליכטיגען ארט. ער האט נאכגעמאכט זייערע מאניערען, איבערגענומען זייער קוק אויפ׳ן לעבען, און געסטארעט זיך מיט זיי בעפריינדעט צו ווערען. די אלע זאכען, אין וועלכע ער איז געווען פארקאכט אינגעלאוויז אדער בחור־ווייז, זיינען פאר־איבער, ניט איבערלאזענדיג קיין וויכטיגע סלידעדען נאך זיך. אין יענע יונגע יאהרען זיינען געווען צייטען ווען ער האט א היבשע ביסעל נאכגענעבען זיין תאוה און זיין גאוה; און ווען ער האט געהאלטען ביי׳ן ענדיגען די שוהלע, איז ער בעגיסטערט געווארען פאר ליבעראלע געדאנקען; אבער אלץ מיט א מאס; זיין גע־פיהל פלעגט איהם שוין אנווייזען דעם ריכטיגען גרענעץ און איהם ניט לאזען פארקריכען צו ווייט.

זייענדיג אין דער שוהלע האט ער צייטענווייז אבגעטאן גע־וויסע זאכען, וועלכע ער האט דאן געהאלטען פאר זעהר מיאוס; און בשעת ער האט דיעזע זאכען געטהאן, האט ער געפיהלט א האס צו זיך אליין; אבער שפעטער, זעהענדיג אז זעהר הויכע מענשען טהוען אויך אזעלכע זאכען און אז דאס הייסט גאר ניט זיך מיאוס אויפפיהרען, האט ער אן זיינע אמאליגע חטאים פארגע־סען. דאס הייסט ניט, אז איצט זיינע אזעלכע מעשים ביי איהם געווען אנשטענדיג און שעהן. דאס ניט. ער האט אבער וועגען דיעזע פריהערדיגע אויפפיהרונגען זיינע מעהר ניט געקלעהרט; און אז ער פלעגט זיך אן זיי אמאל יא דערמאנען, פלעגט איהם דאס ניט קימערען.

ער האט געענדיגט די אריסטאקראטישע שוהלע מיט א טשין פון דעם צעהנטען גראד: דער פאטער האט איהם דאן געגעבען געלט, בגדים און אלע אנדערע נויטיגע זאכען. אלזא האט איוואן

זעלבען שטייגער ווי דער פאטער, און ער האט שוין געהאלטען נאהענט צו דער אויבענ־דערמאנטער מרגה, ווען מען פאנגט אן צו באקומען געהאלט צו מען טויג צו מען טויג ניט. דער אינגלטער זוהן איז געווען א שטיק בראך. ער האט געדינט אין פערשיע־דענע פלעצער, און פון אומעטום האט מען איהם ארויסגעטריבען. איצט האט ער געהאט עפעס אן אייזענבאהן שטעלע. זיין פאטער און זיינע ברידער, און הויפטזעכליך זייערע פרויען, האבען פיינט געהאט צו באגעגענען זיך מיט איהם, און זאגאר צו דערמאנען זיך, אז ער איז פארען אויף דער וועלט. איוואן אילייטש'ס שוועסטער איז געווען פערהייראט פאר איינעם א באראן מיט'ן נאמען גרעף; א פעטערבורגער טשינאווניק פון דעם זעלבען זארס ווי זיין שווער. איוואן אילייטש איז געווען „דער גערעטענער" — אזוי האט מען איהם גענאלטען. ער איז ניט געווען אזא קאלטער און אזא אקוראטנער ווי זיין עלטערער ברודער, און ניט אזא וויל־דער נפש ווי דער אינגערער. ער איז געווען א מיטעל־פונקט צווישען זיי: א קלוגער, א לעבעדיגער, אן אנגענעהמער, אנ־שטענדיגער מענש. געשטודירט האט ער צוואמען מיט זיין אינ־גערען ברודער אין אן אריסטאקראטישער יוריספרודענץ־שוהלע*). דער אינגערער האט ניט געענדיגט. מען האט איהם ארויסגעטרי־בען פון פינפטען קלאס. איוואן אילייטש אבער האט גוט גע־ענדיגט. אין דיעזער שוהלע איז ער געווען דאס וואס ער איז דערנאך געווען דעם גאנצען לעבען: א פעהיגער, א פרייליכער יונג, ניט קיין כעסן און א רעדעווידינגער; ער האט אבער אימער

*) „שקאלא פראוואוויעדעניא" האט די שוהלע געהייסען. די שילער פלעגען אהין אנקומען גאנץ יונג און דארטען בעקומען אלגע־מיינע בילדונג א חוץ דעם וואס זיי האבען (אין די העכערע קלא־סען) געלערנט יוריספרודענץ, די וויסענשאפט פון רעכט, פון געזעץ. מען פלעגט אהין צונעהמען בלויז קינדער פון אריסטאקראטישע פאמי־ליען אדער פון הויכע טשינאווניקעס. — איבערזעצער.

כאטש ער איז נאך געווען אזוי יונג און כאטש פון דער נאטור האט ער ניט פיינט געהאט צו האבען א ביסעל שפאס, פלעגט ער ביי זיין ארבייט אלס רעגיערונגס בעאמטער זיין זעהר צוריקגעהאלטען; זיך פיהרען אפיציעל און זאגאר שטרייניג. אין געזעלשאפט אבער פלעגט ער אפט זיך לוסטיג מאכען, אפט זאגען א ווית, און איז אימער געווען גוט אויפגעלייגט און פריינדליך, אנ־שטענדיג און ווי א גוט קינד (אזוי פלעגט וועגען איהם זאגען דער גובערנאטאר און דעם גובערנאטאר׳ס פרוי, ביי וועלכע ער איז געווען ווי אן איינענער מענש אין שטוב).

אין דיעזער גובערנסקער שטאדט האט ער געהאט געהיימע פערהעלטניסע מיט א דאמע. זי האט זיך צו איהם פראסט צו־געטשעפעט, ווייל ער איז געווען א פראנטאווסקער יונגער מאן און נעענדיגט די אריסטאקראטישע שוהלע. א געוויסע צייט האט ער געהאט אן עסק מיט א נייטערקע. וען אין שטאדט פלעגען קומען פליגעל־אדיוטאנטען פון פעטערבורג פלעגט ער זיי פיהרען אויף הולאנקעם, און נאך וועטשערע פאהרען מיט זיי אין א ווייטע, זייטינג געסעל. אז מען פלעגט דארפען פלעגט ער ארומטאנצען ארום דעם גובערנאטאר, בעדיענען איהם און זאגאר זיין פרוי אויך, אבער דאס אלעס פלעגט ער טהאן מיט אזא הויכען טאן פון אנ־שטענדיגקייט, אז אנרופען דאס מיט שלעכטע וועלט האט מען ניט געקענט. אלין איז געגאנגען בלויז לויט דעם כלל, אז א יונגער מאן מעג א לעב טהאן. אלין איז געטהאן געוואָרען מיט ריינע הענט, אין ריינע העמדער, מיט שהנע פראנצויזישע וועלט, און די הויפט־זאך איז, אז די דאזיגע זאבען האט ער געטהאן אין דער הויכער געזעלשאפט; עס הייסט אלזא אז זעהר הויכע פער־זאנען האבען אנערקענט אז עס איז ווי עס בעדארף צו זיין — שעהן און פיין.

אזוי האט איוואן איליטש אבגעדיענט פינף יאהר. דאן זיי־נען אין דער מיניסטערסטוא פון יוסטיץ פאראגעקומען וויכטיגע ענדערונגען. עס זיינען גענדינדעט געוואָרען נייע גערייכטס־אנ־שטאלטען. עס האבען זיך גענומען פאדערען נייע מענשען.

אילימש זיך נעלאזט מאכען קליידער ביי אן אריסטאקראטישען שניידער; צום קייטעל פון זיין זייגער האט ער צוגעטשעפעט א מעראליאן מיט א ליטיניישען איבערשריפט, זיך גענוגענט מיט דעם אריסטאקראטישען דירעקטאר און מיט די לעהרער, געגעסן מיט זיינע חברים מיטאג אין אן אריסטאקראטישען רעסטאראן, און, מיט א נייעם, מאדנעם טשעמאדאן, מיט נייע וועש, נייע קליידער, נייע בריטווע און אלע אנדערע זאכען צום גאלען זיך און צום אנטהאן זיך, אלץ בעשטעלט אדער געקויפט פארטיגע אין די בעסטע קלייטען — איז ער אוועקגעפאהרען אויף א שטעלע, וואס זיין פאטער האט פאר איהם געקראגען; א שטעלע אלס ספעציעלער טשינאוניק ביי א גובערנאטאר. אין דער גובערנסקער שטאדט וואו די שטעלע איז געווען, האט איוואן אילימש זיך גלייך געשאפען א לייכטע, אנגענעהמע לאגע, פונקט אזא סארט לאגע ווי ער האט זיך אויסגעארבייט זייענדיג אין דער יוריספרודענץ-שוהלע. ער האט זיך געטהאן זיין ארבייט, ערפילט זיינע אפיציעלע פליכטען, ביסלעכווייז זיך געסטארעט אריופצוארבייטען זיך; און זיינע פרייע שטונדען האט ער פערבראכט אויף אן אנגענעהמען, אנשטענדיגען שטייגער. א מאל — ניט זעהר אפט — פלעגט דער גובערנאטאר איהם שיקען אין די קלענערע שטעדטלעך פון זיין גובערניע. דארטען פלעגט ער זיך האלטען ווי א וויכטיגער מענש, אבער אהן גאווה. אזוי פלעגט ער זיך האלטען אי מיט די וואס זיינען געשטאנען העכער פאר איהם, אי מיט די וואס זיינען געשטאנען נידעריגער; ער האט זיך געפיהרט שטרייגג עהרליך, ניט צוגעלאזען צו זיך אפילו אן אנצוהערענים אויף כאבאר (וועגען דעם האט ער זיך ניט-וועלענדיג געגעבען קאמפלימענטען); און אזוי פיהרענדיג זיך, פלעגט ער טהאן דאס וואס מען האט איהם געהייסען טהאן, הויפטזעכליך אין אנגעלענהייטען וועגען ראסקאלניקעם *).

*) מיטגליעדער פון רעליגיעזע סעקטעם. דאס רוב פון דיעזע סעקטעם פלעגען פארפאלגט ווערען. — איבערזעצער.

אין זיין פיינעם מונדיר; ער געהט גלייך אריין צו דעם גובער־נאטאר אין קאבינעט און ער זעצט זיך מיט איהם אניידער ביי א גלאז טהעע און מיט א פאפיראס אין האנט. פון אזעלכע זאכען פלעגט ער הנאה האבען; ער פלעגט הנאה האבען פון דעם, ווי די ווארטענדע טשינאוניקעם קוקען אויף איהם מיט קנאה; דאס אלץ איז איהם נעווען אנגענעהם. אבער אזעלכע מענשען, וואס זאלען זיין אבהיינגיג פון איהם, מענשען, וואס זייער שיקזאל זאל זיין ביי איהם אין די העגט, איז דאן נעווען וועניג. אזעלכע מענשען זיינען נעווען בלויז די איספראוניקעם*) און די ראס־קאלניקעם — אי דאס נור וועו דער גובערנאטאר פלעגט איהם שי־קען אין די שטעדטלעך און דערפער. מיט די, וואס זיינען נעווען אבהיינגיג פון איהם, פלעגט ער דאן ליעבען זיך צו בעגעהן איי־דעל, העפליך, כמעט אזוי ווי ער וואלט נעווען זייערער א חבר; ער האט ליעב גהאבט זיי צו לאזען פיהלען, אז ער, וואס ער וואלט זיי נעקענט צוקוועטשען ווי פליענען, רעדט מיט זיי פריינדליך, פראסט, אהן שטרייגקייט אדער שטאלץ. דאס אלץ איז איהם נעווען אנגענעהם. אבער וויפיעל אונטערטהעניג מענשען אזעלכע זיינען ביי איהם דאן נעווען? זעהר וועניג. איצט אבער, זיי־ענדיג א סליעדאוואטעל, אן אונטערזוכונגס־ריכטער, האט איוואן איליטש נעפיהלט, אז יעדער, אהן אן אויסנאהם, אפילו די וויכ־טיגסטע לייט, וועלכע זיינען העכסט צופריעדען פון זיך — אז אלע זיינען זיי ביי איהם אין האנט: ער דארף נור אויף א קאזאנעם פאפיער אויפשרייבען נעווייסע ווערטער, און דעם יחסן, דעם וואזשנעם, צופריעדענעם יחסן, וועט מען צו איהם בריינגען אלס א בעשולדיגטען אדער אלס עדות, און אויב ער, איוואן איליטש, זאל איהם ניט בעטען זיצען, וועט יענער מוזען שטעהן פאר איהם און שטעהענדיג ענטפערען אויף זיינע פראגען. איוואן איליטש האט זיין מאכט קיין מאל ניט מיסברויכט. אדרבה, ער האט זיך

*) א איספראוניק איז דער עלטסטער איבער דער פאליציי פון א „אויעזד", א טייל פון א גובערניע. — איבערזעצער.

און איוואן אילימש איז געוואָרען איינער פון דיעזע נייע מענשען.

מען האָט איהם פאָרגעשלאָגען א שטעלע אלס סליעדאָוואטעל (אונטערזוכונגס־דיכטער); די שטעלע איז געווען אין אן אנדער גובערניע; ער האָט געמוזט פלוצלונג אוועקווארפען די בעקאנטשאפטען און בעציהונגען וועלכע האָבען זיך שוין ביי איהם איינגעסטאַלירט, און אָנהויבען אלץ פון דאָס נייי: מאכען נייע בעקאנטשאפטען און איינפיהרען נייע בעציהונגען מיט נייע מענשען; פון דעסטוועגען האָט ער די נייע שטעלע אָנגענומען. פריינד האָבען איהם בעגלייט. זיי האָבען זיך נעלאָזט פאָטאָגראפירען מיט איהם אלע אין איינעם; צום אָנדיינקונג האָט מען איהם געגעבען א מתנה — א זילבערנע פאָפיראָסניצע; און ער איז אוועקגעפאָהרען אויף דעם נייעם פלאץ.

אלס סליעדאָוואטעל האָט איוואן אילימש זיך געפיהרט פונקט אזוי ווי ער האָט זיך געפיהרט אלס ספעציעלער טשינאָווניק ביי'ן גובערנאטאָר — מיט דעם זעלבען סאָרט בכבוד'קייט און מיט דער זעלבער טבע שטרייכ אָבצוזונדערען זיינע אפיציעלע פליכטען פון זיין פריוואט לעבען. אויך האָט ער ארויסגעוויזען די זעלבע פעהיגקייט צו מאכען אז מען זאל צו איהם האָבען רעספעקט. די שטעלע גופא, זיין ראָלע אלס סליעדאָוואטעל, איז איהם געווען א סך אינטערעסאנטער און אנגענעהמער ווי זיין פריהערדיגע שטעלע. דיעזע־נדיג ביי'ן גובערנאטאָר, פלעגט ער הנאה האָבען, וועו ער פלעגט צום ביישפיעל דורכגעהן דורך דעם גובערנאטאָר'ס וואָרט־צימער, וועו דאָרטען זיינען געזעסען פערשיעדענע מענשען: פריוואט מענשען וואָס זיינען נעקומען בעטען וועגען וואָס־עס־איז, אָדער טשינאָווניקעס, וואָס האָבען געדאָרפט דעם גובערנאטאָר זהן וועגען אפיציעלע אנגעלעגענהייטען. אָט זיצען זיי ווי אויף שפילקעס וואָרטענדיג אין הויפט ציטערנים און מיט אונגערופלד, מען זאל זיי שוין ענדליך אויפנעהמען און אויסהערען, און ער, איוואן אילימש, געהט זיך פארבי מיט רוהיגע, זאָרגלאָזע טריט

אויפגעהערט צו גאָלען דעם מיטען באָרד, און געלאָזען זיין באָרד וואקסען וואו זי ווי׳ל.*)

איהם האָט זיך אין דעם נייעם פּלאַץ געלעבט גאַנץ אַנגענעהם. זיינע נייע בעקאַנטע, די געזעלשאַפט, וועלכע האָט אַ ביסעל באַקעמפּפט דעם גובערנאַטאָר, איז בעשטאַנען פון פּריינדליכע, פּיינע מענשען. געהאַלט האָט ער באַקומען מעהר ווי פּריהער. אָפּט פּלעגט ער שפּיעלען אין קאָרטען און דאָס פּלעגט איהם אויך פּערשאַפען אַ היבשע ביסעל פּערגניגען. בייַ׳ן שפּיעלען פּלעגט ער זיין פּרייליך, אויסרעכענען די קאָרטען מיט אַ שנעלען און טיפּען שכל׳ און כמעט אימער געווינען.

וועז איוואן איליטש האָט אויף זיין נייער שטעלע אָבגעדיענט צוויי יאָהר, איז ער בעקאַנט געוואָרען מיט זיין צוקונפטיגער פּרוי. פּראַסקאָוויא פיאָדאָראָוונא מיכעל׳ איז געווען די ליעבליכסטע, קלוגסטע און גערעכטעסטע פּרייליַן אין דעם קרוזשאָק, צו וועלכען איוואן איליטש האָט בעלאַנגט. אייגער פון די פּערגניגעגס, אין וועלכע ער פלעגט געפינען אן אָפּרוה פון זיין אָפיציעלע אַרבייט, איז בעשטאַנען אין דעם וואָס ער האָט פּראַוויגען אנשטענדיג־שטיפּערישע, לייכטע פערהעלטניסע מיט פּראַסקאָוויא פיאָדאָראָוונא. וועז ער האָט געוואויונט אין דער פּריהערדיגער שטאָדט, וואו ער האָט געדיענט אלס ספּעציעלער טשינאָווניק ביי דעם גובערנאַטאָר, פלעגט ער א סך טאַנצען. איצט, זייענדיג א סליעדאָוואטע׳ל, האָט ער געטאַנצט א סך וועניגער, בלויז אלס אן אויסנאַהם. און אז ער פלעגט יאָ טאַנצען, פלעגט עס מאכען אן אייגדרוק אזוי ווי ער וואָלט זאָגען: „איך דיען אין די נייע גערישטס־אנשטאלטען; איך בין א סעריעזער, פּראַקטישעריטענער מענש, און אין טשין בין איך אויך שוין אין פינפטען קלאַס; פון דעסטוועגען, וועז עס קומט צו טאַנצען, קען איך ווייזען, אז אין דעם בין איך אויך מעהר

*) משינאָוניקעס און מענשען פון דער אַרמעע פלעגען דאָז טראָגען באָקען־באָרדען. צו טראָגען א גאַנצע באָרד, ניט געגאָלט אין מיטען, האָט שוין געהייסען א סימן פון א פּריוויזינגען גייסט. — איבערזעצער.

געסטארעט ארויסצוציען אזוי ווייך ווי מען׳ליך. אבער דער נע־
פיהל, אז ער האט דיעזע מאכט, און אז ביי איהם ליגט די ברירה
איהר צו מאכען ווייכער און מילדער, אט דיעזער געפיהל איז נע־
ווען די הויפט־זאך, וואס האט זיין נייע שטעל׳ע איהם אינטערעסאנט
און אנגענעהם געמאכט. אין זיין אפיציעל׳ע ארבייט גופא, אין
זיינע אונטערזוכונגען וועגען פארברעכענס און בעשולדיגטע, האט
ער זיך ניט צוגעוואוינט אבצושטויסען פון זיך אל׳ץ וואס האט ניט
געהאט קיין שייכות צו דעם אפיציעל׳ען ענין. דעם פארפאנטערטס־
טען פראצעס פלעגט ער אוועקשטעל׳ען אין אזא פארמע, אז אויפ׳ן
פאפיער פלעגט אויסגעדריקט ווערען נור די אויסערליכע זייט פון
דער פראגע, און זיין פערזענליכע מיינונג איז ביי איהם געווען
אויסגעשלאסען. דאס וויכטיגסטע איז ביי איהם געווען אבצו־
היטען אל׳ע צערעמאניעס, וואס דאס געזעץ פארערט. די סיסטעם
איז געווען א נייע, און ער איז געווען איינער פון די נייע מענשען,
וועלכע האבען אויסגעארבייט אויף דער פראקטיק די געריכטס־
ארדנונגען, וועלכע די רעגיערונג האט איינגעפיהרט אין 1864.

אין דער שטאדט, וואו ער האט געדיענט אלס סליעדאוואטל׳,
האט איוואן אילי׳טש געשלאסען נייע בעקאנטשאפטען, געמאכט
נייע געזעל׳שאפטל׳יכע פערבינדונגען. דא האט ער זיך געטומען
פיהרען א ביסל׳ אנדערש ווי אין דער שטאדט וואו ער איז געווען
בלויז א ספעציעל׳ער טשינאווניק ביי א גובערנאטאר. דא האט
ער אנגעהויבען צו געברויכען א ביסל׳ אן אנדער טאן. פון דעם
היגען גובערנאטאר מיט זיינע טשינאווניקעם האט ער זיך געהאל־
טען פון ווייטען, איוואן אילי׳טש, אזוי ווי ער וואלט
בעל׳אנגט צו א פארטגעשריטענערען קלאס מענשען ווי
זיי. ער האט זיך אויסגעקליבען א קרוזשאק פון
ריכטער פון דעם רייכערען פריצישען קלאס, וועלכע האבען
געוואוינט אין שטאדט. און זיין טאן איז געווען ווי פון א מענשען
וואס ערלויבט זיך א ביסל׳ צו קריטיקירען די רעגיערונג, א טאן
פון לעבליכע פרייזינניקייט און ציווילי׳זירטע בירגער־געפיהל.
על׳ענאנט זיך צו קליידען האט ער ניט אויפגעהערט. ער האט אבער

איוואן איליטש האָט געגומען דיינקען אז זיין היראָטה וועט איהם אויף א האָאר ניט שטערען צו פיהרען זיין לייכטען, אנגענעהמען, פריילעבען און אימער בכבוד'ען לעבען. ער האָט זאָנאָר געמיינט, אז איצט וועט זיך איהם לעבען נאָך לייכטער, נאָך אנגענעהמער און בכבוד'ער ווי פריהער. אָבער גלייך אין די ערשטע מאָנאָטען פון זיין פרוי'ס שוועגערען האָט זיך געגומען ארויסווייזען עפעס א נייעס, אן אונגעריכטער, אן אונאָנגענעהמער, א שווערער, אן אונאָנשטענדיגער מין נייעס, וועלכען עס איז אונמעגליך געווען צו ערוואָרטען און וועלכען עס איז אונמעגליך געווען אויסצומיידען.

פון העלער הויט, ווי איהם האָט זיך געדוכט, נור אלס א קאָפריז, ווי ער פלעגט זיך אויסדריקען טראָכטענדיג וועגען דעם, פלעגט זי אָנהויבען צו פארשטערען די אנגענעהמקייט און אנשטענדיגקייט פון זייער לעבען. אָהן שום אורזאָכע פלעגט זי ווערען אייפערזיכטיג צו איהם, פאָדערען ער זאָל איהר וויייזען אויפמערקזאמקייט, זיך טשעפען צו אלץ, און מאכען איהם אונאָנגענעהמע און גראָבע סצענעס.

צוערשט האָט איוואן איליטש געהאָפט זיך צו בעפרייען פון דיעזער אונאָנגענעהמער לאָגע אויף דער זעלבען לייכטען און בכבוד'ען שטייגער, אויף וועלכען ער פלעגט פריהער זיך פון קאָפ ארויסשלאָגען, וועו עס האָט זיך געמאכט עפעס אן אונאָנגענעהמקייט. ער האָט זיין ווייב'ס שלעכטען געמיטה געפרופט בעהאָנדלען ווי א קלייניגקייט; ער האָט געפרופט זיך ניט אָפעסען דאָס הארץ דערפון, געפרופט אָנצוגעהן מיט זיין וויטערען אנגענעהמען לעבען ווי געווענליך: איינגעלאָדען צו זיך פריינד, געשפיעלט אין קארטען מיט זיי; אָדער אז ניט, פלעגט ער פאָהרען אין קלוב, אָדער צו א פריינד. אָבער איין מאָל האָט די פרוי איהם געגומען גראָב זידלען מיט א מאָדנע גיפטיגע קראפט און דאָס זעלבע האָט זי געטהאָן וויעדער און וויעדער, יעדעס מאָל, וועו ער האָט פארפעהלט צו ערפילען איהרען א וואונש; זי האָט דאָס געטהאָן מיט אזא פארביסענהייט און פעסטקייט, אז עס איז איהם

בריה ווי אנדערע." און אזוי פלעגט ער ביי'ן ענד פון אן אונטער־האלטונג, א מאל טאנצען מיט פראסקאוויא פיאדאראוונא; און טאקי אין דער צייט פון דיעזע טענץ, הויפטזעכליך אין אזעלכע מינוטען, האט ער דאם בעזיענט איהר הארץ. זי האט זיך אין איהם פערליעבט. איוואן אילימש האט ניט געהאט קיין בעשטימטען געדאנק וועגען היראטהען, אבער אז זי האט זיך שוין אין איהם יא פערליעבט, האט ער גענומען קלעהרען וועגען דעם. „פאר וואם זאל איך טאקי ניט היראטהען?" האט ער זיך געטראכט.

די פרייליין פראסקאוויא פיאדאראוונא האט געהערט צו א גוטען פריצישען שטאם, און איז ניט געווען קיין מיאום'ע. א שטיקעלע איגענם האט זי אויך געהאט. איוואן אילימש וואלט געקענט טהאן א בעסערען שידוך, אבער דיעזער שידוך איז אויך ניט געווען קיין שלעכטער. איוואן אילימש האט ערווארטעט אז איהר אינקונפט וועט זיין אזוי גרוים ווי זיין געהאלט. די פאמיליע איז א פיינע, און די מיידל איז א ליעבליכע, א שעהנע, און א העכסט ארענטליך קינד. זאגען, אז איוואן אילימש האט חתונה ווייל ער האט זיך אין זיין כלה פערליעבט און ווייל זי האט געהאט די זעלבע לעבענס־בעגריפען ווי ער — דאם צו זאגען וואלט געווען פונקט אזוי ניט ריכטיג ווי צו זאגען, אז ער האט חתונה געהאט בלויז צוליעב דעם, וואם די געזעלשאפט, צו וועלכע ער האט בעלאנגט, האט וועגען דעם שידוך געהאט א גוטע מיינונג. איוואן אילימש האט אין זינען געהאט ביידע זאכען: צו האבען אזא ווייב איז איהם געווען אנגענעהם, און דערביי האט ער געוואוסט, אז זעהר חויכע פערזאנען וועלען זאגען אז ער טהוט דעם ריכטיגען סאמט שידוך.

אלזא האט איוואן אילימש געהיראטה.

די חתונה גופא און די ערשטע צייט נאך דער חתונה, מיט די ליעבעם־סצענעם צווישען דער יונגער פאאר פאלק, מיט די נייע מעבעל, נייע געשיר, נייע וועש — די נאנצע צייט בין זיין פרוי איז שוואנגער געוואדען — דאם איז אווענ אויפ'ן בעסטען אופן.

גאנץ פארפלאנטערטער און שווערער עסק; ער איז געקומען צום שלום, אז דער וואס וויל טהאן זיין פליכט, דאס הייסט פיהרען אן אנשטענדיגען לעבען, וועגען וועלכען לייטען זאלען האבען א גוטע מיינונג, יענער מוז אויסארבייטען א בעשטימטע ארט, ווי אזוי זיך צו פערהאלטען צו זיין הייראטה. ער, איוואן איליטש, פערהאלט זיך דאך אויף א בעשטימטען שטייגער צו זיין רעגיע־רונגס־שטעלע, אלזא דארף ער עהנליכעם טהאן מיט זיין פערהיי־ראטהען לעבען.

און אזא בעשטימטען שטייגער ווי אזוי זיך צו פערהאלטען צו זיין פערהייראטהען לעבען האט איוואן איליטש ביי זיך ווירק־ליך אויסגעארבייט. ער האט פון זיין פאמיליען־לעבען געפארערט בלויז די בעקוועמליכקייטען, וועלכע עם האט איהם געקענט פער־שאפען: היימישעם עסען, א בעל הבית'טע און א בעט; און הויפטזעכליך האט ער פון זיין פאמיליען־לעבען ערווארטעט די אויסערליכע אנשטענדיגקייט, וועלכע די עפענטליכע מיינונג פאר־דערט; ווייטער האט ער זיך געסטארעט עם זאל זיין פרייליך און אנגענעהם. אויב ער האט געפונען דאס וואס ער האט נעזוכט, איז ער געווען דאנקבאר; אויב זשע אנשטאדט דעם האט ער בע־גענענט סטירדעם מיט בייזע רייד, פלעגט ער גלייך זיך אריינלאזען אין די באזונדערע וועלטלע, וואס ער האט ארומגעצאמט פאר זיך — די וועלטלע פון זיין שטעלע — און דארטען האט ער שוין געהאט דעם אנגענעהמען גענמיטה וואס איהם האט געפעהלט אין דער היים.

איוואן איליטש'ן האט מען געשעצט אלס א נוטען בעאמטען, און וען ער האט אבגעדיענט דריי יאהר, האט מען איהם געמאכט פאר אן אונטער־פראקוראר. זיינע נייע פפליכטען, זייער וויכטיג־קייט, דאס וואס ער האט איצט יעדען געקענט איבערגעבען צום גערעכט און ארעסטירען, די רעדעם, וואס ער האט געהאלטען פאר א גערעכטס־זאל פול מיט מענשען, דער ערפאלג וואס ער האט דער־ביי געהאט, — דאס אלץ האט איהם צו זיין אמט צוגעבונדען נאך שטארקער.

געווארען דייטליך, דאס זי האט זיך בעשלאסען ניט אויפצוהערען ביז ער וועט ווערען אונטערטהעניג; דאס הייסט ביז ער וועט אימער זיצען אין שטוב און זיך לאנגווייליג ווי זי. איוואן אילימש'ען איז פראסט שרעקליך געווארען. ער האט זיך ארומגעזעהן, אז ווען מען איז פערהיראטה — מיט אזא פרוי ווי זיינע, וועלכע סטענס — איז צו פיהרען אן אנגענעהמען, אנשטענדיגען לעבען, ניט גרינגער, נור פארקעהרט; אז אפט וועלט אזא סארט לעבען פארשטערט; און אז עס איז נויטיג פון אזעלכע שטערונגען זיך צו בעשיצען. איוואן אילימש האט געמומען זוכען מיטלען דערצו. זיינע אפיציעלע פליכטען זיינען געווען די אייניגע זאך, פאר וועלכע זיין פרוי האט געהאט אבשיי. אלזא האט ער פון דיעזע פליכטען זיך געמאכט א וואפע פאר זיין קאמפף מיט איהר, און דורך דעם האט ער אנגעהויבען פאר זיך אבצוצאמען א בעזונדערע וועלטלע, אין וועלכע ער איז געווען פריי און אונאבהענגיג פון איהר.

וועז ביי זיי איז געבארען געווארען א קינד, און מען האט געמאכט ניט־קיין־גערעטענע פראבעס איהם צו קארמען, און עס האט זיך אנגעהויבען א סדרה פון ניט־געזונט ווערען (דא דאס קינד, דא די מוטער; א מאל אויף אן אמת'ן און א מאל וואס די מוטער האט זיך נור איינגערעדט), און פון איוואן אילימש'ען האט מען געפארט אז ער זאל עפעס טהאן דערצו, און ער האט ניט אנגעהויבען צו וויסען וואס צו טהאן — דאן איז די בעדערפנים אפצוצאמען פאר זיך א וועלטלע, וואס זאל זיין אפגעזונדערט פון זיין פאמיליען־לעבען, נאך שטארקער געווארען ביי איהם.

וואס עפטער זיין פרוי איז געווארען אויפגערעגט און וואס מעהר זי האט זיך צו איהם געטשעפעט, אלץ מעהר איז זיין שטעלע געווארען דער עיקר פון זיין לעבען. די שטעלע איז איהם ליעבער געווארען און ער איז געווארען עהרגייציגער.

אין א קורצע צייט, ניט מעהר ווי א יאהר נאך דער חתונה, האט איוואן אילימש זיך ארומגעזעהן, אז הגם מען האט פונ'ם פערהיראטהען לעבען געוויסע בעקוועמליכקייטען, איז עס אין אמת'ן א

זאך. נאָך מעהר: צו זיין ווי אַ פרעמדער צו זיין פרוי איז ביי איהם איצט געווען דער צוועק פון זיין ראַלע אין זיין פאַמיליע. דיעזער צוועק זיינער איז בעשטאַנען אין דעם, אַז ער זאָל וואָס מעהר זיך בעפרייען פון די דאָזיגע אונאַנגענעהמלִיכקייטען, מאַכען אַז זיי זאָלען איהם פאַרשאַפען וואָס וועניגער שמערצען, און אַז זיי זאָלען האָבען אַ פּנים פון אַנשטענדיגקייט; דאָס האָט ער דערגרייכט דורך דעם, וואָס ער האָט פערבראַכט מיט זיין פאַמיליע וואָס וועניגער; און וועז ער איז פּאַרט געצוואונגען געווען צו זיין אין דער היים, האָט ער זיך געמטאַרעט צו האָבען געמט אין שטוב. די הויפּטזאַך איז ביי איהם אָבער געווען זיין שטעלע. אין דער אָפּיציעלער וועלט איז געלעגען דער הויפּט־אינטערעס פון זיין לעבען. און אין דיעזען אינטערעס איז ער געווען אין גאַנצען אַריינגעטאַהן. זיין מאַכט, דאָס וואָס ער האָט געקענט אונגליקליך מאַכען יעדען מענשען, וועלכען ער האָט נור געוואָלט אונגליקליך מאַכען, זיין וואַשנעקייט, — אפילו וועז דאָס איז נור געווען אַן אויסערלִיכע גדולה — זיין וואַשנעקייט וועז ער פלעגט אריינקומען אינ׳ם געריכטס־זאַל, צום ביישפיעל, און וועז ער האָט זיך בענעגענט מיט זיינע אונטערטהעניגע; דער ערפאָלג וואָס ער האָט געהאַט אי ביי די, וואָס זיינען געמטאַנען העכער ווי ער, אי ביי די, וואָס זיינען געווען אונטערטהעניג צו איהם, און הויפּטזעכליך דער געפיהל, אז ער פיהרט זיינע פּראָצעסען מיסטערהאפט — דאָס אלץ האָט איהם פערשאפט נחת; און דיעזער נחת, צוזאמען מיט די געשפּרעכען, וואָס ער האָט געהאַט מיט זיינע חברים, די באַנקעטען אויף וועלכע ער האָט אַנטהיל גענומען און קאָרטען — דאָס אלעס צוזאמען האָט אָנגענפּלט זיין לעבען. אין סך הכל איז אלזא איוואן אילִיטש׳ם לעבען ווייטער גענאַנגען ווי עם האָט בעדאַרפט געהן, לויט זיין מיינונג: אַנגענעהם און אַנשטענדיג.

אזוי האָט ער אָבגעלעבט נאָך זיעבען יאָהר. זיין עלטערע טאָכטער איז שוין געוואָרען 16 יאָהר; נאָך אַ קינד איז געשטאַרבען, און אַ חוץ די מיידל האָט די פאָאָר פאלק געהאַט אַ אינגל — אַ גימנאַזיסט, איבער וועלכען ביי זיי פלעגען פאַרקומען

נאך קינדער זיינען ביי זיי געבאָרען געוואָרען. די ווייב האָט זיך געטשעפעט אלץ מעהר, געוואָרען אלץ בייזער, אבער די „פאָליטיק", וואָס ער האָט אויסגעארבייט, ווי זיך צו האלטען אין שטוב, האָט איהם פון איהר וואָרטשעריי בעשיצט ווי א פאנציר.

וועז איוואן איליטש האָט אבגעדיעגט זיבען יאָהר, אלץ אין דער זעלבער שטאָדט, האָט מען איהם געגעבען א שטעלע אין אן אנדער גובערניע, שוין אלס פאלשטענדיגער פראָקוראָר. געלט האָט די פאמיליע געהאט וועניג, און דער נייער פלאץ איז פראס־קאוויא פיאדאראוונא'ן ניט געפעלען געוואָרען. איוואן איליטש האָט איצט בעקומען א גרעסערען גהאלט ווי פריהער, אבער דאָס לעבען איז דאָ געווען טהייערער; א חוץ דעם: ביי זיי זיינען געשטאָרבען צוויי קינדער, און דער פאמיליען־לעבען איז פאר אי־וואן אילימש'עס געווארען נאָך אונאנגענעהמער.

וואָס פאר א צרה אדער אונאנגענעהמליכקייט עס האָט זיך נור געמאכט אין דעם נייעם פלאץ, האָט פראסקאוויא פיאדאראוונא דעם בלבול אימער ארויפגעווארפען אויף איהר מאן. אין אלץ איז ער געווען שולדיג! דאָס רוב זאכען, וועגען וועלכע זיי האבען גהאט געשפרעכען, הויפטזעכליך ענינים וועגען דער ערציהונג פון די קינדער, פלעגען זיי ארויפברייננגען אויף פראגען, וועלכע פלעגען זיי דערמאנען אן עפעס א פריהערדיגע קרייג, און יעדע מינוט זיינען בערייט געווען זיך פארנאנדערצופלאקערען נייע מחלוקות. עס זיינען איבערגעבליבען בלויז זעלטענע טעג אדער שטונדען פון פארליעבטקייט, וועלכע פלעגען אויף די פאָאר פאלק אנקומען פון צייט צו צייט. דאָס זיינען געווען קלייגע אינזעלעך, אויף וועלכע זיי פלעגען זיך אפשטעלען ניט אויף לאנג; און דערנאך פלעגען זיי זיך ווידער אווקלאזען איבער'ן ים פון פאר־שטיקטע פיינדשאפט, און פלעגען ווייבען איינער פון אנדערען. דיעזער ווייבען, דיעזע אבגעפרעמדקייט וואלט איוואן איליטש'ען אפשר פארדראסען וועז ער וואלט געמיינט אז אזוי דארף ניט זיין. ער האָט אבער איצט שוין דאָס געהאלטען פאר א גאנץ נאטירליכע

III

אזוי איז געגאנגען איוואן אילימש'עס לעבען זיעבצעהן יאהר זינט ער האט חתונה געהאט. ער איז שוין פון לאנג געווען א פראקוראר. אייניגע מאל האט מען איהם אנגעבאטען אנדערע שטעלען; ער האט זיך אבער אלץ אבגעזאגט, וויל ער האט גע־האפט צו בעקומען א בעסערע שטעלע. דערנאך, נאר אונערוואר־טעטערהייט, האט זיך געמאכט אן אונאנגענעהמע געשיכטע, וועלכע האט אויף א געוויסע צייט אין גאנצען צושטערט די רוהיגקייט פון זיין לעבען. ער האט זיך געריכט צו בעקומען א שטעלע אלס געריכטס־פארזיצענדער אין א וויכטיגע שטאדט; אבער זיינער א חבר, א בעאמטער מיט'ן נאמען האפפע, האט די שטעלע ביי איהם אויסגעכאפט. איוואן אילימש איז אומגעגאנגען א צוקאכ־טער. ער האט האפפע'ן אויפגעוואקרפען און זיך צוקריגט מיט איהם — מיט איהם און מיט זיינע עלטסטע. מען איז צו איהם קאלט געווארען, און וועז עם האט זיך ווידער געמאכט א בעסערע שטעלע, האט מען איהם ווידער דורכגעלאזען.

דאס האט פאסירט אין יאהר 1880. דאס איז געווען דער שווערסטער יאהר אין איוואן אילימש'ס לעבען. אין דיעזען יאהר האט זיך ארויסגעוויזען ערשטענס, אז זיין געהאלט סטאיעט ניט אויף צום לעבען; צווייטענס, אז ער האט ביי אלעמען פערלארען זיין ווערדע, און אז דאס, וואס ער האט געהאלטען פאר די גרעסטע און מערדערליכסטע עולה געגען איהם, איז ביי אלעמען אויסגע־קומען ווי א גאנץ געווענליכע זאך. אפילו זיין אייגענער פאטער האט ניט געהאלטען פאר זיין פליכט איהם צו העלפען. ער האט געגומען פיהלען, אז אלע האבען איהם פארלאזען, אז מען האלט

שטענדיגע מחלוקות. איוואן איליטש האָט איהם געוואָלט אוועק־
געבען אין דער יוריספרודענץ־שוהלע, אָבער איהם אויף להכעים
האָט פראסקאָוויא פיאדאראָוונא דעם אינגעל אוועקגעגעבען אין
גימנאזיע. די מיידעל האָט מען געבילדעט אין דער היים, און זי
האָט זיך גוט געלערנט און איז גוט געוואקסען. דער אינגעל האָט
זיך אויך ניט שלעכט געלערנט.

ביי דער רעגיערונג, צו אין א באַנק, צו אין דער אייזן־באַהן אב־טהיילונג, צו אין די אנשטאַלטן וואָס טראָגען דער קייזערינע'ס נאָמען, צו גאָר אין דער טאַמאָזשניע, אַבי פינף טויזענד רובל א יאָהר, און ניט אַנדערש ווי ארויסגעהן פון דער יוסטיץ־מינים־טערסטוואָ, וואו מען קען איהם ניט אָפּשאַצען.

און דיעזע רייזע זיינע האָט גראד געהאט א וואונדערבאַרען, נאָר אַן אונגערוואַרטעטען ערפאָלג. וועו דער צוג האָט זיך אָבגע־שטעלט אין קורסק, האָט זיך לעבען איהם, אין דעם וואָגאָן פון ערשטען קלאַס, אוועקגעזעצט טה. ס. אילין, זיינער א בעקאַנ־טער, און דער דאָזיגער אילין האָט איהם דערצעהלט וועגען א טעלעגראַמע וואָס איז נור וואָס אָנגעקומען צו דעם קורסקער גו־בערנאַטאָר, אז אין דעם יוסטיץ־מיניסטעריום וועט דיעזע טעג פאַרקומען אַן איבערקעהרעניש: אויף פיאָטר איוואַנאָוויטש'עס פלאַץ איז בעשטימט געוואָרען איוואן סעמיאָנאָוויטש.

א חוץ די בעדייטונג וואָס דיעזע איבערקעהרעניש האָט גע־האט פאר גאַנץ רוסלאַנד, האָט זי געהאט א ספעציעלע בעדייטונג פאר איוואן אילימש'ען. דורך די ענדערונג האָט געמוזט איינער א פיאָטר פעטראָוויטש בעקומען זעהר א הויכע שטעלע, און דאָס האָט שוין אויך געהייסען אז פיאָטר פעטראָוויטש'עס פרייַנד, זאכאר איוואַנאָוויטש וועט בעקומען א הויכע שטעלע. דאָס איז פאר איוואן אילימש'ען געווען א זעהר פרעהליכע זאך. וואָרום זאכאר איוואַנאָוויטש איז געווען זיינער א חבר און א גוטער פרייַנד.

וועו ער איז געקומען נאָך מאָסקווא, איז די נייעס בעשטעטיגט געוואָרען, און וועו ער איז ענדליך געקומען נאָך פעטערבורג און האָט זיך געזעהן מיט זאכאר איוואַנאָוויטש'ען, האָט יענער איהם פערשפראָכען א זיכערע שטעלע אין דעם זעלבען מיניסטעריום — פון יוסטיץ — וואו ער האָט ביז אהער געדיענט.

אין א וואָך ארום האָט ער טעלעגראָפירט צו זיין פרוי:

„זאכאר אויף מיללער'ס פלאַץ. ביי דעם ערשטען בעריכט בעקום איך א שטעלע."

דאם פאר א גאנצ נאטירליכע זאך, ער זאל בעקומען ניט מעהר ווי 3,500 רובל א יאהר. עס קומט אויס, אז ער דארף זיך נאך פרעהען מיט דעם! נור ער אליין האט געוואוסט ווי איהם איז אויפ'ן הארצען, — אז פון די אלע אומרעכטען וואס ער שטעהט אויס, און פון זיין ווייב'ס אייביגע גריזאטע, און פון די חובות וואס ער מאכט, לעבענדיג ניט נאך די קרעפטען, איז זיין לאנג שוין גאר ניט קיין נאטירליכע זאך.

אום אינצושפארען גלט, האט ער אויפ'ן זומער געזומען אפרוה און איז מיט דער פאמיליע אוועקגעפאהרען צו זיין פרוי'ס ברודער אויפ'ן מאיאנטיק.

אויפ'ן מאיאנטיק, ניט האבענדיג וואס צו טהאן, האט איוואן איליטש געזומען פיהלען ניט נור לאנגווייליגקייט, נור א שרעק־ליכען אומעט און ארפגעפאלענקייט. ער האט ביי זיך בעשלאסען, אז אזוי לעבען האט קיין זינן ניט, און אז מען מוז עפעס טהאן פון דער לאנג ארויסצוקריכען.

איין מאל האט ער פערבראכט א גאנצע נאכט ארומשפא־ציערענדיג איבער'ן גאניק; ער האט פראסט ניט געקענט שלאפען. אזוי ארומגעהענדיג הין און צוריק, איז ער געקומען צום שלוס, אז ער מוז פאהרען קיין פעטערבורג כלאפאטשען, און ז י י אויף להבעים — דאס הייסט די, וואס האבען ניט געוואוסט ווי איהם צו שעצען — איבערצוגעהן אין אן אנדער מיניסטעריום.

אויף מארגען, ניט קוקענדיג אויף דעם וואס די ווייב האט מיט אלע כוחות געפרופט איהם אבריידען דערפון, איז ער אוועק־געפאהרען קיין פעטערבורג.

ער האט געהאט אין זינן נור איין זאך: אויסבעטען א שטעלע, וואס זאל איהם ברייננען 5,000 רובל א יאהר. איהם האט שוין ניט געאארט אין וועלכער מיניסטערסטוב ער וועט דיענען, אדער וואס פאר א גייסט די שטעלע וועט האבען, א פארט־געשריטענעם צי ניט, אדער וואס פאר א סארט ארבייט ער וועט דארפען טהאן. ער האט נור גוואוסט איין זאך — אז ער דארף א שטעלע, א שטעלע מיט א פינף טויזענד־רובל־דיגען גהאלט, צו

זאכען, צוקויפען און בעשטעלען א סך נייע זאכען. קורץ, ער האָט געהאט אלץ צוצוריכטען לויט דעם פלאן, וועלכען ער האָט געהאט אין זינען און וועלכער איז געווען כמעט דער זעלבער פלאן, וואָס זיין פרוי האָט געהאט אין זינען.

איצט, אז עס איז אויסגעקומען אזוי גוט, און אז ער מיט זיין פרוי האָבען זיך אזוי צוזאמענגעטראָפען מיט זייערע פערלאָנגען, און אז זיי האָבען אזוי וועניג געלעבט צוזאמען, איצט זייענען זיי געווארען זעהר פרייונדליך אייניער צום אנדערען. אזוי פריינדליך זייענען זיי שוין ניט געווען זינט די ערשטע יאָהרען נאָך זייער חתונה. איוואן אילימש האָט זיין פאמיליע אויפ'ן נייעם פלאץ געוואלט אוועקפיהרען אויפ'ן שטעל, אבער זיין שוואגער און שוועגערין זיינען פלוצלונג געווארען זעלטען גוט צו איהם און צו זיי אלעמען, און זיי האָבען ניט אנדערש געוואלט אז פראסקאָוויא פיאדאראוונא מיט די קינדער זאָלען דערווייל נאָך בליבען ביי זיי; און איוואן אילימש איז מרוצה געווארען און איז פארלויפיג אוועקגעפאָהרען אליין.

צוליעב די גוטע שטעלע וואָס ער האָט בעקומען און צוליעב זיינע גוטע בעציהונגען מיט דער פרוי, איז איוואן אילימש געווען גוט אויפגעלעגט, און איינם האָט געווירקט אויף דאָם אנדערע: די פריינדליכע פערהעלטניסע מיט דער פרוי האָבען פארגרעסערט זיין צופריעדענהייט, און זיין צופריעדענהייט האָט פארגרעסערט זיין פריינדליכקייט צו דער פרוי. ער איז אלזא אוועקגעפאָהרען אין א גוטען געמיטה, און אזוי האָט ער זיך געפיהלט די נאָנצע צייט. ער האָט געפונען אן אויסגעצייכענטע קוואַרטיר, פונקט דער סאָרט, וועגען וועלכען ער האָט געטרוימט מיט זיין פרוי: בריייטע, הויכע זאָלען אויף דעם אלטען פריצישען שטייגער, א בעקוועמען, גרויסארטיגען קאָבינעט פאר איהם אליין, צימערען פאר זיין פרוי און טאָכטער, א קלאָס־צימער פאר'ן אינגעל — אזוי ווי מען וואָלט דאָס אלץ אומישנע צוגעטראכט פאר זיי. איוואן אילימש האָט זיך אליין געזומען אלץ צוריכטען: אליין אויסגעקליבען די שפאַלירען, צוגעקויפט מעבעל, הויפטזעכליך אין די פלע־

צוליעב דעם אלזא, וואם עס איז פארגעקומען אן ענדערונג אין די פערזאנען אויף די הויכע פלעצער, אין זיין פריהערדיגען מיניסטעריום, האט איוואן אילימיטש גאר אונגעריכט בעקומען אזא שטעלע, אז ער איז פלוצלונג זיינע חברים אריבערגעשפרונגען אויף צווויי גראדען: פינף טויזענד רובל געהאלט און דריי טויזענד פינף הונדערט רובל אויף רייזע הוצאות. דער פערדרום, וואם ער האט געהאט אויף זיינע שונאים און אויף דער גאנצער יוסטיץ־מיניסטעריום, איז פארגעסען געווארען; איוואן אילימיטש איז נעווען גליקליך איבער גליקליך.

איוואן אילימיטש האט זיך אומגעקערט אין זיין שוואגער'ס מאיאנטיק א פרעהליכער, א צופריעדענער. איהם איז שוין לאנג ניט געווען אזוי גוט אויפ'ן הארצען. פראסקאוויא פיאדאראוונא איז אויך לעבעדיגער געווארען, און זיי זיינען געווארען פריינדלי־כער איינער צום אנדערען. איוואן אילימיטש האט דערצעהלט ווי פיין מען האט איהם אין פעטערבורג אויפגענומען, ווי זיינע פרו־הערדיגע שונאים האבען זיך געפוקעט, ווי זיי האבען זיך איצט צו איהם גע'חנפ'עט, און ווי מען איז איהם מקנא; הויפטזעכליך האט ער דערצעהלט ווי אין פעטערבורג האבען איהם אלע ליעב.

פראסקאוויא פיאדאראוונא האט דאס צוגעהערט און זיך גע־מאכט אז זי גלויבט אלץ וואס ער זאגט; זי האט איהם איצט אין קיין זאך ניט ווידערשפראכען; זי האט נור געמאכט פלענער ווי אזוי זיי וועלען אלץ צוריכטען אין דער נייער שטאדט, וואו זיי וועלען זיך איצט באזעצען. און איוואן אילימיטש האט מיט פרייד באמערקט, אז איהרע פלענער שטימען מיט זיינע פלענער, אז זיי האבען דיזעלבע מיינונגען, און אז זיין פערשלאפענער לעבען וועט וויעדער בעקומען דעם ריכטיגען כאראקטער; דאס הייסט, עס וועט וויעדער געהן אנגענעהם און אנשטענדיג, ווי עס דארף געהן.

איוואן אילימיטש איז צו זיין פאמיליע געקומען נור אויף א קורצע צייט. דעם 10טען סעפטעמבער האט ער שוין בעדארפט אריינטרעטען אין זיין נייעם אמט. א חוץ דעם האט ער בעדארפט אלץ צוגרייטען אויפ'ן נייעם פלאץ; אריבערפיהרען אהין זייערע

זיך פארטראכטען וועגען די קארניזען איבער די גארדינען, צו זיי זאלען זיין גלייכע, צו געדרעהטע. ער איז אזוי פארטאָן געווען אין דיעזע זאכען, אז ער האָט אפט אליין געארבייט דערביי, איבער־געשטעלט די מעבעל, אליין איבערגעהאנגען די גארדינען. איין מאל האָט ער ארויפגעקלעטערט אויף א לייטערל צו ווייזען דעם טאפעצירער ווי אזוי ער זאל אויפהיינגען די פארטיערען איבער'ן טהיר; דערביי האָט ער זיך א גליטש געטהאָן און איז ארָאפגע־פאלען. ער איז אבער געווען א שטארקער און פלינקער יונג, האָט ער זיך גלייך א בויג געטהאָן צוריק, און איז געבליבען שטעהן. נור מיט א זייט האָט ער זיך א זעץ געטהאָן אן הענטל פון טהיר. פון דעם קלאפ האָט איהם אבֶיסל ווועה געטהאָן; עס האָט אבער באלד אויפגעהערט. איוואן אילימש האָט די גאנצע צייט נעפיהלט זעלטען גוט אויפגעלעגט און געזונט. ער האָט צו זיין פרוי געשריעבען: „איך פיהל זיך אזוי ווי איך וואלט פלוצלונג געווארען אויף פופצעהן יאהר אינגער.“ ער האָט געמיינט אז אלץ וועט פארטיג ווערען אין סעפטעמבער, עס האָט זיך אבער פאר־צויגען ביז'ן מיטען אקטאבער. דערפאר אבער איז געווען וואס אנצוקוקען. ניט נור ער אליין האָט אזוי געזאגט; אלע וואס האבען זיין וואהנונג געזעהן, האבען געקוואלען קוקענדיג.

אין אמת'ן אבער איז געווען דאס זעלבע וואס מען זעהט ביי אלע ניט־זעהר רייכע מענשען, וועלכע ווילען זיין עהנליך צו רייכע, און וועלכע זיינען דערביבער בלויז עהנליך איינער צום אנדערען. זיידענע שטאפען אבער די מעבעל, שווארצע האלץ, קווייטען, קאוויארען, בראנזענע פיגורען, דונקעלע און בליסטשענדע — הכלל, אלע יענע זאכען וואס אלע מענשען פון א געוויסען קלאס קויפען און טהוען אום צו זיין עהנליך צו אלע מענשען פון א געוויסען קלאס. און ביי איהם איז געווען אזוי שטארק עהנליך צו די דירות פון אנדערע פאמיליען, אז עס איז פראסט ניט געווען וואס זאל ציהען די קלענסטע אויפמערקזאמקייט. אבער איהם האָט זיך געדוכט, אז עס האָט א בעזונדערען פנים, נאר ניט ווי ביי אלעמען. וועז ער האָט זיין פרוי און קינדער אבגענומען פון וואקזאל און זיי

צער וואו מען האנדעלט מיט געשמאקפולע טייערע אלטווארג; צו אלץ האט ער צוגענעבען א ספעציעלען אויסזהן, ווי ביי לייטען, לויט דעם לעצטען געשמאק. ער האט אליין אויסגעקליבען די מאטעריע אויף איבערצויהען די טהייערע אלטע מעבעל. און אזוי איז אלץ געוואקסען און געוואקסען, און צוגעקומען אלץ נעהנטער צו דעם אידעאל, וועלכער האט זיך אויסגעארבייט ביי אים אין גערענקען. וועו די מעבלירונג איז געווען האלב פארטיג, האט דאס אים אויסגעזעהן נאך בעסער ווי ער האט ערווארט. ער האט געקענט זעהן אזוי ווי מיט די אויגען דעם שעהנעם, אריסטאקראטישען, ניט־וואכערידגען פנים וואס אלץ וועט האבען, וועו עס וועט אין גאנצען פארטיג ווערען. ביי־נאכט פאר'ן אנשלאפען ווערען, פלעגט ער זיך פארשטעלען ווי זיין טאנץ־זאל וועט אויסקוקען, וועו ער וועט זיין א געענדיגטער. קוקענדיג אויפ'ן גאסטזאל, וועלכער איז נאך אויך ניט געווען פארטיג, האט ער שוין געזעהן דעם קאמין, דעם „עקראן", די עטאזשערקע, די צוזייטע, צושפרייטע שטוהלכעלעך, די שעהנע בעציערונגס־טעלער און פאלומעשקעס אויף די וועגט, די בראנזען — וועו דאס אלץ וועט זיך געפינען אויף די ריכטיגע פלעצער. פאר איהם איז געווען א תענוג זיך פארצושטעלען וואס פאר א איבערראשונג דאס וועט זיין פאר זיינע קינדער, פאר פאשא און ליזא, וועלכע האבען שוין א געשמאק אין אזעלכע זאכען. זיי הויבען אפילו ניט אן זיך צו ריכטען אויף אזא דירה. הויפטזעכליך האט ער זיך געפרעהט מיט דעם, וואס איהם האט זיך איינגעגעבען צו געפינען און אייגנצוהאנדלען א מציאה פיינע אלטע זאכען, וועלכע האבען דער גאנצער הויז צוגענעבען א נאבעלען כאראקטער. אין זיינע בריעף האט ער מיט א כיון אלץ פארגעשטעלט ערגער ווי עס איז געווען, כדי ער זאל דערנאך קענען איבערראשען די פרוי און די קינדער. אין דעם אלעם איז ער אזוי פערטיעפט געווען, אז אפילו זיין נייע ריכטער־שטעלע האט איהם אינטערעסירט וועניגער ווי ער האט ערווארט, כאטש ער האט זיין בעשעפטיגונג אימער אזוי געליעבט. אינ'ם גאריכט פלעגט ער א מאל זיצען א צוטראגענער. ער פלעגט

שוין מעהר ניט געווען וואָס צוצוריכטען, איז זיי געוואָרען לאַנג־ווייליגלעך, און עס האָט אַנגעהויבען זיי עפעס צו פעהלען; עס האָט זיך געמומען פיהלען אַ מין פוסטקייט אין זייער לעבען. אָבער דאָ האָט זיך אַנגעפאַנגען אַ סדרה פון נייע בעקאַנטשאפטען מיט נייע געוואוינהייטען און די פוסטקייט איז וויעדער אויסגעפילט געוואָרען.

דעם ערשטען האַלבען טאָג פלעגט איוואן אילימש פערבריינגען אין געריכט און צו מיטאָג פלעגט ער קומען אהיים. די ערשטע צייט פלעגט ער זיין גוט אויפגעלעגט, כאָטש ער האָט אפט געהאַט שברת לב פון דער דירה גופא. (וועו ער פלעגט באַמערקען אַ שפרינקעלע, אָדער ער פלעגט דערזעהן אַן אָבגעריסענעם שנירעל אויף אַ גארדין פלעגט ער זיך שטאַרק ערגערען פון דעם. ער האָט אויף דעם אוועקגעלייגט אזוי פיעל כחות, אז דער קלענסטער שאָדען האָט איהם פערשאפט האַרץ־וועהטאָג). אזוי אָבער איז זיין לעבען זיך געגאַנגען פונקט ווי נאָך זיין מיינונג האָט עס בעדארפט געהן: לייכט, אַנגענעהם און אַנשטענדיג. ער איז אלע טאָג אויפגעשטאַנען 9 אוהר, געטרונקען קאַווע, און דורכגעקוקט די צייטונג; דערנאָך פלעגט ער אַנטהאַלטען זיין מונדיר און פאָהרען אין געריכט. דאָרטען פלעגט ער זיך איינשפאַנען אין דעם „כאָמוט", אין וועלכען ער האָט געארבייט. דער כאָמוט פלעגט אויפ'ן שטעל, פון זיך אליין, זיך אַנטהאַלטען אויף זיין האלז. דאָ זייגען געקומען מענשען מיט ביטעם; דאָ האָט מען געדארפט מאכען אַן אונטערזוכונג אין דער קאַנצעליאַריע, דאָ זעהן וועגען דער קאַנצעליאַריע גופא. הייגט די זיצונגען, די עפענטליכע און די געשפעטס־זיצונגען. פון דאָם אלעם האָט מען געדארפט וויסען וויי אזוי אויסצושליסען אלץ וואָס האָט אַ שייכות צו געוועהנליכע מענשליכע געפיהלען און וואָס קען שטערען צו דעם רעגעלמעסיגען גאַנג פון אָפיציעלע אַנגעלעגענהייטען. קיין אַנדערע פערהעלטניסע ווי אָפיציעלע טאָר מען דאָרטען מיט מענשען ניט האָבען. אימיצער קומט צו אייך, למשל, מיט אַ פראָגע. אלס אַ פריוואָטער מענש קען איוואן אילימש מיט אזא פערזאָן קיין שום

געבראכט אויף דער נייער, בעלויכטענער קוואַרטיר, און דער לאקיי, אין א ווייסען האלזטוך, האָט פאר זיי געעפענט די טהיר, און זיי זיינען אריינגעקומען אין דעם פאַרצימער, וועלכער איז געווען בע־פוצט מיט בלומען, און דערנאָך זיינען זיי אריין אין דעם גאסט־זאל און אינ׳ם קאבינעט, און זיי האבען אוש א געשריי געטהאָן פון איבערראשונג און נחת, — קוקענדיג אויף אלץ, איז ער געווען אויפ׳ן זיעבעטען הימעל. ער האָט זיי ארומגעפיהרט, געשלונגען זייער לויב און געשיינט פאר תענוג. דעם זעלבען אבענד, וועז פראסקאוויא פיאראראָוונא האָט אגב אורחא א פרעג געטהאָן, ווי אזוי האָט עס פאסירט, אז ער איז געפאלען, האָט ער זיך צולאכט, און פאַרגעשטעלט ווי אין א טהעאטער, ווי ער איז אראָפגעפאלען פון לייטערעל און ווי דער טאפיצירער האָט זיך איבערגעשראָקען.

„ניט אומזיסט קען איך ,,גימנאסטיקע״ — האָט ער גע־זאגט — „אן אנדערער וואלט אפשר נע׳הרג׳עט געווארען, און איך האָב זיך בלויז א קליינעם זעץ געטהאָן, אט דא א! אז מען ריהרט עס אן, טהוט וועה; אבער עס געהט שוין אפ. א סינאק, ווייטער גאָר נישט.״

זיי האבען זיך אלזא באזעצט אויף זייער נייער דירה. וועז זיי האבען זיך שוין צו איהר צוגעוואָהנט, האָט זיך ארויסגע־צייגט—ווי דאָס טרעפט אימער—אז, וועז זיי וואלטען געהאט נאָך איין צימער וואלט שוין געווען גאָר גוט. און מיט׳ן געלט איז אויך געווען דאָס זעלבע: עס האָט זיי געפעהלט א קליינigקייט, ניט מעהר ווי א 500 רובעל א יאָהר. אבער אזוי איז אויך געווען נישקשה. איבערהויפט איז געווען גוט די ערשטע צייט, וועז עס איז נאָך ניט אלץ געווען צוגעריכט, און מען האָט נאָך נעדארפט צוריכטען: דאָס קויפען, יענעם לאזען מאכען; דאָס איבער־שטעלען, יענעם איינארדנען. אייואן אילימט און זיין פרוי האבען ניט וועגען אלץ געהאט די זעלבע מיינונג, און ניט אימער איז דאָס בייז זיי אבגעאנגען גאָר גלאט; זיי זיינען אבער געווען אזוי צו־פריעדען, און עס איז געווען אזוי פיעל ארבייט, אז צו קיין גרוי־סע קריעגעריי איז בייז זיי קיין מאל ניט געקומען. וועז עס איז

די פרוי מיט דער טאכטער זיינען אוועקגעפאהרען ערגעץ־וואו, אדער אז צו זיי איז אימיצער געקומען. דער זוהן איז נעגאנגען אין גימנאזיע און מען האט פאר איהם געהאלטען פריוואט לעהרער אויך. ער האט זיך געלערנט ווי עס בעדארף צו זיין, דער אינגעל. אלץ איז נעגאנגען כשורה. נאכ'ן עסען, אויב עס זיינען ניט געווען קיין געסט, פלעגט איוואן אילימש לעזען א בוך, אזא בוך, וועגען וועלכען אלע האבען דאן נערעדט, און אין אבענד פלעגט ער זיך נעהמען פאר זיינע פראצעסען, לעזען זיינע אפיציעלע פאפיערען, ארויסקוקען אין די געזעצע, פערגלייכען דאס וואס די פערשיעדענע עדות האבען געזאגט, צופאסען אלץ צו דעם געזעץ.

ביי דיעזער ארבייט איז איהם ניט געווען פרעהליך, ניט לאנגוויליג; אויב עס איז איהם יא לאנגוויליג געווארען, האט מען געקענט שפיעלען א קערטל, און אויב עס איז ניט געווען מיט וועמען, איז יעדענפאלס געווען בעסער זיך שוין פארען איבער פאפיערען און געזעץ־ביכער איידער גאר ניט צו טהאן און זיצען איינער אליין אדער מיט דער פרוי. פיעל פערגעניגען האט איוואן אילימש געהאט, וועז מען האט אין שטוב געגעבען א וועטשערע פאר א קלייניר קאמפאניע פון דער העכערער געזעלשאפט, און ער האט מיט זיי פערבראכט די צייט, ווי אלע מענשען פון זיין שטאנד פערברענגען געווהנליך די צייט, פונקט ווי זיין זאל איז געווען צוגעגרייט אזוי ווי אלע זאלען זיינען צוגעגרייט.

איין מאל האבען זיי געגעבען אן „אבענד" מיט טענץ. איוואן אילימש'ען איז געווען פרעהליך, און אלץ איז געווען גוט. מעהר ניט וואס צווישען איהם און זיין פרוי איז ארויסגעקומען א גרויסע קריג איבער די טארטען און די צוקערקעס. פראסקאוויא פיאדארואונא האט וועגען דעם געהאט אן אנדער פלאן; אבער איוואן אילימש האט ניט אנדערש געוואלט אז מען זאל אלץ נעהמען אין א טייערע צוקערניע. ער האט בעשטעלט צופיעל טארטען; אזוא, האבען זיי זיך צוקריענט צוליעב דעם, וואס א סך איז איבערגעבליבען, און דעם צוקערניק'ס רעכענונג האט בעטראפען 45 רובל. די קריג איז געווען א גרויסע און א מיאוס'ע.

שייכות ניט האבען. אויב אבער דער וואס איז געקומען מיט דער פראגע האט צו איהם, אלס ריכטער, אזא סארט שייכות, וועלכע קען אויסגעדריקט ווערען אויף א בויגען פאפיער, וואס האט אויף זיך א קאזיאנעם איבערשריפט, דאן וועט אויטאן איליטש — אויף ווי ווייט דיעזע שייכות געהט — פאר'ן פראגע־שטעלער טהאן אלץ וואס ער קען; ער וועט דערביי זאגאר ארויסווייזען דאס וואס האט אן אנבליק פון פריינדליכקייט; נעמליך, ער וועט איהם ארויסווייזען העפליכקייט. ווי אבער עס ענדיגען זיך די קאזיאנע פערהעלטניסע, אזוי ענדיגט זיך אויך יעדע אנדערע פערהעלטנים צווישען זיי. ווי אזוי אבצוטהיילען זיין קאזיאנעם לעבען און איהם ניט צוזאמענצומישען מיט זיין אמת'ן לעבען, אלס מענש — דאס האט איטאן איליטש געוואוסט אויסגעצייכענט. און דורך לאנג־יעהריגער פראקטיק און א ספעציעלען טאלאנט וואס ער האט געהאט צו דיעזע זאכען, האט ער דיעזע קענטנים אזוי אויסגעארבייט, אז א מאל פלעגט ער זיך ערלויבען, אזוי ווי אויף שפאס, צוזאמענצומישען די מענשליכע פערהעלטניסע מיט די קאזיאנע פערהעלטניסע. ער האט דאס ניט מורא געהאט צו טהאן, ווייל ער האט געפיהלט, אז ווען נור מען וועט דארפען וועט ער צו יעדער צייט האבען די קראפט אוועקצואוועדפען די מענשליכע און וויעדער שטרייבנג אפהיטען די קאזיאנע. דאס איז ביי איהם געגאנגען ניט נור לייכט, אנגענעהם, און אנשטענדיג, נור זאגאר אויף א קינסטלעריישען שטייגער. צווישען זיינע ארבייטס־שטונדען פלעגט ער רויכערען, טרינקען טהעע, שמועסען אביסעל וועגען פאליטיק, אביסעל וועגען אלגעמיינע זאכען, אביסעל וועגען קארטען, און מעהר פון אלץ וועגען די נייע ריכטער וואס זיינען אנגעקומען אויף אזא אדער אזא פלאץ, וועמען מען וועט געבען די שטעלע, וועמען יענע שטעלע. און ווען זיין ארבייט איז געווען גענענדיגט, א מיעדער, אבער פיהלענדיג זיך ווי א גוטער מוזיקער, וועלכער האט אויסגעצייכענט ערפילט זיין פליכט אינ'ם אר־קעסטער וואו ער שפיעלט איינע פון די ערשטע פיעדלען — פלעגט ער געהן אהיים. אין דער היים פלעגט ער געפינען, אז

געווען אונאנגענעהם), פלעגט איוואן איליטש געהן שלאפען אין זעהר א גוטען געמיטה.

אזוי האבען זיי זיך געלעבט. ביי זיי איז צוזאמענגעשטעלט געווארען די בעסטע בעקאנטשאפט. צו זיי זיינען אריינגענאנגען וואזשנע מענשען און שהנע יונגע לייט.

וועגען דעם סארט בעקאנטשאפט וואס זיי דארפען שליסען האבען זיי אלע — דער מאן, די פרוי און די טאכטער — געהאט די זעלבע מיינונג. נאר ניט צוזאמען־גערעדטערהייט האבען זיי זיך בים־לעך־וויי ארויסגערעהט פון אלערליי ניט קיין־וואזשנע פרויען קרובים, וואס זיינען געקראכען צו זיי אין זאל מיט בעגיים־טערטע רייד און חניפות. דיעזע אונגעווינשטע פרויען האבען באלד אויפגעהערט צו קומען און ביי דער גאלאווין פאמיליע איז נור געבליבען די שהנסטע געזעלשאפט. די יונגע לייט האבען ארומגעפארעט ארום ליזא'ן און דער סלעדיוואטל פעטרישטשעוו, דמיטרי איוואנאוויטש פעטרישטשעוו'ס זוהן און דער איינציגער יורש פון זיין גאנצען פערמעגען, האט אנגעפאנגען איהר צו ווייזען אויפמערקזאמקייט; איוואן איליטש האט וועגען דעם אפט געררעדט מיט פראסקאוויא פיאדראוונא; זיי האבען שוין זאגאר געטראכט וועגען מאכען אז דאס פארעלע זאלען האבען א הולאנקע אויף א טרויקע, אדער אפשר גאר מאכען א היימישע טהעטער פארשטעלונג, אין וועלכע זיי זאלען ביידע אנטייל נעהמען? אזוי איז אלץ גענאנגען, אהן ענדערונגען, אלץ ווי עס בעדארף צו זיין.

פראסקאוויא פיאדאראוונא האט געזאגט אז ער איז „א גולם און א קוואטש", און ער האט זיך געכאפט פאר'ן קאפ און פאר כעס האבען זיך ביי איהם ארויסגעכאפט ווערטער עפעס וועגען גט'ן זיך. אבער דער אבענד גופא איז געווען א פרעהליכער: די העכס־טע געזעלשאפט איז ביי זיי געווען, און איוואן איליטש האט גע־טאנצט מיט דער קנאגיניע*) טרופאנאוו, די שוועסטער פון דער וואס איז בעריהמט אלס גרינדערין פון דער געזעלשאפט מיט'ן נאמען „טראג אוועק מיין קומער".

דער פערגניגען וואס איוואן איליטש האט געהאט פון זיין ריכטער־שטעלע איז געווען א פערגניגען פון זעלבסט־ליעבע; דער פערגניגען וואס ער האט געהאט אין געזעלשאפט, איז גע־ווען א פערגניגען פון עהרגייץ (אלס ריכטער האט ער הנאה געהאט פון זיין מאכט; אין געזעלשאפט האט ער הנאה געהאט פון דעם כבוד וואס פאר איהם איז געווען צו פערבערגען מיט אריסטאקראטישע מענשען); אמת'ען פערגניגען האט ער גע־האט פון שפיעלען אין קארטען. ער פלעגט אליין זאגען, אז נאך אלעמען איז דאס געווען זיין גרעסטער תענוג; אז וואס פאר אן אונאנגענעמע פאסירונג עס זאל זיך איהם ניט מא־כען, וועלן ער הויבט אן צו שפיעלען, פערגעסט ער אן אלע צרות; אז דער איינציגער פערגניגען וועלכער שיינט ווי א ליכט איבער אלע זיינע אנדערע פערגניגענס איז זיך צו זיצען ביי א קערטעל מיט גוטע שפיעלערס און מיט פארטנערס וואס שרייען ניט. ער פלעגט שפיעלען „ווינט", און ער פלעגט בלויז ליעב האבען צו שפיעלען זאלבע פערט (זאלבע פינפט האט ער פיינט געהאט, כאטש ער פלעגט זיך מאכען, אז ער האט הנאה). ער האט ליעב געהאט צו שפיעלען מיט שכל און מיט ערנסטקייט (וועלן עס מא־כען זיך נור גוטע קארטען), און דערנאך צו עסען וועטשערע און פערטרינקען מיט א גלאז וויין. נאך אזא שפיעלען, הויפטזעכליך וועלן ער האט געווואונען אביסעל (געווינען א גרויסע סומע איז איהם

*) פירסטין.

דאן, וועז ער פלעגט אנהויבען צו עסען, ביי דער זוף. דא האט ער בעמערקט אז עפעס א נעשיר איז אבנעסטשערבעט, דא האט דאס עסען איהם ניט נעשמעקט, דא האט דער זוהן ארויפגעלעגט די ארבעל אויפ'ן טיש, דא איז איהם ניט נעפעהלען נעווארען ווי ביי דער טאכטער איז די האר פארקעמט; און אין אלץ האט ער בעשולדיגט פראסקאוויא פיאדאראוונא'ן. צוערשט פלעגט זי איהם אבענטפערען מיט שטעך־ווערטער. אבער א פאר מאל איז ער ביים אנפאנג עסען שוין נאר נעווארען ווילד פון כעס, און זי האט פערשטאנען אז דער כעס איז ניט קיין נאטירליכער. זי האט פערשטאנען, אז דער אנהויב עסען ברייגט איהם אימער אריין אין א קראנקען צושטאנד. זי האט שוין מעהר ניט אפגע־ענטפערט. זי האט נור צוגעאיילט דאס עסען. דאס, וואס זי האט זיך אייגנעהאלטען און ניט אפגעענטפערט, האט זי געהאל־טען פאר א זעלטענע פיינקויט פון איהר זייט. זי האט גע'פסק'נט, אז איהר מאן האט א שרעקליכען כאראקטער, און אז ער האט איהר לעבען אונגליקליך גענאכט, און זי האט אנגענהויבען אויף זיך רחמנות צו האבען. און וואס מעהר זי האט אויף זיך רחמנות געהאט, אלץ מעהר האט זי פיינט געהאט איהר מאן. האט זי נענומען ווינשען אז ער זאל שטארבען; אבער דאס האט זי ניט נעקענט ווינשען, וואהרים, וועז ער וואלט נעשטארבען, וואלט דאך שוין מעהר ניט נעווען קיין נעהאלט. און פון דעם איז זי נאך מעהר אויפגעבראכט נעווארען אויף איהם. זי האט זיך נעפיהלט זעהר אונגליקליך — אט טאקי פון דעם, וואס אפילו זיין טויט קען פאר איהר קיין פארגרינגערונג ניט זיין; און זי פלעגט זיך קאכען און דאס פארבארגען, און איהר פארבארגענע קאכענש פלעגט פארגרעסערען זיין קאכענש.

איין מאל, נאך א סקאנדאל, אין וועלכען איוואן אילימש איז נעווען שוין נאר אונגערעכט, האט ער ערקלערט אז ער איז טאקי נערוועז, אז דאס איז ווייל ער איז ניט נעזונט; זי האט נעענט־פערט, אז אויב ער איז ניט נעזונט, דארף ער זיך קורירען, און זי האט איהם נעהייסען אריבערפאהרען צו א בעריהמטען דאקטאר.

IV

אלע זיינען געווען געזונט. מען האָט דאָך ניט געקענט זאָגען, אז איוואן אילימש איז ניט געזונט, ווייל ער פיהלט א מאל א מאַרנעם טעם אין מויל און אין דער לינקער זייט פון בויך איז ביי איהם עפעס ניט ווי געהעריג איז.

אָבער דיעזער אונאטירליכער געפיהל האָט נעמומען וואקסען און פערוואנדעלט ווערען — פאַרלויפיג נאָך ניט אין א וועהטאג — נור עפעס אזוי ווי אין א שטענדיגע משא אין זייט און א שלעכטען געמיטה. דיעזער שלעכטער געמיטה זיינער איז געוואָרן אלץ ערגער און ערגער און האָט אָנגעהויבען צו שטערען דעם אָנגענעהמען, לייכטען און אנשטענדיגען לעבען, וועלכער האָט זיך געהאָט איינגעסטאלירט ביי דער פאמיליע. צוויישען מאן און וויב האָבען זיך אלץ עפטער געמאכט קריעג. באלד איז פערשוואונדען די אָנגענעהמקייט און די לייכטקייט און קוים קוים וואָס עס האָט זיך געהאלטען די אנשטענדיגקייט. סקאַנדאלען זיינען פאַרגעקומען אלץ עפטער. וויעדער זיינען געבליבען בלויז קלייניגקע אינזעלעך, אויף וועלכע מאן און וויב האָבען געקענט זיך צוואמענקומען אהן רייסערייי. פראסקאָוויא פיאדאראָוונא האָט ניט אהן א גרונד זיך בעקלאָגט, אז איהר מאן האָט א שווערען כאראקטער. איבערטרייבענדיג, ווי געווענליך, פלעגט זי זאָגען אז ער האָט אלע מאל געהאט א שלעכטען כאראקטער, און אז וועו ניט איהר גוטסקייט וואלט איהר ניט מעגליך געווען דאָס אויסצוהאלטען צוואנציג יאָהר. און דער אמת איז, אז די קריעג פלעגען זיך איצט אָנפאָנגען טאקי פון איהם. געווענליך פלעגט ער זיך נעהמען טשעפען ביי'ן געהן צום טיש, און אָפט אָט טאקי

בען האָט דעם דאָקטאָר ניט אָנגעהויבען צו אינטערעסירען. פּאַר איהם האָט נור עקזיסטירט די פּראָגע צווישען א לויזען ניר און א קראַנקע בלינדע קישקע. דיעזע פּראָגע האָט דער דאָקטאָר אויף א זעהר פּעהיגען אופן גע׳פּסק׳נט צו גונסטען פון דער בלינדער קישקע, און דערביי האָט ער זיך בעוואָרענט מיט א באַמערקונג, אז ער מוז אונטערזוכען די השתנה, און אז דאַן וועט מען אפשר געפינען נייע בעווייזע וועד עם איז דער פערברעכער, צי מאקי די בלינדע קישקע צי ניט. און אלץ איז געווען פונקט ווי דאָס, וואָס איוואן אילימש האָט דורכגעמאכט טויזענד מאל מיט די מענשען, וועלכע ער האָט גע׳משפט אין געריכט. ער האָט אויך אויף א פּעהיגען, גלענצענדען שטייגער בעשטימט וואו די שולד ליגט. פונקט אויף אזא גלענצענדען שטייגער האָט דער דאָקטאָר איצט געדרונגען, געצוויגען זיין שלום, און מיט א מינע פון איינעם וואָס האָט געטראָפען א שווערע רעטעניש, מיט א פּרעהליכען בליק זאָגאָר, האָט דער דאָקטאָר איבער זיינע בריללען א קוק געטהאָן אויף דעם „בעשולדיגטען", וואָס איז דאָ פּאַר איהם געשטאַנען. פון דעם דאָקטאָר׳ס סך־הכל האָט איוואן אילימש געדרונגען, אז עס האלט שמאל, אז דעם דאָקטאָר און אפשר אלעמען, אַרט דאָס ניט, אָבער אז מיט איהם, מיט איוואן אילימש׳ען האלט עס שמאל. דיעזער שלום האָט אויף איוואן אילימש׳ען געמאכט א שרעקליכען אייגדרוק, עס האָט אין איהם ערוועקט א גרויסען רחמנות אויף זיך אליין און א גרויסען האס צו דעם דאָקטאָר, פּאַר וואָס ער איז אזוי גלייכגילטיג צו אזא ערנסטע פּראָגע.

וועגען דעם האָט ער אָבער ניט געראדט. ער איז נור אויפגעשטאַנען, אוועקגעלעגט דאָס גלאט אויפ׳ן טיש, א זיפץ געטהאָן און געזאָגט: „מיר, פּאציענטען, שטעלען אייך מסתמא אָפט נארישע פּראָגען. אין אלגעמיין רייד־עגדיג, איז דאָס א גענעהרליכע קראַנקהייט אדער ניט?"

דער דאָקטאָר האָט אויף איהם א שטרענגען קוק געטהאָן איבער די בריללען, מיט איין אויג, פונקט ווי ער וואלט צו איהם געזאָגט: „בעשולדיגטער! אויב איהר וועט ניט ענטפערען נור

ער האָט אזוי געטהאָן. עס איז געווען פונקט ווי ער האָט ער־ווארטעט. עס איז געווען ווי עס איז אימער, ווען מען קומט צו א דאָקטאָר: די ווארטענעש, די געמאכטע דאָקטאָרשע וואָשנעקייט, וועלכע איז איהם אזוי גוט בעקאנט געווען, אָט די וואָשנעקייט, ווי ער אליין מאכט בשעת ער זיצט אין געריכט; און דאָס טאפען, דאָס קלאפען, דאָס צוהערען זיך, און די פראגען, אויף וועלכע דער פאציענט דארף געבען פאראויס־בעשטימטע און, דאכט זיך, גאנץ אונניוטיגע אנטוואָרטען, און דער טיף־זיניגער קוק, וועלכער זאגט צו אייך: „איהר דארפט מיר פאלגען; מען וועט שוין אליץ צו־רעכט מאכען — מיר וויסען שוין; ביי אונז וויים מען ניט פון קיין צוויפלען, ווי אזוי מען דארף דאָס צורעכט מאכען; ביי אונז געהט דאָס אליץ אויפ'ן זעלבען שטייגער פאר יעדען מענשען, פאר וועמען איהר ווילט נור." פונקט ווי אויפ'ן געריכט. ס'זאל גאָר פעהלען א האָר! פונקט ווי ער, איוואן איליטש, מאכט א פוריע פאר די בעשולדיגטע, וואָס ער משפט, פונקט אזוי האָט דער דאָק־טאָר געמאכט א פוריע פאר איהם, דעם זעלבען סאָרט פוריע.

דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אז דאָס־און־דאָס וויזט אז אינ־וועניג איז ביי אייך דאָס־און־דאָס; אויב אָבער א אונטערזוכונג וועט ניט בעשטעטיגען, אז איהר האָט דאָס־און־דאָס, וועט מען מו־זען רעכענען, אז איהר האָט גאָר דאָס־און־דאָס; און אויב מען זאל רעכענען, אז איהר האָט דאָס־און־דאָס, דאן — און אזוי וויטער. פאר איוואן איליטש'ן איז וויכטיג געווען איין פראגע: צי איז זיין לאגע א גענעהרליכע צי ניט? ביי דעם דאָקטאָר אָבער האָט דיעזע פראגע ניט געהאט קיין שייכות צום ענין און ער האָט מיט איהר זיך ניט פארנומען. פון דעם דאָקטאָר'ס שטאנדפונקט איז דאָס געווען א פוסטע פראגע און איהר איז ניט געווען וואָס צו בעטראכטען. בעטראכטען און פערגלייכען דארף מען בלויז די פערשיעדענע מענליכקייטען. איז מענליך אז ביי איהם איז לויז געווארען אייניער פון זיינע נירען? איז מעהר מענליך אז ער האָט איז ביי איהם קראנק? די פראגע וועגען איוואן איליטש'עם לע־א כראנישען קאטאר? איז מעהר מענליך אז די בלינדע קישקע

די פרוי איהם איבערגעשלאגען די רייד — היט נור אפ צו נעהמען די רפואות. גיב מיר דעם רעצעפט, איך'ל שיקען נעראסים'ען אין אפטייק. — און זי איז געגאנגען זיך אנטהאן.

ער האט ניט אבגעצויגען דעם אטהעם ביז זי איז ארויס פון צימער; און ווען זי איז ארויס, האט ער א שווערען זיפץ געטהאן.

„ווער וויים? אפשר איז נאך דערווייל טאקי גאר נישט", — האט ער זיך געקלעהרט.

ער האט אנגעהויבען צו נעהמען די רפואות, צו טהאן וואס דער דאקטאר האט איהם געהייסען, נאכדעם ווי דער דאקטאר האט אונטערזוכט די השתנה, האט ער זיין בעפעהל געענדערט. איוואן איליטש האט אלץ געפאלגט; אבער אין דיעזער אונטערזוכונג און אין דעם, וואס האט געזאלט זיין דערנאך, איז ארויס־געקומען א פלאנטער. צום דאקטאר גופא האט מען ניט געקענט צוקומען, און עפעס איז ניט ארויסגעקומען ווי דער דאקטאר האט איהם געזאגט — ענטוועדער ער האט פארגעסען, אדער ער האט איהם געזאגט א ליגען, אדער עפעס פארבארגען פון איהם.

ווי די מעשה איז, איוואן איליטש האט אנגעהויבען פינקט־ליך צו פאלגען די נייע בעפעהלע, און אין דיעזען פאלגען האט ער די ערשטע צייט געפונען א טרייסט.

זינט ער האט געזעהן דעם דאקטאר איז זיין הויפט־בעשעפטי־גונג בעשטאנען אין דעם, וואס ער האט אבגעהיט צו טהאן ווי דער דאקטאר האט גהייסען, וואס צו עסען, וואס ניט צו עסען, וואס צו טהאן און וואס ניט, וועלכע רפואות צו נעהמען. און ווען צו נעהמען. אין דעם און אין צוהערען זיך צו זיין וועהטאג, און אין אכטונג געבען אויף אלע בעדערפענישען פון זיין קערפער איז איצט בעשטאנען זיין וויכטיגסטע בעשעפטיגונג. זיין גרעסטער אינטע־רעס איז איצט געווען מענשליכע קראנקהייטען און די מענשליכע געזונדהייט. ווען ער האט גהערט רעדענדיג וועגען קראנקע, וועגען אזעלכע וואס זיינען געשטארבען אדער וועגען אזעלכע, וואס זיי־נען נעזונט געווארען, הויפטזעכליך ווען די קראנקהייט איז געווען

אויף די פראגען וואס מען שטעלט אייך, וועל איך געצוואונגען זיין צו הייסען אייך ארויספיהרען פון דעם געריכטס־זאל."

— איך האב אייך שוין געזאגט דאס וואס איך האלט פאר נויטיג און בעקוועהם אייך צו זאגען — האט דער דאקטאר געענטפערט מיט ווערטער — ווייטער וועט מען זעהן וואס די אונטערזוכונג וועט ווייזען. — און דער דאקטאר האט זיך נעגייגט.

איוואן אילייטש איז ארויסגעגאנגען לאנזאס; מיט אן אומעדיגען פנים האט ער זיך געזעצט אין זיין שליטען און איז אוועקגעפאהרען אהיים. דעם גאנצען וועג האט ער ניט אויפגעהערט איבערצוזיפען דאס וואס דער דאקטאר האט געזאגט; ער האט זיך געסטארעט זיינע פארפלאנטערטע ווייסענשאפטליכע רייד איבערצוצעצען אויף אן אייגפאכע שפראך און צו געפינען אין זיי אן אנטוואורט אויף דער פראגע: „בין איך זעהר קראנק, אדער עס איז נאך ניט געפעהרליך?" און איהם האט זיך געדוכט אז דער פשט פון אלין וואס דער דאקטאר האט איהם געזאגט איז, אז ער איז זעהר קראנק. אויפ'ן גאס האט יעדע זאך אויסגעזעהן טרויעריג. די איזוואשטשיקעם זיינען געווען טרויעריג, די הייזער זיינען געווען טרויעריג, די פארבייגעהער, די קראמען זיינען געווען טרויעריג. און צוליעב דעם דאקטאר'ס ווערטער, וועלכע ער האט ניט פערשטאנען, האט זיין וועהטאג, דער טעמפער טאטשענדער וועהטאג, בעקומען נאר אן אנדערע, אן ערנסטערע בעדייטונג. איוואן אילייטש האט זיך צו דיעזען וועהטאג צוגעהערט מיט א שווערען געפיהל.

ער איז געקומען אהיים און אנגעהויבען דערצעהלען זיין פרוי. די פרוי האט צוגעהערט, אבער אין מיטען דערינען איז אריינגעקומען זייער טאכטער מיט איהר הוט אויפ'ן קאפ. זי און די מוטער האבען זיך געגרייט צו פאהרען ערגעץ־וואו. זי האט זיך איבער־געוואלד אניעדערגעזעצט צו הערען דעם פאטער'ס לאנגווייליגען בעריכט. זי האט אבער ניט געקענט איינזיצען; און די פרוי האט איהם אויך ניט אויסגעהערט ביז'ן סוף.

—נו, איך האב געזאגט זאלסט געהן צום דאקטאר! — האט

כען. זיין לאגע פלעגט ערגער ווערען פון דעם וואס ער האט גע־
לעזען מעדיצינישע ביכער און בעזוכט דאקטוירים. די קראנק־
הייט איז געווארסען אזוי רעגעלמעסיג, ביסלעכווייז אז פון אין
טאג אויפ'ן צווייטען איז ניט קענטיג געווען דער אונטערשיעד, און
ער וואלט זיך נעקענט נארען. יעדעם מאל אבער וואס ער האט זיך
נעזעהן מיט א דאקטאר, פלעגט זיך איהם דוכטען, אז איהם ווערט
שנעל ערגער. און פון דעסטוועגען איז ער רק געגאנגען צו דאק־
טוירים.

אין דיעזען מאנאט איז ער געווען ביי אן אנדער בעריהמ־
טען דאקטאר. דער אנדער בעריהמטער דאקטאר האט אייגענטליך
געזאגט דאס זעלבע וואס דער ערשטער. ער האט נור די פראגען
אנדערש געשטעלט. און די בעראטונג מיט דיעזען בעריהמטען
דאקטאר האט נור פארגרעסערט איוואן אילימש'ס אונרוהיגקייט
און שרעק. זיינער א פרוינד האט געהאט א פרוינד, א דאקטאר. ער
איז געווען זעהר א גוטער דאקטאר, און ער האט געזאגט, אז ביי
איוואן אילימש'ן איז גאר ניט די קראנקהייט וואס יענע דאק־
טוירים האבען ביי איהם געפונען, און ער האט פערזיכערט, אז ער
וועט געזונד ווערען; האט ער אבער מיט זיינע פראגען און ערקלע־
רונגען איהם נאך מעהר פארטומלט דעם קאפ און נאך מעהר פאר־
גרעסערט זיינע צוויייפלען און אונרוהיגקייט. א האמאפאטישער
דאקטאר האט וויעדער אנדערש געזאגט, און ער האט פערשריבען
רפואות, וועלכע איוואן אילימש האט בשתיקה פון אלעמען *) גע־
נומען ביי א וואך צייט. צום ענדע וואך, זעהענדיג אז ער פיהלט
ניט א האר בעסער, האט ער פערלאַרען זיין גלויבען אין דיעזע
רפואות און אין אלע פריהערדיגע, און איהם איז געווארען נאך
ערגער אויפ'ן האַרצען. איין מאל האט א בעקאנטע דאמע דער־

---

* האמעאפאטיע איז אזא סארט מעדיצין, ניט די געווענליכע. זעהר וועניג מענשען האלטען פון דעם. אלזא האט איוואן אילימש זיך געשעהמט טודה צו זיין, אז ער נעהמט אין האמעאפאטישע טרא־
פענס. — איבערזעצער.

עהנליך צו זיינע, פלעגט ער זיך צוהערען, און פאנאנדערפרעגען, סטאַרענדיג זיך צו פאַרבאַרגען זיין אונרוהיגקייט, און אלץ פלעגט ער צופאסען צו זיין אייגענע קרייַנק.

דער וועהטאג אין דער לינקער זייט פון בויך איז קלענער ניט געוואָרען; אבער איוואן אילימש האט זיך געצוואונגען צו מיינען אז איהם איז בעסער. און כל־זמן עס האט זיך ניט געמאכט עפעס אזעלכעס, וואס זאל איהם ארויסבריינגען פון נעדולד, האט ער זיך ווירקליך געקענט אפנארען. ווי אבער ער האט זיך צואוועגטעלט מיט דער פרוי, אדער עס האט זיך געטראפען עפעס אן אונאנגענעמע זאך אויף זיין שטעלע, אדער עס איז איהם ניט געגאנגען ביי'ן שפיעלען אין קאַרטען, אזוי פלעגט ער גלייך דערפיהלען די נאנצע קראפט פון זיין קראנקהייט. פריהער פלעגט ער אזעלכע אונאנגענעמלישקייטען פארטראגען, האפענדיג, אז ער וועט דעם פעהלער פערריכטען, אדער, אז עס וועט זיך מאכען א גוטער קאַרט, צום בישפיעל. איצט אבער פלעגט ער ביי דער קלענסטער זאך מיינען אז די וועלט געהט אונטער. ער פלעגט זיך טראכטען: „עס האט מיר אנגעהויבען בעסער צו ווערען, און די רפואות האבען שוין אנגעהויבען צו ווירקען, דאַרף זיך גראד מאכען די פאר־פלוכטע געשיכטע!...“ און ער פלעגט זיך קאכען אויף דאם וואס עס האט פאסירט, אדער אויף די מענשען וועלכע האבען איהם פערשאפט די יסורים, און איהם נעריסען אויף שטיקער, ווי ער האט געמיינט. ער פלעגט פיהלען אז זיין כעס איז זיין מלאך המות; ער פלעגט זיך אבער ניט קענען בערוהיגען. דאכט זיך, איהם האט בעדאַרפט זיין קלאהר אז זיין ערגערען זיך און קאכען זיך פארגרעסערט זיין קראנקהייט, און דאריבער דארף ער זעהן ניט צו מאכען קיין וועזען פון יעדער קליניגקייט. האט ער אבער גענטענ'ט פונקט פארקעהרט: ער האט געזאגט, „אז פאר איהם איז נויטיג אז מען זאל איהם לאזען צורוה און ניט ארויסברענגען פון נעדולד, און ער פלעגט איבערטראכטען יעדע זאך וואס האט פארשטערט זיין געלאסענקייט, און פון דער קלענסטער זאך וואס האט איהם פארשטערט זיין רוהע פלעגט ער זיך ערגערען און קא־

גען; ער האָט אָבער געזעהן אז ער איז פּאר זיי אַ פּאַרשטערע־נעס, אז זיין פּרוי האָט זיך אויסגעארבייט א כּלל ווי אזוי זיך צו פּערהאַלטען צו זיין קראַנקהייט, און אז אזוי האַלט זי זיך, ער מעג זאָגען און טהאָן וואָס ער ווילּ. דיעזע האַלטונג איהרע איז בע־שטאַנען אין פֿאַלגענדען: „איהר וויסט דאָך" — פּלעגט זי זאָגען צו בעקאַנטע — „איוואַן איליטש קען ניט טהאָן פונקט ווי דער דאָקטאָר הייסט איהם. איין טאָג נעהמט ער איין די טראָפּענס און עסט וואָס מען הייסט איהם, און לייגט זיך שלאָפען וועט מען דאַרף; און מאָרגען, אז איך זאָל נור אַראָפּנעהמען אַן אויג, וועט ער פּאַרגע־סען צו נעהמען די טראָפּענס, וועט עסען אָסעטרינע, (און דאָס טאָר ער גראָד ניט עסען), און דערצו נאָך וועט ער שפּיעלען ביז שפּעט אין דער נאַכט אין קאַרטען."

— וועז האָט דאָס געטראָפען? — וועט איוואַן איליטש אפשר אָפענטפערען מיט אַ פערדרוס. — נור איין מאָל. ביי פּיאָטר אי־וואַנאָוויטש'ען.

— און נעכטען ביי שעבעק'ען.

— סיי ווי סיי האָב איך ניט נעקענט שלאָפען פון וועהטאָג...

— צי אזוי צי אזוי, אָבער אויף אזא אופן וועסטו קיינמאָל ניט געזונט ווערען. אבי דו מוטשעסט אונז.

פּראַסקאָוויא פיאָדאָראָוונא פלעגט וועגען זיין קראַנקהייט רעידען (מיט אַנדערע און מיט איהם גופא), אזוי אז מען וואָלט געקענט מיינען, דאָס זי גלויבט טאַקי אז ער איז אליין שולדיג, עפעס אזוי ווי די גאַנצע קראַנקהייט זיינע איז ענטוויקעלט געווא־רען, נור כדי איהר א שפּיצל אָפּצוטהאָן, איהר צרות צו פּאר־שאפען. ביי זיך אין הארצען האָט ער געפיהלט, אז זי מאכט דיע־זען איינדרוק ניט־ווילענדיג, אז דאָס קומט ביי איהר אַרוים פון זיך אליין. אָבער פון דעם איז איהם ניט געווארען גרינגער.

אין גריכט האָט איוואן איליטש באמערקט, אָדער געמיינט אז ער באמערקט, דאָס זעלבע ווי אין דער היים. דאָ פלעגט זיך איהם דוכטען אז מען קוקט אויף איהם ווי אויף א מענשען, וועל־כער דאַרף באלד אָפּטרעטען זיין פּלאַץ; דאָ פלעגען זיינע חברים

צעהלט ווי הייליגע בילדער האבען אימיצען גערעטעוועט פון א געפעהרליכע קרייזנק. איוואן אילימש האט זיך נעכאפט אז ער הערט זיך צו און אז ער גלויבט אז דאס איז טאקע אמת. דאס האט איהם דערשראקען. „צי דען איז מיין מח אזוי אבגעשוואכט געוואָרען אז מען קען מיר איינרעדען אזעלכע נארישקייטען? ווייס־איך וואס! איך שטעל זיך פאר די זאך ערגער ווי זי איז. מען דארף אויסקלויבען איין דאקטאר, שטרענג טהאן וואס ער הייסט, און ווייטער גאר ניט. אזוי בלייבט עס! מעהר טראכט איך ניט און ביז'ן זומער וועל איך שטרייכנג אבהיטען די קוראציע. און דאן וועלען מיר זעהן. גענוג בייטען די דאקטוירים, און צוויי־פלען..." דאס איז אבער נור געווען לייכט צו זאגען, אבער ניט לייכט צו טהאן. דער וועהטאג אין זייט האט אלץ ניט אויפ־געהערט; ער איז געוואָרען אלץ שטארקער, דאכט זיך — אלץ שטארקער און שטענדיגער. און דער טעם אין מויל איז געוואָרען אלץ זאנדערבארער. עס האט זיך איהם געדוכט, אז ביי איהם הערט זיך פון מויל אן עקעלהאפטער גערוך; און דער אפעטיט און די כחות זיינען ביי איהם געוואָרען אלץ שוואכער. ווייטער זיך נארען איז שוין אונמעגליך געווען. מיט איהם איז פארגעקומען עטוואס שרעקליכעס, עפעס א נייע זאך, אזא וויכטיגע זאך, אז קיין וויכטיגער־ע האט אין איוואן אילימש'עס לעבען קיין מאל ניט פאסירט. און נור ער אליין האט דאס געוואוסט! בלויז ער. אלע אנדערע מענשען, די וואס האבען איהם ארומגערינגעלט, האבען דאס ניט פארשטאנען אדער ניט געוואלט פארשטעהן; זיי האבען געמיינט, אז אויף דער וועלט געהט זיך אלץ ווי פריהער. אט דאס האט איוואן אילימש'ן געמוטשעט מעהר פון אלץ. ער האט געזעהן, אז אין שטוב פארשטעהט קיינער ניט, וואס מיט איהם טהוט זיך, הויפטזעכליך די פרוי און די טאכטער. זיי זיינען איצט געווען פארטאן אין רעכטען קאך פון וויזיטען, בעלער, הולאנקעס, און זיי האט פארדראסען וואס ער איז אזא פארטרויערטער, און טשעפעט זיך צו זיי. מען וואלט געקענט מיינען, אז ער איז שולדיג אין דעם וואס ער איז קראנק! זיי האבען זיך געסטארעט דאס צו פארבאר־

איז עס אלץ איינס; און איהם איז שרעקליך צו דיינקען, אז איהם איז אלץ איינס — צי געווינען, צי פערלירען.

די געסט זעהען, אז ער פיהלט זיך ניט גוט, און זיי זאגען צו איהם: „אפשר זייט איהר מיעד? קען מען אויפהערען צו שפיעלען. רוהט זיך בעסער אפ.“ אפרוהען זיך? ניין. ער איז גאר ניט פארמאטערט; א האר אויך ניט. מען שפיעלט ווייטער. אלע שווייגען און זיי זעהען אוים זעהר ערנסט. איוואן איליטש פיהלט, אז ער האט דאס אויף זיי ארויפגעטריבען אזא חושך, און דעם דאזיגען חושך פאנאנדערטרייבען קען ער ניט.

מען גיהט עסען. מען עסט אפ. די געסט צופאהרען זיך, און איוואן איליטש בלייבט אימער מיט דעם געפיהל אז זיין לעבען איז א פארגיפטעטער, אז עס פארגיפטעט דעם לעבען פון אנדערע אויך, און אז דיעזער גיפט ווערט ניט אפגעשוואכט, נור, פארקעהרט, אז עס דרינגט אלץ טיעפער און טיעפער דורך זיין גאנצען וועזען.

און מיט דיעזען געפיהל, און דערצו נאך מיט א וועהטאג אין זייט, און מיט שרעק דארף מען זיך לעגען אין בעט און אפט פון יסורים ניט קענען אנשלאפען וועהרען מעהר ווי א האלבע נאכט. און אין דער פריה דארף מען וויעדער אויפשטעהען, אנטהאן זיך, פאהרען אין געריכט, ריידען, שרייבען; און אויב ניט פאהרען אין געריכט, דארף מען בלייבען אין שטוב מיט די זעלבע פיער און צוואנציג שטונדען אין מעת־לעת, וואס יעדע שטונדע איז א גיהנם. און אזוי לעבען אויפ'ן ברעג פון שרעקליכען תהום, אזוי לעבען מוז ער אייגער אליין, אהן איין מענשען, וואס זאל איהם פאר־שטעהן און האבען רחמנות אויף איהם.

פלוצלינג אנהויבען אויף א פריינדליכען אופן זיך לוסטיג צו מא־
כען וועגען זיין פערצווייפלונג. צוהערענדיג זיך צו זייער שפאס,
וואלט מען געקענט מיינען, אז די שרעקליכע זאך וואס האט זיך
אין איהם באזעצט און זויגט איהם אהן א שיעור, און שלעפט איהם
ערגעץ־וואו — אז דאס איז דער בעסטער ענין אויף לוסטיג צו מא־
כען זיך. מעהר ווי אלע האט איהם געערגערט שוואַרץ. ער האט
איהם געערגערט מיט זיין פרעהליכקייט און לעבעדיגקייט, און
מיט זיין טהאן אלץ וואס מען טהוט ביי דער הויכער געזעלשאפט.
מיט דאס אלעס האט שוואַרץ איוואן אילימש'ן דערמאנט ווי ער
פלעגט זיין מיט א יאהר צעהן צוריק. דעריבער האט איהם גע־
ערגערט קוקענדיג אויף איהם.

עס קומען מענשען אין שטוב. מען זעצט זיך שפיעלען. עס
איז היימליך, און א קאַרט האט איוואן אילימש אויך א גוטע.
אבער אין מיטען דערינען דערפיהלט ער יענעם נאגענדען וועהטאג,
און יענעם טעם אין מויל, און איהם דוכט זיך אז מען דארף זיין
א ווילדער נפש אום אין אזא שרעקליכע לאגע זאל ליגען אין קאפ
זיך פרעהען מיט א גוטען קאַרט.

ער קוקט אויף מיכאַאיל מיכאַילאוויטש'ן, וועלכער שפיעלט
מיט איהם אלס פאַרטנער. ער זעהט ווי יענער שלאגט די קאַרטען
אן טיש מיט בעגייסטערונג; ער זעהט ווי אוים העפליכקייט און
מיטלייד צו איהם נעהמט מיכאַאיל מיכאַילאוויטש די געוואונענע
קאַרטען ניט צו אליין, נאר ער לאזט איהם, איוואן אילימש'ן,
האבען דעם פערגניגען זיי צוצונעהמען; און אום איוואן אילימש
זאל ניט דארפען צו־ווייט אויסציהען זיינען האנט, רוקט מיכאַאיל
מיכאַילאוויטש זיי צו צו איהם. „וואס הייסט דאס? צי דען
מיינט ער אז איך בין אזוי שוואך אז איך האב שוין ניט קיין כח
ארויסצורוקען די האנט נאך עטליכע קאַרטען?" טראכט זיך איוואן
אילימש; און ער פערגעסט די קאזירם און פערשפיעלט זיין גוטען
קאַרט. ערגער פון אלץ איז וואס ער זעהט אז מיכאַאיל מיכאַי־
לאוויטש'ן פאדדרייסט שטארק פאר וואס ער, זיין פאַרטנער, האט
פאַרלוירען אזא טייערע קאַרט; איהם אבער, איוואן אילימש'ן,

קאשערט די ארבעל ביז די עלענבויגענס, א קוק נעטהאן, אבגע־קאשערט די ארבעל, זיך געזעצט אויף א ווייכען ביינקעלע. און איז געווארען פינסטער ווי די ערד.

„מען דארף זיך ניט אפלאזען. ניין, ניין," האט ער זיך גע־טראכט. ער האט זיך א שטעל געטהאן, אויפגעבלעטערט די פא־פיערען פון א פראצעס און געפרופט לעזען. ער האט אבער לעזען ניט געקענט. ער האט געעפענט די טיר און איז אריין אין טאנץ־זאל. די טיר פונ׳ם גאסט־זאל איז געווען צוגעמאכט. ער איז צוגענאנגען אויף די ציפקעלעך און זיך צוגעהערט.

— דו איבערטרייבסט — האט פראסקאוויא פיאדארא־ווננא געזאגט.

— וואס הייסט איך איבערטרייב? צי דען זעהסטו ניט, אז ער איז א טויטער מענש? גיב נור א קוק אויף זיינע אויגען, וועסטו זעהן. זיי זיינען דאך אזוי ווי אויסגעלאשען. וואס איז מיט איהם?

— קיינער ווייס ניט. ניקאלאיעוו (דאס איז געווען דער צוויי־טער דאקטאר) האט עפעס געזאגט, אבער איך ווייס ניט. לעס־טשעטיצקי (דאס איז געווען דער בעריהמטער דאקטאר), האט גע־זאגט פארקעהרט...

איוואן איליטש איז אוועק פון טיר, צוריק אריין צו זיך אין צימער, האט זיך צוגעלענט און געמומען טראכטען: „א לויזער ניר. א ניר וואס בלאנזשעט ארום". ער האט זיך דערמאנט אלץ וואס די דאקטוירים האבען איהם געזאגט — ווי אזוי דער ניר האט זיך אפגעריסען און ווי אזוי ער האט געמומען „ארומבלאנזשען". און אין געדאנקען האט ער זיך געסטארעט דעם ניר צו כאפען און איהם אבצושטעלען, צו בעפעסטיגען. אזא קליניגקייט, דאכט זיך! „איך וועל פאהרען צו פיאטר פעטראוויטש'ען" (דאס איז געווען זיין פרייונד, ועלכער האט געהאט א פרייונד א דאקטאר). ער האט אנגעקלונגען און געהייסען איינשפאנען דעם פערד און זיך געמומען קלייבען פאהרען.

— וואוהין פאהרסטו, זשאן? —האט די פרוי געפרעגט, רו־

V

אזוי איז אוועק איין מאנאט און א צווייטער. פאר נייי־יאהר איז דער שוואגער געקומען צו פאהרען. איוואן אילימש איז דאן געווען אין גערימט. פראסקאוויא פידארארונא איז געפאהרען אייני קויפען פארשידענע זאכען אויף יום־טוב. ארויגקומענדיג צו זיך אין צימער, האט איוואן אילימש דארטען געפונען דעם שוואגער, א געזונטען, א פולען מיט לעבען, ווי ער פאקט פאנאנדער זיין רייזע־זאק. דערהערענדיג טריט, האט דער שוואגער אויפגעהויבען דעם קאפ און אויף איהם א קוק געטהאן. די ערשטע סעקונדע האט דער שוואגער געשוויגען. אט דיזער שטילער קוק זיינער האט פאר איוואן אילימש'ען ענטדעקט דעם גאנצען אמת. דער שוואגער האט אויפגעפענט דעם מויל אויסצושרייען מיט איבערראשונג; ער האט זיך אבער איינגעהאלטען. דיעזע מינע זיינע, ווען ער האט זיך צוריקגעהאלטען פון אויסשרייען, האט איוואן אילימש'ען גע־ וויזען אז ער איבערטרייבט ניט זיין לאגע אויף א האר.

— איך האב זיך געענדערט, הא?

— אביסעל...

און וויפיעל איוואן אילימש האט זיך ניט געסטארעט, אז דער שוואגער זאל ריידען וועגען זיין אויסזעהן, האט יענער זיך אלץ ארויסגעדרעהט דערפון. באלד איז געקומען פראסקאוויא פידאר־ ראוונא. דער שוואגער איז געגאנגען זיך באגריסען מיט איהר. איוואן אילימש האט פארשלאסען די טיר און געגומען פערגלייכען זיין פארטרעט מיט דעם וואס ער האט איצט געזעהן אין שפיעגעל. דער אונטערשיעד איז געווען א גרויסער. דערנאך האט ער פאר־

געשמועסט, געשפּיעלט אויף דער פּיאנא. צווישען די אנווע־זענדע איז געווען דער יונגער סליעדאָווסקי, אויף וועלכען ער און זיין פּרוי האָבען געקוקט ווי אויף א גוטען שידוך פּאר זייער טאָכטער. איוואן איליטש איז געווען גוט אויפגעלייגט. פּראָס־קאָוויא פיאָדאָראָוונא האָט נאָכהער זאָגאר געזאָגט, אז ער איז געווען דער פּרעהליכסטער פון דער גאַנצער קאָמפּאַניע. ער האָט אָבער ניט פּארגעסען אויף איין מינוט אז ער האָט וויכטיג גע־דאַנקען וועגען דער בלינדער קישקע, פּאר וועלכע ער מוז זיך נעה־מען וואָס שנעלער. וועז עס איז געווארען עלף אוהר, האָט ער אלע־מען געזאָגט א גוטע נאכט און איז געגאַנגען שלאָפען. זינט ער איז קראַנק געווארען האָט ער נעשלאָפען בעזונדער, אין א קליינעם צימער'ל לעבען זיין קאָבינעט. ער איז אריין אין דיעזען צימער'ל, האָט זיך אויסגעטהאָן און גענומען זאָל'ס א ראָמאן. ער האָט אָבער ניט געלעזען. ער האָט געטראָכט. אין זיינע געדאַנקען איז פּארגעקומען די „בלינדע קישקע", ווי אזוי זי ווערט אויסגעהיילט. עס איז אריינגעזוינט געווארען די שלעכטע בלוט. דאָס וואָס עס איז שערליך איז פון דעם קערפּער ארויסגעווארפען געווארען. בים־לעכווייז האָט אלץ גענומען ארבייטען ווי געהעריג איז. „אזוי איז דאָס — האָט ער זיך געטראָכט — מען דאַרף נור מיטהעלפען דער נאַטור". ער האָט זיך דערמאָהנט אן די רפואות, זיך אויפגע־הויבען, איינגענומען די רפואות, זיך געלעגט אויפ'ן רוקען, זיך צו־געהערט צו דעם ווי גוט די טראָפענס ווירקען, און ווי זיי פערטרייי־בען דעם וועהטאָג אין זייט. „מען דאַרף נור אָפּהיטען זיי צו נעה־מען אין דער ריכטיגער צייט און אויסמיידען אלץ, וואָס איז שעד־ליך. איך פיהל שוין אביסל בעסער; א סך בעסער." ער האָט גענומען טאָפּען זיין זייט. פון טאָפּען האָט עס ניט ווועה געטהאָן. „איך פיהל קיין וועהטאָג ניט. כ'לעבען, עס איז שוין א סך בע־סער"... ער האָט פּארלאָשען די ליכט און זיך געלעגט אויף א זייט. „די בלינדע קישקע פּאָפּראָווט זיך... די שלעכטע בלוט זאָפט זיך אויין..." פּלוצלינג האָט ער דערפיהלט דעם בעקאַנטען, דעם אלטען טעמפּען, נאָגענדען וועהטאָג. און אין מויל איז די זעלבע בעקאַנטע

פענדיג איהם מיט זיין פראנצויזישען נאמען, און מאכענדיג דערביי א טרויעריגע און אן אונגעוועהנליך פרייענדליכע מינע.

דיעזע אונגעוועהנליך פרייענדליכע מינע האט איהם ארויס־געבראכט פון גערולד. ער האט אויף איהר א קאלטען קוק געטהאן.

— איך דארף זעהן פיאטר פעטראוויטש'ען — האט ער געענטפערט.

ער איז אוועקגעפאהרען צו זיין פרייענד, וועלכער האט געהאט א פרייענד א דאקטאר, און יענער איז מיט איהם געפאהרען צום דאקטאר. זיי האבען איהם געפונען אין דער הויס און איוואן אי־ליטש האט מיט איהם געהאט א לאנגען שמועס.

דער דאקטאר האט איהם ערקלעהרט די ענדערונגען וואס, נאך זיין מיינונג נאך, זיינען פארגעקומען אין איוואן אילימש'עס קערפער, און איוואן אילימש'ען האט זיך געדוכט, אז ער פאר־שטעהט אלץ.

— אין דער בלינדער קישקע איז עפעס געלעגען, עפעס א פי־צינאטינקע זאכעלע. אלץ קען ווערען ווי עס בעדארף צו זיין. מען דארף נור פארגרעסערען די ארבייטס־קראפט פון איין ארגאן און פארקלענערען די טהעטיגקייט פון אן אנדער ארגאן. דאן וועט די שלעכטע בלוט איינגעזאפט ווערען און אלץ וועט זיך פאפרא־וון. איוואן אילימש האט זיך ביי'ן דאקטאר פערזאמט; ער איז שפעט נעקומען צו מיטאג. ער האט אפגענעסען, פרעהליך נע־שמועסט עטליכע מינוט און איז אוועק אין זיין קאבינעט ארבי־טען. ער האט געלעזען פאפיערען, געארבייט; אבער פון זיין מוח האט ניט אפגעטראטען דער גדאנק, אז ער האט נאך אפצו'פטר'ען עפעס א וויכטיגען ענין, אן ענין וועלכער ליענט איהם נאהענט צום הארצען, און וועלכען מען קען ניט אפלענגן. וועו ער האט געענ־דיגט אלע זיינע נעריכטס־פראצעסען, האט ער זיך דערמאנט, אז דער דאזיגער ענין, וועלכער ליענט איהם אזוי נאהענט צום הארצען, איז די פראגע וועגען דער „בלינדער קישקע." ער האט אבער וועגען דיעזער פראגע ניט געטראכט. ער איז נענאנגען אין נאסט־זאל טרינקען מהעע. דארטען זיינען געווען געסט, מען האט

האָט ניט געקענט אָפּכאַפּען העם אָטהעם פון כעם. עם איז איהם געוואָרען ביטער אויפ'ן האַרצען. שרעקליך ביטער איז איהם געוואָרען. „עס קען דאָך ניט זיין, אז יעדער מענש זאָל זיין פּאַראָרטיילט אויף דיעזען גרויל." ער האָט זיך אנידערגעשטעלט.

„מסתמא איז עס ניט אין גאַנצען ריכטיג. ערגעץ־וואו ליעגט דאָ א טעות. מען מוז זיך בערוהיגען. מען דאַרף אלץ בעטראַכטען פון אָנפאַנג אָן, ווי דאָס איז אלץ געוואָרען."

אזוי האָט ער אָנגעהויבען צו בעטראַכטען אלץ כסדר. „יא, ווי אזוי האָט זיך די קראַנקהייט אָנגעהויבען? איך האָב אָפּגעזעצט די זייט. און איך בין געווען דער זעלבער ווי אימער, דער זעלבער אלע טאָג; עס האָט אביסעל געגאָגט; דערנאָך איז דאָס געווארען שטאַרקער. דערנאָך האָב איך געמומען געהן צו דאָקטוירים, דערנאָך איז אויפ'ן האַרצען געוואָרען קאלטמוטנע. ווייטער דאָקטוירים. איך בין אלץ נעהנטער צוגעקומען צום תהום. שוואכער געוואָרען. די אויגען זיינען ביי מיר אויסגעלאָשען. עס הייסט דער טוידט! און איך דרעה זיך דעם מוח ווי גען א קישקע. איך דאַר דעם קאָפּ מיט פראַגען ווי אזוי צו פאַרריכטען א קישקע, און אין אמת'ען הייסט עס גאָר טוידט. צי דען איז דאָס טאקי דער טוידט?" וויעדער האָט איהם אָנגענומען אָן אימה. ער האָט אָנגעהויבען שווער צו אטהמען. ער האָט זיך איינגעבויגען און געמומען זוכען די שוועבעלעך. דערביי האָט זיין עלענבויגען צוגעדריקט א מעטאלענע קלעצעלע וואָס איז געשטאַנען ביי איהם אויפ'ן טיש. זי האָט איהם געשטערט און פון דעם האָט איהם וועה געטהאָן אין עלענבויגען. ער איז אין כעם געוואָרען און פאַר כעם האָט ער די קלעצעלע שטאַרקער צוגעדריקט און איהר גאָר ארָאָפּגעשלייידערט. פול מיט פערצווייפלונג און אטהעמנדיג שווער, האָט ער זיך וויעדער א וואַרף געטהאָן אויפ'ן רוקען, וואַרטענדיג אז אָט קומט שוין דער טוידט.

די געסט האָבען דאָן געהאלטען אין געזעגענען זיך, און פראָסקאָוויא פיאדאראָווא האָט זיי בעגלייט צום פאָדער־צימער. דער־הערענדיג א קלאָפּ איז זי אריינגעגאַנגען זעהן וואָס דאָרטען איז.

פאסקודסטווא. עס האָט איהם געגומען גריזשען דאָס האַרץ; עס האָט איהם געגומען שווינדלען אין קאָפּ. „רבונו של עולם! רבונו של עולם! — האָט ער צו זיך געזאָגט — וויעדער דאָס זעלבע! וויעדער דאָס זעלבע! עס ווערט שוין קיינמאָל ניט אויפהערען". און פלוצלונג האָט זיך זיין קראנקהייט איהם פאַרגעשטעלט גאָר אויף אן אנדער שטייגער ווי אימער. „די בלינדע קישקע! רער ניר! — האָט ער צו זיך געזאָגט. — וואָסער קישקע? וואָסער קיר? ניט וועגען דעם האנדעלט זיך, נור וועגען לעבען און... טוידט. יא! געווען ביי מיר דאָס לעבען, און איצט געהט עס פון מיר אוועק. עס געהט אוועק און איך קען עס ניט איינהאלטען. יא, וואָס זאָל איך זיך דאָ נארען? צי דען זעהט ניט יעדער אויסער מיר, אז איך שטאַרב, און אז עס איז נור א פראַגע פון וואָכען, אָדער טעג... באלד אפשר... פריהער איז מיר געווען ליכטיג און איצט קומט אן א פינסטערניס. דערווייל בין איך דאָ, אבער איצט וועל איך מוזען אוועקגעהן אהין! וואוהין? „אהין?" א קעלט האָט איהם דורכגענומען; זיין אָטעם איז פארהאלטען געווא־רען. ער האָט נור געהערט ווי די האַרץ שלאָגט ביי איהם.

„איך וועל שוין מעהר ניט זיין. וואָס זשע וועט יאָ זיין? עס וועט גאָר ניט זיין! וואו זשע וועל איך זיין, וואן איך וועל ניט זיין? צי דען איז דאָס דער טוידט? איך וויל ניט!" ער האָט א שפרונג געטהאן; ער האָט געוואָלט אָנצינדען די ליכט, געמן־מען שארען מיט די ציטערנדע פינגער. די ליכט מיט'ן לייכטער'ל זיינען אראָפגעפאלען אויף'ן פאַרלאָגע. און אלייין האָט ער זיך צו־ריק א וואלץ געטהאן אויף'ן קישען. „צו־וואָס? עס איז דאָך סיי ווי סיי אלץ איינס — האָט ער צו זיך געזאָגט, קוקענדיג מיט אָפענע אויגען אויף דער פינסטערניס,—דער טוידט, יא דער טוידט. און זיי וויסען קיינער ניט וואָס עס טהוט זיך מיט מיר, און זיי ווילען ניט וויסען. זיי שפיעלען (דורכ'ן טיר האָט זיך געהערט א שטימע און דאָס שפיעלען פון דער פיאנא). זיי ארט ניט. אבער זיי וועלען דאָך אויך שטאַרבען. אידיאָטען! איך פריהער און זיי שפעטער, אבער גיי אויך. זיי פרעהען זיך, די סוואלאטשעס!" ער

VI

איוואן איליטש האָט געזעהן אז ער שטאַרבט און ער איז שטענדיג געווען אין פערצווייפלונג.

אין דער טיעפענים פון זיין האַרצען האָט ער געוואוסט, אז ער שטאַרבט. ער איז אָבער צו דעם ניט נור ניט געוואוינט געווען, נור ער האָט עס אייגענטליך ניט פאַרשטאַנען; בשום אופן ניט געקענט פאַרשטעהן.

וועז ער איז געווען א אינגעל און געגאַנגען אין דער שוהלע, האָט ער אין קיזעוועטער'ס לאָגיק געלערנט א ביישפיעל פון א סילאָגיזם (א שכל, מיט וועלכען פון צוויי געדאַנקען דרינגט מען א דריטען). דער ביישפיעל איז געווען וועגען אייגעם מיט'ן נאָמען קאיום*): קאיום איז א מענש; אלע מענשען זיינען שטערבליך; אלזא איז געדרונגען אז קאיום איז שטערבליך. איוואן איליטש'ען האָט זיך אימער געדוכט, אז דיזער ארגומענט איז ריכטיג נור וועגען קאיום'ען. דאָס איז ער, קאיום, געווען „א מענש", סתם א מענש, און דער כלל וועגען שטערבליכקייט איז טאקי געווען א ריכטיגער כלל. אָבער ער, איוואן איליטש, איז דאָך ניט קאיום; ער איז דאָך ניט סתם א מענש; ער איז אימער געווען א נאַנץ בעזונדערע בעשעפענים, ניט ווי אלע בעשעפענישען. ער איז

*) א נאָמען פון אַלטען רוים. דער נאָמען קאיום ווערט דאָ גע־ברויכט בלויז אַלס א ביישפיל, פונקט ווי אין דער גמרא ווערט געברויכט דער נאָמען ראובן אָדער שמעון. מען שטעלט זיך פאָר א מענשען, סתם א מענשען. — איבערזעצער.

— וואָס איז דער מעהר?

— נאָר ניט. איך האָב אומגערעכט אראָפגעוואָרפען.

זי איז אַרויס און באַלד געקומען צוריק מיט א ליכט. ער איז געלעגען און שוועד געאטהעמט — שוואר און האַסטיג, אזוי ווי אייַנער וואָס איז אָפּגעלאָפען א גאַנצען וויאַרסט אָהן אַן אָפּרוה. ער האָט אויף איהר אויסגעשטעלט די אויגען.

— וואָס איז דיר, זשאַן?

— נאָ־אָר ניט. כ׳הא־אָב עס ארא־אָפּ־נע־וואָ־אַרפען. („אן עברה די רייד״ — האָט ער זיך געקלערט — „זי וועט סיי ווי סיי ניט פערשטעהן״).

און זי האָט טאקי ניט פערשטאַנען. זי האָט אויפגעהויבען די קלעצלע, איהם אָנגעצונדען די ליכט און אויף גיך זיך אומגעקעהרט צו א דאַמע, וועלכע זי האָט געהאַלטען אין בעגלייטען צום פאָדערציממער. וועו זי איז צו איהם צוריק אריין, איז ער אלץ געלעגען און געקוקט אויפ׳ן באַלקען.

— וואָס איז דיר? איז דיר ערגער?

— יא.

זי האָט טרויעריג א שאקל געטהאַן מיט׳ן קאָפּ און איז געבליבען זיצען א ווייל.

— ווייסט נאָר וואָס, זשאַן, לאָמיר שיקען רופען לעסטשעטיצקי׳ן, ער זאל קומען אהער.

דאָס האָט געהייסען אז מען זאל רופען דעם בעריהמטען דאָקטאָר און ניט זשאלעווען קיין געלט אויף ברענגען איהם אין שטוב אריין. איוואַן אילִיטש האָט א גיפטיגען שמייכעל געטהאַן, און געזאגט; „מען דארף ניט״. זי איז געזעסען נאָך אביסעל, צוגענגען צום בעט און איהם א קוש געטהאַן אין שטערען.

בשעת זי האָט איהם געקושט, האָט ער איהר פיינט געהאט מיט אלע קרעפטען פון זיין נשמה. ער האָט זיך קוים איינגעהאלטען פון אָפּשטופען איהר פון זיך.

— א גוטע נאכט. מיט גאָט׳ס הילף, וועסטו אנשלאָפען ווערען.

— יא.

געסטאלט דיעזען געדאנק פון זיך אוועקצוטרייבען אלס א ניט־ריכטיגען, פאלשען, קרייזקליכען געדאנק; ער האט זיך געסטאלט צו פארנעהמען זיין פלאץ מיט אנדערע געדאנקען, מיט ריכטיגע, געזונטע. אבער דער דאזיגער געדאנק — און ניט נור דער געדאנק, נור טאקי עפעם אזוי ווי די ווירקליכקייט — איז וויעדער נעקומען און זיך נעשטעלט איהם קוקען אין פנים אריין.

און ער האט אויף דעם פלאץ פון דיעזען געדאנק נערופען אנדערע געדאנקען, איינע נאך די אנדערע: ער האט זיי נערופען האפענדיג אז ער וועט אין זיי נעפינען א שטיצע. ער האט נעפרופט זיך אומקעהרען צו זיין נעוועהנליכען נעדאנקען־נאנג, פאר־שטעלען דעם נעדאנק וועגען טוידט. אבער — מערקווירדיג! — אלץ וואס פלעגט פריהער פארשטעלען, פארבארגען, פארניכטען דעם בעוואוסט־זיין אז ער מוז אמאל שטארבען, דאס אלץ האט איצט שוין אזא ווירקונג ניט נעהאט. דיעזע טעג האט איוואן אי־ליטש פערבראכט אין סטארען זיך דורכנעדרונגען צו וועלען מיט די פריהערדיגע נעפיהלען זיינע, מיט די נעפיהלען וואס פלעגען פון איהם פארשטעלען דעם טוידט. ער פלעגט צו זיך זאגען: „איך וועל זיך ארויסלאזען אין מיין ארבייט. פריהער פלעג איך דאך אין דעם נעפינען א נרויסען אינטערעס.“ און ער פלעגט אוועק־טרייבען פון זיך זיינע פינסטערע נעדאנקען און נעהן אין נע־ריכט אריין. דארטען פלעגט ער שמועסען מיט זיינע חברים, זיך זעצען בייז טיש פון נעריכט, ווי ער פלעגט דאס אימער טהאן, כלומרשט מיט פערטראכטע אויגען באקוקען דעם פובליקום, זיך אנלעהנען מיט זיינע ארע, אבנעצעהרטע הענט אויף די פארענ־צעם פון דעם דעמבענעם שטוהל, פונקט ווי ער פלעגט דאס אימער טהאן, זיך צובויגען צו זיין חבר, דעם ריכטער, וואס איז נעזעסען לעבען איהם, צורוקען צו איהם די פאפיערען, זיך שושקענען מיט איהם, און דאן פלוצלינג א וואהרע טהאן די אויגען ארויף־צו און אויסגלייכענדיג דעם קערפער, פלעגט ער אויסריידען נעווייסע קא־זיאנע ווערטער און אנפאנגען די זיצונג. אבער אין מיטען דערינען פלעגט דער ווהטאג אין זייט, ניט קוקענדיג וואו מען האט נע־

געווען דער אמאליגער אינגעלע וואניא,*) מיט א מאמען, מיט א טאטען, מיט ברידערלעך, וועלכע האבען געהייסען מיטיא און וואסילאדיא, מיט צאצקעס צום שפיעלען זיך, מיט א קוטשער, מיט א ניאנקע, און שפעטער מיט א פרייליין, וועלכע האט געהייסען קאטענקא, מיט די אלע פריידען און ליידען און בעגייסטערונגען פון קינדערשע, אינגלישע און יוגענטליכע יאהרען. קאיום האט דען אמאל געוואוסט פון דעם ריח פון א לעדערנע פילקע מיט געקאלירטע פאסען, פון דעם ריח, וועלכען וואניא האט אמאל אזוי געליעבט? קאיום האט דען געקושט די מאמע'ס האנד, און אין זיינע אויערען האבען דען אזוי גערוישט די פאלדען פון דער מאמע'ס זיידענער קלייד? ער האט דען זיך אזוי געבונטעוועט איבער די קנישיקלעך אין דער יוריספרודענץ-שוהלע? קאיום איז דען געווען אזוי איינגעליעבט? קאיום האט דען געקענט פיהרען א זיצונג אין גערייכט?

קאיום איז טאקע שטארבליך. דאס איז ריכטיג. און עס איז גאנץ ריכטיג אז ער זאל שטארבען, אבער איך, וואניא, איוואן איליטש, איך מיט אלע מיינע געדאנקען און געפיהלען, איך בין עפעס גאנץ אנדערש. עס קען ניט זיין, אז איך זאל דארפען שטארבען. דאס וואלט געווען צו שרעקליך.

אזוי האט ער געפיהלט.

„וען איך וואלט געמוזט שטארבען, ווי קאיום, וואלט איך דאס געוואוסט. דאס הארץ וואלט מיר געזאגט. איך האב אבער אזעלכעס איז זיך קיין מאל ניט געפיהלט; איך און אלע מיינע פרייַנד, אלע האבען מיר פארשטאנען, אז עס גאר ניט אזוי ווי מיט קאיום'ען. און איצט נאדיר!" — האט ער זיך געטראכט — „עס קען ניט זיין, און דאך איז עס פארט אזוי. ווי אזוי זשע איז דאס? ווי זאל איך דאס פארשטעהן?"

און ער האט דאס ניט געקענט פארשטעהן, און ער האט זיך

*) וואניא איז א „פארצוגענער" נאמען פון איוואן, איוואן איליטש'ס נאמען אלס אינגעל. — איבערזעצער.

זיך דורכצוזוכן, עפעס אזוי ווי ער, דער טוידט, וואלט דורך אלעם דורכגעדרונגען און קיין זאך אויף דער וועלט וואלט איהם ניט גע־קענט פארשטעלן.

ער גיהט צום ביישפיעל אריין אין דעם גאסט־זאל, וועלכען ער האט אליין צוגעריכט, אין דעם זעלביגען גאסט־זאל, וואו ער איז ארומגעפאלען פון דעם לייטערעל, אין דעם גאסט־זאל פאר וועלכען ער האט געמאכפערט זיין לעבען, ווי ער פלעגט זיך טראכטען מיט א גיפטיגען שפאס, וואס פון דיעזען פאל האט זיך דאך אנ־גענאנגען זיין גאנצע קראנקהייט. ער קומט אריין און זעהט אז אויפ'ן לאקירטען טיש איז פארען א שניט, א טיפער קראז פון וואס עס איז. ער זוכט די אורזאכע דערפון, און ער באמערקט, אז די בראנזענע בעפוצונג פון דעם אלבאם, ביים ברעג, איז אב־געבויגען. אט דאס האט דאס מסתמא איינגעקראצט דעם טיש. ער באקוקט דעם אלבאם, דעם טייערען אלבאם, פאר וועלכען ער האט באצאהלט אזא הויכען פרייז און וועלכען ער האט מיט אזא ליעבע אננעפילט מיט בילדער; ער באקוקט איהם און ער ערגערט זיך פאר וואס זיין טאכטער און איהרע געסט זיינען אזוי נאכלעסיג. וואס אינווענויג אין דעם אלבאם, איז א בלאט איינגעריסען, און א פאטאגראף בילד איז אריינגעשטעלט מיט'ן קאפ אראפ, מיט די פים ארויף. ער בריינגט דאס אין אַרדנונג און בויגט אפ דעם פארבויגענעם ברעג פון דער בראנזענער בעפוצונג.

דערנאך איז ער זיך מיישב, אז מען דארף דעם טישעל מיט די אלבאמען, מיט דער גאנצער געשיכטע אוועקשטעלען אין אן אנדערווינקעל, לעבען די בלומען. ער רופט אריין דעם לאקיי, אדער איהם קומט צו הילף די פרוי אדער די טאכטער. זיי זיינען מיט איהם ניט איינפערשטאנען. זיי טענה'ען אז פריהער איז ג־ווען בעסער. ער דעבאטירט, ער קאכט זיך. עס איז איהם אבער דאך גוט, וואס ער פארגעסט זיך דערווייל אן איהם. ער זעהט זיך ניט.

אבער בשעת ער האלט אין איין איבערוקען דעם טיש מיט די אלבאמען, זאגט די פרוי צו איהם: „וואס, די דיענער וועלען

האלטען אין פּראָצעס, זיך אָנהויבען זיין פּראָצעס, זיין זוינענדע, גרישענדע ארבייט. איוואן אילימש פלעגט זיך צוהערען, אוועק־טרייבען פון זיך די געדאנקען וועגען איהם, אָבער ער, דער וועהטאָג, פלעגט זיך טהאָן דאָס זייניגע, און דאן פלעגט קומען ער, דער טוידט, און זיך שטעלען גלייך אָנטקעגען איהם, און איוואן אילימש פלעגט בלייבען זיצען ווי א צומישטער: די ליכט פלעגט אויס־גלאָשען ווערען אין זיינע אויגען, און ער פלעגט וויעדער פרעגען ביי זיך: „צו דען איז בלויז ער דער אמת? דאָכט זיך אז איך לעב דאָך; איך בין דער זעלבער איוואן אילימש. צי דען מוז איך שטאַרבען? מיט איבעראשונג און מיט מיטלייד פלעגען זיינע חברים און זיינע אונטערטהעניגע זעהן ווי ער, דער גלענצענדער און טיעפזינניגער ריכטער, פלאָנטערט זיך, וויים ניט וואָס ער רעדט, מאכט גרייזען. ער פלעגט זיך א טריימעל טהאָן, זיך סטא־רען אריינצוטהאָן זיך אין דעם פּראָצעס, און ווי עס איז דערשלע־פען די זיצונג ביז'ן ענד און דאן קומען אהיים מיט דער טרויערי־גער איבערצייגונג, אז זיין בעשעפטיגונג אלס ריכטער קען שוין מעהר איהם ניט פאַרטומלען דאָס, וואָס ער ווילֿ אין זיך פאַר־טומלען — קומען אהיים מיט דער איבערצייגונג, אז מיט זיין ריכ־טער־ארבייט קען ער זיך ניט רעטען פון איהם. דאָס ערגסטע איז געווען אז ער, דער טוידט, פלעגט איהם שטערען אין זיין ארבייט, ניט כדי ער זאָל עפעס טהאָן זיך צו רעטען, נור כדי ער—איוואן אי־ליטש — זאָל קוקען אויף איהם, אויפ'ן טוידט, — קוקען איהם גלייך אין די אויגען, קוקען און ניט טהוענדיג קיין זאך, זיך מו־טשען און מוטשען.

אום זיך צו רעטטווען פון דיעזען שרעקליכען צושטאַנד, פלעגט איוואן אילימש זוכען עפעס א טרויסט, זוכען עפעס אן אנ־דער פאַרהאנג וואָס זאָל דעם טוידט פון איהם פאַרבאַרגען. א נייער פאַרהאנג פלעגט זיך ווירקליך געפינען, און אויף א קורצע צייט פלעגט ער, דאכט זיך, איהם טאקי העלפען; אָבער באלד פלעגט וויעדער וועהרען דאָס זעלבע. עס היימסט ניט, אז דער נייער פאַרהאנג זאָל פאַרשווינדען. עס פלעגט אָבער אָנהויבען דורך איהם

VII

ווי אזוי דאָס איז געוואָרען אויפ'ן דריטען מאָנאָט פון איוואן איליטש'עס קראַנקהייט, איז שווער צו זאָגען, ווארים דאָס איז געווארען ביסלעכווייז, ניט צו באמערקען; געוואָרען אָבער איז אזוי, אז זיין פרוי, זיין טאָכטער, זיין זוהן, די דינענר, די דאָקטוירים — דער עיקר איז, אז ער אליין אויך — אלע האָבען געוואוסט, אז דער הויפט אינטערעס ווּאָס מען האָט אין איהם בעשטעהט אין דער פראָגע צי וועט ער שוין באלד אָפּטרעטען זיין פלאַץ, צי וועט ער בעפריען די לעבעריגע פון דער לאָסט ווּאָס ער איז פאר זיי, און זיך אליין בעפריען פון זיינע יסורים.

ער האָט געשלאָפען אלץ וועניגער און וועניגער. מען האָט איהם איינגענעבען אָפּיום און אָנגעהויבען איינצושפריצען מאָרפין. אָבער דאָס האָט איהם זיינע יסורים ניט פערגרינגערט. אין דעם האלב שלאָפענדיגען צושטאנד אין וועלכען די אָפּיום אָדער די מאָרפין פלעגט איהם אריינברענגען, פלעגט ער פיהלען א טעמפע כמאָרע. פון דעם פלעגט איהם די ערשטע צייט אביסעל לייכטער וועדען; אָבער בלויז די ערשטע צייט, וועו דער דאָזיגער גענפיהל איז נאָך געווען א נייע זאך. דערנאָך אָבער איז דיעזע טעמפעקייט און פער'שכור'טקייט איהם געוואָרען נאָך שוועדער צו פארטראָגען ווי די אָפּענע, ניט פארטומעלטע יסורים, וואָס ער פלעגט האָבען אין זיין ניכטערען צושטאנד.

מען האָט פאר איהם געקאָכט ספעציעלע געריכטען, לויט די באָפעהלען פון די דאָקטוירים. אָבער דיעזע געריכטען האָבען ביי

דאָס טהאָן. דו וועסט זיך וויעדער עפּעס אָנמאכען"; און פּלוצלונג בעווייזט ער זיך דורכ'ן פּאָרהאנג. איוואן אילימש האָט איהם דערזעהן. ער האָט זיך בעווייזען, איוואן אילימש האָפּט אז ער וועט וויעדער פּארשווינדען, אָבער ער, איוואן אילימש, הערט זיך ניט וויל׳ענדיג צו צו דער זייט פון זיין בויך. דאָרטען זיצט אלץ דאָס זעלבע — דער זעלבער וועהטאָג. עס גרויזשעט אלץ; און ער קען זיך דאָס שוין ניט אַרויסשלאָגען פון קאָפּ. ער קוקט דייטליך אַרויס פון הינטער די בלומען. צו וואָס דארף מען דאָס אלץ — די בלומען מיט די אלבאָמען און מיט דעם גאנצען פוץ?

„אָט דא ביי דיזער גארדין האָב איך פּאַרלאָרען מיין לעבען", טראכט ער זיך. „עפּעס אזוי ווי עס וואָלט געווען א פעסטונג און איך וואָלט געפאלען איהר אטאקירענדיג. צי דען איז דאָס מעגליך? עס גלויבט זיך פּראָסט ניט. ווי שרעקליך און ווי לעבערליך! אונמענליך! עס איז אונמענליך, עס איז אָבער פּאָרט אזוי".

ער נעהט אריין צו זיך אין קאבינעט, ער לענט זיך צו, און בלייבט וויעדער איבער אלייז מיט איהם. אונטער פיער אויגען מיט איהם, און מיט איהם קען מען נאָר ניט מאכען, מען קען בלויז קוקען אויף איהם און ווערען פּארגליווערט פון שרעק און פערצווייפלונג, קוקענדיג.

סיטצענע העמד, די ארבעל פארקאשערט איבער זיינע קרעפטיגע הענט. ניט קוקענדיג איוואן איליטש'ן אין נעזיכט, און ניט ארויסצייגענדיג די לעבענסלוסט וואס האט געווהנליך גע־שיינט אין זיין יונגען פנים, כדי איוואן איליטש'ן זאל ניט טרויע־ריג ווערען קוקענדיג אויף איהם, איז ער צוגענאנגען צו דער נע־שיער.

— נעראסים — האט איוואן איליטש געזאגט מיט א שלאפע שטימע.

נעראסים האט זיך א כאפ געטהאן. ער האט זיך דערשראקען, טאמער האט ער עפעס געטהאן ניט ווי מען בעראף, און זיין פרי־שער, גוטער, איינפאכער יונגער פנים, וועלכער האט נאר וואס נענומען בעוואקסען וועדען מיט בארד, האט זיך א האסטיגען קעהר געטהאן צום חולה.

— דער הערר פערלאנגט עפעס?

— דיר איז דאס מסתמא ניט אנגענעהם. ענטשולדיג מיר. איך קען זיך ניט העלפען.

— וואס רעדט דער הערר! — נעראסים האט א בליסטשע געטהאן מיט זיינע אויגען און ארויסגעשטעלט זיינע יונגע ווייי־סע צייהן. — דער הערר איז דאך ניט געזונט. איך טהו דאס מיט פערגעניגען.

און מיט זיינע פלינקע שטארקע הענט האט ער געטהאן די ארבייט, צו וועלכע ער איז שוין געווען געוואוינט, און איז ארויס מיט לייכטע טריט. אין פינף מינוט ארום איז ער צוריק אריינ־געקומען.

איוואן איליטש איז אלץ געזעסען אויפ'ן גרויסען ווייכען שטוהל.

— נעראסים — האט ער געזאגט ווען דער יונגער פויער האט צוריק אוועקגעשטעלט די געשיער, אן ארומנעוואשענע, א ריי־נע. — זיי אזוי גוט, העלף מיר, קום אהער. (נעראסים איז צוגע־נאנגען צו איהם) הויב מיר אויף; מיר אליין איז שווער, דמיטר'ן האב איך ארויסגעשיקט.

איהם געהאט אלץ וועניגער טעם; זיי זיינען איהם געווארען אלץ עקעלהאפטער און עקעלהאפטער.

צו זיין שטוהל־גאנג האט מען אויך געברויכט ספעציעלע מיטלען; און דאס האט איהם יעדעם מאל פארשאפט יסורים. יסורים פון די שמוץ, פון די אונאנשטענדיגקייט און פון דעם געוך, און פון דעם, וואס אן אנדער מענש האט איהם געמוזט העלפען און אנטיילנעהמען אין דעם.

אבער אין דיעזער אונאנגענעהמער זאך האט זיך בעוויזען א טרייסט פאר איוואן אילימיטש'ען. ארויסטראגען די נאכט־געשיער פלעגט קומען דער יונגער דיענער, דער פויער גערואסים.

גערואסים איז געווען א ציכטיגער, א פרישער יונג, אן אבגעארמעטער פון די גוטע שפייז וואס ער האט געגעסען ביי זיינע פריצ'ישע בעלי־הבתים. ער איז אימער געווען פרעהליך. אימער מיט א צופריעדענעם אפענהערציגען קוק אין די אויגען. צו זעהן ווי דער דאזיגער פויער, וועלכער איז שטענדיג געווען אנגעטהאן אויפ'ן עכט רוסישען שטייגער, טהוט דיעזע עקעלהאפטע ארבייט, איז צוערשט איוואן אילימיטש'ען געווען זעהר אונאנגענעהם. ער האט זיך געשעהמט.

איין מאל, אויפשטעהענדיג פון דער געשיער און ניט האבענדיג קיין כח ארויפצוציהען די הויזען, האט ער זיך אזוי א וואהרע גטהאן אויף א וווייכען פאטעל; און דערביי האט ער מיט שרעק דערזעהן זיינע נאקעטע, שוואכע ליאושקעס*) מיט זיינע סטארטשענדיגע מוסקולען.

גערואסים איז אריינגעקומען. זיינע שטיוול, וועלכע זיינען געווען אויסגעשמירט מיט זשענגעל, האבען פארשפרייט אן אנגענעהמען, א געזונטען ריח, און פון איהם אליין האט זיך גטראגען די פרישע וויינטערדיגע לופט פון דרויסען. ער איז אריינגעקומען מיט לייכטע פעסטע טריט, אין א פארטוך, אין א רייגע

*) די אויבערשטע, די דיקערע העלפט פון די פיס, פון דעם קערפער ביז די קניע.

— נעראסים — האָט ער געזאָגט — דו ביסט איצט פּאַרנומען?

— ניין, מיין הערר — האָט געענטפערט נעראסים, וועלכער האָט אין שטאָדט זיך שוין אויסגעלערנט ווי צו רעדען מיט הערען.

— וואָס נאָך האָסטו צו טהאָן?

— ווייטער גאָר ניט. איך האָב שוין אַלץ אָבגעטהאָן. איך דאַרף נור אָנהאָקען האָלץ אויף מאַרגען.

— טאָ האָלט זשע מיר אַביסעל די פּיס וואָס העכער. קענסט דאָס טהאָן?

— פּאַר וואָס ניט? געווים קען איך.

נעראסים האָט זייער פּיס אויפגעהויבען, און איוואן אילימש'ען האָט זיך נעדרוכט, אז אזוי פיהלט ער נאָר קיין שום וועהטאָג ניט.

— און וואָס איז מיט די האָלץ? האָט ער געפרעגט.

— וועגען דעם דאגה'ט ניט. איך'ל פּאַספּייען.

איוואן אילימש האָט נעראסים'ען געהייסען זיך זעצען און איהם צוהאָלטען די פּיס און שמועסען מיט איהם. און — ס'איז דאָך א מאָדנע זאך!— איהם האָט זיך נעדרוכט, אז כל זמן נעראסים האָלט זיינע פּיס, איז איהם א סך בעסער.

פון דעמסמאָל אָן פלעגט איוואן אילימש אָפט רופען צו זיך נעראסים'ען און איהם הייסען האָלטען זיינע פּיס ביי זיך אויף די פּלייצעס; און דערביי האָט ער ליעב געהאַט מיט איהם צו שמועסען. נעראסים האָט דאָס אַלץ געטהאָן לייכט, מיט חשק, איינפאַך און מיט אזוי פיעל גוטסקייט, אז ביי איוואן אילימש'ען איז פּראָסט צוגאַנגען דאָס הארץ פון דעם. דאָס וואָס אַנדערע מענשען זיינען געווען געזונט און מונטער, האָט איוואן אילימש'ען נעערגערט — אזוי ווי זיי וואָלטען דאָס נעמאַכט איהם אויף צו להכעים. בלויז אויף נעראסים'ען האָט איהם ניט פערדראָסען וואָס ער איז אזוי שטאַרק און מונטער. אדרבא, דאָס איז איהם אנגענעהם געווען צו זעהן: ער פלעגט זיך פיהלען רוהיגער דערביי. מעהר פון אַלץ האָט איוואן אילימש'ען נעמוטשעט די פּאַלש-

מיט זיינע קרעפטיגע הענט און לייכט, ווי זיינע טריט, האָט
גערָאסים איהם אַרומגענומען, ווייך און פלינק איהם אויפגעהויבען;
א מינוט איהם אזוי געהאלטען מיט איין האנט, און מיט דער אַנ־
דערער האנט איהם אַרויפגעצויגען די הויזען. ער האָט איהם גע־
וואלט אוועקזעצען, נור איוואן אילימיטש האָט געבעטען ער זאל איהם
בעסער צופיהרען צו דער סאָפא. לייכט, כמעט אזוי ווי ער וואלט
איהם געטראָגען, האָט גערָאסים איהם צוגעפיהרט צו דער סאָפא
און אוועקגעזעצט.

— איך דאנק דיר. ווי פלינק, ווי גוט... דו טהוסט אלץ!

גערָאסים האָט וויעדער א שמייכעל געטהאָן און נעוואלט
ארויסגעהן. אָבער ווען גערָאסים איז נעווען אין צימער איז איוואן
אילימש'ן נעווען אזוי גוט, אז ער האָט קיין חשק ניט געהאט איהם
צו לאָזען ארויסגעהן.

— ווייסט נאָר וואָס: זיי אזוי גוט, רוק מיר צו יענעם
שטוהל. ניין, יענעם. רוק מיר איהם ארונטער אונטער די פים.
ווען די פים זיינען העכער איז מיר בעסער.

גערָאסים האָט צוגעטראָגען דעם שטוהל און איהם אוועקגע־
שטעלט; פאָמעלעך, ניט געבענדיג דעם קלענסטען זעץ, שטיל,
פארזיכטיג האָט ער דעם שטוהל ארָאפגעלאָזען צו דער פאָדלא־
גע, אויפגעהויבען איוואן אילימש'ס פים, און זיי אוועקגעלעגט.
איוואן אילימש'ן האָט זיך נעדוכט, אז בשעת גערָאסים האָט הויך
אויפגעהויבען זיינע פים, איז איהם לייכטער נעווארען.

— מיר איז בעסער וען די פים זיינען העכער — האָט ער גע־
זאָגט — לעג מיר אונטער אָט יענע קישען.

גערָאסים האָט אזוי געטהאָן. ער האָט וויעדער אויפגעהויבען
דעם חולה'ס פים, און זיי אוועקגעלעגט אויפ'ן קישען. אין דער
מינוט וואָס גערָאסים האָט געהאלטען זיינע פים אויפגעהויבען
איז איוואן אילימש'ן וויעדער גרינגער נעווארען. וען גערָאסים
האָט זיי צוריק ארָאפגעלאָזען, האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אז
איהם איז וויעדער ערגער.

ניט וויסענדיג אז איוואן אילימש שטארבט. און דיעזע פאלשע כללים פון אנשטענדיגקייט און שהנע מאנירען האט ער, איוואן אילימש, געדיענט דעם גאנצען לעבען! ער האט נעזהען, אז אין אמת'ן האט קיינער אויף איהם קיין רחמנות ניט, ווארים קיינער ווייל זאגאר ניט פארשטעהן זיין לאנג. בלויז נעראסים האט פאר־ שטאנען זיין לאנג און רחמנות נעהאט אויף איהם. און דעריבער האט איוואן אילימש זיך גוט נעפיהלט נור דאן, ווען נעראסים איז נעווען ביי איהם אין צימער. אמאל פלענט נעראסים א נאנ־ צע נאכט ביי איהם אפזיצען; זיצען און האלטען זיינע פים און ניט וועלען נעהן שלאפען. „קימערט זיך ניט, איוואן אילימש", פלענט ער זאגען, „איך וועל נאך שלאפען אויך. עס איז נאך דא נענוג צייט". אך, ווי גוט איוואן אילימש'ען איז נעווען דערפון! פיהלענדיג זיך נאהענט צו זיין קראנקען בעל־הבית, פלענט נע־ ראסים אמאל נעהמען איהם זאגען „דו", אויף דעם פריינדליכען דארפישען שטיינער: „פון וואוילמאג דארפסטו דאך דאס ניט" — פלענט ער א זאג טהאן — „ביזט נעבאך קראנק; היינט פאר וואס זאל איך דיר ניט העלפען מיט וואס איך קען?" נעראסים איז נעווען דער איינציגער, וואס האט איהם קיין ליגען ניט נע־ זאגט, און קיין פאלשע ראלע פאר איהם ניט נעשפיעלט. מען האט נעקענט זעהן, אז ער, און בלויז ער, פארשטעהט און פיהלט וואס דא קומט פאר; אז ער האלט ניט פאר נויטהיג דאס צו פאר־ באהרגען און האט אויפ'ן שלאפען אבגעצערטען פריץ אייגפאך רחמנות. איין מאל האט ער זאגאר נעזאגט נאנץ אפען:

— מיר וועלען אלע שטארבען. היינט פאר וואס זאל איך זיך פוילען צו טהאן דאס וואס מען דארף?

מיט דיעזע וועדטער האט נעראסים נעמיינט אויסצודריקען, אז ער איז בעריים ניט צו דערשלאפען פון איוואן אילימש'ם וועל־ גען אט טאקי דערפאר וואס ער האלט נעבעך ביי'ן שטארבען און ער האפט, דאס וועז ער, נעראסים, וועט אמאל האלטען ביי'ן שטאר־ בען, וועט זיך נעפינען וועד עס זאל צו איהם אויך זיין פרייגדליך. א חוץ די פאלשע ראלע וואס מען האט ארום איהם נעשפיעלט

קיט, דער ליגען — דער ליגען, וועלכען אלע האבען נעהאלטען פאר נויטיג אנצוערקענען אלם אן אמת — אז ער איז נור קראנק, אבער אז ער שטארבט ניט, און אז ער דארף נור זיין רוהיג און קורירען זיך, און דאן וועט ארויסקומען עפעם זעהר א גוטע זאך! ער אבער האט געוואוסט, אז וואם מען זאל ניט טהאן, וועט פון דעם ניט ארויסקומען קיין אנדער זאך ווי נור שרעקליכערע יסורים און דער טוידט. דיעזער ליגען האט איהם געמוטשעט; איהם האט געמוטשעט פאר וואם מען ויל ניט מודה זיין דאם, וואם אלע וויסען און וואם ער אליין ווייס; איהם האט געמוטשעט דאם וואם מען ויל נור זאגען ליגען וועגען זיין שרעקליכען צושטאנד און איהם אליין צווינגט מען אויף אנטיל צו נעהמען אין דיעזען ליגען, ליגען און ליגען! אט דיעזער ליגען וואם מען האט געזאגט און געטהאן ביז'ן שוועל פון זיין טוידט; דער ליגען מיט וועלכען מען האט זיך געמטארעט דעם שרעקליכען, דעם הילוג־שרעקליכען אקט פון זיין טוידט צו מאכען פאר אוא געוועהנליכע וואכעדיגע זאך ווי די ויזיטען פון געסט, אדער ווי די פארהאנגען פון די פענסטער, אדער ווי די פיש וואם מען האט געקאכט אויף וועטשערע! — דיעזער ליגען האט איוואן איליטש'ן גמוטשעט אהן א שיעור. פיעל מאל ווען זיי האבען מיט איהם נעשפיעלט דיעזע קאמעדיעם, האט ער שיער, שיער ניט אויסגעשריען: „הערט אויף צו מאכען אייערע שטיק! איהר וויסט און איך ווייס, אז איך שטארב. טא הערט כאטש אויף דרעהען א מוח מיט אייער אנשטעל!" ער האט אבער קיין מאל דעם מוטה ניט נעהאט דאם צו זאגען. ער האט גזעהן, אז דער שרעק־ליכער, דער אימה'דיגער אקט פון זיין שטארבען איז ביי זיין פא־מיליע און פרייגד ניט מעהר ווי א מין אונאנגענעהמע סיבה, אביסעל זאנאר ווי עפעם אן אונאנשטענדיגע זאך; מען בעהאנ־דעלט איהם אויף אוא שטייגער למשל, ווי מען בעהאנדעלט א מענשען וועלכער קומט אריין אין א זאל מיט א מיאוס'ען גע־רוך. די כללים פון אנשטענדיגקייט פארערען אז מען זאל זיך מא־כען ניט וויסענדיג פון דעם נערוך; און דא מאכט מען זיך

VIII

עס איז געווען א פריה־מארגען. איוואן אילימש האט גע־ווארסט אז עס איז פריה־מארגען נור דערפון וואס נעראסים איז אוועק און עס איז אריינגעקומען פיאטר, דער לאקיי, און ער האט פארלאשען די ליכט, פאנאנדערגעעפענט איין נארדין, און שטי־לערהייט געגומען אויפראמען. צי פריה־מארגען, צי אבענד, צי פרייטאג, צי זונטאג — עס איז אלץ איינס, אלץ דאס זעלבע: דער זעלבער נאגענדער שרעקליכער וועהטאג וועלכער הערט ניט אויף אויף איין מינוט; דער זעלבער געפיהל אז עס איז ניטא קיין האפנונג, אז דאס לעבען האלט אלץ אין איין אוועקגעהן, אבער אז דערווייל איז עס נאך ניט אוועקגעגאנגען; דער זעלבער טוידט וועלכער האלט אימער אין רוקען זיך צו איהם, דער זעלבער שרעק־ליכער, העסליכער טוידט, וועלכער איז די אייניגיג ווירקליכקייט, און דערזעלבער ליגען וואס ער זעהט ארום זיך. היינט וואס הייסט טאג, וואכען, שטונדען? וואס איז די נפקא מינא?

—זאל איך דעם הערר אריינבריינגען טהעא?

„איהם איז נויטיג אז אלץ זאל געהן אין דער געוועהנליכער אָרדנונג, און אז אין דער פריה זאלען די העררען טרינקען טהעא" — האט איוואן אילימש זיך עקלערט.

— ניין — האט ער געענטפערט.

— וועט איהר זיך אפשר לייגען אויף דער סאפא?

„ער דארף אויפראמען דעם צימער און איך שטער איהם. איך בין אן אונרייניג זאך, אן אונארדנונג" — האט ער זיך גע־טראכט.

(אדער אפשר טאקי דורך דעם וואס מען האט געשפיעלט אזא ראלע), האט יוואן אילימש די גרעסטע יסורים געהאט פון דעם, וואס מען האט אויף איהם ניט געהאט קיין רחמנות, און איהם האט זיך זעהר געוואלט אז מען זאל אויף איהם רחמנות האבען. אפט, נאך דעם ווי ער האט זיך לאנג אנגעפלאגט פון זיינע וועה־טאגען, פלעגט זיך איהם גלוסטען, אז אימיצער זאל אויף איהם רחמנות האבען ווי אויף א קראנקען קינד. ער האט זיך געשעהמט פאר זיך אליין דאס מודה צו זיין. ער האט אבער פארט אזוי גע־פיהלט. איהם האט זיך געוואלט אז מען זאל איהם לאסטשעט און מען טרייסט קינדער. ער האט געוואוסט אז ער איז א וואשנער ריכטער, אז ער האט א באהד, וואס איז שוין א היבש ביסעל גראה, און דעריבער איז דאס אונמעגליך. און פון דעסטוועגען האט זיך דאס איהם גע־גלוסט. אין זיינע פארהעלטניסע צו גראסים'ען איז געווען עפעס עהנליכעס צו דיעזען געפיהל. דעריבער זיינען דיעזע פארהעלטניסע געווען א טרייסט פאר איהם. איוואן אילימש'ען ווילט זיך ווייגען; איהם ווילט זיך אז מען זאל איהם לאסטשעט און ווייגען איבער איהם; אבער אט קומט איהם בעזוכען דער ריכטער שעבעק, זיין חבר, און אנשטאט צו ווייגען און זיך פיעסטשעט, מאכט איוואן אילימש גאר אן ערנסטען, שטרענגען, פארטיעפטען פנים און פון געוואוינהייט דריקט ער אויס א מיינונג וועגען א פראצעס און האלט זיך פעסט אן דיעזער מיינונג. דיעזע פאלשקייט ארום און ארום איהם, און אין איהם גופא האט איהם מעהר ווי אלעס פאר־גיפטעט די לעצטע טעג פון זיין לעבען.

פּיאטר איז ארוים, איוואן איליטש האט נעקרעכצט, ניט אזוי פון יסורים, כאטש זיינע יסורים זיינען געווען שרעקליכע, ווי פון פערצווייפלונג. „אלץ דאס זעלבע, אונענדליכע טעג און נעכט. וואלט דאס כאטש געווען וואס גיכער. וואס זאל זיין גיכער? דער טוידט, פינסטערנים... ניין, אלץ אין דער וועלט, אבי ניט דער טוידט.“

וועז פּיאטר איז אריינגעקומען מיט טהעע אויף א טאץ, האט איוואן איליטש אויף איהם לאנג נעקוקט פארטראכטערהייט. ער האט ניט פערשטאנען וועד ער איז און וואס ער איז. פּיאטר האט פון זיין קוק זיך פארשעהמט, און וועז פּיאטר האט זיך פארשעהמט, האט איוואן איליטש זיך אויפנעכאפט פון זיין פארטראכטקייט.

— אה, טהעע! גוט, שטעל אווענק. וואדט, וועסט מיר העלפען זיך אנטהון; בריינג מיר א פרישע העמד.

איוואן איליטש האט זיך נעגומען וואשען, אפּרוהענדיג זיך אלע וויילע; ער האט אבגעוואשען די נעזיכט, אויסגעריינינט די ציין, זיך נעגומען פארקעמען די האהר און א קוק נעטהאן אין שפיגעל. עס איז איהם שרעקליך נעווארען. דער עיקר איז איהם שרעקליך נעווען וועז ער האט באמערקט ווי די האהר לינט פלאך צוגעקלעפט צו זיין בלאסען שטערען.

וועז פּיאטר האט איהם נעהאלפען איבערבייטען די העמד, האט ער, איוואן איליטש, נעוואוסט, אז אויב ער וועט א קוק טהאן אויף זיין נאקעטען קערפער, וועט איהם וועדען נאך שרעקליכער; ער האט דעריבער אויף זיין קערפער ניט נעקוקט. וועז דאס איז נעווען נעענדיגט, האט ער אנגעטהאן זיין שלאפראק, זיך צוגעדעקט מיט א פאטשייל'ע און זיך נעזעצט אין זיין גרויסען שטוהל, גענרייט צו טרינקען טהעע. אויף א מינוט האט ער זיך נעפיהלט בעסער, לייכטער, פרישער. ווי נור ער האט אנגעהויבען צו טרינקען טהעע, אזוי האט ער ווידער דערפיהלט דעם זעלבען עקעלהאפטען טעם אין מויל און דעם זעלבען וועהטאג אין זייט. ער האט קוים מיט צרות אויסגעטרונקען די גלאז טהעע. דאן האט ער

— ניין, לאז מיך צורוה.

דער לאקיי האט זיך ארומגעדרעהט נאך א ווייל. איוואן אילימש האט אויסגעשטעלט די האנט. פיאטר איז צו איהם צו־געלאפען.

— דער הערר פערלאנגט עפעם?

— דעם זייגער.

פיאטר האט גענומען דעם זייגער, וועלכער איז געלעגען לע־בען איוואן אילימש'ן, און ער האט איהם דערלאנגט.

— האלב צעהן. מען שלאפט נאך?

יא, מיין הערר. ווליאדימיר איוואנאוויטש (דאס איז געווען איוואן אילימש'ס זוהן) איז אוועק אין גימנאזיע, פראסקאוויא פיאדראוונא האט געהייסען מען זאל איהר אויפוועקען, אויב דער הערר וועט איהר רופען. זאל איך איהר אויפוועקען?

— מען דארף ניט.

„אפשר פאָרט טרינקען טהעע?" האט איוואן אילימש א קלער געטהאן.

— בריינג טהעע.

פיאטר האט גענומען ארויסגעהן. איוואן אילימש'ען איז שרעקליך געוואָרען צו בלייבען אליין. „מיט וואס קען איך איהם פארהאלטען? מען דארף איהם הייסען דערלאנגען די רפואות" — פיאטר, דערלאנג מיר די רפואות — האט ער געוואגט („אפשר וועט דאס העלפען", קלערט ער זיך). ער האט גענומען א לעפעל רפואות און דאס איינגענומען. „ניין, עס וועט ניט העלפען. א נעכטיגער טאג! שווינדעל און וווייטער גאר ניט!" האט ער גע־זאגט צו זיך, וועז ער האט דערפילט דעם באקאנטען ברידזשעדיגען טעם, פון וועלכען ער וועט שוין מסתמא קיין מאל ניט פטור ווערען. „איך קען שוין מעהר ניט גלויבען. אבער צו וואס איז דער וועהטאג? דער וועהטאג צו וואס איז? וואלט כאטש אויף א מינוט אויפ־הערען!" ער האט אנגעהויבען צו קרעכצען. פיאטר איז וויעדער אריינגעקומען.

— נעה, איך דארף דיר ניט. בריינג טהעע.

ביז ער וועט זיך אנווארימען, און דאן, וועל ער וועט זיך אנווא־
רימען, וועט ער שוין אלץ צוריעכט מאכען.

— נו, ווי גייהט עס?

איוואן איליטש פארשטייהט אז דעם דאקטאר ווילט זיך
פרעגען מיט זיין געווייהנליכען דאקטארשען שפאס: — ווי
גייהען די געשעפטען? — אבער ער פיהלט אז מאכען שפאס
פאסט זיך שוין דא ניט, און דעריבער פרעגט ער: — ווי האט
איהר פערבראכט די נאכט?

איוואן איליטש קוקט אויפ'ן דאקטאר מיט דעם אויסדרוק
פון א פראגע, אזוי ווי ער וואלט געפרעגט:

„צו דען וועסטו קיינמאל ניט אנהויבען זיך צו שעהמען
וואס דו שפיעלסט אזא פאלשע ראלע?" אבער פון דיעזע שטו־
מע פראגע מאכט זיך דער דאקטאר ניט וויסענדיג.

איוואן איליטש ענטפערט אויפ'ן דאקטאר'ס פראגע:

— אלץ שלעכט, אלץ שרעקליך. דער וועהטאג הערט אלץ ניט
אויף. איהר וואלט מיר כאטש עפעס געגעבען!

— איהר, פאציענטען, זייט אימער אזוי. נו, איך האב זיך
שוין דאכט זיך אנגעווארימט. אפילו די פינקטליכע פראסקאוויא
פיאדאראוונא, וועלכע היט אלץ אף אויפ'ן האר, אפילו זי, וואלט
ניט געהאט וואס אויסצוזעצען געגען מיין טעמפעראטור. נו, א
גוטער מארגען אייך! — און דער דאקטאר דריקט איהם די
האנט.

אווקווארפענדיג דעם שפאסיגען טאן, מיט וועלכען ער
האט פריהער גערעדט, הויבט דער דאקטאר אן מיט א סעריעזע
מינע צו אונטערזוכען דעם קראנקען זיין פולס, זיין טעמפעראטור.
עס פאנגט זיך אן די געווייהנליכע סדרה פון אויסקלאפען, אויס־
הערען.

איוואן איליטש ווייס גאנץ גוט, ער האט קיין שום צווייפעל
ניט, אז דאס אלץ איז א פוסטע צערעמאניע, ניט מעהר ווי אן
אנשטעל. דאך, וועז דער דאקטאר שטעלט זיך אויף די קניה און
בויגט זיך אריבער איבער איהם און לעגט צו דעם אויער דא

זיך געלעגט און אויסנעצוינגען די פיס. ער האט געהייסען פיאטר'ן געהן.

אלץ דאס זעלבע. דא גיט א בליסטש א טראפען האפנונג, דא צושטורעמט זיך א ים מיט פערצווייפלונג, און עס טהוט אלץ וועה, עס טהוט אלץ וועה; עס דריקט אלץ א שרעקליכע קלעמעניש, אימער דאס זעלבע. צו זיין אליין איז איהם שרעקליך אומעריג; עס ווילט זיך איהם אריינרופען וועמען עס איז; ער וויים אבער שוין פאראוים, אז וועז מען קומט צו איהם אריין — די פרוי אדער די טאכטער, אדער א בעקאנטער — וועלט איהם נאך ערגער אויפ'ן הארצען. „כאטש מארפין איינגעהמען; כאטש פארשלעפערט וועלט. איך וועל זאגען דעם דאקטאר ער זאל צוקלעהרען נאך עפעס. אזוי איז אונמענליך, אונמענליך אזוי."

אזוי נעהט אוועק א שטונדע, צוויי. אבער אט הערט זיך ווי עס קלינגט דער גלעקעל אינ'ם פארצימער. אפשר דער דאקטאר? טאקי דער דאקטאר — א פרישער, א מונטערער, א פעטער, א פרעהליכער, מיט זיין געוועהנליכען אויסדרוק אויפ'ן פנים, אזוי ווי ער וואלט זאגען: „איהר, הערר פאציענט, זייט צושראקען. איהר מיינט עס איז גאט וויים וואס; אבער איך וועל אייך שוין אלץ צורעכט מאכען, נישקשה." דער דאקטאר וויים אייגענטליך גאנץ גוט אז דא איז ניט דער ארט צו מאכען אזא מינע; אבער איינמאל האט ער דיעזע מינע ארויפגענומען צו זיך אויפ'ן פנים, קען ער שוין איהר ניט ארפנעהמען. ער האט די מינע אנגענטהאן אזוי ווי איינער טהוט אין דער פריה אן א ראק און פאהרט אין איהם מאכען וויזיטען.

דער דאקטאר רייבט די הענט. ער טהוט דאס מיט מונטערקייט און מיט אן אויסדרוק פון טרייסט.

— די הענט זיינען ביי מיר קאלט. א געזונטער פראסט. ווארט, איך'ל זיך אנווארעמען, — זאגט ער. ער זאגט דאס אויף אזא שטייגער, אזוי ווי מען וואלט נור דארפען ווארטען א ביסעלע,

דארף טהאן; אזוי ווי ער אליין וואלט געווען שולדיג וואס ער ווערט ניט בעסער, און זי רעדט דאס איהם אוים ווי א ליעבענדע פרוי. אט אין דעם איז בעשטאנען די ראלע וואס זי האט גע־ שפיעלט; און פונקט ווי דער דאקטאר האט שוין פון זיך ניט געקאנט אראפוואַרפען דעם טאן, מיט וועלכען ער האט נערעדט צו זיינע פאציענטען, אזוי האט זי פון זיך ניט געקענט אראפוואַרפען דיעזען טאן איהרען.

— וואס טהוט מען, וואס ער פאלגט ניט און נעהמט ניט די רפואות וועז מען דארף? — זאגט זי, — די הויפט זאך איז וואס ער לעבט זיך דוקא אזוי ווי פאר איהם איז מסתמא שערליך צו ליגען. מיט די פיס אין דער הויך, האט ער ליעב צו ליגען.

זי האט דערצעהלט ווי ער היסט גערופען'ען איהם האלטען די פיס.

דער דאקטאר האט א שמייכעל געטהאן, אי מיט פערדרעטונג, אי מיט פריינדליכקייט, גלייך ווי ער וואלט געזאגט: „וואס קען מען מאכען? קראנקע טראכטען אמאל אוים ווער־ווייסט וואס; מען קען זיי האס אבער פערצייהען."

וועז די אונטערזוכונג איז געווען געענדיגט, האט דער דאק־ טאר א קוק געטהאן אויפ'ן זייגער, און דאן האט פראסקאוויא פיאדארא־ונא געזאגט צו איוואן אילימש'ען, אז — צי ער ווייל צי ניט — זי האט שוין בעשטעלט דעם בעריהמטען דאקטאר, און אז ער צוזאמען מיט מיכאייל דאנילאוויטש'ען (אזוי האט אהם געהייסען דער געווהנליכער דאקטאר) וועט איהם אונטערזוכען און בע־ טראכטען וואס מען דארף טהאן.

— זאג נור ניט, אז דו ווילסט ניט. איך טהו דאס פאר זיך אליין, — האט זי געזאגט אירענש; דאס הייסט, אז אין אמת'ן טהוט זי דאך דאס נור פאר איהם, אז איהם זאל זיין בעסער, און אז דעריבער האט ער קיין רעכט ניט צו זיין דאנקבען. ער האט געשווייגען און זיך געקרימט. ער האט געפיהלט, אז די פאל־ שקייט, וועלכע רינגעלט איהם ארום, פלאנטערט זיך אזוי, אז עס איז שוין פראסט אונמעגליך צו דערגעהן א טאלק.

העבער, דאָ ניהעריגער, און דרעהט זיך איבער איהם מיט א פאר־
טיעפטען, וואשנעם פנים, הויבט איוואן איליטש ניט וועלענריג
אן צו גלויבען, אז דאָס האָט א ווערדע. עס איז געווען פונקט, ווי ביי
איהם אין גאריכט. איוואן איליטש וויים דאכט זיך נאנץ גוט אז דער
אדוואקאט זאגט נור ליגען און צו וואס ער זאגט לינען, און דאך,
ווערט ער, דער ריכטער, אריינגעצויגען און הערט זיך צו צום אד־
וואקאט'ס טענות ווי צו עפעם רעכטס.

ווי דער דאקטאר איז אזוי נעשטאנען מיט די קניה אויף
דער סאפע און נאך עפעם אויסגעקלאפט, האָט זיך דערהערט דער
שארף פון פראסקאוויא פיאדאראוונא'ס זיידענע קלייד און איהר
קול, ווי זי רעדט פיאטר'ן אוים, פארוואס ער האָט איהר גלייך ניט
געלאזט וויסען, אז דער דאקטאר איז דא.

זי קומט ארויין, ניט דעם מאן א קוש און פאנגט גלייך אן צו
בעווייזען, אז זי איז שוין לאנג אויפנעשטאנען און אז בלויז דורך
א מיספערשטענדניס איז זי ניט נעווען דאָ אין צימער, בשעת דער
דאקטאר איז נעקומען.

איוואן איליטש קוקט אויף איהר, בעטראכט איהר פון קאפ
ביז די פיס, און ביי איהם קומט עס אוים ווי א פארברעכען, וואס
איהר פנים איז אזוי ווייס, וואס זי איז אזוי פונקע, וואס די הויט
אויף איהרע הענט און אויף איהר האלז איז אזוי ריין, אהן א
שפרינקעלע; וואס די האָר האָט ביי איהר אזא גלאנץ און די
אויגען בליסטשען אזוי און זיינען פול מיט לעבען. ער האָט איהר
פיינט פון טיפסטען הארצען. דאָס וואס זי האָט זיך צו איהם
צוגעריהרט, רופט אין איהם אַרויס א שטראָם פון האס, וועלכער
פערשאפט איהם ליידען.

איהר פערהאלטען זיך צו איהם און צו זיין קראנקהייט, איז
געווען די נעווענלעכע פאלשע צערעמאניע. פונקט ווי דער דאק־
טאר האָט אויסגעארבייט ווי אזוי צו רעדען מיט זיינע פאציענ־
טען, אזוי האָט זי אויסגעארבייט ווי אזוי צו רעדען מיט איהר
קראנקען מאן. דער מאן איהרער איז געווען עפעם אזוי ווי ער
וואלט ניט געפאלגט און פארפעהלט צו טהאן עפעם וואס ער

דעם דאקטאר'ס אנטוואָרט האָט איוואן אילימש'ען צוגענע־בען מוטה, אָבער דאָס האָט לאַנג ניט אָנגעהאַלטען. וויעדער דער זעלבער צימער, וויעדער די זעלבע בילדער אויף די וואנט; די זעלבע גארדינען, אָביצעס, פלעשעלעך און דער זעלבער קערפער, וועלכער האָט יסורים און מוטשעט זיך. איוואן אילימש האָט אָנ־געהויבען צו קרעכצען. מען האָט איהם געמאכט אן איינשפרי־צונג, און ער איז פארדולט געוואָרען.

וואן ער האָט זיך אויפגעכאפט, איז שוין געווען פארנאכט־לעך. מען האָט איהם געבראכט עסען. ער האָט קוים מיט מא־טערניש אויפגענעסען די בוליאן; און — וויעדער דאָס זעלבע! און וויידער קומט אן די נאכט!

וואן ער האָט אָבגענעסען, ארום זיעבען, איז אין זיין צימער אריינגעקומען פראסקאָוויא פיאדאראָוונא, אן אויסגעפוצטע ווי צו געהן אויף א באל; מיט איהרע דיקע, פארשנורעוועטע בריסט, מיט דעם סליאד פון פודרע אויפ'ן פנים. נאָך אין דער פריה האָט זי איהם דערמאָנט וועגען דער טהעאטער פאָרשטעלונג, אויף וועלכע זי האָט זיך נעקליבען צו געהן מיט די קינדער. סאָרא בערנארד איז געקומען אויף עטליכע פאָרשטעלונגען און זיי האָבען גענומען א לאָזשע. דאָס האָט ער, איוואן אילימש, געפאָדערט, אז מען זאל א לאָזשע נעהמען. אָבער איצטער האָט ער זיך פארגע־סען וועגען דעם, און איהר אויסגעפוצטקייט האָט איהם געערגערט. ער האָט דאָס אָבער ניט ארויסגעוויזען, וואָרים ער האָט זיך באלד דערמאָנט, אז ער אליין האָט געוואָלט ניט אנדערש אז זיי זאלען נעהמען א לאָזשע, וויל די קינדער וועלען פון דער פאָרשטעלונג האָבען פערגניגען, און דאָס וועט האָבען אן ערציהונגס־בעדייטונג פאר זיי.

פראסקאָוויא פיאדאראָוונא איז אריינגעקומען א צופריעדענע, אָבער עפעס אזוי ווי א שולדיגע. זי האָט זיך צוגעזעצט, געפרעגט ווי אזוי ער פיהלט זיך; אָבער ער האָט געזעהן, אז זי פרעגט דאס ניט ווייל זי ווייל דאָס טאקי וויסען — וואָרים וואָס איז דא נע־ווען צו וויסען? זי האָט זיך אָבגעפרעגט איהר פראָגע און גע־

זי האט אלץ געטהאן נור פאר זיך אליין, פאר איהרע אויגע־
נע אינטערעסען; און נעזאגט האט זי, אז זי טהוט דאס פאר זיך
אליין, מיט אזא טאן, אזוי ווי דאס וואלט נעווען אזוי לעכערליך.
אז ער מוז דאס טייטשען פארקעהרט; דאס הייסט, אז אין אמת'ן
האט זי אין זינען נור איהם.

האלב צוועלף איז דער בעריהמטער דאקטאר ווירקליך נע־
קומען. וויעדער האט זיך אנגעפאנגען א סדרה פון אונטערזו־
כונגען און אויסהערען, פון וואזשנע רייד, אי ביי זיין בעט, אי אין
דעם נעקסטען צימער; רייד וועגען זיין ניר, וועגען זיין בלינדע
קישקע; פראגען און אנטוואָרטען. דאס אלץ איז געטהאן נע־
וואָרען מיט אזא וואזשנעם פנים, אז עס איז וויעדער אויסגע־
קומען אנדערש ווי אין אמת'ן: אנשטאדט דער אמת'ער פראגע
וועגען לעבען און טוידט; די אייניציגע פראגע, וועלכע איוואן
אילימש האט איצט געוואהן פאר זיך, איז נאר ארויסגעקומען
אן אנדער פראגע: א פראגע וועגען א ניר און א בלינדע
קישקע, וועלכע האבען עפעס געטהאן ניט ווי עס בעדארף צו
זיין, און צו וועלכע דער הויז־דאקטאר און דער בעריהמטער דאק־
טאר וועלען זיך אזא נעהם טהאן, אז זיי וועלען מוזען בעסער
וועדען.

דער בעריהמטער דאקטאר האט זיך געזעגענט מיט אן ערנס־
טע מינע. אבער אז עס איז ניטא קיין האפנונג — דאס האט זיין
פנים ניט אויסגעדריקט. וועז איוואן אילימש האט צו איהם אויפ־
געהויבען זיינע אויגען, וועלכע האבען געבליסטשעט מיט שרעק
און מיט האפנונג, און ער האט אהן קוראזש, שעמעוודיג געפרענט
אויב עס איז פאראן א מעגליכקייט, אז ער זאל נעזונט ווערען,
האט דער בעריהמטער דאקטאר געענטפערט, אז נאראנטירען קע־
מען ניט, אבער אז א מעגליכקייט איז נעווים דא. דער האפנונגס־
פולער בליק, מיט וועלכען איוואן אילימש האט בעגלייט דעם דאק־
טאר, איז נעווען אזא הארצרייסענדער, אז נעהענדיג נאכ'ן בעריהמ־
טען דאקטאר אום איהם צו בעצאהלען, האט פראסקאוויא פיאדא־
ראוונא זיך צורוויינט.

סער נעראסים'ען איז וואלאדיא נעווען דער איינציגער, וואס האט איהם פערשטאנען און נעהאט יסורים פון זיין צושטאנד — אזוי האט זיך איוואן אילימש'ען נעדוכט.

אלע האבען זיך צוגעזעצט; מען האט נעפרעגט ווי ער פיהלט זיך. מען איז אנשוויגען נעווארען. לויזא האט ביי דער מוטער נעפרעגט וועגען דעם בינאקל*); די מוטער האט נעזאגט, אז די מאכטער האט איהם בעהאלטען, און די מאכטער האט ארויפגעווארפען דעם בלבול אויף דער מוטער. עס איז ארויפגעקומען אן אונאנגענעהמער מאמענט.

פיאדר דמיטריעוויטש האט נעפרעגט ביי איוואן אילימש'ען צו ער האט שוין אמאל נעזעהן סארא בערנארד. איוואן אילימש האט צוערשט ניט פערשטאנען וואס מען פרעגט ביי איהם. דער־נאך האט ער נעענטפערט.

— ניין. און איהר האט איהר שוין נעזעהן?

— יא. אין „אדריען לעקוואורער."

פראסקאוויא פיאדארוונא האט נעזאגט, אז סארא בער־נארד איז הויפטזעכליך גוט אין דער־און־דער פיעסע. די מאכטער איז ניט נעווען איינפערשטאנען. עס האט זיך אננעפאנגען א נע־שפרעך וועגען די שעהנקייט און ראיעלקייט, נאטירליכקייט פון סא־רא בערנארד'ס שפיעלען; דער זאל נעשפרעך, וועלכער איז אימער דער זעלבער.

אין מיטען נעשפרעך האט פיאטר דמיטריעוויטש א קוק נעטהאן אויף איוואן אילימש'ען און איז גלייך אנשוויגען נעווארען. די אנדערע האבען אויך א קוק נעטהאן אויפ'ן חולה און זיי זיינען אנשוויגען נעווארען. איוואן אילימש'עס אויגען האבען נעבלים־טשעט. מען האט נעקענט זעהן, אז ער איז ביין אויף זיי מיט זייערע רייד. מען האט דאס בעראפט פארגלעטען, אבער פאר־גלעטען האט מען דאס ניט נעקענט. מען האט נעמוזט אויפהערען

*) פארגרעסער גלעזער, דורך וועלכע מען קוקט אויף דער ביהנע אין מהעאטער. — איבערזעצער.

נומען רייזען וועגען דעם, וואס איז איהר טאקי וויכטיג געווען. זי האט געזאגט, אז זי וואלט בשום אופן ניט געפאהרען אין טהעאטער, אבער אז די לאזשע איז שוין גענומען און אז מיט איהר פאהרט עלען, און זייער טאכטער און פעטרישטשעוו (דער יונגער סלייעראויאטעל, זייער טאכטער'ס חתן), און אז מען קען דאך זיי ניט לאזען פאהרען אליין; אז זי, פראסקאוויא פיאדראוונא, וואלט בעסער געוואלט בלייבען אין שטוב און פארברייגנען מיט איהם. זאל ער נור אהן איהר פאלגען וואס דער דאקטאר האט געהייסען!

— יא, פיאדאר דמיטרעוויטש (דער חתן) וויל ארייגקומען. זאל איך איהם ארייגרופען? און ליזא וויל אויך ארייגקומען.

— זאלען זיי ארייגקומען.

עס איז ארייגגעקומען די טאכטער; אן אויסגעפוצטע, א דעקאלטירטע, מיט א נאקעטען יונגען קערפער. זיין קערפער פערשאפט איהם אזוי פיעל וואהטאג, און זי שטעלט גאר איהרען ארוים; זי שפיגעלט זיך מיט איהם. א שטארקע, א געזונטע; און מען קען זעהן אז זי איז פערליעבט, און אז איהר ערגערט, וואס איהר פאטער'ס יסורים און טוידט פארשטערען איהר גליק.

עס איז אויך ארייגגעקומען פיאדר דמיטריעוויטש. אין א פראק, מיט די האר פריזירט; א יונגערמאן מיט א לאנגע האלז, פון וועלכע עם האבען ארויסגעסטארטשעט די אדערען, מיט א וויסען, ענגען קראגען; מיט א גרויסע, וויסע ברוסט; מיט שמאלע, שוואכע הויזען, וועלכע זיינען געווען ענג ארומגעצויגען ארום זיינע קרעפטיגע ליאושקעס; מיט איין האנט אין א האנדשוה און מיט א צוואמענגעלענטען ספרונזשינע-קאפעלוש. נאך איהם איז שטילינקערהייט ארייגעקראכען דער גימנאזיסטעל אין א שפאנגל-נייעם מונדירעל מיט וויסע האנדשוה און מיט שרעקליכע בלויע פלעקען אונטער די אויגען. איוואן אילייטש האט גוט געוואוסט, וואס די דאזיגע פלעקען בעדייטען. זיין זוהן האט איהם אימער גערירהרט. איצט האט וואלאדיא'ס צושראקענער קוק, פול מיט מיטלייד, אויף איהם פראסט אן אימה ארויפגעוואלפען. אוי-

IX

שפעט ביינאכט איז זיין פרוי צוריקגעקומען. זי איז אריין אויף די ציפקעלעך. ער האָט אָבער דערהערט. ער האָט געעפענט די אויגען, אָבער גלייך צוריק פערמאכט. זי האָט געוואלט אַרויס־שיקען גראַסים׳ען און אַליין מיט איהם זיצען. ער האָט געעפענט די אויגען און געזאָגט:

— ניין. גאה.

— עס טהוט דיר זעהר וועה?

— וואָם איז דער אונטערשיעד?

— נעהם אָפיום.

ער איז מרוצה געוואָרען און אויסגעטרונקען אָפיום. זי איז פון צימער ארויסגעגאַנגען.

ביז דריי אוהר איז ער געלעגען אין א שמערצליכער פאַר־דולטקייט. איהם האָט זיך געדוכט אז מען רוקט איהם מיט יסורים ערגעץ וואו אין א שמאָלען, טיעפען, שוואַרצען זאק, אז מען רוקט איהם אַלץ ווייטער, און מען קען איהם ניט דורכשפּאַרען. און דיעזע אָנשטרענגונג, וועלכע איז איהם אזוי שרעקליך קומט אָן מיט גרויסע שמערצען. און ער האָט מורא, און ער וויל שוין אהין אריינפאַלען און ער ראַנגעלט זיך, און ער העלפט מיט. פלוצ־לונג האָט ער זיך אָפגעריסען, און געפאַלען. דערביי האָט ער זיך אויפגעכאפט פון זיין אָפיום־שלאָף.

דער זעלבער גראַסים זיצט אלץ ביי איהם צופוסען, און דרעמעלט זיך רוהיג, מיט געדולד, און ער, איוואן אילימש, ליגט און האלט זיינע אויסגעדאַרטע פיס (אין די זאקען) ביי גראַסים׳ען

צו שווייגען, אבער קיינער האט ניט געהאט קיין מוטה דאס צו טהאן; און אלע האבען געציטערט טאמער פלאצט די פאלשע דאלע וואס זיי שפיעלען דא פון אנשטענדיגקייט וועגען; און עס ווערט דייטליך דאס, וואס ביי זיי איז אין אמת'ן אויף די הערצער. ליזא האט די ערשטע געקראגען מוטה עפעס צו זאגען. זי האט געוואלט פארגלעטען און פארבארגען דאס וואס אלע האבען געפיהלט; זי האט אבער ניט ווילענדיג ארויסגעזאגט דאס, וואס אלע האבען בעהאלטען.

— נו, א ו י ב פ א ה ר ע ן, דאן איז שוין צייט, — האט זי געזאגט, א קוק טהאנדיג אויפ'ן זייגערל, וואס זי האט געהאט א מתנה פון פאטער. דערביי האט זי צום יוננען מאן קוים־קוים א שמייכל געטהאן מיט עפעס אן אנצוהערענים אויף וואס עס איז (וואס דער שמייכל האט בעדייט, דאס האט נור ער געקענט פארשטעהן), און זי איז אויפגעשטאנען, א הוישע טהאנדיג מיט'ן קלייד.

די אנדערע זיינען אויך אויפגעשטאנען. מען האט זיך געזענט מיט איוואן אילימש'ען און אוועקגעפאהרען.

וען זיי זיינען ארויסגעגאנגען האט איוואן אילימש'ען זיך געדוכט אז איהם איז גרינגער געווארען. ער איז בעפרייט געווארען פון דער פאלשער ראלע, וואס מען האט ארום איהם געשפיעלט. די פאלשקייט איז אוועק מיט זיי צוזאמען; אבער דער וועהטאג אין זייט איז געבליבען. אלע דער זעלבער וועהטאג און אלע די זעלבע שרעק. דערביבער איז קיין זאך ניט געווען שווערער, קיין זאך ניט גרינגער. — אלע ערגער.

ווידער איז געגאנגען א מינוט נאך א מינוט, א שטונדע נאך א שטונדע; אלע דאס זעלבע, און עס איז אלץ קיין סוף ניטא; און דער אונפערמיידליכער סוף וועט אלץ שרעקליכער.

— יא, שיקט אריין נעראסים'ען, — האט ער נעענטפערט אויף פיאטר'ס א פראגע.

געדאנק, וואס האט געקענט אויסגעדריקט ווערן מיט ווערטער. „וואס ווילסטו, וואס ווילסטו?" האט ער איבערגעזאגט און ער האט געענטפערט: „וואס? איך ווייל ניט האבען קיין יסורים. לעבען ווייל איך."

און ווידער האט ער זיך אריינגעטהאן אין אויפמערקזאמקייט, — אין אזא אנגעשטרענגטע אויפמערקזאמקייט, אז אפילו זיין וועהטאג האט איהם ניט געשטערט.

„לעבען? ווי אזוי לעבען?" — האט די שטימע פון זיין נשמה געפרעגט.

„יא, לעבען; לעבען ווי איך האב פריהער געלעבט: גוט און אנגענעהם."

„ווי דו האסט פריהער געלעבט? גוט און אנגענעהם?" — האט די אינערליכע שטימע איבערגעפרעגט. און איוואן אילימש האט אין זיין געדאנקען זיך געזומען דערמאנען און איבערקלייבען די בעסטע מינוטען פון זיין אנגענעהמען לעבען. אבער — ס'ארא מערקווירדיגע זאך! — די דאזיגע מינוטען פון זיין אנגענעהמען לעבען האבען איצט איהם אויסגעזוהען גאר ניט ווי זיי האבען אויסגעזוהען דאן, ווען ער האט זיי דורכגעלעבט. אן אויסנאהמע זיינען נור געווען די עראינערונגען פון זיין קינדהייט. דאן, אין זייע קינדער־יאהרען, איז ווירקליך געווען עפעס אנגענעהמעס. מיט דעם וואלט מען געקענט לעבען; הלואי וואלטען יענע מאמענטען זיך נור אומגעקעהרט צו איהם! אבער דער וואס האט געהאט יענע אנגענעהמע מאמענטען איז שוין לאנג אויף דער וועלט ניטא. עס איז דא נור אן עראינערונג וועגען עפעס אן אנדערען, ניט וועגען איהם, איוואן אילימש'ען.

ווי נור עס האבען זיך אנגעהויבען די אלע זאכען, פון וועלכע עס איז ארויסגעקומען דער איצטיגער „ער", דער איצטיגער איוואן אילימש, אזוי איז אלץ, וואס האט פריהער אויסגעזוהען ווי א פערנגיגען, איצט אין זייע אויגען צוגאנגען גווארען. פון זיי איז געווארען עטוואס נישטיגעס און עקעלהאפטעס.

און וואס ווייטער פון די קינדער־יאהרען, וואס נעהנטער צו

אויף די פלייצעס. די זעלבע ליכט מיט'ן צודעק, און דער זעל־
בער וועהטאג, וועלכער הערט קיין מאל ניט אויף.
— קענסט נעהן, גראסים — האט ער א שעפטשע געטהאן.
— עס מאכט ניט אוים. איך'ל נאך זיצען.
— ניין, געה בעסער.
איוואן איליטש האט די פים אראפגענומען פון גראסים'ס
פלייצע, זיך געלענט אויף א זייט מיט דער האנט אונטער'ן קאפ,
און איהם האט אנגענומען א רחמנות אויף זיך אליין. ער האט נור
געווארט, אז גראסים זאל ארויסגעהן אינ'ם נעקסטען צימער;
דאן האט ער זיך מעהר ניט איינגעהאלטען און זיך צוואווינט ווי א
קינד. ער האט געווויינט אויף זיין הילפלאזינקייט, אויף זיין שרעק־
ליכע איינזאמקייט, אויף גאט'ס בארמהאזינקייט, אויף דעם וואס
עס איז קיין גאט גאר ניטא.
„צו וואס האסטו דאס אלץ געמאכט? צו וואס האסטו מיר
געבראכט אויף דער וועלט? צו וואס, צו וואס מוטשעסטו מיר
אזוי שרעקליך?"
און ער האט קיין אנטוואָרט ניט ערוואַרט; און ער האט
געווויינט אויף דעם וואס עס איז ניטא קיין אנטוואָרט, און קען ניט
זיין קיין אנטוואָרט. דער וועהטאג איז ווידער שטארקער געווא־
רען; ער האט זיך אבער ניט געריהרט פון ארט, און קיינעם ניט
גערופען. ביי זיך אין הארצען האט ער געזאגט צו גאט: „נו,
שלאג, שלאג! מוטשע מיך! אבער פארוואס? וואס האב איך
דיר געטהאן? פאר וואס קומט דאס מיר?"
דערנאך איז ער אנשוויגען געווארען. ער האט אויפגעהערט
צו ווינען; און אפילו צו אטהעמען האט ער אויך אויפגעהערט.
ער איז אין גאנצען אריינגעטהאן געווארען אין אויפמערקזאמקייט,
אזוי ווי ער וואלט זיך צוגעהערט ניט צו א שטימע וואס רעדט
מיט קלאנגען, נור צו דער שטימע פון דער נשמה; צו דעם קלאנג
פון גערואנקען, וועלכע האבען זיך אין איהם אנגעהויבען צו בע־
וועגען. „וואס ווילסטו?" — דאס איז געווען דער ערשטער דייט־
ליכער נעדאנק, וואס ער האט אין זיך דערהערט; דער ערשטער

פּלוצלונג איהם אריינגעפאלען א געדאנק, — „אבער ווי קען דאס זיין? איך האב דאכט זיך אלין געטהאן ווי עס בעדארף צו זיין" — האט ער צו זיך געזאגט, און גלייך האט ער אוועקגעטריבען פון זיך דעם אייגציגען אנטוואָרט אויף דער רעטענים פון לעבען און טוידט; אוועקגעטריבען ווי עטוואס, וואס האט קיין זינן נים.

„וואס זשע ווילסטו איצט? לעבען? ווי אזוי זשע ווילסטו לעבען? ווי דו לעבסט אין נעריכט, וועז דער בעאמטער רופט אויס: „דער נעריכט געהט!"? — „יא, דאס נעריכט געהט" — האט ער איבערגעזאגט צו זיך אלין, — „אט איז דער נעריכט! איך בין דער גע'משפט'ער... איך בין דאך אבער אונשולדיג!" — האט ער אויסגעשריען מיט צארן. — „פאר וואס קומט דאס מיר?" — און אומקעהרענדיג זיך מיט'ן פנים צו דער וואנט האט ער געטראכט וועגען דאס זעלבע: — פאר וואס האט ער אזא שרעקליכען סוף?

אבער וויפיעל ער האט נים איבערגעטראכט — קיין אנטוואָרט האט ער אלין נים געפונען. און יעדעס מאל, וואס איהם איז געקומען דער גדאנק (וועלכער איז צו איהם געקומען נאנץ אפט), אז דאס אלין האט ער דערפאר וואס ער האט נים געלעבט ווי עס בעדארף צו זיין, — האט ער גלייך זיך דערמאנט, אז זיין לעבען איז יא געווען א ריכטיגער, און דעם זאנדערבארען גדאנק האט ער פון זיך אוועקגעטריבען.

זיין איצטיגען „איך," אלץ נישטיגער און צוויייפעלהאפטער זיינען געווען זיינע פערגניגענס. אָנגעפאָנגען האָט זיך דאָס אין דער יו־ריספּרודענץ־שוהלע. צוערשט איז דאָרטען נאָך ווירקליך געווען עפעס גוטעס: ס'איז געווען פרעהלעך, ס'איז געווען אמת'ע פריינדשאפט; עס זיינען געווען האָפנונגען. אָבער אין די הע־כערע קלאַסען זיינען דיזע גוטע מינוטען שוין געווען זעלטענער. דערנאָך, וען ער האָט געהאַט זיין ערשטע שטעלע, — ביי דעם גובערנאַטאָר, — האָבען זיך ווידער בעוויזען גוטע מינוטען: דאָס זיינען געווען עראינערונגען וועגען ליעבע צו א פרוי. דערנאָך איז דאָס אלעס צופלאָנטערט געוואָרען, און גוטעס איז געווארען נאָך וועניגער. ווייטער איז געווען נאָך וועניגער גוטעס, און וואָס ווייטער — אלץ וועניגער.

זיין הייראטה... גאַנץ אונגערען, גאָר אונערוואַרטעט האָט זיך דאָס געמאַכט! און דאָן די ענטוישונג; און דער גערוך פון זיין פרוי'ס מויל, און די תאוה; און די כלומרשט'דיגע ליעבע! און די טוידטע אונאינטערעסאַנטע שטעלע זיינע! און די אייביגע זאָרג וועגען געלט! און אזוי איז דאָס געגאַנגען איין יאָהר, צוויי יאָהר, צוואַנציג יאָהר — און אלץ דאָס זעלבע. און וואָס ווייטער אלץ אונאינטערעסאַנטער און טוידטער וועדט זיין בע־שעפטיגונג. כ'לעבען, איך בין אימער געגאַנגען אראָפּבאַרג, און געמיינט האָב איך, אז איך געה ארויף־בארג. יאָ, אזוי איז דאָס געווען. ביי דער וועלט האָט דאָס געהייסען, אז איך שטייג, און אין אמת'ן איז דאָס לעבען פון מיר אלץ אוועקגעגאַנגען, אוועק־געגאַנגען. און אָט איז שוין אלץ געענדיגט — געה, שטארבען!

וואָס זשע הייסט עס? פאַר וואָס איז דאָס אזוי? עס איז אונמעגליך! עס איז אונמעגליך, אז דאָס לעבען זאָל זיין אזוי אָהן א טעם, אזוי עקעלהאפט! און אויב עס איז אמת, אז מיין לעבען איז געווען אזוי עקעלהאפט און אָהן א טעם, טא פאר וואָס זאָל איך שטארבען, און נאָך מיט אזעלכע יסורים? עס שטימט עפעס ניט! עס איז עפעס ניט גלאַט!

„אפשר האָב איך ניט געלעבט ווי מען דארף?" — איז

ביטען גלייך פון אנפאנג אן, זינט ער איז קראנק געוואָרען; אבער וואס ווייטער זיין קראנקהייט איז געגאנגען, אלץ וועניגער ממשות האבען ביי איהם געהאט די ערקלעהרונגען וועגען דעם ניר, און אלץ מעהר ווירקליכקייט האט געהאט דער געפיהל, אז עס קומט אן דער טוידט.

ער האט נור בעראַרפט זיך דערמאנען ווי אזוי ער איז געוואָרען מיט דריי מאנאטען פריהער, און וואס פון איהם איז געוואָרען פון דעמאלט אן; ער האט נור בעראַרפט זיך דערמאנען, ווי רעגעלמעסיג ער זינקט און זינקט, אום ביי איהם זאל צופאלען וועלען די קלענסטע האפנונג.

איוואן אילימש האט זיך געפיהלט שרעקליך; איינזאם און עלענד. דאס איז געווען יענער זארט איינזאמקייט, וועלכען מען פיהלט אין א גרויסע שטאדט צווישען א סך פרייַנד, פרוי און קינדער; אן איינזאמקייט, וועלכע וואלט ניט געקענט זיין פאלשטענדיגער, וועו מען וואלט געלענגען אויפ'ן גרונד פון ים אדער אין דער ערד. ליגענדיג שטענדיג מיט'ן פנים צום וועגטעל פון דער סאפע, ליגענדיג אין דיזער שרעקליכער איינזאמקייט, האט איוואן אילימש די לעצטע צייט געלעבט בלויז מיט דעם וואס ער האט זיך פארגעשטעלט זיין פערגאנגענהייט. איין בילד נאכ'ן אנדערען איז איהם פארגעקומען. עס האט זיך אימער אנגעפאנגען פון א פאסירונג וואס האט נעטראפען מיט א קורצער צייט צוריק; דאס האט איהם אראינערט אן עפעס פון זיינע קינדער־יאהרען, און אויף דעם פלעגט ער זיך אפשטעלען. ער דערמאנט זיך, צום ביישפיעל, אן די נעקאכטע פלוימען, וואס מען האט איהם היינט נעגעבען. דאס בריינגט איהם ארויף אויפ'ן גדאנק די רויהע צוקארטשעטע פראנצויזישע פלוימען, וואס ער פלעגט ליעב האבען וועו ער איז געווען א קינד. ער דערמאנט זיך זייער טעם, און ווי די מויל פלעגט ווערען פול מיט שפייַעבץ, וועו עס פלעגט קומען צום בייַנדעל. דערביי קומען איהם פאר פערשיעדענע אראינערונגען פון יענע טעג: די ניאנקע, דער ברודער, די שפיעלצייג. „ניין, מען דארף ניט טראכטען וועגען דעם... עס טהוט וועה דאס הארץ" —

X

נאך צוויי וואכען זיינען אוועק. איוואן איליטש איז שוין פון דער סאפע ניט אויפגעשטאנען. ער האט ניט געוואלט ליגען אויפ'ן בעט און איז געלעגען אויף דער סאפע. ליגענדיג, כמעט אימער מיט'ן פנים צו דער וואנט, האט ער איינזאם געליטען אלץ די זעלבע ענדלאזע יסורים און געטראכט אלץ די זעלבע געדאנקען, צו וועלכע ער האט ניט געקענט געפינען קיין ענטשיידונג. „וואס איז דאס? צו דען איז דאס טאקי אין אמת'ן דער טוידט?" — און א אינערליכע שטימע האט געענטפערט: — „יא, אין אמת'ן." — „טא צו וואס זיינען דיזע יסורים?" — „אט אזוי זיך. אהן א פאר וואס." — ווייטער איז קיין זאך ניט געווען.

זינט ער איז קראנק געוואָרען, פון דעם טאג וואס ער איז צום ערשטען מאל געפאהרען צום דאקטאר, איז זיין לעבען צוטהיילט געוואָרען אויף צוויי פארקעהרטע שטימונגען, וועלכע האבען זיך אימער געביטען: דא איז ער געווען פערצווייפעלט און געוואָרט אויף דעם אונפערשטענדליכען, שרעקליכען טוידט, דא האט ער געהאפט געזונט צו ווערען און האט זיך מיט א טיפען אינטערעס אריינגעלאזען אין בעטראכטונגען וועגען דעם ווי דער קערפער ארבייט ביי איהם; דא האט ער פאר זיינע אויגען געהאט א ניר אדער א קישקע, וועלכע האבען אויף א געוויסע צייט אויפגעהערט צו ערפילען זייערע פליכטען; דא איז געווען בלויז דער אונפערשטענדליכער שרעקליכער טוידט, פון וועלכען מען קען זיך ניט ראטעווען מיט קיינע מיטלען אין דער וועלט.

דיזע צוויי פערשיידענע שטימונגען האבען זיך ביי איהם ג־

ער האָט א ציטער געטהאָן, זיך געזומען ריהרען, געוואָלט זיך
ראַנגלען, וועהרען זיך. ער האָט שוין אָבער געוואוסט, אז וועהרען
זיך קען מען ניט, און ער האָט וויידער געזומען קוקען אויף דער
סאפיאַנענער סאָפע; די אויגען זיינען שוין ביי איהם מיעד ג־
ווארען קוקענדיג, אָבער ניט קוקען אויף דעם וואָם זיי האָבען ג־
האָט פאר זיך, האָבען זיי דאָך ניט געקענט. איז ער אזוי געלענען
און געווארט אויפ'ן שרעקליכען פאל פון דעם שטיין; אויפ'ן
ענדליכען שטויס און פארוויסטונג. „וועהרען זיך קען מען ניט" —
האָט ער זיך געקלעהרט, — „וואָלט מען כאטש געקענט פארשטעהן,
צו וואָם מען דארף דאָם אלץ. קען מען דאָם אויך ניט! מען וואָלט
דאָם געקענט ערקלעהרען, וועו עם וואָלט מענליך געווען צו זא־
גען, אז איך האָב געלעבט ניט ווי עם בעדארף צו זיין. אָבער דאָם
איז דאָך ניט אמת." — האָט ער זיך געטראכט, דערמאָנענדיג זיך
ווי שטרייגג ער האָט אָפגעהיט דאָם געזעץ; ווי ריכטיג און אנ־
שטענדיג ער האָט זיך אויפגעפיהרט. „אז איך האָב זיך שלעכט
אויפגעפיהרט, דאָם קען מען שוין אויף מיר ניט זאָגען", — האָט
ער זיך געטראכט, א שמייכעל טהאָענדיג מיט די ליפען, גלייך ווי
עמיצער וואָלט דיזען שמייכעל געקענט זעהן. — „ניטא קיין ער־
קלעהרונג! יסורים, טוידט... פאר וואָם?"

פלענט איוואן איליטש צו זיך זאגען, אוז ער פלענט זייגע גע־דאנקען ווידער אריבערטראגען צו דער יעצטיגער צייט. אט קוקט ער אויף א קנעפעלע פון דער סאפע, אויף וועלכע ער ליגט איצט, אוז אויף די קנייטשען אין דעם סאפיאן. „סאפיאן קאסט טהייער אוז איז ניט שטארק", — זאגט ער צו זיך, — „מיר האבען זיך איבער דעם געקריגט. אמאל אין מיינע קינדער־יאהרען איז אויך געווען א געשיכטע מיט סאפיאן, איבער וועלכען מען האט זיך געקריגט. מיר, קינדער, האבען צוריסען דעם טאטענ'ס סאפ־יאנענעם פארטפעל, אוז מען האט אונז בעשטראפט דערפאר; אבער די מאמע האט אונז געבראכט פירעזשקעם..." — אוז ווידער לאזט ער זיך ארײן אין זיינע קינדער־יאהרען, אוז ווידער פער־שאפט דאס איהם הארץ־וועהטאג, אוז ער סטארעט זיך צו טראכטען וועגען עפעם אנדערש.

אוז צוזאמען מיט דיזע עראינערונגען קומט אין זיין נשמה פאר אן אנדער זארט עראינערונגען — עראינערונגען וועגען דעם, ווי זיין קראנקהייט האט זיך אנגעהויבען אוז ווי זי איז געוואקסען. דאס, וואס איז ווייטער צוריק־צו, איז אלץ עהנליכער צו אן אמת'ן לעבען. עס איז געווען מעהר גוטעס אוז מעהר לעבען גופא. איינס געהט צוזאמען מיט דאס אנדערע. „פונקט ווי די יסורים ווערען וואס ווייטער אלץ שטארקער, אזוי איז דאס גאנצע לעבען געגאנגען אלץ ערגער אוז ערגער" — האט ער זיך געטראכט — „דאר־טען הינטען, אין דער פערגאנגענהייט, ביי דעם אנפאנג פון זיין לעבען איז פאראן איין פינטעלע א ליכטיגער, ווייטער איז געווארען אלץ שווארצער אוז שווארצער, אוז די שווארצקייט וואקסט אלץ שנעלער אוז שנעלער. עס איז אזוי ווי א פאלענדער שטיין — וואס ווייטער פאלט ער מיט אלץ מעהר האסט", — האט ער זיך געטראכט. דיזער בילד — ווי א שטיין פאלט וואס ווייטער אלץ האסטיגער — האט אויף איהם אן אינדרוק געמאכט, אוז איז פערבליבען אין זיין זכרון. דאס לעבען איז א רייהע פון יסורים, וועלכע ווערען אלץ גרעסער. דאס לעבען פליהט אלץ געשווינדער צו זיין סוף, צו די שרעקליכסטע יסורים. „אט פליה איך!..." —

— וואָס זיינען מיר שולדיג? — האָט ליזא געזאָגט צו דער מוטער, — אזוי ווי מיר וואָלטען דאָס געמאכט! איך האָב רחמנות אויף פּאפּא; אבער פּאר וואָס קומט אונז צו מוטשען?

אין דער געוועהנליכער צייט איז געקומען דער דאָקטאָר. איוואן אילימש האָט אויף זיינע פראגען געענטפערט קורץ, „יא" אדער „ניין", און די גאנצע צייט האָט ער פון איהם ניט אראָפגענומען זיין גיפטיג-בייזען קוק. ענדליך האָט ער זיך צום דאָקטאָר אָבגערופען:

— איהר וויסט דאָך, אז איהר קענט נאָר ניט מאכען. טאָ לאָזט זשע צורוה.

— פערגרינגערען די יסורים קענען מיר, — האָט דער דאָקטאָר געענטפערט.

— ניין, אפילו דאָס קענט איהר אויך ניט. לאָזט צורוה.

דער דאָקטאָר איז אריין אין גאסט-זאל, און געזאָגט פראָסקאוויע פיאדאָרוונא'ן, אז עס האלט זעהר שמאל און אז עס איז פאראן איין מיטל: אפיום, אום צו פערגרינגערען דעם חולה די שמערצען, וועלכע מוזען זיין שרעקליך.

דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אז איוואן אילימש'עס קערפּעריכע ליידען זיינען שרעקליך, און דאָס איז געווען אמת. אבער זיינע נייסטיגע ליידען זיינען געווען שרעקליכער ווי זיינע קערפּעריכע, און אין דעם איז בעשטאנען דער עיקר פון זיינע יסורים.

זיינע נייסטיגע ליידען זיינען בעשטאנען אין פאלגענדען: דיזע נאכט, ווי ער איז אזוי געלעגען און געקוקט אויף גערָאסים'ס פארשלאפענעם, גוטהאַרציגען פנים מיט די סטארטשענדיגע באקען-ביינער, איז איהם פלוצלונג אריינגעפאלען אין קאָפּ די פראגע: „און ווי איז, אז איך האָב טאקי מיין לעבען אבגעלעבט ניט ווי עס בעדארף צו זיין?"

עס איז איהם אריין א געדאנק, אז דאָס וואָס ער האָט פריהער געהאלטען פאר אן אונמענגליכקייט, נעמליך: אז ער האָט נעלעבט ניט ווי נעהעריג איז, איז דאָס טאקי אזוי. ער האָט נע-

XI

אזוי זיינען אוועק דריי וואכען. אין דיעזע דריי וואכען איז פאַרגעקומען דאָס וואָס איוואן אילימש און זיין פרוי האבען אזוי שטארק געוואונשען: פעטרישטשעוו האָט געבעטען זייער טאכטער'ס האנט. דאָס האָט פאסירט אין אן אבענד. אויף מאַרגען איז פראסקאָוויא פיאדאראָוונא אריינגעקומען צו איהר מאַן, בעטראכטענדיג ווי אזוי איהם איבערצוגעבען די נייעס; אבער יענע נאכט איז איוואן אילימש'ען ווידער פיעל ערגער געוואָרען. פראסקאָוויא פיאדאראָוונא האָט איהם געפונען ליגענדיג אויף דער סאָפע, ווי געוועהנליך. ער איז אבער געלעגען ניט ווי אימער. מיט'ן פנים ארויף, קרעכצענדיג און קוקענדיג פאַראויס מיט אן אנגעשטעלטען בליק, איז ער געלעגען.

זי האָט געמומען רעידען וועגען רפואות. ער האָט זיין קוק איבערגעטראָגען צו איהר. זי האָט ניט דערוועדט דאָס וואָס זי האָט אנגעפאנגען — אזא גיפטיגער כעס האָט זיך אבגעשפיגעלט אין דיזען קוק זיינעם, א כעס אויף איהר טאקי.

— אום גאָטעס ווילען, לאָז מיך כאָטש שטאַרבען רוהיג, — האָט ער געזאָגט.

זי האָט געוואָלט ארויסגעהן. אבער אין דיזער מינוט איז אריינגעקומען זייער טאכטער, און זי איז צוגענאנגען צום פאָטער זיך בעגריסען מיט איהם. ער האָט אויף איהר פונקט אזא קוק געטהאָן ווי אויף דער פרוי; און אויף איהרע פראגען ווי ער פיהלט זיך, האָט ער טרוקען אָפגעענטפערט, אז ער וועט זיי באלד בעפרייען פון זיך. די מוטער און די טאכטער זיינען אנשוויגען געוואָרען, געזעסען א ווייל און ארויסגענאנגען.

מאהל פארגרעסערט די קערפערליכע שמערצען, וואס ער האט גע־ליטען. ער האט געקרעכצט, געוואָרפען זיך, גערייסען פון זיך די זאכען; איהם האט זיך געדוכט, אז די זאכען ווערגען און שטי־קען איהם. אט דערויבער האט ער דאס געהאט אזא האס צו זיין פרוי. צו זיין טאכטער, צום דאקטאר.

מען האט איהם איינגעגעבען א גרויסען טרונק אפיום, און ער איז איינגעשלאפען. אבער ביי'ן מיטאג האט זיך ווידער אנגע־פאנגען דאס זעלבע. ער האט אלעמען געטריבען פון זיך און זיך געוואָרפען און געשלידערט.

די פרוי איז אריינגעקומען און זי האט געזאגט:

— דושאן, טהייערינקער, טהו דאס פון מיינטוועגען, (אהן ווערטער האט זי געגעבען צו פארשטעהן, אז זי מיינט עס נאטירליך ניט פון איהר'ט ווענען, נור פון זיינט ווענען), שעריגען קען דאס ניט, און אפט העלפט דאס. וואס קען עס שאדען? געזונטע טהוען דאס אויך א מאל...

ער האט בריוט אויפגעעפענט די אויגען.

— וואס, פריטשאסטען זיך*)? צו וואס? מען דארף ניט! און אפשר....

זי האט זיך צואווויינט.

— יא, מיין קרוין? איך וועל רופען טאקי אונזער גלח, ער איז אזא וואויליער מענש.

— אויסגעצייכענט, זעהר גוט, — האט ער געזאגט.

וועז עס איז געקומען דער גלח און האט מיט איהם אבנע־זאגט וידוי, איז ער ווייכער געוואָרען; די צוויייפלען וועלכע האבען איהם פריהער געמוטשעט, זיינען עפעס לייכטער געוואָרען און דעריבער איז איהם אויך געוואָרען גרינגער איבערהויפט; און עס איז אנגעקומען אויף איהם א מינוט פון האפנונג. ער האט וויע־

*) א רעליגיעזע צערעמאניע, וועלכע מען מאכט מיט א חולה וואס האלט ביי'ן שטארבען. מען גרייט איהם צו צו יענער וועלט. עס איז פארא"ן אן אבערגלויבען, או א מאל איז דאס גראד א סגולה געזונט צו ווערען. — איבערז.

טראכט וועגען געוויסע זאכען, וואס די העכסטע פערזאנען האבען געהאלטען פאר שעהן און פיין, און וועגען וועלכע ער האט ביי זיך אין הארצען געוואוסט אז דאס איז גאר ניט אזוי שעהן ווי מען מיינט. אמאל פלעגט ער פרופען אין זיך בעקעמפען דיזע זאכען. קוים, קוים א פרוף געטהאן און דאן דאס ארויסגעיאגט פון מח, און זיך געסטארעט אזעלכע געדאנקען צו פארפויקען אין זיך. אלזא איז איהם איצט אריינגעקומען אין קאפ, אז אפשר זיינען דיזע שוואכע פראבעס, וואס ער האט געמאכט, גאר די אייגציגע ריכטיגע זאכען, וואס ער האט געטהאן אין זיין לעבען, און אז אלעס אנדערעס וואס ער האט געטהאן איז שוין ניט געווען אזוי ריכטיג. זיין ארבייט אויף זיין שטעלע, דער ארט ווי אזוי ער האט צוגעריכט זיין לעבען; זיין פאמיליע, אלע זיינע אינטערעסען אין גענעלשאפט און אויף זיין שטעלע — דאס אלץ איז אפשר ניט געווען ווי עס האט בעדארפט צו זיין. ער האט דאס אלץ געפרופט פארטהיידיגען פאר זיך. און פלוצלונג האט ער דערפיהלט ווי שוואך עס איז זיין פארטהיידיגונג. עס איז ניט געווען וואס צו פערטהיידיגען.

„און אויב עס איז טאקי אזוי — האט ער זיך געקלעהרט — אויב איך גיה אוועק פון דער וועלט, וויסענדיג אז איך האב איבערגעפיהרט אלץ וואס מיר איז געגעבען געווארען, און מען קען שוין דאס ניט פערריכטען, דאן איז וואס?" ער האט זיך געלעגט מיט'ן פנים ארויף און האט אנגעהויבען איבערצוטראכטען זיין גאנצען לעבען פון דאס נייע. אין דער פריה, וען ער האט דערזעהן דעם לאקיי, דערנאך די פרוי, דערנאך די טאכטער, דערנאך דעם דאקטאר, האט זייער יעדע בעוועגונג און יעדעם ווארט זייערער בעשטעטיגט פאר איהם די שרעקליכע וואהריהיט, וואס איז בייגאכט פאר איהם ענדעקט געווארען. ער האט אין זיי געזעהן זיך אליין; דעם זארט לעבען, וואס ער האט געפיהרט, און ער האט דייטליך געזעהן, אז עס איז ניט געווען ריכטיג, אז דאס איז געווען ניט מעהר ווי א שרעקליכע פאלשקייט, וועלכע האט פארשטעלט דאס לעבען און דעם טוידט. דיזער געפיהל האט פערגרעסערט, צעהן

XII

פון דיעזער מינוט האָט זיך דאָס אָנגעהויבען זיין געשריי, וועלכער האָט ניט אויפגעהערט דריי טעג נאָכאַנאַנד, און וועלכער איז געווען אזוי שרעקליך, אז ער האָט זיך געהערט אין דעם דרי־טען צימער, און אפילו פון דאָרטען איז געווען א שרעק צו הערען. אין דעם מאָמענט, וועו ער האָט אזוי געענטפערט דער פרוי, האָט ער דערפיהלט אז ער איז א פערלאָרענער, אז עס איז ניטאָ קיין רע־טונג, אז עס איז געקומען דער סוף, שוין טאקי דער סוף, און זיין צווייפעל בלייבט א צווייפעל.

— או! או־או! או! — האָט ער געשריען אויף פערשיערענע נגונים. ער האָט אָנגעהויבען צו שרייען „ניצ כאָטשו"*), און אזוי האָט ער וויטער געשריען אויף דעם לעצטען קלאַנג: „או".

דיעזע דריי טעג — ביי איהם איז ניט געווען קיין זונטער־שיער צווישען טעג, וואָכען אָדער שטונדען — דיעזע דריי טעג האָט ער איז נאָנצען פערבראַכט צאפּלענדיג זיך אין דעם שוואַרצען זאק, וואוהין איהם האָט געשפּאַרט אן אונגעזעהענע האנט, א קראפט, וועלכע עס איז אונמענליך געווען בייצוקומען. ער האָט זיך גע־צאפּעלט און געוואָרפען, ווי דער וואָס איז פּראָורטיילט צום טוידט צאפּעלט זיך און ווארפט זיך אין די הענט פון זיין תליון, צאפּעלט זיך און ווארפט זיך וויסענדיג נאָנץ גוט, אז ער קען זיך בשום אופן ניט ראַטעווען; און יעדע מינוט האָט ער געפיהלט, אז טראָץ אלע אָנשטרענגונגען וואָס ער מאכט אין דעם קאמפּף,

*) איך וויל נים. — איבערזעצער.

דער געגומען קלעהרען וועגען דער בלינדער קישקע און וועגען א מענליכקייט איהר צו פארריכטען. ער האט זיך „פריטשאסטעט" מיט טרעהרען אין די אויגען.

נאך דער צערעמאניע, וועו מען האט איהם צוריק אוועקגעלעגט, איז איהם אויף א מינוט לייכט געווארען און עם האט זיך וויעדער בעוויזען א האפנונג צו לעבען. ער האט געגומען קלערען וועגען דער אפעראציע, וועלכע דאקטוירים האבען פארגעשלאגען. „איך וויל לעבען, לעבען וויל איך" — האט ער צו זיך געזאגט. די פרוי איז געקומען איהם בעגריסען מיט דער צערעמאניע. זי האט געזאגט די וועדטער וואם אלע זאגען דערביי. זי האט אבער א חוץ דעם געזאגט:

— ניט אמת, דיר איז בעסער?

— יא, — האט ער געענטפערט, ניט קוקענדיג אויף איהר.

איהר קלייד, איהר געזונטער קערפער, דער אויסדריק פון איהר געזיכט, דער קלאנג פון איהר שטימע — אלץ האט צו איהם געזאגט דאם זעלבע: „עס טויג ניט. אלץ, צו וואם דו האסט נעלעבט און לעבסט איצטער איז ניט מעהר ווי א ליגען, א פאלשקייט, וועלכע פארבארגט פון דיר דאם לעבען און דעם טוידט". און גלייך ווי ער האט וועגען דעם א טראכט געטהאן, האט זיך אין איהם צוקאכט דער האס, און צוזאמען מיט'ן האס האבען זיך צוברענט זייגע קערפערליכע יסורים אויך, און צוזאמען מיט זיינע קערפערליכע יסורים האט זיך ביי איהם צוברענט דער בעוואוסט־זיין, אז זיין סוף איז אונפערמיידליך און נאהענט. א נייער סארט יסורים איז אין איהם פארגעקומען: עפעם אזוי ווי מען וואלט איהם פון אינעווענדיג געשרויפט, געשאסען און דעם אטהעם געשטיקט.

דער אויסדרוק פון זיין פנים בשעת ער האט צו זיין פרוי געזאגט „יא," איז געווען א שרעקליכער. נאך דעם ווי ער האט ארויסגעזאגט דיעזען „יא", האט ער זיך פלוצלונג איבערגעקעהרט מיט'ן פנים אראפ, מיט א האסט, וועלכע איז געווען אונגעווהנליך פאר זיין אבגעשוואכטען קערפער, און ער האט נעגומען שרייען:

— נעהט! נעהט! לאזט מיך צורוה!

קלאָר געווארען אז זיין לעבען איז געווען ניט ווי עס בעדארף צו זיין, אבער מען קען דאָס נאָך פארריכטען. ער האָט ביי זיך גע־פרעגט: „אבער וואָס הייסט, ווי עס בעדארף צו זיין?" און ער האָט אויפגעהערט צו שרייען און זיך נענומען צוהערען. דאָן האָט ער דערפיהלט, אז אימיצער קושט איהם. ער האָט אויפגע־עפענט די אויגען און א קוק געטהאָן אויפ'ן זוהן. ער האָט אויף איהם רחמנות געהאָט. די פרוי איז אויך צוגענאַנגען. ער האָט אויף איהר א קוק געטהאָן. מיט אן אָפענע מויל, מיט ניט־קיין־אַבגעווישטע טרעהרען אויפ'ן נאָז און אויף דער באק, מיט א שרעקליכען אויסדרוק אויף דער עזיכט איז זי געשטאַנען און נעקוקט אויף איהם. ער האָט אויף איהר אויך רחמנות געהאט.

„יא, איך מוטשע זיי" — האָט ער זיך געטראַכט— „זיי וועט בעסער זיין ווען איך וועל שטאַרבען. ער האָט דאָס געוואָלט זאָגען, ער האָט אָבער קיין כח ניט געהאט אויסצורעדען די ווערטער. „איבעריגענס, צו וואָס דארף מען רעדען? מען דארף טהאָן", האָט ער זיך געטראַכט. ער האָט דער פרוי מיט די אויגען אָנגע־ווייזען אויפ'ן אינגעל, און גענאָגט.

„פיהר איהם ארויס... א רחמנות... אויף דיר אויך". ער האָט נאָך געוואָלט זאָגען „פראָסטי" (פערצייהע מיר, איך בעדויער), ער האָט אָבער געזאָגט „פראָפוסטי" (לאָז דורכגעהן), ער האָט גע־וואָלט פארריכטען, ער האָט אָבער קיין כח ניט געהאט, און ער האָט א מאך געטהאָן מיט'ן האנט; ער האָט געוואוסט, אז דער וואָס דארף פערשטעהן וועט שוין פערשטעהן.

און פלוצלונג איז פאר איהם קלאָר געוואָרען, אז דאָס, וואָס האָט איהם געמוטשעט און בשום אופן ניט געוואָלט ארויסגעהן, אז פלוצלונג געהט דאָס ארויס — אלץ מיט אמאל און פון צוויי זייטען, פון אלע זייטען. עס איז א רחמנות אויף די פרוי מיט די קינדער. מען דארף זעהן, אז זיי זאָלען זיך ניט מוטשען. מען דארף זיי בעפרייען פון יסורים, און זיך אליין דארף מען אויך בע־פרייען, „ווי גוט און ווי איינפאך דאָס איז!" האָט ער זיך גע־טראַכט. „און וואָס איז מכח זיין וועהטאָג?" האָט ער זיך גע־

ווערט ער אלץ נעהנטער און נעהנטער צו דעם סוף, וועלכער ווארפט אויף איהם ארויף אזא אימה. ער האט געפיהלט, אז ער מוטשעט זיך פון דעם, וואס מען רוקט איהם אין דיעזע שוואַרצע לאך, און אז נאך מעהר מוטשעט ער זיך פון דעם וואס ער קען אהין ניט אריינקריכען, און אז אריינקריכען אהין שטערט איהם דאס וואס ער מיינט אז זיין לעבען איז א גוטער, א ריכטיגער. אט דיעזע רעכטפערטיגונג פון זיין לעבען האט איהם פארטשעפעט און פערהאלטען און איהם ניט געלאזען אריינקריכען וויטער אין זאק אריין, און דאס האט איהם געמוטשעט מעהר פון אלץ.

פלוצלונג האט עפעם א קראפט איהם א שטויס געטהאן אין ברוסט, אין זייט און נאך שטארקער איהם פארשטיקט דעם אטהעם. ער איז אריינגעפאלען אין לאך און דארט ביי'ן ענד פון דער לאך האט עפעם אנגעהויבען צו שיינען. מיט איהם איז איצט געווען עהנליך צו דעם, וואס ער פלעגט פיהלען פאהרענדיג אין א וואגאן אויפ'ן אייזענבאהן, וועו עס דוכט זיך אז מען פאהרט וויטער, און אין אמת'ן געהט נאר דער צוג צוריק, און פלוצלונג דערפיהלט מען, אז מען פאהרט נאר צוריק.

„יא, אלץ איז געווען ניט ווי עס בעדארף צו זיין", האט ער געזאגט צו זיך, עס מאכט אבער ניט אויס. מען קען מאכען עס זאל זיין ווי עס בעדארף צו זיין". „ווי אבער בעדארף צו זיין?" האט ער ביי זיך געפרעגט, און פלוצלונג האט ער אויפגעהערט צו שרייען.

דאס איז געווען ביי'ם ענד פון דעם דריטען טאג, צוויי שטונדען פאר זיין טוידט. דער גימנאזיסטעל האט דאן שטילינקערהייט זיך צוגע'גנב'ט צום פאטער, צוגענאנגען צו זיין בעט. וועו ער איז אריינגעקומען האט נאך איוואן איליטש שרעקליך געשריען און געווארפען מיט די העגט; האט זיך איין האנט אנגעשטויסען אן דעם גימנאזיסטעל'ס קאפ. דער גימנאזיסטעל האט איהר אנגעכאפט, זיך צוגעדריקט מיט די ליפען און זיך צו־ווייגט.

אט אין דיעזען מאמענט איז איוואן איליטש דאס אריינגעפאלען אין לאך, דערזעהן אז עס שיינט עפעס, און איהם איז

„איוואַן אילימש"

נ אָ ט י צ ע ן

קריטישע ערקלעהרונגען וועגען טאָלסטאָי׳ס ערצעהלונג.

פון

אב. קאַהאַן

פרעגט. „וואו טהוט מען איהם אהין? א נו, וואו ביסטו, וועה־טאג?"

ער האט זיך געגומען צוהערען.

„אט איז ער דאך! מילא! זאל ער זיך זיין, דער וועהטאג".

„און דער טוידט? וואו איז ער?"

ער האט געזוכט זיין פריהערדיגע שרעק פאר'ן טוידט, און ער האט איהר ניט געקענט געפונען. „וואו זשע איז זי? וואסער טוידט?" עס איז ניט געווען קיין שרעק, ווייל עס איז קיין טוידט ניט געווען.

אנשטאט טוידט איז געווען ליבט.

„אזוי גאר!" — האט ער פלוצלונג ארויסגערעדט אין דער הויך. — „אך ווי גוט!"

ביי איהם איז דאס אלץ פארגעקומען אין איין רגע, און די בעדייטונג פון דיעזער רגע האט זיך שוין ניט געענדערט. פאר די אבער וואס זיינען נעשטאנען לעבען זיין בעט האט זיין מאטערען זיך געדויערט נאך צוויי שעה. אין ברוסט האט ביי איהם געקאכט ווי אין א קעסעל און געבארכעלט; זיין אויסגעדארטער קערפער האט אלע וויילע א ציטער געטהאן, דערנאך איז דער נערוויש און דאס כארכלען געווארען אלץ זעלטענער.

„דער ענד!" — האט אימיצער לעבען איהם נעזאגט.

ער האט די ווערטער דערהערט, און ער האט זיי איבערגעזאגט ביי זיך אין הארצען „אן ענד צום טוידט! ניטא מעהר קיין טוידט".

ער האט אריינגעצויגען אין זיך דעם אטהעם, זיך אבגעשטעלט אין מיטען פון א זיפץ, זיך אויסגעצויגען און געשטארבען.

ענדע.

I*)

דער ערשטער קאַפּיטעל איז אייגענטלעך דער לעצטער, וואָרים אין איהם ווערען געשילדערט סצענעס, וואָס זיינען פאָרגעקומען נאָך איוואן אילימש'עס טוידט, און דער עיקר פון דער ערצעהלונג בעשטעהט דאָך אין דער שילדערונג ווי אזוי ער איז געשטאָרבען.

עס פאַנגט זיך אָלזאָ אָן פון סוף. אין צווייטען קאַפּיטעל קעהרט זיך דער פערפאַסער אום צום אָנהויב פון איוואן אילימש'ס לעבען, און דאָן געהען מיר שוין כסדר ביז ער ווערט קראַנק און שטאַרבט.

פאַרוואָס, אָלזאָ, האָט טאָלסטאָי אָנגעהויבען די ערצעהלונג פון סוף?

אָנפאַנגענדיג די געשיכטע פון איוואן אילימש'ס לעבען, זאָגט טאָלסטאָי, אז דאָס איז געווען „א גאַנץ אינפאַכע און געווענליכע און א זעהר שרעקליכע געשיכטע". דיזע ווערטער קען מען זאָגען וועגען איוואן אילימש'עס טוידט אויך. די קראַנקהייט, פון וועלכע איוואן אילימש איז געשטאָרבען, איז ניט קיין אונגעווענליכע קראַנקהייט; און אז מען זאָל דערפון שטאַרבען, איז אויך ניט קיין אונגעווענליכע זאַך; און דאָך איז איוואן אילימש'עס טוידט

*) דיעזע נאַפּיצען, וועלכע ענטהאַלטען קריטישע ערקלעהרונגען וועגען טאָלסטאָי'ס ערצעהלונג, ווערען געגעבען קאַפּיטעל־ווייז, מיט די זעלבע קאַפּיטעל־נומערען ווי די ערצעהלונג גופא. דאָס ווערט געטהאָן כדי דעם לעזער זאָל לייכטער זיין צו געפינען דעם פּלאַץ, וועלכער ווערט בעשפּ. אָכען אין דעם אָדער יענעם נאַפּיץ. — א. ק.

זיי פֿאַסירט און האָט א שייכות צו איוואן אילִיטש'ס טוידט, איז ניט קיין טראָגעדיע, נור א קאָמעדיע. וועז דיזער קאַפּיטעל וואָלט געשטאַנען צום סוף, וואָלט דיזע קאָמעדיע פֿארשטעלט די טראָגעדיע פון דער ערצעהלונג. עס וואָלט ארויסגעקומען א פֿארשטערעניס, א „חלול השם".

טאָלסטאָי'ס קינסטלערישער געפיהל האָט דאָס ניט געקענט דערלאָזען.

איהם האָט זיך אָבער פֿאָרט געלוסט צו ווייזען וואָס עס האָט זיך געטהאָן אין די הערצער פון איוואן אילִיטש'ס פרוי און פון זיינע חברים, וועז ער איז געשטאָרבען — האָט ער דאָס דערצעהלט פון אָנפֿאַנג, איידער עס הויבט זיך אָן די געשיכטע גופא.

אָט דאָס איז די אורזאַכע, פֿארוואָס די ערצעהלונג הויבט זיך אָן פון סוף.

אָבער דער ערשטער קאַפּיטעל איז אָן אוז פֿאר זיך א מערק־ווירדיגע קונסט־ווערק. עס ענטהאלט איינע פון די וואונדער־בארסטע פסיכאָלאָגישע סצענעס, וועלכע טאָלסטאָי האָט וועז עס איז געשאפֿען.

* * *

עס פֿאנגט זיך אָן מיט א סצענקע ווי איוואן אילִיטש'עס חברים דערוויסען זיך פון א צייטונג, אז ער איז געשטאָרבען אוז זיין אלמנה לאָזט וויסען וועגען דער לויה. די סצענקע ווי די ריכטער זיצען אוז שמועסען איז אָנגעוואָרפען מיט א פֿאר איינצעלהייטען, אזוי ווי דאָס וואָלט מאַקי אין אמת'ן פֿאַסירט. עס ווערט גערעדט עפּעס אזוי ווי דער לעזער וויים שוין פון די ריכטער, פון דעם פֿראָצעס, מיט וועלכען זיי זיינען יענעם טאָג געווען בעשעפֿטיגט, אוז וועגען דעם פֿראָצעס, וועגען וועלכען זיי דעבאַטירען. יעדעס ווארט איז אזוי ווי אלץ וואָלט געווען ניט קיין אויסגעקלעהרטע מעשה, נור טאַקי אָן אמת.

וואָס איז געווען דער ערשטער געפיהל אין די הערצער פון

געווען אן אונגעווהנלעך גרויסע טראגעדיע. וועו דער סוף פון א מענשען קומט ניט פלוצלונג, נור ביסלעכווייז, און דער חולה זעהט אז ער קומט — דאס איז דאס שרעקליכסטע, וואס מען קען זיך פארשטעלען.

דעם גייסטיגען צושטאנד פון א מענש, וואס זעהט אז ער גיהט אוים ווי א ליכט; דעם געפיהל פון איינעם, וועלכער וויים אז דער שיקזאל האט איהם שוין פארוירטייל צום טוידט, און זיין אומזיסטער קאמף מיט'ן „מלאך המות" — דאס אלץ שילדערט טאלסטאי אין דיזער ערצעהלונג ווי קיינער האט נאך קיין מאל ניט געשילדערט. ער מאלט דאס אזוי בולט און ער דרינגט אריין אזוי טיף אין דער נשמה פון דעם שטארבענדען, אז עם קומט ארוים די טיעפסטע טראגעדיע.

מיר וועלען זעהן, אז טאלסטאי האט געהאט אן אנדער מיין דערביי, און אז אין די סאמע טיעפקייט פון זיין שילדערונג ליגט ביי איהם א גרויסער פעהלער. אבער די שילדערונג איז דאך א וואונדערבארע און מאכט אן אונגעהיירען אינדרוק.

אלע טראגעדיעם וואס זיינען וועו עם איז פארגעשטעלט געוואָרען זינט מענשען האבען זיך אויסגעלערענט שרייבען, זיינען א קינדערשפיעל נעגען דיזען גייסטיגען בילד, ווי אזוי איוואן אילימש'ען האט זיך ניט געוואלט פערלאזען די וועלט און ווי אזוי ער האט געזוהנן אז דער טוידט רוקט זיך צו איהם אלץ נעהנטער און נעהנטער.

די טראגעדיע ענטוויקעלט זיך און ווקסט פון שורה צו שורה, ביז עם קומט דער שוארצער שלום־אקט: איוואן אילימש ציהט אין זיך אריין די לופט, און ניט ענדיגענדיג דעם זיפץ, ציהט ער זיך אוים און שטארבט.

די סצענעם וואס קומען פאר אין דעם ערשטען קאפיטעל האבען מיט איוואן אילימש'ען ניט צוטהאן. זיי זיינען ניט קיין טהייל פון דער טראגעדיע. זיי קומען פאר נאך זיין טוידט און אין זיי האנדעלט זיך ניט וועגען איוואן אילימש'ען, נור וועגען איוואן אילימש'ס פרייגד, חברים, וועגען זיין פרוי. און דאס וואס מיט

א אינטערעסאַנטע. וועז פיאַטר איוואַנאָוויטש זעהט ווי א דיענער שיט אויס די פאַדלאַגע מיט א פראַשעק, דערהערט ער גלייך דעם גערויך פון דעם טויטען קערפער. דאַכט זיך דער זעלבער גערוך איז דאַרטען פריהער אויך געווען; פון דעסטוועגען האָט ער דאָס פריהער ניט געפיהלט; אָדער אפשר האָט ער ניט בעמערקט אז ער פיהלט. וועז ער האָט אָבער דערזעהן ווי מען שיט אויס די פאַדלאַגע מיט א פראַשעק, אום דעם ריח צו פערטרייבען, האָט ער שוין דערפיהלט אז ער פיהלט דאָס.

אויסגעצייכענט איז אָנגעוואָרפען די פינור פון דעם אימער־לוסטיגען ריכטער שוואַרץ, וועלכער לאַזט צו זיך ניט צו דעם טרויער פון דער טוידט סצענע. שוואַרץ'ן ליגט גאָר אין זינען דער קער־טעל וואָס ער וועט שפיעלען.

דער לעבעדיגער איז פארנומען מיט'ן לעבען, מיט אַלע קליי־ניגקייטען.

און דאָס געהט ניט בלויז אויף שוואַרץ'ן, נור כמעט אויף אַלע פערזאָנען, וועלכע קומען בעווייגען איוואַן אילימש'ען.

טאַלסטאַי'ס שילדערונג איז דאָ א רעאַליסטישע סאַטירע. ער וויזוז ווי פאַלש עס זיינען די טרויעריגע אוואיעס מיט די זיפצען. ער ווייזט, אז עס איז ניט מעהר ווי א קאָמעדיע, איינע פון די טויזענדע, מיט וועלכע אונזער לעבען איז אָנגעפיקעווען.

עס זיינען נאַטירליך פאַראַנען אויסנאַהמען: מענשען וואָס ווייגען אויף א טוידטען מיט'ן גאַנצען הארצען. און אזא אויס־נאַהמע האָבען מיר דאָ אויך:

דער אייניציגער וואָס איז אין אמת'ן פאַרטרויערט פון איוואַן אילימש'ס טוידט איז זיין איינגעל, דער גימנאַזיסטעל. שפעטער אין דער ערצעהלונג ווערט דאָס נאָך דייטליכער.

די גיפטיגסטע סאַטירע גיסט טאַלסטאַי אויס אויף דער אלמנה, פראַסקאָוויא פיאַדאָראָוונא. ער מאכט פון איהר פשוט חוזק.

די סצענקע, ווי עס פארטשעפעט זיך איהר טרויער־טוּל, און ווי די קאַליע־גאַווערנע ספרונזשינע שטערט דעם גאַסט — דאָס

איוואן אילִיטש'עס מיט־ריכטער, וועו זיי האָבען דערהערט אז ער איז געשטאָרבען ?

געוועהנליך שטעלט מען זיך פאָר, אז אין אזא פאל דערפיהלט מען א שמערץ פון רחמנות און בעדויערעו. אין טאָלסטאי'ס שילדערונג אָבער זעהען מיר נאָר עפעס אנדערש. דער ערשטער געפיהל אין די הערצער פון דעם געשטאָרבענעם'ס חברים איז נאָר וועגען די נוצען, וואָס פאר זיי וועט ארויסקומען פון זיין טוידט; אין צווייטענס, אז „דאָס איז ע ר געשטאָרבען, ניט א י ך."

עס איז בארמלאָז; עס איז א גיפטיגע בעשולדיגונג געגען דעם געשטאָרבענעם'ס חברים. דער שרייבער שטעלט זיי ארויס פאר האָרצלאָזע עגאָאיסטען: זיי זאָרגען זיך נור וועגען זיך; זייער ערשטער געפיהל איז וועגען זייערע אייגענע גראָבע אינטערעסען, אפילו וועו עס האָנדעלט זיך אום דעם טוידט פון א ליעבען חבר.

איהר פיהלט אָבער אז עס איז ריכטיג.

און דאָס הייסט נאָר ניט, אז דיזע ריכטער זיינען אויסער־געוועהנליך שלעכטע מענשען; זיי זיינען ניט ערגער פאר אנדערע. אָט אזוי זיינען מענשען טיפ ביי זיך אין האָרצען! זיי קענען רחמנות האָבען אויף א צווייטען מיט אן אמת'ן רחמנות; זיי קענען בערייט זיין זיך צו אָפּפערען פאר איהם; און דאָך איז טאָלסטאי'ס שילדערונג ריכטיג.

הויפטזעכליך איז מערקווירדיג דער שטריך וועגען דעם נע־פיהל, „אז דאָס איז ע ר געשטאָרבען, ניט א י ך."

וועו די ערצעהלונג איז ערשיענען, האָט דיזער שטריך גע־מאכט א ספּעציעלען רושם. אויף דיזע שטעלע און נאָך אייניגע שטעלען אין דער ערצעהלונג, האָט מען אָנגעוויזען, ווי אויף א מוסטער פון טאָלסטאי'ס קראפט אלם נשמה־קענער.

* * *

די שילדערונג, ווי פיאָטר איוואָנאָוויטש קומט צו דער צע־רעמאָניע אין דעם געשטאָרבענעם'ס הויז, איז אויפגעמאָלען מיט בולט'ענע, לעבהאפטע שטריכען. אלם א ביישפיעל וועלען מיר אָנצייגען אויף איינע פון זיי. עס איז א קלייניגקייט, אָבער זעהר

וועניגסטענס) וואָלט זי געווען ווי אין א חלום, אָדער אפשר נער־ווען, צודולט. אזעלכע, אָדער פערשיעדענע אַנדערע מאָמענטען וואָלט זי איבערגעלעבט. טאָלסטאָי שטעלט אָבער אזעלכעס ניט פאָר. ער שילדערט ווי זי איז פאַרטיעפט בלויז אין איהרע אינ־טערעסען און ווי איהרע טרעהרען זיינען געמאַכטע. דאָס איז ריכ־טיג, אָבער עס איז ניט אלעס; עס איז איין־זייטיג. עס איז בלויז א טהייל פון דעם אמת'ן בילד.

טאָלסטאָי איז פאַרטייאיש געגען דער אלמנה.

דאָס זעלבע קען מען זאָגען וועגען די אַנדערע פערזאָנען. ווי גלייכגילטיג מען זאָל ניט זיין צו יענעם'ס טוידט, בעסערע געפיהלען ווירקען אָבער אויך דערביי. די שטימונג אין אזא פאַל איז א פיעלפאַכע. עס איז פאַראן א היבשע ביסעל צבועצסטוואָ, אָבער אין גאַנצען פון צבועצסטוואָ בעשטעהט אזא מאָמענט ניט.

שמעקט כמעט מיט שטיפעריי. עס מאכט אן איינדרוק עפעס אזוי ווי דער פערפאסער וואלט דאס אלץ דערמאנט דער אלמנה אויף לחכעיס, אום צו ווייזן ווי פאלש איהרע טרעהרען זיינען, און ווי יעדע נארישקייט קען צושטערען איהר כלומר'שטדיגען וועהטאג. דיזע סצענקע איז פול מיט ווירקליכקייט; זי האט אבער א טעם פון „אומישנעקייט", פון א גיפטיגען, הגם טאלאנטפולען און לע־בענספולען וואדעוויל.

פון דער ערצעהלונג גופא זעהען מיר, אז איוואן איליטש און זיין פרוי זיינען קיין גליקליכע פאר פאלק ניט געווען. זיי האבען קיין גוט לעבען ניט געהאט. אין די הערצער זיינען זיי זיך ניט געווען קיין פרייגד; דערצו נאך האט פראסקאוויא פיאדראוונא פון איהר מאנ'ס קראנקהייט זיך פיעל אנגעליטטן. אלם א סימ־פאטישע פרוי שטעלט איהר טאלסטאי אויך ניט פאר. אלזא איז די סצענע מיט איהרע געמאכטע טרעהרען אין סך הכל א גאנץ נאטירליכע. איז דאס אבער ניט איין־זייטיג? איך גלויב אז יא.

ווי וועניג געפיהל די אלמנה זאל ניט האבען צו איהר ge־שטארבענעם מאן, אין גאנצען גליכגילטיג און קאלט, אהן איין פונק פון א מענשליכען געפיהל וואלט זי פארט ניט געווען, סיידען זי איז אן אויסערגעווענליכער שלאנג אין א מענשען־gעשטאלט; און פאר אזעלכע שטעלט טאלסטאי איהר אין דער ערצעהלונג ניט ארויס. פאר איהר מאנ'ס טוידט, וועו ער מוטשעט זי שרעקליך, זיינען פארען מאמענטען, וועו זי האט אויף איהם אמת מיטלייד, און עס בעווייזען זיך אין איהרע אויגען ווירקליכע טרעהרען. נאך זיין טוידט פיהלט זי, נאטירליך, אזוי ווי א בארג וואלט פון איהר זיך ארבגעקיקעלט: זי איז gעווארען פריי פון זיינע יסורים, און פון די צרות וואס זיי האבען איהר פערשאפט. דאס איז פער־שטענדליך. אבער דאך וואלט זי ניט געווען לויטער צבועצסטוא. מאמענטענווייז וואלט אויף איהר אנגעקומען א שמערצליכע איבער־ראשונג פון דעם בעווסטזיין אז איהר מאן איז נעשטארבען. פארט אזוי פיעל יאהרען אבגעלעבט צוואמען! אדער אפשר וואלט זי געווען אזוי אויסgעמאטערט פון זיין טוידט אז (מינוטענווייז

בענדיג האָט ער זיך ארומגעזעהן אז ער האָט נאָך נאָר ניט געלעבט, און דאָס אַלץ האָט ספּעציעל פּאַרביטערט זיין טוידט.

אין דעם ליגט א כונה דורכצופיהרען א רעליגיעזען געדאַנק, מיט וועלכען טאָלסטאָי איז געווען דורכגעדרונגען; דאָס ענט־האלט אין זיך דעם גרויסען חסרון פון וועלכע דיזע וואונדערבארע ערצעהלונג ליידעט. אָבער דאָס וועלען מיר בעטראכטען וען מיר וועלען האַלטען דערביי. דאָ איז פּאַר אונז וויכטיג דאָס פּאָל־גענדע:

דאָס לעבען פון איוואן איליטש איז ביי טאָלסטאָי'ן א נויטיגע טהייל פון זיין געשיכטע וועגען דעם טוידט פון איוואן איליטש; עס האָט א וויכטיגע שייכות צו דער טהעמא.

איוואן איליטש'ס לעבען איז געווען א גאַנץ געווענליכער. און טאָלסטאָי גיט אָנצוהערענים, אז כמעט אַלע לעבען אזוי, און אז כמעט אַלע שטארבען ניט האָבענדיג געלעבט. אָט דאָס מיינט טאָלסטאָי, וועו ער הויבט אָן דעם צווייטען קאַפּיטעל מיט דער בע־מערקונג: „די פּריהערדינע געשיכטע פון איוואן איליטש'ס לעבען איז א גאַנץ איינפאַכע און געווענליכע און א זעהר שרעקליכע ג־שיכטע." מיט אַנדערע ווערטער: די געשיכטע פון כמעט יערען מענשען איז א שרעקליכע געשיכטע, א געשיכטע פון פאַלשקייט און צרות.

* * *

איוואן איליטש איז געבאָרען געוואָרען אין דער פאמיליע פון א הויכען טשינאָווניק. אין א וועלט, וואו מען דערדיענט זיך ניט מיט אמת'ע פעהיגקייט און נוצליכקייט, נור מיט דעם, וואָס מען וויים ווי צו געפעלען א העכערען. דאָס איז געווען א וועלט פון חניפה צו א גרעסערען טשינאָווניק און פּראַכטונג צו א נידע־ריגערען; פון ארבייט אָהן ליעבע און אָהן נוץ, פון פליכטען אָהן א מאָראַלישען טעם — די קאזיאָנע, די פאַלשע, די טרוקענע, די האַרצלאָזע וועלט פון טשין־קלעטעריי אונטער דער פּאַרפוילטער הערשאַפט פון די רוסישע צארען.

II

דער צווייטער קאפיטעל דערצעהלט בקיצור איוואן אילימש'עס לעבענס־געשיכטע פון זיינע קינדער־יאָהרען ביז זיעבצעהן יאָהר נאָך זיין חתונה, און אין דעם נעקסטען קאפיטעל ווערט די קורצע ביאָגראפיע פאַרטגעזעצט ביז א קורצע צייט פאר איוואן אילימש'עס קראַנק ווערן. ווען מיר זאָגען „בקיצור" און „קורצע ביאָגראפיע", הייסט עס ניט אז עס איז א טרוקענער צעטעל פון פאַסירונגען מיט נעמען. ווי ווענig פלאץ די צוויי קאפיטעלך פערנעהמען, מאָהלען זיי פון דעסטוועגען לעבעדיגע פערזאָנען מיט לעבעדיגע מענשליכע וועלטעלך.

מען ווערט אפשר פרעגען: צו וואָס דאַרף מען דאָס? די גאַנצע ערצעהלונג איז אזא קורצע; זי פאַרנעהמט ניט מעהר ווי צוועלף קאפיטעלך; הויבט צו וואָס איז דאָס נויטיג געווען אָבצוגעבען צוויי פון דיזע צוועלף צו דעם העלד'ס ביאָגראפיע? אין פיעל לענגערע ראָמאַנען האָט טאָלסטאי ניט געפונען פאר וויכטיג דעם לעזער צו בעקענען מיט דעם פערזאָנענגענעם לעבען פון די הויפט פערזאָנען. און אין דיזער קורצער ערצעהלונג האָלט ער דאָס גראד יא פאר וויכטיג. וואָרום? דער עיקר איז דאָך איוואן אילימש'עס טוידט, ניט זיין לעבען.

דער אַנטוואָרט איז, אז טאָלסטאי'ס צוועק איז צו ווייזען, ערשטענס, אז איוואן אילימש האָט ניט געפיהרט קיין לעבען פון אמת און פון אמת'ע אַרענטליכקייט; צווייטענס, אז איוואן אילימש האָט פון זיין לעבען גענאָמען א סך מעהר צרות ווי פרייד, אז פרייד האָט ער גענאָמען בלויז אין די קינדער־יאָהרען. שטאַר־

איליטש אָבער האָט אזא אינטערעס אויך ניט געהאַט. ער איז אין זיין ארבייט ניט שטאַרק פּראַקטיזירט. ער טהוט אלץ ווייל מען דאַרף דאָס טהאָן, אום זיך צו דערדיענען, און אום ער זאל האָבען פּון וואַנען צו לעבען. ער איז צו קיין זאַך ניט צו וואַרים און ניט צו קאַלט; אלץ אין דער „ריכטיגער" מאָס; דאָס הייסט לויט די פּאָדערונגען פּון „בכבוד'קייט" און „לייטיש־קייט", וועלכע ער לעהרענט ביי די הויכע פּערזאָנען.

בלויז איין אויסנאַהמע איז פּאַראָן; ווייטער האָט ער פּון קיין זאַך קיין אמת'ן פערגניגען ניט: ער האָט ליעב צו שפּיעלען א קערטעל אויף א בעל־הבית'שען שטייגער. אָט דאָס איז די אייניגע זאַך, פּון וואָס ער האָט אמת הנאה. עס איז פּאַראָן א שפּריך־וואָרט, אז די אויסנאַהמע בעשטעטיגט דעם כלל. דאָס, וואָס צו שפּיעלען א קערטעל איז געווען די איניציגע זאַך, פּון וואָס ער האָט גהאַט אן אמת'ן פערגניגען, ווייזט ווי וועניג פערגניגען ער האָט פּון זיין לעבען גהאַט. נור צו דעם וועלען מיר זיך נאָך אומקאָהרען.

ער איז ניט שטאַרק צולאָזען, אָבער ריין פּון אונמאָראַלישקייט איז ער אויך ניט; און דערביי פיהרט ער זיך לויט די מאָראַלישע בעגריפען פּון זיין קלאַס. ער פיהרט זיך אזוי ווי אין זיין קלאַס איז אנערקענט אלס נאַטירליך און פּאַסענד זיך צו פיהרען. ער גהט ניט ארוים פּון די גרעניצען פּון בכבוד'קייט, ווי ריזער וואָרט וועלט פערשטאַנען ביי הויכע טשינאָוניקעס. ער האָט גהיימע פּערהעלטניסע מיט א דאַמע פּון זיין קלאַס און אויך מיט א נייטער־קע; ער פּאַהרט מיט אנדערע יונגע לייט אין פּאַרבאָרגענע גע־לעך; אָבער דאָס אלץ טהוט ער נור אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל די „אנשטענדיגקייט" פּון זיין קלאַס גיט איהם א הכשר. וועז ער וואָלט אין אזעלכע זאכען געגאַנגען א סך ווייטער; וועז ער וואָלט זיך אריינגעלאָזען אין הולטאיסטוווּ, וואָלטען די „העכסטע פּער־זאָנען" שוין אויף איהם געקוקט קרום; דעריבער טהוט ער דאָס ניט.

מען דאַרף אָבער בעמערקען, אז ער איז פּון דער נאַטור ניט

איוואן אילִיטש האָט דעם גייסט פון דיזער וועלט ארײַנגע־זויגען אין זיך מיט דער מוטער׳ס מילך.

ער איז געווען א פּעהיגער יונג, און ניט קיין שלעכטער. וואָלט ער געבאָרען און אויפגעהאָדוועט געוואָרען אונטער בעסערע גייסטיגע ווירקונגען, וואָלט פון איהם געקענט ארויסקומען א סימפּאטישער און ניצלִיכער מיטגלִיעד פון דער געזעלשאפט. אזוי אָבער איז ער אין דעם עיקר פון זיינע שטרעבונגען געווען ניט מעהר ווי א טשינאָוניק. דאָס ווערט אונז דייטלִיך ווען מיר זעהען איהם אויף זיין ערשטער שטעלע ביי דעם גובערנאַטאָר; דערנאָך, ווען ער ווערט א סלִיעדאָוואַטעל; און נאָך שפּעטער, ווען ער ווערט א פראָקוראָר זעהען מיר דאָס נאָך דייטלִיכער.

ער איז סימפּאַטיש און אנשטענדיג און ניט אָהן א האַרץ; אָבער די גוטע געפּיהלען געהען ביי איהם נור אזוי ווייט ווי זיי שטערען ניט זיינע ענאָיסטישע טשינאָוניק־אינטערעסען. זיין וועגווייזער אין לעבען, זיין אידעאל איז דאָס, וואָס „גאַנץ הויכע פּערזאָנען", גאַנץ הויכע טשינאָוניקעס האלטען פאר כשר און שעהן. וואָהרים דיענענדיג דיזען „אידעאל", נעהמט ער אויס ביי דיזע גאַנץ הויכע פּערזאָנען, און דאָס העלפּט איהם זיך דראַפּען איבער דעם לייטער פון טשינעס און געלט.

קורץ, איוואן אילִיטש איז א קאַריעריסט; א טשינאָוניק, פּונקט ווי זיין טאַטע און זיין עלטערער ברודער; נור ער איז פּעהיגער ווי זיי.

ער איז א סימפּאַטישער טשינאָוניק, אָבער דאָך א טשינאָוניק, און ווייטער גאָר ניט. בעגייסטערט ווערען פאר וואָס עס איז — דאָס איז ניט אין זיין כאַראקטער. אפילו צו מוזיק ציהט איהם ניט דאָס האַרץ. וועניגסטענס ווערט אזא זאך ניט דערמאָנט אין דער ערצעהלונג.

עס טרעפט א ריכטער, אָדער אן אדוואָקאַט וואָס איז פאר־טיעפט אין זיין יוריספּרודענץ, אין זיינע פּראָצעסען (קייסעס און רעזייעלס) און געפינט א גייסטיגען אינטערעס אין זיי. איוואן

דאָס לאַנד איז אַ זומפּ פון אונפּעהיגקייט און צוריקגעשטאַנענ־
קייט; די מיליטערישע נידערלאַגע האָט געוויזן, אז דיזע שקלא־
פערייַ איז אַ שטערונג פאר דער ענטוויקלונג, אי פון די פּריצים,
אי פון די פּויערים. אַלזאָ איז מען געצוואונגען געווען די
פּאַנסטשינע אָבצושאָפען. אין איין מאָל האָט מען אָנגעפאַנגען
צו מאַכען רעפאָרמען, האָט מען שוין געמאַכט רעפאָרמען אין דער
געריכטס־סיסטעם אויך.

דער יונגער קיסר איז צוערשט בעגייסטערט געוואָרען און ער
האָט די דאָזיגע ענדערונגען אָנגעהויבען צו מאַכען מיט'ן גאַנצען
האַרצען.

זיין ליבעראַליזמוס האָט אָבער לאַנג ניט אָנגעהאַלטען. עס
האָבען זיך באַלד אָנגעהויבען מערדערליכע פּאָליטישע פערפּאָל־
גונגען און דער דעספּאָטיזמוס האָט געבושעוועט ווי אימער.
אָבער די אָבשאָפונג פון פּאַנסטשינע און די נייעסטן וואָס מען האָט
איינגעפיהרט אין די געריכטען האָבען אַריינגעבראַכט אַ נייעם
פּאַרט גייסט, וועלכער האָט פון דרויסען, וועניגסטענס, געהאַט דעם
אויסזען פון פּאַרטשריט. די נייע ריכטער, פּראָקוראָרען, סליע־
דאָוואָטעלעס, האָבען זיך געהאַלטען פאר פּאַרטגעשריטענע מענ־
שען. איניגע פון זיי האָבען דאָס טאַקי געמיינט מיט'ן גאַנצען
האַרצען; ביי אַנדערע, ביי אַ גרויסען מאָריטעט איז דאָס
געווען ניט מעהר ווי אַ מאָדע זאַך. ווי די מעשה איז, עס איז
ביי אַלעמען געווען אַ מאָדע די געווען־נלכיכע טשינאָוניקעס צו
קריטיקירען; צו קוקען אויף זיי פון אויבען אַראָפּ, און צו האַל־
טען זיך אָפּגעזונדערט פון זיי.

איוואן אילִיטש איז געוואָרען איינער פון דיזע „נייע". ער
האָט זיך אַלזאָ געמומען האַלטען ווי אַ פּאַרטגעשריטענער מענש.
ער און זיינע מיט־חברים, אויך ריכטער און פּראָקוראָרען פון די
„נייע", האָבען זיך ערלויבט א ביסעלע אָפּצולאָכען פון דער רע־
גיערונג; אָבער טאַקי ניט מעהר ווי א ביסעלע. אין גרונד איז
ער געבליבען דער זעלבער טשינאָוניק ווי פריהער. אויסערליך

געווען קיין הולטיי. ער איז ניט געווען אויסערגעווענליך לייד־ענשאפטליך צו פרויען, פונקט ווי ער איז ניט געווען אויסערגע־וועהנליך ליידענשאפטליך צו שנאפס, למשל. ער איז געווען א געווענליכער, א דורכשניטליכער, א מיטעלמעסיגער מענש.

* * *

אלם סליעדאוואטעל האט ער געהאט פערגניגען פון זיין מאכט; עס איז איהם אנגענעהם געווען צו פיהלען, אז ער קען יעדען מענשען בריינגען צו שלעפען צו זיך אין קאנצעלייריע און אונגליקליך מאכען.

וען איוואן אילימש וואלט ביי זיין אפיציעלע ארבייט געהאט אין זינען די מענשליכע זייט פון זיינע פליכטען; וען ער וואלט זיך אין דעם אריינגעלעגט מיט א חשק צו טהאן גוטעס, וואלט ער פון זיין שטעלע נעקענט שעפען גייסטיגע פערגניגען, אמת'ע פער־גניגען. אבער אזוי האט איוואן אילימש ניט געטהאן. ער האט נעדיענט ניט ווי א מענש מיט א הארץ און מיט איידעלע מענש־ליכע נעפיהלען, נור ווי א מאשין.

* * *

רייד־ענדיג וועגען דעם ווי איוואן אילימש איז געווארען א סליעדאוואטעל, דערמאנט טאלסטאי די ענדערונגען וואס זיינען ארום יענער צייט (1864) געמאכט געווארען אין די רוסישע גע־ריכטען, און דעם נייעם גייסט, וועלכען איוואן אילימש האט אנ־גענויבען ארויסצווייזען. א קורצע ערקלעהרונג וועט דעם לעזער לייכטער מאכען צו פארשטעהן וועגען וואס דא האנדעלט זיך.

דער דאמאלסדיגער צאר, אלעקסאנדער דער צווייטער (דער זיידע פון ניקאלאי דעם צווייטען), איז נאך דאן געווען א יונגער מאן, און ער איז אויפ'ן טראהן אפגעווען בלויז עטליכע יאהר. רוסלאנד האט געהאט א גרויסע נידערלאגע אין דער סעוואסטא־פאלער קריעג, און דיזער צאר איז ארויף אויפ'ן טראהן גלייך נאך דעם (אין יאהר 1855). די מפלה האט געוויזען, אז צוליעב די פאנסטשינא (שקלאפעריי פון די רוסישע פויערים), נעפינט זיך

זיי זיך ווידער אוועקלאָזען איבער'ן ים פון פּאַרשטיקטע פיינד־שאפט, און פלעגען ווייכען אייגער פון אנדערען."

דאָס הייסט, אז די פערליעבטקייט וואָס פלעגט אויף זיי אָנ־קומען איז נעווען בלויז א געשלעכטליכע; אזוי שנעל ווי דאָס פלעגט ביי זיי איבערגעהן, פלעגט אויך פערשווינדען די פריינד־ליכקייט צווישען זיי.

פונקט דאָס זעלבע זעהען מיר ביי די פאָזדנישעוו פאָר פאָלק אין דער „קרייצער סאָנאטא". ביי די פאָזדנישעווס זיינען אויך געווען „אינזעלע", טעג פון כלומרשט'דיגע פערליעבטקייט. נאָך יערער צייט אזעלכע פלעגט ביי זיי אָנקומען א שנאה. טאָלסטאָי זאגט (מיט פאָזדנישוו'ס מויל) אז, „די ליעבע און די פיינדשאפט זיינען אין גרונד געווען דער זעלבער טהירישער געפיהל... די תאוה האָט געשאפען די זאָגנאָנטע ליעבע אונזערע; און ווען מיר פלע־גען דיזע תאוה אונזערע צופרידעשטעלען, פלעגט זיך אָנפאָנגען דער האס, און ער פלעגט איבערגעהן ערשט דאָן, ווען עס פלעגט אָנקו־מען א נייע תאוה."

איוואן אילימש האָט מיט זיין פרוי וועניג פערבראכט. אין דעם צווייטען קאפיטעל זעהען מיר, אז ער פלעגט איהר דאָס ריב אויסמיידען. ער פלעגט אויסווייכען מיט איהר צו בליבען אליין אין שטוב. אין דעם דריטען קאפיטעל, דא וואו עס ווערט דער־צעהלט ווי אזוי איוואן אילימש פלעגט פאַרבריינגען די צייט, זאָגט טאָלסטאָי אויסדריקליך, אז דאָס ערגסטע איז פאר איוואן אי־לימש'ן געווען צו זיצען אליין מיט דער פרוי: לעזען זיינע אפיציעלע פאפיערען איז איהם געווען לאנגוויליג, אבער דאָך איז דאָס געווען בעסער ווי צו זיצען אויג אויף אויג מיט זיין כלומרשט'דיגע לעבענס־חבר'טע.

דאָס זעלבע איז געווען ביי די פאָזדנישעוום.

פאָזדנישעוו זאָגט, (קרייצער סאָנאטא, אידישע איבערזעצונג, זייט 70): „ווען מיר פלעגען בלייבען בייזע אליין, פלעגען מיר שווייגען אָדער רייזען אויף אזא ארט למשל: „ווי שפעט איז

האָט ער זיך צוגעפאסט צו דעם נייעם, צו דעם ליבעראלען גייסט. (וואָרים אויף צופאסען זיך איז ער אימער געווען א בריה). אינער־ליך אבער, איז ער געבליבען דער זעלבער וואָס ער איז געווען אלס סליעדאוואטעל און אלס טשינאוניק ביי דעם גובערנאטאָר.

* * *

די צווייטע העלפט פון דעם צווייטען קאפיטעל איז פארנומען מיט איוואן איליטש'עס היראטה און מיט זיין פערהיראטהען לעבען. ער לעבט מיט זיין פרוי ניט גליקליך.

עס איז כראי צו בעמערקען, אז זייער אונגליקליכער פער־היראטהער לעבען איז זהר עהנליך צו דעם, ווי טאלסטאי שיל־דערט דעם פערהיראטהען לעבען פון אן אנדער פאר פאלק; נעמליך, פון די פאזדנישעוו'ס, אין זיין „קרייצער סאנאטא" *). בלויז פאזדנישעוו איז אויסערגעוועהנליך אייפערזיכטיג, (פון דעם קומט ארוים א טראגעדיע: פאזדנישעוו ערמארדעט זיין פרוי), וועהרענד ביי איוואן אילימש'ן זעהען מיר קיין אייפערזיכטיגקייט ניט. אזוי ווי פאזדנישעוו איז ווילד אייפערזיכטיג, קומען דאם רוב קריעגעריין ארוים פון איהם, און ער שפיעלט אין זיי די הויפט־ראלע. אין איוואן אילימש'עס לעבען, ווידער, טשעפעט זיך די פרוי צו דעם מאן מעהר ווי ער צו איהר, אבער דער אלגעמיינער כאראקטער פון זייער צרה'דיגען לעבען איז דער זעלבער. הויפט־זעכליך וואָרפט זיך אין די אויגען די עהנליכקייט צווישען די צווי־ערצעהלונגען אין א געווייסען פונקט.

וועגען איוואן אילימש'ן און זיין פרוי דערצעהלט אונז טאל־סטאי, אז אין געווייסע צייטען פלעגט די פאר פאלק לעבען גוט, אז דאם זיינען געווען „זעלטענע טעג אדער שטונדען פון פער־ליעבטקייט, וועלכע פלעגען אויף די פאר פאלק אנקומען פון צייט צו צייט. אז דאם זיינען געווען קלייגע אינזעלען, אויף וועלכע זיי פלעגען זיך אפשטעלען ניט אויף לאנג; און דערנאך פלעגען

*) אויבערזעצט אויף אידיש פון אב. קאהאן, ארויסגעגעבען פון „פאלקסווערטס" פערלאג.

ער איז שוין דאן געווען רעליגיעז, און אין זיינע ווערק האָט ער געפֿרעדיגט זיינע רעליגיעזע געדאַנקען. די ערצעהלונג „דער טוידט פון איוואן אילימש" איז איינע פון די וואונדערבארסטע וועלט, וואָס די וועלט־ליטעראַטור האָט ווען עס איז געשאפֿען. זי איז אַבער דורכגעדרונגען מיט דיזען רעליגיעז־מאַראַליסטישען נייסט זיינעם, און דורך דעם האָט זי גרויסע פעהלערען.

בשעת ער האָט געשריבען דיזע ערצעהלונג האָט ער שוין נעהאַט בעזונדערע רעליגיעזע בעגריפֿען וועגען הייראטה. אין בוידע ערצעהלונגען — אין דעם „טוידט פון איוואן אילימש" און אין דער „קרייצער סאָנאטע" — וואַרפט טאָלסטאי אַרויף דעם בלבול פֿאר אלע פאמיליע טראגעדיעס אויף אונמאַראַלישקייט פֿאר דער חתונה און נאָך דער חתונה. אי איוואן אילימש, אי פֿאזדניישעוו, זיינען פֿאר דער חתונה ניט ריין. און לויט טאָלסטאי'ס ערקלעהרונגען, איז זייער לעבען מיט די פרויען אויך ניט קיין ריינער. אלזא, גלויבט ער, אז דאָס איז דער קוואל פון אלע אונגליקען. און ביי איהם קומט אויס (אין דער „קרייצער סאָנאטע" ווערט דאָס אויסגעדריקט דייטליך), אז אלע אזעלכע היראטהען זיינען אונגליקליכע.

ער באמערקט אַבער אליין ניט, אז ער שטעלט די פֿאזדניישעוון און די נאָלאוויונס פֿאר אזוי, אז ביי זיי איז צווישען מאן און וויב ניטא קיין אנדער שייכות ווי דער געשלעכטליכער אינטערעס. און פון דעם ווערט צוקלאפט די נאנצע אידעע וואָס ער וויל ארויסברענגען. וועו זיי וואלטען געווען פֿראיינטערעסירט אייגער אין דעם אנדערען ניט בלויז אלס זכר און נקבה, נור אלס מענשען אויך, וואלטען זיי געהאט א פיעל בעסערען לעבען צווישען זיך; אַבער דאָס פאלט טאָלסטאי'ען גאָר ניט איין. ער האָט זיך אריינגענומען אין זיינען א רעליגיעזע טהעאריע וועגען די געשלעכטער, און דיזע טהעאריע האָט פון זיינע אויגען פֿארשטעלט דעם עיקר.

לויט די געפיהלען, וואָס איוואן אילימש און זיין פרוי האָבען

איצטער? שוין צייט צו געהן שלאָפן." -- „וואָס איז היינט דאָ צו מיטאָג־עסען?" — „וואוהין פאָהרט מען?" — „מען דארף שיקען נאָכ'ן דאָקטאָר, מאשא'ן טהוט וועה די העלזעל."

איוואן אילימט איז געווען א נעלאָסענער מענש, און ער פלעגט אימער זיך סטאַרען אויסצומיידען קריגעריי, וועהרענד פאָזדנישעוו, וועלכער איז געווען א נערוועזער, בייזער, היציגער מענש, פלעגט זיך קריגען א סך עפטער. אָבער דער עיקר איז דאָ דער פאקט, אז די פאָר פאָלק האָט ניט געהאט קיין אינטערעס צו פאַרברייגנען צוואמען, צו שמועסען, צו פיהרען געשפרעכען. און אין דעם זיי־נען ביידע פאמיליען גלייך.

דיזען פונקט דארף מען האָבען אין זינען מעהר פון אלץ, וואָרים אין איהם ליגט די הויפט־אורזאכע פון דער גאנצער פאָ־ליען־טראגעדיע, אי ביי די גאָלאָווינס (די פאמיליע פון איוואן אילימש), אי ביי די פאָזדנישעווס (די פאמיליע פון דער „קרייצער סאָנאטא").

דער אונגליק מיט דיזע צוויי פאָר פאָלק בעשטעהט אין דעם, וואָס צווישען מאן און וויב איז ניטאָ קיין געמיינשאפטליכער אינטערעס. גייסטיג זיינען זיי זיך פרמעדע. זיי האָבען פראָסט ניט וועגען וואָס צו רעדען. זייער אייניציגער געמיינשאפטליכער אינטערעס איז די געשלעכטליכע ליידענשאפט. וועז דאָס קומט אָן זיינען זיי „פערליבט"; וועז דאָס געהט אוועק, וועלען זיי זיך פרעמד. ערגער ווי פרעמד: זיי האָבען ניט קיין געדולד איינער צום אנדערען.

וועז זיי וואָלטען געווען חברים, וואָלטען זיי שוין געהאט וועל־גען וואָס צו רעדען; זיי זיינען אָבער ניט קיין חברים; זיי זיינען בלויז זכרים און נקבות. מיט די גייסטער זיינען זיי זיך אימער ווילד־פרעמדע.

טאָלסטאי באמערקט אָבער דיזען פונקט ניט.

בשעת ער האָט געשריבען „דער טוידט פון איוואן אילימש". האָט ער שוין געהאט א קריסטליך־מאָראָלישע טהעאָריע אין קאָפ;

III

די ערשטע העלפט פון דעם דריטען קאפיטעל איז פארנומען מיט דעם, ווי איוואן אילימש'ען איז געוואָרען ביטער אויפ'ן האַרצען פון זיין שטעלע; ווי דערנאָך האָט ער אונגעריכטערהייט בעקומען א בעסערע שטעלע און איז געוואָרען א וויכטיגער ריכטער אין א גרעסערע שטאָדט. די צוזאמענשטויסען צווישען די אינטערעסען פון טשינאָווניקעם, ווי אזוי עס פיהלט זיך דער בעזיעגטער; די שטרעבונג צו פערבעסערען זיין לאגע; די בעדייטונג פון „פראָטעקציע", פון האָבען „א צד אין טיש" — דאָס איז געשילדערט מיט מערקווירדיגע שטריכען. עס איז א שטיק טשינאָווניק־לעבען אונטער דער הערשאפט פון די צארען. אלץ קומט פאָר אזוי, אז עס גלויבט זיך כמעט ניט, אז דאָס איז ניט קיין ווירקליכער איוואן אילימש. בשעת איהר לייענט דיזע בלעטלער, פליהט דורך אייער מאַרך אלע וויילע דורך דער געדאנק, אז פונקט אזוי געהט דאָס אין לעבען, מיט די אלע קנייטשען, רונצלען, פלאָנטערס, מיט אלע ענטוישונגען און פרעהליכע איבערראשונגען. אט דאָס הייסט רעאליזמום אין דעם קינסטלעריש־וויכטיגען זינן פון וואָרט.

די, וואָס פארשטעהען ניט דעם עיקר פון דיזען זאָרט קונסט, מיינען, אז מען דאַרף נור אויפשרייבען א סך טרוקענע אינצעלהייטען פון זאכען וואָס פאסירען אין לעבען און עס וועט ארויסקומען א רעאליסטישער בילד. ניין! ניט אלע אינצעלהייטען האָבען א קינסטלעריש וועדטה; ווייט ניט אלע! עס זיינען פאראן אזעלכע אינצעלהייטען, וועלכע רופען אין אייער געדאנק

געהאט איינער צום אנדערן, האבען זיי קיין אנדער לעבען ניט געקענט פיהרען. און דאס זעלבע איז מיט די פאזדנישעוום אויך. דאס הייסט אבער ניט, אז אלע פאר פאלק זיינען אזוי ווי זיי. דאס הייסט ניט, אז אויף דער וועלט זיינען ניטא קיין פאר פאלק, וועלכע זיינען צוואמענגעבונדען גייסטיג, וועלכע פיהלען זיך ווי חברים.

און פון דיזע בעגייסטערונג קומט דאָס ביסלעכווייז ארויס די נרויסע טראגעדיע!

אזוי איז אין לעבען אויף טריט און שריט. טאָלסטאָי שילדערט דעם שטופענווייזען־איבערגאנג פון דעם גליק צום אונגליק אויף א מייסטערהאפטען שטייגער.

אלץ איז געגאנגען אזוי גוט. צוליעב דעם, וואָס איוואן אילימש האָט בעקומען א גוטע שטעלע, איז זיין פינסטערער פאַמיליען־לעבען אויף א געווייסע צייט ליכטיגער געוואָרען. ער איז גליקליך, די פרוי איז גליקליך און זייער געמיינשאפטליכער גליק פערטרייבט זייער געוועהנליכע געגענזייטיגע שנאה. די פרוי האָט געדולד צו איהם. זי איז נערען מיט איהם אויספערשטאַנען צו זיין; און ער האָט געדולד צו איהר. אלזא, אנשטאָדט זיך צו קריגען און כמעט אין קיין זאך ניט זיין אויספערשטאַנען, ווי אימער, האָבען זיי אין אלץ דיזעלבע מיינונגען.

און צוליעב איוואן אילימש'ס ערהויבונג ווערט זיין שוואָגער פלוצלונג צוגעבונדען צו זיי און ווי די שוועסטער מיט די קינדער ניט אפלאָזען פון זיך.

אין דיזען געמיטה פאַהרט איוואן אילימש אוועק אויף דעם פלאץ ווו ער האָט בעקומען זיין שטעלע, און ער נעהמט זיך צו צוריכטען די דירה; און וואָס מעהר ער ארבייט ביי דער צוריכטונג פון דער וואָהנונג, אלץ מעהר ווערט ער פערטיעפט אין זיין גליק; אלץ געהויבענער איז זיין שטימונג.

ער איז אזוי גליקליך, אז ער פערצייהעט זיינע שונאים, צוליעב וועלכע ער איז געפאָהרען זוכען א נייע שטעלע.

ווען מען געפינט זיך אין א געהויבענע שטימונג, איז דאָ וועניג פלאץ פאר שלעכטע געפיהלען. א פערליעבטער פארגעסט יעדע שנאה צו זיינע פיינד. און בשעת איוואן אילימש האָט צוגעגרייט די נייע דירה פאר זיך מיט זיין פאמיליע, איז ער געווען אין דער שטימונג פון א פערליעבטען. דאָס איז געווען א צווייטער האָניג־מאָנאַט ביי איהם.

ווי וואונדערבאר טאָלסטאָי שטעלט דאָס אלץ פאָר! און

ארוים א לעבעדיגען געשטאלט; א סצענע, א שטיק לעבענס־לופט, לעבענס־פארב, לעבענס־גייסט. און עס זיינען פאראן אזעלכע איינצעלהייטען, וועלכע האבען דיזע קראפט ניט. עס זיינען פארען לעבעדיגע איינצעלהייטען, און עס זיינען פארען טוידטע איינצעלהייטען. לעזט אויפמערקזאם איבער די עטליכע זייטלעך, וועגען וועלכע מיר רעדען דא, און איהר וועט זעהן וואס לעבעדיגע איינצעלהייטען טהוען אויף אין אייער מארך; וואס פאר א בילד פון דעם מענשליכען לעבען זיי שאפען דארטען.

* * *

איינע פון די קליניגקייטען אין דיזער שילדערונג איז וועגען אן אונבעדייטענדען צופאל, וועלכער האט זיך געטראפען מיט אי־וואן אילימ'ען, בעת ער האט צוגעגרייט די דירה אין דער שטאדט וואו ער האט בעקומען זיין נייע שטעלע. עס איז דאכט זיך א קליניגקייט — ער האט זיך אראפגעגליטשט פון א לייטערע, אבער ער האט זיך אויסגעהיט פון א געפעהרליכען פאל; ער האט זיך „בלויז" אבגעזעצט א זייט. פון דיזער „קליניגקייט" ענטוויקעלט זיך אבער א נעפעהרליכע קראנקהייט; וואכען פון שרעקליכע יסורים און דער טוידט. צוערשט האט זיך די ערנסטקייט דער־פון אבער ניט געלאזט מערקען, און איוואן אילימ איז פערטיעפט אין זיין נייע וואהנונג. ער איז פערטראכט וועגען די ארבייט וואס ער טהוט, די פערשיידענע צימערען צו מעבעלירען; צו־צוגרייטען אלץ אזוי, אז עס זאל אויסקומען לייטיש, מיט געשמאק. דער עיקר איז ביי איהם, אז זיין קווארטיר זאל זיין ווי ביי אריסטא־קראטישע פאמיליען, און דאך ניט ווי ביי אנדערע, נור מיט אן אייגענעם חן.

איוואן אילימ איז בעגייסטערט. דאס איז דאס אייניציגע מאל וואס מיר זעהען איהם א בעגייסטערטען, א נייסטיג־נליקלי־כען פון אן ארבייט, וואס ער נעהמט זיך טהאן.

און ווי שעהן טאלסטאי מאלט דיזע בעגייסטערונג פון איוואן אילימ! ווי לעמהאפט און ווי שעהן!

הונגען מיט העכערע פּערזאָנען, מיט מענשען וואָס קענען איהם ניצלעך זיין; אלע אָרימע, ניט־וויכטיגע מענשען האָט ער בים־לעכווייז פון זיך צוריקגעשטויסען — אפילו קרובים. אין דעם האָט ער, זיין פרוי און זייער טאָכטער געהאט די זעלבע מיינונגען. און דורך דעם איז פּאר דער טאָכטער ארויסגעקומען א „גוטער" שידוך: ארום איהר האָט זיך געגומען ארומדרעהען אן אריסטאָקראַטישער יונגער סליעדאָוואַטע; דער זוהן פון א רייכען פּריץ.

אלץ איז געווען אויסגערעכענט, קאלט־ענאָאיסטיש, ניט אָרענטליך, לויט אמתע בעגריפען פון אָרענטליכקייט. און אזא לעבען קען קיין גליק ניט פערשאפען.

טאָלסטאי שטעלט זיך אפ איוואן אילימש'עס קאָרטען־שפיעלען. ווי מיר האָבען שוין אויבען דערמאָנט, ווייזט טאָלסטאי, אז דאָס איז נעווען איוואן אילימש'עס איינציגער אמת'ער פער־גניגען. ער איז ניט נעווען קיין קאָרטעוויניק, איוואן אילימש. ער פלעגט שפיעלען אנשטענדיג, ניט צופיעל; און צופיעל נעווינען האָט ער אויך פיינט געהאט. טאָלסטאי שילדערט זיין קאָרטען־שפיללעריי מיט אינטערעסאנטע שטריכען. מיר זעהען אז איוואן אילימש'עס פערגניגען דערביי איז נעווען א רייגער. ניט מיט־ן צווענ צו נעווינען נעלט פלעגט ער שפיעלען; ער האָט הנאה נע־האט פון דעם שכל, מיט וועלכען ער פלעגט שפיעלען. נאטירליך, די הויפט זאך ביי'ן שפיעלען איז די אנשטרייננונג און די האפנונג איבערצושטייגען די אנדערע שפיעלער. אבער איוואן אילימש האָט ליעב געהאט צו שפיעלען מיט קאפ: און דאָס הייסט, אז צו־זאמען מיט דעם „ספּאָרט", פערגניגען, האָט ער געהאט א גייסטי־גען תענוג פון דעם.

און דאָס איז נעווען כמעט דער איינציגער גייסטיגער תענוג וואָס ער האָט גענאָסען!

עס איז וועדט צו ציהען ספּעציעלע אויפמערקזאמקייט צו טאָלסטאי'ס פאלגענדע באמערקונג:

„דער פערגניגען וואָס איוואן אילימש האָט געהאט פון זיין ריכטער־שטעלע איז נעווען א פערגניגען פון זעלבסט־ליעבע; דער

ווי וואונדערבאר ער שטעלט פאר די ערשטע צייכענס פון דער טראגעדיע וואס האט דורך א סיבה ארויסגעשפראצט פון דיזען האניג־מאנאט זיינעם.

איוואן אילימש מאכט צוערשט שפאס פון דעם צופאל מיט דעם לייטערעל.

וועז מען לעזט די ערצעהלונג א צווייטען מאהל, דאס היימט וועז מען וויים שוין אז פון דיזען צופאל איז ער נעשמארבען, קלינגט איוואן אילימש'עס שפאס ווי א ביטערער שפאס פונ'ם שיקזאל.

* * *

האבען גליק פון זיין פאמיליען־לעבען האט איוואן אילימש ניט נעקענט. די פרייד און די בעגייסטערונג, וואס האבען אים נעהאלטען צוזאמענגעבראכט מיט זיין פרוי די ערשטע צייט וואס זיי האבען נעוואהנט אויף דעם נייעם פלאץ, האט לאנג ניט נעקענט אנהאלטען.

איוואן אילימש האט נעזוכט טרייסט אין זיין ריכטער־שטעלע, אבער מיר זעהען אז זיין לעבען אלס ריכטער און זיין לעבען אין נעזעלשאפט איז א פאלשער, פוסטער לעבען.

אלס ריכטער איז ער נעווען די זעלבע מאשין וואס ער איז נעווען פריהער אלס סלידאוואטעל און דערנאך אלס פראקוראר. ער האט צו זיין ריכטער־ראלע ניט צוגעלאזען קיין פונק מענשליכע פערהעלטנים; קיין שפור פון אמת'ע יושר־נעפיהל אדער רחמנות. ניט קיין יושר, ניט קיין רחמנות; נור דאס נעזעץ איז אין אזא שטעלע די הויפט זאך, — דאס נעזעץ אין דעם האדטען, קאלטען „קאזיאנעם" זינן פון דעם וואורט. דער עיקר איז נעווען צו דיענען אזוי, אז מען זאל זיך קענען דערדיענען — אז מען זאל נעפעהלען וועדען די העכערע.

און עהנליכעם איז נעווען מיט איוואן אילימש'עס נעזעל־שאפטליכען לעבען. קיין אמת'ע פערגניגען האט ער אין דעם ניט נעפונען; זאנאר ניט נעזוכט. ער האט נעזוכט אזעלכע בע־קאנטשאפטען, וועלכע זאלען איהם ברענגען אין נאהענטע בעציי־

IV

אין דעם פערטען קאפיטעל פאנגט זיך אלזא אן די טראגעדיע. דער אונגליק שפראצט ארויס פון גאר־ניט. און ביסלעכווייז וואקסט ער און וואקסט ביז עס ווערט שרעקליך צו לעזען.

בעטראכט ווי אזוי טאלסטאי שטעלט דאס אלץ פאר; בע־ טראכט ווי אזוי ער מאלט אויף אט דיזע ביסלעכווייזקייט פון דער טראגעדיע'ס ענטוויקלונג.

א וואלד דא, א וואלד דארטען, א שטריך, א קורצער גע־ שפרעך, עטליכע שורות וועגען א סצענקע, אן ערקלעהרונג; אין אלעמען געהט אוועק א קאפיטעל פון בלויז עטליכע פיידזשעס, אבער דעם לעזער דוכט זיך אז ער האט פאר זיינע אויגען וואכען און וואכען פון איוואן איליטש'עס קראנקהייט און פון זיינע יסורים מיט אלע אייגצעלהייטען, אויסערליכע און אינערליכע.

אפט שטעקט די קונסט בלויז אין דעם טאן, אין דעם שטיי־ גער, מיט וועלכען דער שרייבער מאכט זיין בעמערקונג. די בע־ מערקונג גופא האט קיין בעזונדערע ווערדע ניט. זי ווערט אבער אזוי ארויסגעזאגט, אז אין דעם טאן ליגענט א שטיקעל לעבען, וועלכער מאכט די גאנצע סיטואציע לעבעדיג.

אט בעטראכט, צום ביישפיעל, די ערשטע עטליכע ווערטער פון דעם פערטען קאפיטעל.

„אלע זיינען געווען געזונט, מען האט דאך ניט געקענט זאגען, אז איוואן איליטש איז ניט געזונט, ווייל ער פיהלט אמאל א מאד־ נעם טעם אין מויל און אין דער לינקער זייט פון זיין בויך איז ביי איהם עפעס ניט ווי געהעריג איז..."

פערגניגען וואָס ער האָט נעהאט אין נעזעלשאפט איז נעווען א פערגניגען פון עהרגייץ; אמת'ען פערגניגען האָט ער נעהאט פון שפיעלען אין קאָרטען."

דאָס איז נעווען „דער אייניציגער פערגניגען וועלכער פלעגט שיינען ווי א ליכט איבער זיינע אלע פערגניגענס", ווי טאָלסטאי זאָגט מיט איוואן איליטש'עס אייגענעם אויסדרוק.

וען איוואן איליטש וואָלט נעווען א פאַרקאָכטער קאָרטען־שפיעלער, און וואָלט אימער נעשפיעלט מיט אזא גייסטיגען פער־גניגען, וואָלט מען נעקענט זאָגען אז אין די קאָרטען נעפינט ער זיין לעבענס־תענוג. ער איז דאָס אָבער ניט נעווען. ער פלעגט שפיעלען אלס א צייט־פערטרייב, און פערהעלטנים־מעסיג ניט פיעל. און אויב דאָס איז נעווען זיין אייניציגער פערגניגען, דאַן הייסט עס, אז זיין לעבען איז נעווען א ווייסטער, א צרה'דיגער.

דאָס דאַרף מען האָבען אין זינען אלס אן הקדמה צו דער גע־שיכטע פון איוואן איליטש'עס קראַנקהייט און טוידט.

די שורות וועגען איוואן איליטש'עס קאָרטען שפיעלען נע־פינען זיך נאָהענט צו דעם שלום פון דעם דריטען קאַפיטעל, און אין דעם נעקסטען קאַפיטעל, הויבט זיך גלייך אָן פאַנאַנדערצו־וויקלען די טראַגעדיע פון דיעוע קראַנקהייט און טוידט.

פון א געפאַהר. אינעוועניג, אין איוואן איליטש'ס קערפער וואקסט א צרה, און פון דרויסען ווערט פון דעם צושטערט דער פריעדליכער, רוהיגער לעבען, וועלכען איוואן איליטש האָט געוואָלט איינפיהרען ביי זיך אין שטוב. ער איז דאָס רוב אין א שלעכטען נעמיטה; און דער שלעכטער נעמיטה ווערט אַלץ ערגער און ערגער; צווישען מאַן און וויב קומען אַלץ עפטער פאָר קריעג.

אמאָליגע קריענעריין צווישען זיי פלעגט געווהנליך אָנהויבען די פרוי. די איצטיגע צאַנקעריין פאַנגט מיסטעמס אָן איוואן איליטש פון אויפגערעגטקייט; און זיין אויפגערעגטקייט קומט ארויס פון זיין קראַנקהייט.

טאַלסטאָי האָט איוואן איליטש'ס קראַנקהייט גרינדליך אויסגעשטודירט. ער ווייס איהר מיט אַלע ברעקעלעך. ער ווייס ווי אזוי אזא פאַציענט פיהלט זיך גייסטיג. ער דערצעהלט אונז, למשל, אז איוואן איליטש פלעגט הויפטזעכליך ווערען נערוועז און בייז בייַ עסען, אפט טאקי דאן, ווען ער פלעגט אריינגעהמען דעם ערשטען לעפעל זופ אין מויל.

די פרוי, וועלכע איז א גרויסע ענאַאיסטקע, און ביי וועלכער עס איז שוין לאַנג אויסגעווען נעווארען יעדער שפור פון דער לִיעבע וואָס זי האָט געפיהלט צו איהם כּלהּ־ווייז, די פרוי האָט איצט „גוטע בעווייזע", אז ניט זי, נור ער איז שולדיג אין זייער שלעכטען לעבען. דאָס וואָס נעווהנליך הויבט זי אָן די צאַנקעריין, און דאָס וואָס איצט איז ער אויפגערעגט פון זיין קראַנקען צושטאַנד — פון דעם מאכט זי זיך צוערשט ניט ווייסענדיג. ער קריעגט זיך! ער טשעפעט זיך! עס איז פון איהם ניט אויסצוהאַלטען!

„איבערטרייבענדיג, ווי נעווהנליך, פלעגט זי זאָגען, אז ער האָט אַלע מאָל נעהאט א שלעכטען כאַראקטער, אז ווען ניט איהר גוטסקייט וואָלט איהר ניט מענליך נעווען דאָס אויסצוהאַלטען צוואנציג יאָהר".

צוערשט פלעגט זי איהם אָפענטפערען מיט שטעכווערטלעך, אָבער באַלד איז נעווארען צו דייטליך, אז זיינע „פריטשעפקעס"

דער טאָן איז דאָ א טאָן פון איינעם, וואָס לעבט אלײן דורך די לאָגע פון דער פאַמיליע איידער מען איז חושד אז ביי איוואַ איליטש'ן שפּראָצט דער אָנפאָנג פון א שרעקליכען אונגליק סמנים פון דער צרה האָבען זיך שוין אָנגעהויבען צו בעווייזען; דאָס זיינען אָבער נאָך נעווען אזעלכע שוואכע סמנים, אז עס האָט נאָר קיינעם ניט געקענט איינפאַלען אז עס שמעקט מיט עטוואָס ערנסטעס.

בלויז א מענש וואָס שטעלט זיך די סיטואַציאָן פאַר אבסאָלוט ווי א ווירקליכקייט, אזוי ווי ער וואָלט אלײן אלץ געזעהן און מיטגעמאכט, בלויז אזא מענש קען געבויכען דיעזען טאָן. דאָס איז ניט קיין צוגעקלערטע זאך, ניט קיין בערעכענטער עפעקט. דאָס רייסט זיך ביי דעם שרייבער ארויס פון זיך אלײן, אויף א גאַנץ נאַטירליכען אופן; עס שטאַמט פון דעם, וואָס ער שטעלט זיך די סיטואַציאָן לעבעדיג פאַר. ער לעבט זיך אין איהר אלײן אריין, און זיינע עטליכע ווערטער מאַכען אז דער לעזער זאָל זיך אויך אין איהר אריינלעבען.

און אזוי געהט דאָס דורכאויס. אימער דוכט זיך אייך, אז דער וואָס דערצעהלט אייך די געשיכטע, האָט אלץ אלײן דורכגעלעבט — אפילו וען ער זאָגט אייך וואָס עס איז געווען ביי איוואָן איליטש'ן אין האַרצען. דער שרייבער איז דאָרטען אין האַרצען ניט געווען. ער שטעלט זיך אָבער לעבעדיג פאַר וואָס דאָרטען איז פאַרגעקומען און ער זעהט דאָס אלץ אזוי לעבעדיג און טיף, אז אייך דוכט זיך, אז ער קוקט אריין ביי דעם קראַנקען איוואָן איליטש אין האַרצען און, צוזאַמען מיט איהם, איהר אויך.

נאָך דעם ווי טאָלסטאָי מאַכט די בעמערקונג אויף וועלכע מיר האָבען דאָ אָנגעוויזען, זאָגט ער:

„אָבער דיעזער אונאַטירליכער געפיהל (אין מויל און אין דער לינקער זייט פון בויך) האָט געזומען וואקסען און פערוואַנדעלט ווערען — פאַרלויפיג נאָך ניט אין א וועהטאָג — נור עפעס אזוי ווי אין א שטערנינג משא אין זייט און א שלעכטען געמיטה".

מיט דעם הויבט זיך אָן. עס בעווייזט זיך שוין דער אָנהויב

דערפון. איהר זעהט ווי די מוטער זיצט און האלט זיך איין פון שטעכווערטער, און איהר זעהט וואָס עס טהוט זיך ביי איהר אין האַרצען דערבייי.

* * *

עס הויבט זיך אָן א סדרה פון דאָקטוירים. טאָלסטאָי האָט דאָקטוירים ניט ליעב געהאַט. אין זיין „קרייצער סאָנאַטאָ" און אין אַנדערע פון זיינע ווערק זעהען מיר אז ער האָט זיך צו זיי פערהאלטען מיט שפּאָט און מיט גיפט. אַזוי ווי דאָ איז די קראַנקהייט און דער טויט פון א מענשען דער עיקר פוז דער ערצעהלונג, און דאָקטוירים מוזען שפּיעלען א גרויסע ראָלע, האָט טאָלסטאָי דאָ א ספּעציעלע געלעגנהייט ארויסצואווייזען זיין האַס צו זיי. ווי מיר וועלען זעהן, טהוט ער דאָס אַמאָל מיט א צו־שטאַרקע האַנט. ער איבערזאַלצט זיין קריטישע פערהעלטנים צו זיי און עס שמעקט מיט קאַריקאַטור. אָבער אין אַלגעמיין מאַכט ער פּאַרט א ביל־ד, וועלכער איז דורכגעדרונגען מיט ליעבען.

די וואַשזענקייט מיט וועלכע איוואן אילימש'עס ערשטער דאָקטאָר פרענט איהם אויס, קלאַפּט איהם און טאַפּט איהם ארום, איז אונז אַלעמען גוט בעקאַנט. צו מאַכען א פּוריע, צו בלאָזען פון זיך — דאָס איז אייגע פון די כאַראַקטעריסטשע שטריכען כמעט ביי יעדען דאָקטאָר. ביי אונז, אין די אידישע קוואַרטאַלען, פּאַסט די דאָקטוירים ניט צו ריידען איינפאַכע אידיש, למשל; זיי שניי־דען זיך אויף „אַריסטאָקראַטען". זיי לאָזען אָפּ א בערדעל. זיי זעהען גאָר אַנדערש ווי געווענהליכע בעשעפענישען. עס מוז שמעקען מיט דאָקטאָר פאַר דריי בלאָק.

אָבער ניט בלויז דאָקטוירים האַלטען זיך מיט וואַזשנעקייט. טאָלסטאָי לאָזט אונז וויסען, פאַרבייגעהענדיג, אז איוואן אילימש אַליין, אלס ריכטער, פלעגט מאַכען פונקט אזא פוריע; און איצט געפינענדיג זיך ביי דעם דאָקטאָר אין די הענט, דערמאָנט ער זיך ווענען דעם. דער דאָקטאָר עראינערט איהם אָן זיינע אייגענע וואַש־נע, קאַלטע אוואיעס בשעת ער זיצט אין געריכט־זאַאל. פונקט ווי ער, איוואן אילימש, האַלט זיך מיט די מענשען, וועמען ער משפּט,

שטאמען פון זיין קריינק, און זי האָט איהם שוין מעהר ניט קֿ
געענטפערט; און דאָס „האָט זי געהאלטען פאר א זעלטע
פיינקייט פון איהר זייט; זי האָט נע'פסק'נט, אז איהר מאן הא
א שרעקליכען כאראקטער און אז ער האָט איהר לעבען אונגליק
ליך געמאכט, און זי האָט אָנגעהויבען אויף זיך רחמנות צו האָבע
און וואס מעהר זי האָט אויף זיך רחמנות געהאט, אלץ מעהר האָ
זי פיינט געהאט איהר מאן".

זי האָט איהם געוואונשען דעם טויט; זיין טויט האָט זי
פאר איהר ניט געלוינט, ווייל ער איז געווען איהר שפייזער. אלזו
האָט זי געמוזט ניט ווילענדיג ווינשען אז ער זאל ניט שטארבען, או
דיזער געצוואונגענער וואונש אז ער זאל לעבען, האָט נאך שטאר
קער געמאכט איהר האס צו איהם.

דאס איז א פיינע שטיקעל פסיכאלאגיע. און פארלויפיג אי
אלץ שטרענג ריכטיג, ניט איבערגעטריבען, ניט איבערגעמאפט ד
מאס פון ווירקליכקייט. פראסקאוויא פיאדאראוונא שטעהט פא
אונז מיט איהרע נאטירליכע געפיהלען צו איהר מאן ווי א לעבע
דיגע פרוי, א ענגאסטקע, מיט וועלכע מיר זיינען גוט בעקאנט
אין איוואן אילימש איז אויך א לעבעדיגער מיט זיינע קרייניקליכ
אויפרעגונגען און פריטשעפקעס. אָט זעצט ער זיך צום טיש, או
ביי דעם ערשטען לעפעל זופ, ווערט ער אין כעס און בעפאלט אוי
דעם אָדער אויף יענעם פאר א קלייניגקייט. דער גאנצער גייס
פון דער סצענע איז איבערגעגעבען פון א קינסטלער מיט אן איי
בילדונגס־קראפט, וועלכער זעהט אלץ מערקווירדיג העל און טיף
איוואן אילימש טשעפעט זיך צום עסען, צו א סטשערב אין
טעלער, צו דעם וואס זיין אינגעל האלט דעם ארבעל אויפ'ן טיש
אָדער איהם געפעלט ניט ווי די טאכטער פארקעמט איהרע האר
דאס זיינען אלץ קלייניגקייטען, וועלכע גיבען צו לעבענס־פאר
צום בילד. איהר זעהט, דאכט זיך, דעם סטשערב אין טעלער
איהר זעהט ווי דער אינגעל, אין א רעקעל פון א רוסישען גי
נאזיסט, זיצט מיט'ן ארים אויפ'ן טיש; איהר זעהט ווי די מי
דעל איז פארקאמט צו געשווינד, און ווי דער פאטער ווערט אין כע

זיין (איוואן אילִיטש'עס) איך, אַן זיין געפאהר, אַן זיין פראַגע צי וועט ער לעבען, צי ניט.

עס ווערט איהם נעבאַך זעהר ביטער אויפ'ן האַרצען, איוואן אילִיטש'ן. ער פיהלט אז זיין לאַגע איז זעהר אן ערנסטע. עס איז איהם שלעכט; אַבער נאָך ערגער ווערט איהם פון דעם, וואָס דער דאָקטאָר אינטערעסירט זיך אפילו ניט מיט דעם וואָס איהם איז שלעכט. ניט דער דאָקטאָר און ניט זיין פרוי. בלויז ער אליין ווייס ווי ביטער איהם איז. ווייטער איז מען נור פערנומען מיט די אויסערליכע זייט פון זיין קראַנקהייט, אַבער ניט מיט א י ה ם.

אין זיין אונגליק פיהלט ער זיך אלוֹא ווי אן עלענדער.

דאָס איז דער טיעפסטער פסיכאָלאָגישער שטריך. אין א נרויסען גראד איז דאָס ריכטיג מיט יעדען חולה, הגם ניט יעדער חולה פיהלט דיעזען סאָרט עלענדקייט אזוי שטאַרק ווי איוואן אי־ליטש. יעדער קראַנקער פאַרציהט זיך ווי א קינד, איז ענאַאים־טיש ווי א קינד, און פאַדערט אויפמערקזאַמקייט און מיטלייד ווי א קינד. און וויפיעל אויפמערקזאַמקייט און רחמנות מען זאָל דעם קראַנקען ניט ארויסווייזען, איז פאַרט אמת, אז קיינער (סיידען אפשר א מוטער) פיהלט ניט זיין אינערליכען אונגליק נור די אויסערליכע זייט דערפון; דאָס רוב האָט מען ניט מעהר ווי א ענאַאיסטישען געפיהל דערביי. מען האָט ניט קיין געדולד צו די אונאַנענעהמליכקייטען, וואָס דער קראַנקער פערשאַפט; און מען ווייל וואָס שנעלער פטור ווערען פון דעם; אַדער מען קלעהרט נאָר וועגען דער ירושה, וואָס ער וועט נאָך זיך איבערלאָזען. אין א שארפע פאַרמע האָבען מיר דאָס געזעהן ביי דעם אַנפאַנג פון דער ערצעהלונג, אין דעם ערשטען קאַפיטעל, וען איוואן אילִיטש איז שוין געלענען א טויטער. מיר האָבען געזאָגט אז די סצענע איז אויפנעמאָלען צו־שארף, אַבער אין עיקר איז זי דאָך ריכטיג.

אלוֹא, פיהלט איוואן אילִיטש אין זיין טראַגעדיע א שרעק־ליכען אינערליכען עלענד. און דיעזער געפיהל, ווי מיר וועלען זעהן אין די וויטערדיגע קאַפיטלעך, וואקסט אין איהם צוזאַמען מיט דעם וואוקס פון זיין קראַנקהייט. מיר ציהען ספעציעלע אויפ־

פונקט אזוי האלט זיך דער דאקטאר איצט מיט איהם, זיין פאר־
ציענט. אזוי קלעהרט זיך איוואן אילימש.
וויעדער אן אינטערעסאנטער פסיכאלאגישער שטוך.

* * *

דער פאלגענדער פסיכאלאגישער פונקט איז אבער וויכטיגער:
דער דאקטאר איז נור פאראינטערעסירט אין דער ווייסענשאפט־
ליכער זייט פון איוואן אילימש'עס פעהלער. ער בעטראכט דאס
אזוי ווי מען בעטראכט א חשבון; אויב עס וועט זיין אזוי און
אזוי, וועט דאס הייסען אזוי און אזוי; אויב אבער עס וועט זיך
ארויסצייגען אנדערש, וועט זיין א סימן אויף אן אנדער זאך...
א קאלטער רעכענונג, אזוי ווי עס וואלט זיך דא האנדלען אום א
שטיקעל גמרא, אדער א שאך־שפיעל.

אז דער עיקר איז דא די פראגע, צי איז ער, איוואן אילימש,
איז אין געפאהר צי ניט — דאס אינטערעסירט דעם דאקטאר גאר
ניט. אזוי ווי קיין איוואן אילימש וואלט גאר אויף דער וועלט ניט
געווען! ביי איהם אבער אליין, ביי איוואן אילימש'ן, איז דיעזע
פראגע אלץ, און אלע בעטראכטונגען און אלע חשבונות זיינען א
זייטיגע זאך, וואלכע האט א וועדרד בלויז אויף אזוי פיעל וויפיעל
דאס איז נוגע צו זיין „איך", צו דער פראגע, צי ער איז אין גע־
פאהר צי ניט.

וויעדער האט דער דאקטאר איהם עראינערט איהם אליין,
אלס ריכטער. וואן אין געריכטס־זאאל שטעהט פאר איוואן אי־
לימש'ן אן אנגעקלאגטער, איז ער פערטיעפט אין די שכל'דיגע
דרעהדלעך, וואס ער פשט'לט אוים פון די געזעץ, וועלכע זיינען
שייך צו דעם פראצעס. ער האט הנאה פון זיין אייגענע שכל'דיגע
ארבייט; ער קוועלט אזש פון זיך; אז דא האנדעלט זיך וועגען דעם
שיקזאל פון א מענשען — דאס ליגט איהם אין זיין לינקע פאה
ניט.

אבער דא שפיעלט איוואן אילימש די ראלע פון אן אנגע־
קלאגטען. דא איז דער דאקטאר דער ריכטער, און ער געפינט זיך
ביי איהם אין די הענט. און זיין ריכטער פערגעסט זיך גאר אן

דייטלישער און דייטלישקער, ביז די טראגעדיע שפילט זיך פאנאנדער אין איהר נאנצער שוידערלישקייט.

די שרעק פאר'ן מלאך המות און דער געפיהל פון עלענדקייט — דאס זיינען די צוויי פינסטערע געפיהלען, וועלכע מוטשען דעם אונגליקלישען איוואן אילימש ביז עס קומט דער ענד און בעפרייט איהם פון אלע זיינע צרות. ער ליידעט שרעקליכע יסורים אין קערפער. דער וועהטאג אין בויך וועלט אלץ גרעסער. און ער האט אנדערע קערפערליכע שמערצען און אונבעקוועמליכקייטען אויך: אבער דאס אלץ איז נאר ניט אין פארגלייך מיט זיינע צוויי גייסטיגע וועהטאגען: מורא פאר'ן טודט און עלענדקייט.

* * *

ער פלענט נעווענליך זיין א פריינדליכער, לייכט-מוטהיגער מענש; אבער זיין קראנקהייט, און הויפטזעכליך זיין נעפיהל פון עלענדקייט, האט איהם נעמאכט פאר א בייזען, פאר א שלעכט-מוטהיגען. ער האט פיינט די דאקטוירים; ער האט פיינט זיין פרוי. ער האסט זיי פאר זייער גלייכגילטיגקייט צו זיין אינערליכער טראגעדיע. ער זעהט זיי דורך און דורך. וואס קראנקער ער וועלט, אלץ מעהר ערגערען זיי איהם, אלץ טיעפער איז זיין האס צו זיי. די אייגצעלהייטען דערפון וועלען מיר זעהן ווייטער.

* * *

איוואן אילימש איז אין נאנצען אריינגעטאן אין זיין קראנקהייט. כמעט קיין אנדערע זאך ליגט איהם ניט אין זינען. ער היט אפ יעדען בעפעהל פון דאקטאר; ער גיט אכטונג אויף יעדע זאך וואס קומט פאר אין זיין קראנקען קערפער. ער אינטערעסירט זיך מיט אנדערע קראנקע, הויפטזעכליך מיט אזעלכע וואס האבען אזא פעהלער ווי זיינער. און וואס ער הערט נור, פאסט ער צו צו זיך. ער גיהט צו אנדערע דאקטוירים. הגם, נעווענליך האט ער ניט נעגלויבט אין קיין נאריישקייטען, איז ער איצט בעריים צו גלויבען אין כשוף און אין רעליגיעזע נסים. ער הערט צו מיט א טיעפען אינטערעס וואס נאריש פרויען דערצעהלען וועגען עפעם

מערקזאמקייט דערצו, ווייל אין דיעזען געפיהל פון זיין אזוי ווי אייגער אליין אויף אן אינזעל, בעשטעהט אייגער פון די צוויי הויפט־פונקטען פון איוואן אילימש'עס טראגעדיע.

אט דאס הייסט קינסטלעריש פסיכאלאגיע! דער שרייבער דרינגט אריין אין איוואן אילימש'עס נשמה, בעטראכט און פיהלט דעם ע י ק ר פון דעם וואס עס קומט דארטען פאר, און דאס שילדערט ער פאר אונז אזוי, אז מיר זעהן דאס אזוי ווי מיט די אויגען.

טאלסטאי שילדערט ווי איוואן אילימש איז ארויס פון דעם דאקטאר'ס הויז. מיט אן אומעריגען פנים האט ער זיך געזעצט אין זיין שליטען און די גאנצע וועג האט ער זיך געפטארעט אויס־צוטיישען דעם דאקטאר'ס יעדען ווארט, איבערצוזעצען דעם דאק־טאר'ס וויסענשאפטליכע אויסדרוקע אויף אן איינפאכע מענשליכע שפראך. ער האט אין זיי געזוכט אן איינפאכען, קלאהרען אנט־ווארט אויף דער פראגע: צי איז ער זעהר קראנק אדער עס איז נאך ניט געפעהרליך? איהם האט זיך נעראכט אז ער איז גע־פעהרליך קראנק, און יעדע זאך, וואס ער האט געזעהן אויפ'ן גאס, פאהרענדיג, האט ביי איהם געהאט א טרויעריגען אויסזעהן. אפילו די הייזער האבען איהם אויסגעזעהן טרויעריג. זיין אייגענער שווארער געמיטה האט זיך אפגעשפיגעלט אויף אלץ וואס ער האט געהאט ארום זיך. ער האט אויף אלץ געקוקט דורך די פסיכאלא־גישע בריללען פון זיין פערצווייפלונג.

און ווייל ער איז געווען פערצווייפעלט, ווייל ער האט פון דעם דאקטאר'ס ווארטער געצויגען א טרויעריגען שלום, האט זיך איהם אויסגעדוכט אז דער וועהטאג וואס ער האט געפיהלט אין דער לינקער זייט פון בויך איז פלוצלונג שארפער געווארען.

דאס אלץ איז דער אנהויב פון דער טראגעדיע. וואס ווייטער ווערט דער זעלבער געפיהל אלץ שטארקער און שמערצליכער, אלץ טיעפער און שרעקליכער. פנן אנהויב איז איוואן אילימש'עס שרעק פאר'ן טוידט גאנץ אונדייטליך. ביסלעכווייז ווערט עס

קינד ניט, און דער מענש קען דאָס ניט געדענקען. דאָס קען מען ניט רעכענען. עס בלייבט אַלזאָ איבער דער טוידט, פּאַר וועלכען מען ציטערט מעהר ווי פּאַר אַלעם אין דער וועלט. דאָס איז די וויכטיגסטע און די שרעקלִיכסטע פּאַסירונג וואָס דער מענש האָט אין זינען. זי איז איהם אַזוי שרעקלִיך, אַז ער האָט פּיינט צו טראַכטען וועגען איהר. ער סטאַרעוועט זיך צו פערגעסען אַז ער וועט אַמאָל שטאַרבען. אָבער דאָ האָט מיט איוואן אילִיטש'ען געטראָפען עפּעס אַזעלכעס, אַז „ווייטער זיך נאָרען איז שוין אונ־מעגלִיך געווען". צי ער האָט געוועלט צי ניט, ער האָט געזעהן, אַז איהם סטראַשעט דער טוידט. ער האָט געזעהן „אַז פּאַר איהם קומט פּאָר א נייע זאַך, אַז קיין וויכטיגערע האָט אין זיין לעבען קיין מאָל ניט פּאַסירט. אַלע מיינען אַז די וועלט געהט ווי געוועהנ־לִיך. בלויז ביי איהם איז אַלץ אַנ־דערש." אָט אין דיעזע עטלִיכע שורות בעשטעהט די ריעזי־גע גרויסקייט פון דעם נייסטיגען בילד. איוואן אילִיטש אליין וואָלט מיט אַזעלכע וועהרטער ניט געקענט איבערגעבען וואָס ער האָט געפּיהלט. ער האָט דאָס אָבער געפּיהלט. דאָס איז געווען דער זין פון זיין געפּיהל. און טאָלסטאָי האָט דאָס געזעהן. ער האָט געזעהן דעם זין, דעם טעם, דעם עיקר פון איוואן אי־לִיטש'עס נייסטיגען צושטאַנד, וועלכער ער האָט ענגומען פּאַרשטעהן אַז ער איז ערנסט קראַנק און געפּינט זיך אויפ'ן שוועל פון טוידט.

דער וואָס זעהט די קראַפּט, וואָס לִיעגט אין דיעזע עטלִיכע וועהרטער, יענער פּאַרשטעהט אין וואָס עס בעשטעהט די גרויס־קייט פון טאָלסטאָי'ס טאַלאַנט.

* * *

וואָס גרעסער עס איז געווארען איוואן אילִיטש'עס בעוואוסט־זיין, אַז ער איז אין געפאַהר, אַלץ א גרעסערע לאָסט איז ער געווען פּאַר זיין פּרוי און זיין טאָכטער. זיי האָבען ניט פּאַרשטאַנען אָדער ניט געוואָלט פּאַרשטעהן וואָס מיט איהם טהוט זיך. זיי זיינען

א הייליגע פאר זיין קראנקהייט. ער זעהט זיך ארום, אז אין זיין אונרוהיגקייט און צושראקענקייט פארקריכט ער צו וויט אין אבער־גלויבען. ער פרופט זיך אריינענהמען אין די הענט און זיין א מענש. עס העלפט אבער ניט.

דער וועהטאג אין בויך ווערט אלץ שארפער, דער מיאוס'ער טעם אין מויל ווערט אלץ עקעלהאפטער, דער אפעטיט צום עסען ווערט אלץ קלענער און די כחות אלץ שוואכער. אלזא איז בים־לעכווייז ביי איהם אין געדאנק און אין די נעפיהלען ענדליך אויס־געוואקסען א גרויסער, שוואַרצער בעוואוסטזיין.

בעטראכט טאלסטאי'ס עטליכע ווערטער וועגען דעם:

„וויטער זיך נארען איז שוין אונמעגליך געווען. מיט איהם איז פארגעקומען עפעס שרעקליכעס; עפעס א נייע זאך, אזא וויכטיגע זאך, אז קיין וויכטיגערע האט אין אויואן איליטש'עס לעבען קיין מאל ניט פאסירט. און נור ער אליין האט דאס גע־וואוסט! בלויז ער! אלע אנדערע מענשען, די וואס האבען איהם ארומגערינגעלט האבען דאס ניט פארשטאנען אדער ניט גע־וואלט פארשטעהן. זיי האבען געמיינט אז אויף דער וועלט געהט אלץ ווי פריהער. אט דאס האט איוואן אילימש'ן געמוטשעט מעהר פון אלץ."

דיעזע עטליכע ניט־געפוצטע, ניט־געפליעגלטע, איינפאכע ווערטער ענטהאלטען אין זיך א גרויזאמערען נשמה־בילד ווי אלע שעקספיער טראגעדיעס. גאנצע ביבליאטעקען זיינען אנגעשריבען געוואָרען וועגען דעם וואס עס טהוט זיך אין דעם פארטרויערטען אונרוהיגען גייסט פון האמלעט. דאך קענט איהר זוכען און זיפען די גאנצע פיעסע „האמלעט", און איהר וועט ניט געפינען קיין איינציגע פראזע, וועלכע זאל האבען אזא טיעפע, אזא שרעקליכע בעדייטונג ווי דיעזע עטליכע ווערטער, וועלכע מיר האבען דא גע־בראכט פון טאלסטאי'ס „דער טוידט פון איוואן אילימש".

וואס זיינען די וויכטיגסטע פאסירונגען אין דער נעשיכטע פון א מענשען? זיין געבורט און זיין טוידט; זיין ווערען און זיין ניט־ווערען; זיין אנהויב און זיין סוף. פון געבורט וויס דאס

V

דער שוואנער איז געקומען. אין שטוב האָט מען ניט געקענט אזוי נוט בעמערקען ווי איוואן אילימש זינקט, ווייל דאָס איז געווארען ביסלעכווייז. פון איין טאג ביז דעם אנדערען האָט מען קיין ענדערונג ניט געזעהן. דעם שוואנער אבער, וועלכער האָט געוואוינט אין אן אנדער נעגענד, און האָט איוואן אילימש'ן שוין לאנג ניט געזעהן, האָט די ענדערונג זיך געווארפען אין די אויגען. ער איז איבערראשט געווארען, און איוואן אילימש האָט געזעהן אז ער איז איבערראשט. דאָס האָט אויף איהם געמאכט א גוואלטיגען איינדרוק.

די איינצעלהייט ווי איוואן אילימש הערט הינטער'ן טיר צו דעם געשפרעך צווישען דעם שוואנער און דער פרוי לאזט זיך קריטיקירען.

דער שוואנער איז אווענק זיך בעגריסען מיט איוואן אילימש'עס פרוי און איוואן אילימש האָט זיך פערשלאָסען אין צימער, און זיך בעקוקט אין שפיגעל; דערנאָך האָט ער געגומען זיינעם א פאר־טרעט און דאָס פערגליכען מיט דעם ווי ער ווייזט איצט אויס. דערנאָך האָט ער פארקאשערט דעם ארבעל און בעקוקט זיין ארעם; דערנאָך איז ער א ווייל געזעסען א פערצווייפעלטער; דערנאָך האָט ער געפרופט ארויסשלאָגען זיין אונגליק פון קאָפּ. ער האָט געפרופט לעזען פאפיערען פון א פראצעס. דאָן ערשט איז ער גענגען אין זאל און דערזעהענדיג אז די טיר פון דעם גאסט־זאל איז צוגעמאכט האָט ער זיך געגומען צוהערען צו דעם גע־שפרעך צווישען זיין פרוי און דעם שוואגער. עס איז אלזא שוין

גאָר געווען פֿאַרקאַכט אין וויזיטען און אין געסט. ער איז מיט זיין קראַנקהייט געווען א שטערונג פֿאַר זיי. און די פֿרוי האָט גע־שפּיעלט א פֿאַלשע וועגען זיין קראַנקהייט. זי האָט כלומרשט ארויסגעוויזען טרייהייט צו איהם פֿאַר וואָס ער היט ניט ריכ־טיג אָפּ וואָס דער דאָקטאָר הייסט איהם. לויט איהרע ווערטער איז אויסגעקומען עפּעס אזוי ווי ער טהוט דאָס אַלץ אומישנע, אזוי ווי זיין גאַנצע קראַנקהייט וואָלט געווען זיין אייגענע שולד — אַלץ מיט א כיון צוגעקלעהרט כדי זיין פֿרוי צו פֿערשאַפֿען צרות.

וויעדער אן אינטערעסאַנטער פּסיכאָלאָגישער שטריך. דער שטריך איז אונז אַלעמען גוט בעקאַנט פון לעבען, אָבער ווי פּיעל שרייבער עראיינערען זיך אָן אזעלכע זאכען?

איוואן איליטש האָט זיך צו אַלץ צוגעקוקט און צוגעהערט און איבערגעטראַכט, צו אַלץ וואָס האָט נור געהאַט די קלענסטע שייכות צו איהם. ער איז געווארען זעהר עמפּפינדלידְ. די קלענס־טע זאַך האָט אויף איהם אן אייגדרוק געמאַכט, איהם דערמאָהנט אָן זיין גפּאַהר. ער האָט זיך צום ביישפּיעל צוגעקוקט צו דעם, ווי די אַנדערע ריכטער פֿערהאַלטען זיך צו איהם, אָדער ווי מען פֿערהאַלט זיך מיט איהם בייַ קאָרטען שפּיעלען. דער קלענס־טער חשד, אז מען בעהאַנדעלט איהם ווי א קראַנקען, האָט איהם אריינגעבראַכט אין א פֿערצווייפֿלונג. ער האָט געפֿרופט זיך מא־כען, אז ער איז שטאַרק, אז ער איז ווי אַלע, אָבער ביי דעם קלענס־טען שפּור פון זיין וועהטאָג פֿלעגט איהם וועלען פּינסטער אין די אויגען. און ער פֿלעגט פיהלען אזוי ווי די וועלט געהט שוין אונטער.

און אַלע זיינען אזוי גלייכגילטיג צו זיינע יסורים, צו זיין גרויסען, גרויסען אונגליק! ער איז אזוי עלענד. „אזוי לעבען אויפֿ'ן ברעג פון א שרעקליכען תהום מוז ער אייגער אַליין אָהן איין מענשען, וואָס זאָל איהם פֿארשטעהן און האָבען רחמנות אויף איהם". — מיט דיעזע שטאַרקע וועלטער וועגען די דאָפּעלט־קייט פון איוואן איליטש'עס טראַגעדיע ענדיגט זיך דער פֿערטער קאַפּיטעל.

פריינד פון פרייַנד, און יענער האָט איהם ערקלעהרט ווי די קראַנק־הייט היילט זיך אויס, דוכט זיך איהם אז ער פערשטעהט אַלץ און איהם ווערט בעסער אויפ'ן האַרצען. ער עסט אָפּ, ער רעדט פרעהלעך, ער נעהמט זיך פאַר זייַנע פּאַפּיערען, ער אַרבייט מיט חשק. די גאַנצע צייט ביי דער אַרבייט האָט ער אין זינען, אז ער האָט א וויכטיגען ענין, וועלכער „ליגט איהם נאָהענט צום האַרצען"; און וועז ער ענדיגט זיין אַרבייט ביי די פּאַפּיערען דערמאָנט ער זיך אז דער וויכטיגער ענין, דאָס איז די פּראַגע וועגען די „בלינדע קישקע". ער געהט שלאָפען; פאַר'ן שלאָפען פּרופט ער לעזען א ראָמאַן, אָבער דאָס קריכט איהם ניט אין קאָפּ. ער נעהמט זיך פאַר זיין „האַרציגען ענין"; ער הויבט אָן צו קלעה־רען וועגען דער „בלינדער קישקע".

אזוי ווי מיט די אויגען זעהט ער ווי אינעווענדיג ווערט ביי איהם אַלץ ווי ס'בעדאַרף צו זיין. ער זעהט ווי מיט די אויגען, ווי עס קומט פאַר אַלץ ווי דער דאָקטאָר האָט איהם ערקלערט, — ווי די שלעכטע בלוט ווערט אַרויסגעזויגען, ווי דאָס וואָס איז שעד־ליך, ווערט פונ'ם קערפער אַרויסגעווארפען, און ווי אַלץ הויבט אָן צו אַרבייטען ווי געהעריג איז, און ער ווערט געזונט.

איוואן איליטש איז אזוי טיף פאַראינטערעסירט אין זיין קראַנקהייט און אַלץ וואָס ער הערט פון די דאָקטוירים, זיין אויג־בילדונגס־קראַפט איז אזוי אָנגעשטרענגט אויף דעם, אז ער זעהט דאָס אַלץ ווי א פּאָעט זעהט זאכען, וועלכע ער שטעלט זיך פאָר. אַלץ קומט איהם פאָר אזוי ווי פאַר די אויגען.

* * *

איוואן איליטש זעהט ווי עס היילט זיך זיין קראַנהייט, און איהם איז גוט אויפ'ן האַרצען. אָבער פלוצלונג דערפיהלט ער א ותהטאָג אין בויך און דעם בעקאַנטען פאַסקודנעם טעם אין מויל; און זיין גוטער מוטה ווערט גלייך פערשוואונדען. פלוצ־לונג ווערט איהם ווידער פינסטער אין די אויגען; ער איז וויעדער אין פערצווייפלונג.

דאָן בעקומט אַלץ גאָר אַן אַנדער פּנים ביי איהם. מיט א

אוועק א היבשע צייט, ביי צעהן מינוטען וועניגסטענס, דאָס הייסט, אז זייער געשפּרעך איז שוין אָנגענאָנגען ביי א צעהן מינוטען. אזוי ווי דער שוואָגער איז געווען שרעקליך איבערראשט פון איוואן אילימיטש'עס אויסזעהן, וואָלט ער וועגען דעם געווייס נערעדט מיט זיין שוועסטער גלייך נאָך דעם ווי זיי האָבען זיך בעגריסט און נאָכגעפרעגט וואָס מען מאכט. ביי טאָלסטאָי'ן אָבער קומט אויס, אז וועגן איוואן אילימיטש איז צוגענאָנגען צום טיר און זיך גענומען צוהערען, אז ערשט אין יענעם מאָמענט האָבען זיי נעדרט וועגען איוואן אילימיטש'עס אויסזעהן. די ערשטע ווערטער וואָס ער האָט דערהערט זיינען געווען ווי זיין פרוי זאָגט צום ברודער אז ער איבערטרייבט און אז איהר מאן וווייזט נאָר ניט אויס אזוי שרעקליך ווי ער מיינט. דאָס הייסט, אז דער שוואָגער האָט מיט א רגע פריהער אויסגעדריקט זיין איבערראשונג.

דאָס וראינערט אָן די שונד־דאָמאָנען, ווואו מען געהט „גראָד" צו צום טיר, און מען דערהערט „גראָד" פונקט דאָס וואָס דער שרייבער דאַרף האָבען צו זיין מעשה.

אָבער דיעזע שונד־פּגימה האָט קיין בעדייטונג ניט. זי שטערט ניט. שפּעטער וועלען מיר זעהן אָן אנדער פעהלער, ניט פון דעם שונד־מין, און ער האָט גראָד יא א בעדייטונג.

* * *

איוואן אילימיטש קלערט וועגען זיין קראנקען ניר, וועגען דעם לויזען בלאָנדזשענדען ניר. ער האָט זיך דערמאָנט אלץ וואָס די דאָקטוירים האָבען איהם געזאָגט. דא האָבען מיר א בריליאנטענע ברעקעל פּסיכאָלאָגיע ווי ער זעהט זיין לויזען ניר אזוי ווי פּאר די אויגען און ווי אין וועראנקען סטאַרעט ער זיך צו כאפּען דעם ניר און איהם אָפּשטעלען אז ער זאָל מעהר ניט ארומבלאָנדזשען. „אזא קליניגקייט, דאכט זיך!" און דאָך קען מען דאָס ניט טהאָן און פון דעם שמעקט דאָס פּאר איהם מיט'ן טוידט.

מערקווירדיגע פּסיכילאָגישע שטריכען און שטריכעלעך גענפינען זיך אויף אין דאָס וויטערדיגע פון דעם פינפטען קאפּיטעל. נאָך דעם ווי ער איז געווען ביי א נייעם דאָקטאָר, ביי דעם

וועט גאָר ניט זיין! וואו זשע וועל איך זיין, וועז איך וועל ניט זיין?"

עס קומט אויס לעבערליך: ווי באלד אז ער וועט שוין מעהר ניט זיין, טא וואָס פאר א זין האָט עס צו פרעגען, וואו וועט ער דאן זיין? אָבער זיך פארשטעלען אז מיר וועלען אויפהערען צו זיין, איז אונז אונמעגליך. אין אונזערע געדאנקען בלייבט פאָרט אז מיר זיינען פאראן; און די פראגע איז: אויב ניט דא, טא וואו דען? אז מיר וועלען גאָר ניט זיין — דאָס לעגט זיך בשום אופן ניט אויפ'ן שכל.

און ווי ריכטיג עס איז דער מאָמענט, וועז איוואן אילימש הערט ווי אין די אנדערע צימערען איז פרעהליך, ווי אין איהם קאָכט די האַרז פון פארדרוס פאר וואָס זיי ליגען אזעלבע זאכען איצט אין זיינען, און וואו ער טרייסט זיך מיט'ן געדאנק, אז זיי וועלען אויך שטארבען!

עס הייסט, אז אלע מוזען שטארבען, אז אלע זיינען אימער פאראורטיילט אויף טוידט. אָבער אז ער וועט אויך שטארבען — דאָס לעגט זיך איהם בשום אופן ניט אויפ'ן שכל. אדער, ריכטיגער גענאָמט, מיט'ן שכל ווייס ער אז עס איז אזוי, אָבער פארשטעלען זיך דאָס קען ער ניט.

עס ווערט איהם אונבעגרייפליך ווי אזוי ער איז אריינגעקומען אין זיין יעצטיגע לאגע. עס גלויבט זיך איהם פראָסט ניט. ער קען ניט דערקענען זיין אייגענעם איך. דאכט זיך, ער איז אימער געווען א מענש מיט אלע מענשען צוגלייך — א געזונטער, א מונטערער; ער פלעגט וועגען טוידט קיינמאל ניט קלערען. ווי אזוי איז דאָס געקומען, אז ער איז גאָר איצט אן אנדער סארט מענש, גאָר ניט דער זעלבער?

ער הויבט זיך אן אלץ צו דערמאָנען ווי דאָס האָט פאסירט, איבערצוזאָגען אלע אייגצעלהייטען כסדר פאר זיך אליין.

דאָס אלץ איז פערציל פון פסיכאלאגישע קונסט, פון טיעפע קינסטלערישע וואהרהייט.

מינוט צוריק האָט ער דאָכט זיך געזעהן אזוי ווי פּאר די אויגען ווי די בלינדע קישקע הייליט זיך, און ער וועלט געזונט; און איצט שרייט ער אין געדאנקען אוים: „וואָסער בלינדע קישקע! וועלכע ניר? ניט אום דעם האנדעלט זיך, נור אום לעבען און... טוידט! אָט האָט ער געלעבט ווי אלע און איצט געהט דאָס לע־בען אוועק פון איהם, און ער קען דאָס ניט איינהאלטען. צו וואָס זאל ער זיך נאָרען? אלע אויסער איהם זעהן דאָך אז ער שטאַרבט..."

ווי וואונדערבאר און האַרצרייסענד עס זיינען די פּאלגענ־דע ציילען:

„פּריהער איז מיר געווען ליכטיג" טראכט זיך איוואן אילימש, „און איצט קומט פּאר א פינסטערניס. דערווייל בין איך נאָך דאָ, אבער איצט וועל איך מוזען אוועקגעהן אהין! וואוהין „אהין?"

„א קלעט האָט איהם אנגענומען; זיין אטהעם איז פער־האלטען געוואָרען; ער האָט נור געהערט ווי דאָס האַרץ שלאָגט ביי איהם."

„איך וועל שוין מעהר ניט זיין. וואָס זשע וועט יא זיין? עס וועט נאָר ניט זיין. וואו זשע וועל איך זיין, וועו איך וועל ניט זיין? צו דען איז דאָס דער טוידט? איך ווי ניט!" ער האָט א שפּרונג געטהאָן.

אז דיעזע סצענע איז טיעף־דיכטיג וויים יעדער פון אונז. וועו מיר פּרופּען זיך פּאַרשטעלען דעם טויט, רייידען מיר צו זיך די זעלבע רייד, אפילו וועו מיר זיינען געזונט; בלויז מיר פיהלען דערביי ניט די פערצווייפלונג, וועלכע איוואן אילימש האָט נע־פיהלט.

דער מענש וואָס קען דיינקען און זיך פּאַרשטעלען דאָס אדער יענעס, איז א לעבעדיגער מענש. זיין „איך" איז א לעבעדיגער. קיין אנדער „איך" קען ער ניט. א „איך" וואָס זאל זיין טוידט, איז איהם אונמעגליך זיך פּאַרצושטעלען, וואָרים טוידט איז ער נאָך קיין מאל ניט געווען. בעטראכט די וועדטער:

„איך וועל שוין מעהר ניט זיין. וואָס זשע וועט יא זיין? עס

יעדע מינוט ציטערען פאר'ן טוידט. אז איוואן אויליטש איז נעווען א נעווראַסטעניק געוונטערהייט זעהט מען פון דער ערצעהלונג ניט. אדרבא ער מאכט אן אייגדרוק פאר א גאנץ רוהיגען, נאר־מאלען מענשען. האָט איהם די קראנקהייט געמאכט פאר אזעל־בען? דאָס זעהען מיר אויך ניט. ווי ער ווערט נאָר קראנק, גלייך פון אנהויב, ווערט ער שוין א צושראקענער, און הויבט שוין אן צו וועגען און צו מעסטען, זיך צוצוהערען צו יעדען וואָרט וואָס מען זאגט וועגען איהם און צו איהם אליין, און די ציטערנים פאר'ן טוידט פארשטויסט כמעט אלע זיינע געפיהלען און נעדאנקען.

וען א מענש לעזט די ערצעהלונג מיט גרויס אויפמערקזאמ־קייט, הויפטזעכליך דאָס וויטערדיגע, פיהלט מען, אז טאלסטאי האָט איוואן אילִיטש'ן אומישנע אזוי פארגעשטעלט, וויל דאָס איז איהם נויטיג געווען צו דעם גערַאנק וואָס ער האָט געוואָלט אוים־פיהרען. אבער צי אזוי צי אזוי — דאָס בילד פון א מענשען, וועלכער שרעקט זיך פאר'ן טוידט, וואָס קומט צו איהם צו אלץ נעהנטער, איז פארט אויפגעמאלען מיט א וואונדערבארע קראפט.

* * *

נאָך די ערשטע פאָר שורות קעהרט זיך דער שרייבער אום צו דעם פונקט, וועלכען מיר האָבען אנגעציינט אין דעם פאריגען קאפיטעל. עס ווערט געשילדערט ווי שווער עס איז געווען איוואן אויליטש'ן זיך פארצושטעלען אז ער שטארבט. עס ווערט ג־בראכט א משל, וועלכען איוואן אויליטש האָט אינגעלוויין געלערנט אין זיין שולע. דער משל איז געגעבען געוואָרען אין א לעהר־בוך וועגען לאגיק, אום צו ווייזען ווי אזוי פון צווי געדאנקען ווערט געדרונגען א דריטער. אבער גראד איז דער משל געווען וועגען טוידט:

איינער מיט'ן נאמען קאיוס איז שטערבליך. קאיוס איז א מענש; אלזא איז פון די דאזיגע צוויי פאקטען געדרונגען א דרי־טער — אז א מענש מוז שטארבען, אז אלע מענשען זיינען שטערב־ליך.

VI

די ערשטע שורות פון זעקסטען קאפיטעל זאגען אונז אז אי־וואן איליטש האָט דייטליך געוואוסט אז ער שטאַרבט, און אז ער איז אימער געווען אין פערצווייפלונג.

אזא נעפיהל האָט ניט יעדער חולה, וואָס ליידט פון א נע־פעהרליכע קראַנקהייט. אָפט זעהען מיר אז א מענש וואָס האָלט ביי'ן טוידט, איז פול מיט האָפנונגען, און הויבט אפילו ניט אָן חושד צו זיין, אז זיין סוף איז נאָהענט. און אפילו צווישען די וואָס פארשטעהן אז זיי זיינען נאָהענט פון טוידט, זיינען אויך ניט אלע פערצווייפלט. אָפט זעהט מען ווי א מענש שטאַרבט בים־לעכווייז, און וויים אז ער שטאַרבט, און דאָך איז ער די נאָנצע צייט רוהיג, א מאָל זאָנאָר פרעהלעך.

דאָס וועגדט זיך אָן דעם סאָרט קראַנקהייט און אָן דעם כא־ראַקטער פון דעם חולה. עס זיינען פאַראַן חולאים, וועלכע זיי־נען אימער פערצווייפלט און צושראַקען.

עס זיינען פאַראַן מענשען מיט שוואכע נערוון — „נעור־ראַסטעניקעס" רופט מען זיי — וועלכע עס דוכט זיך אימער אז זיי זיינען קראַנק, אפילו וען זיי זיינען געזונט. וען זיי צושניידען זיך א פינגער מיינען זיי, אז זיי האָבען שוין בלוט־פערגיפטונג. דער קלענסטער הוסט הייסט ביי זיי אז זיי האָבען שוין די טשא־כאָטקע. זיי קוקען זיך אלע ווייל אין שפיגעל, און וען זיי זיי־נען עטוואָס ניט ביי'ן קאָליר, הייסט שוין דאָס אז זיי האָבען א ראַק.

וען א נעוראַסטעניק איז קראַנק, אַדער, וען א געזונטער ווערט א נעוראַסטעניק פון קריינקען, איז נאטירליך, אז ער זאָל

אין וואָס בעשטעהט דאָ דער עיקר? דער עיקר בעשטעהט אין דעם אונטערשיעד צווישען אן א ב ס ט ר א ק ט ע ן געדאנק און א ק א נ ק ר ע ט ע ן פאַקט. אן אבסטראַקטער געדאנק געהט אויף אלעמען אָדער אלעס סתם אין דער וועלט אריין, אָהן בעשטימטע אויפצולהייטען; א קאַנקרעטער פאַקט אָבער, בעשטעהט דורכאויס פון בעשטימטע אויפצולהייטען. וועז מיר זאָגען „א טיש"־אבסטראַקט, מיינען מיר אלע טישען אין דער וועלט. וואָס פאַר א טיש? ווי גרויס איז ער? וואָס פאַר א פאַרמע האָט ער? וואָס פאַר א קאָליר? וויפיעל פיס? איז ער געפוליירט? איז ער ניי? איז ער געשניצט? — דאָס אלעס זיינען אויפצולהייטען, וועלכע מיר וויסען ניט. ניין, מיר ווילען דאָס גאָר ניט וויסען; וואָרים וועז מיר זאָגען „א טיש" אין אן אבסטראַקטען זינן, געהט דער וואָרט אויף א ל ע ר ל י י טישען, וועלכע קענען זיך נור געפינען אויף דער וועלט: אי אויף גרויסע, אי אויף קלייניע; אויף רויטע, אויף ווייסע, אויף גלאַע, אויף געפוליירטע און אויף ניט געפוליירטע, אויף אלטע און אויף נייע; און וועז מען מיינט אלע און אלערליי, מיינט מען אויפגענטליך קיין ממשות'דיגען טיש ניט. דאָס הייסט אלע און קיינע ניט.

וועז מיר רעידען אָבער וועגען א בעשטימטען טיש, האָבען מיר אין זינען בלויז איין טיש, און דיזער טיש בעשטעהט פון א רייהע אויפגעשאַפטען, מעלות, חסרונות. דער טיש איז אזוי און אזוי הויך, אזוי און אזוי ברייט; ער האָט אזא קאָליר, אזא פאָרמע, אזוי פיעל פיס; ער איז אלט אזוי פיעל און אזוי פיעל; דאָ האָט ער אזא פלאַק, דאָרטען האָט ער אזא אויסגעבויגענקייט, א. א. וו., א. א. ו.

דאָס הייסט, אז האָבענדיג אין זינען דעם טיש, האָבען מיר אין זינען א גאַנצע רייהע אויפצולהייטען.

אָהן די אויפצולהייטען, אָהן די פערשיעדענע אויפגענשאַפטען, איז ניטאָ קיין טיש.

פרופט טראַכטען וועגען א טיש אזוי אז איהר זאָלט איהם

דעם משל מיט קאיום'ען דערמאנט זיך איוואן אילימש, ווען ער טראכט וועגען טוידט. זיך אליין איינרעכענען צווישען די „אלע מענשען", וואם מוזען שטארבען, דאם קען ער בשום אופן ניט. דאם וואם ער האט געלערנט אין ביכעל וועגען קאיום'ען און וועגען אלע מענשען אז זיי מוזען אלע שטארבען, איז טאקי ריכטיג און אמת, אבער צו איהם האט דאם קיין שייכות ניט. ווארים קאיום איז דאך בלויז א משל וועגען סתם א מענשען. און „אלע מענשען" הייסט דאך אויך „סתם מענשען". זיי, די „סתם מענשען" זיינען טאקי שטערבליך. זיי מוזען טאקי שטארבען, אבער ער, איוואן אילימש, איז דאך ניט סתם א מענש, אן אונבעשטימטער מענש, נור ער איז דאך ער, דער היינטיגער איוואן אילימש, און דער אמאליגער אינגעלע וועמען מען פלעגט רופען וואניא, וועלכער האט געהאט א „פאפא" מיט א „מאמא", מיט צווי ברידערלעך.

דא דערמאנט טאלסטאי עטליכע איינצעלהייטען, קליניגקייטען, פון איוואן אילימש'ס אראינערונגען פון זיינע קינדער־יאהרען. ער געדענקט, צום ביישפיעל, דעם ריח פון זיין לעדערנע פילקע; ער געדענקט דעם שארך פון זיין מוטער'ס זיידענע קלייד; ער געדענקט, ווי זייענדיג אין דער שוהלע, וואו די שילער זיינען געווען אויף קוואטיר און קעסט, פלעגט ער זיך בונטעווען וועז דאם עסען איז ניט געפעלען געווען. ער דערמאנט זיך אויך ווי ער איז איצט, שוין א ריכטער; ווי פיין ער פיהרט א זיצונג אין גריכט. דאם אלעם הייסט אז ער איז ניט סתם א מענש, ווי קאיום, נור מיט זיין אייגענעם איך, מיט די טויזענדער, מיליאנען ספעציעלע פאסירונגען, אייגענשאפטען, קליניגקייטען און וויכטיגע זאכען פון זיין „איך", נאר ניט ווי אנדערע מענשען. אז ער זאל שטארבען ווי קאיום, דער סתם מענש — קען ניט זיין!

וואם פאר א גאנישע שטיק פסיכאלאגיע דא שטעקט!

מיר אלע פיהלען פונקט דאם זעלבע ווי איוואן אילימש פיהלט דא. מיר פיהלען דאם יעדעם מאל ווען מיר פרובירן זיך פארשטעלען אז מיר וועלען אמאל שטארבען.

געהאט בעקאנטע — זיינע אייגענע קינדער, למשל — וואָס זיינען געשטאָרבען; און דאָס זיינען דאָך שוין קאָנקרעטע מענשען, ניט אבסטראקטע...

איך וויים ניט וואָס טאָלסטאָי וואָלט אויף דעם געענטפערט. מיין אַנטוואָרט וואָלט געווען אזוי:

אין איוואן איליטש'עס געדאַנקען איז די קאָנקרעטקייט פון זיינע געשטאָרבענע קינדער שייך נור צו זייער לעבען; זייער טויט איז ביי איהם נור אן אבסטראקטער פאקט. אליין איז ער קיינמאָל טויט ניט געווען; דעריבער קען ער דעם טויט זיך קאָנקרעט ניט פאָרשטעלען. קאָנקרעט וואָלט ביי איהם געווען דער טויט וועז ער אליין וואָלט געשטאָרבען און טויטערהייט וואָלט ער וועגען דעם געפּענט וויסען. ער וויים אז מיט זיי האָט געטראָפען עטוואָס שרעקליכעס, וואס מען רופט „טויט." קאָנקרעט דאָס באַנעהמען קען ער ניט.

אָבער זיך אליין פאָרשטעלען זיך אלס געשטאָרבען — דאָס קען מען אפילו אבסטראקט אויך ניט. וועגען זיך קען מען איבערהויפּט ניט טראַכטען אבסטראקט. אָט אין דעם בעשטעהט דער הויפּט אונטערשיעד.

אין אַנהויב פון דער ערצעהלונג, האָבען מיר געזעהן ווי די ריכטער, איוואן איליטש'עס חברים, האָבען זיך געפיהלט, וועז זיי האָבען דערהערט, אז ער איז געשטאָרבען. איינער פון זייערע ערשטע געדאַנקען דערביי איז געווען: „דאָס איז ער געשטאָרבען, ניט איך." זיי איז גאָר ניט ארויפגעקומען אויפ'ן זינען, אז זיי קענען אויך שטאָרבען פונקט ווי איוואן איליטש. דאָס איז „ער" געשטאָרבען ניט „איך". אז „איך" זאָל אויך שטאָרבען דאָס קען מען זיך ניט פאָרשטעלען.

איוואן איליטש שטאָרבט פאָרט, און ער קען צום געדאַנק אליין ניט צוגעוואוינט ווערען. ער קען דאָס בשום אופן ניט בעגרייפען.

עס זיינען ניטאָ קיין ווערטער אויסצודריקען, וואָס פאר א

האָבען פאַר די אויגען, וועט איהר זעהן אז איהר טראַכט נ ו ר וועגען אייגצעלהייטען. א טיש אליין, אַהן אייגצעלהייטען, איז ניטאָ, און קען ניט זיין. דאָס הייסט, אז די אייגצעלהייטען — אָט דאָס אייגענטלעך איז דער טיש.

דאָס זעלבע איז וועגען יערע זאַך אין דער וועלט. דאָס זעלבע איז וועגען א מענשען.

יעדער מענש איז א בעשטימטער מענש; ניט קיין א ב־ס ט ר א ק ט ע ר, נור א ק א נ ק ר ע ט ע ר. האָבען אין זיך א בעשטימטען מענשען הייסט אליזאָ האָבען אין זיך פערשיע־דענע אייגצעלהייטען.

וען איוואַן איליטש טראַכט וועגען זיך, טראַכט ער וועגען א רייהע אייגצעלהייטען פון זיינע קינדער־יאָהרען און פון זיין איצטיגען לעבען. אַהן אייגצעלהייטען קען מען נור טראַכטען וועגען קאיום'ען, וועלכער איז ניט קיין בעשטימטער מענש, נור סתם א מענש, א מענש אַהן אייגצעלהייטען. קאיום איז גאָר קיין מענש ניט. אָבער איוואַן איליטש איז דאָך יאָ א מענש.

אליזאָ גיט טאָלסטאָי אונז עטליכע כאַראַקטעריסטישע אייג־צעלהייטען פון איוואַן איליטש'ען לעבען. אָט דיזע אייגצעלהיי־טען שטעלען צונויף דעם קאָנקרעטען איוואַן איליטש.

נון, אז קאיום זאָל שטאַרבען, אז „אלע מענשען" זאָלען שטאַרבען, דאָס איז מעגליך. וואַרים, דאָס איז דאָך אייגענט־ליך בלויז א גראַנק וועגען מענשען אָבער ניט קיין מענשען — דאָס זיינען מענשען אַהן בעשטימטע נעזיכטער, מיילער, האָר, אַהן א בעשטימטע שטימע, געוואָהנהייטען, פערגאַנגענהייט. אזעלבע בעשעפענישען קענען שטאַרבען, אָבער ער, דער קאָנקרעטער איוואַן איליטש זאָל שטאַרבען — דאָס קען ער זיך ניט פאָרשטעלען.

קאָנקרעט זיך פאָרשטעלען דעם טויט קען איוואַן איליטש אל־זאָ ניט.

דער לעזער וועט פרעגען: אָבער איוואַן איליטש האָט דאָך

איוואן איליטש קען זיך קיין אָרט ניט געפינען. און אומעטום שטעהט ער, דער טוידט, פאר איהם. צי ער וויל צי ער וויל ניט, ער מוז אים קוקען אין די אויגען; קוקען און וועדען א פערציטערטער.

קען מען זיך פאָרשטעלען א גרעסערע טראגעדיע? די האַרץ וועדט פערגליווערט לעזענדיג.

און די טראגעדיע וואקסט.

וואונדערבארע קראפט פון מענשען־קענעריי און פון קינסט־לעריש טיעפקייט די בעשפראכענע שטעלע צייגט ארויס.

* * *

דעם נעדאנק, וועלכען ער קען ניט פערשטעהן, אבער וועלכער מוטשעט איהם און וואלט אויף איהם ארויף אן אונבעשרייבליכע אימה און חושך, דעם דאזיגען נעדאנק סטארעט זיך איוואן איליטש פון זיך אבצושטויסען. ער סטארעט זיך צו טראכטען וועגען אנדערע זאכען; עס העלפט אבער ניט. דער שרעקליכער נעדאנק קומט אלץ צוריק; און ניט נור דער נעדאנק, נור דאס בילד; דער טוידט גופא שטעלט זיך אוועק פאר זיינע אויגען, אזוי ווי א לעבעדיגער מלאך המות.

טאלסטאי שילדערט ווי איוואן איליטש איז בעשעפטיגט אין נעריכט, ווי ער נעפינט זיך אין דער היים, ווי ער איז, דאכט זיך, פערנומען מיט אנדערע זאכען, און ווי פלוצלונג בעווייזט זיך ע ר, דער טוידט; ווי פערשיעדענע קלייניגקייטען דערמאנען אלץ אן א י ה ם. ע ר צושטערט איהם זיין ארבייט אין נעריכט; ע ר צושטערט איהם אלץ וואס ער וויל טהאן. ע ר קוקט ארויס פון הינטער די בלומען אין זאל; טאקי אזוי ווי דער מלאך המות וואלט זיך פאר איהם בעווייזען און געשטאנען און נעקוקט איהם גלייך אין פנים אריין — אן ערנסטער, א קאלטער, א שרעקליכער.

קוקענדיג אויף דעם פענסטער־פארהאנג,צוליעב וועלכען ער איז אראפגעפאלען פון לייטערל, דערמאנט זיך איוואן איליטש קלאהר און דייטליך, אז דער גאנצער אונגליק איז צו איהם געקומען איבער א נארישקייט. און דאך מוז ער צוליעב דיזער נארישקייט שטארבען. עפעס אזוי ווי ער וואלט דא געגאנגען ניט אויפהיינגען א פארהאנג, נור איינעהמען א פעסטונג, און איז געפאלען און געשטארבען מיט א העלדישען טוידט דערבי! א פארהאנג און א פעסטונג! ווי לעכערליך, ווי נאריש עס קומט אויס די גאנצע געשיכטע. קען דאס ווירקליך זיין, אז צוליעב דיזע נארישקייט מוז ער שטארבען? עס גלויבט זיך ניט. עס איז אבער פארט אזוי!

קיין קונצען און פון קיין פאלשקייטען. און ער האט א וואריאנט הארץ, נעראסים.

טאלסטאי האט פיעל געפרעדיגט דיזען געדאנק, דאם די רוסישע פויערים זיינען אמת'ערע און בעסערע מענשען ווי די נעבילדעטע פריצים. און ניט טאלסטאי אליין! די רוסישע ליטעראטור איז פול מיט דיזען געדאנק. זי איז ממש דורכגעדרונגען מיט דעם. (דיזער גייסט פון דער רוסישער ליטעראטור צוזאמען מיט דעם רחמנות און ליעבע וואס זי צייגט אימער ארויס צו אלע נידערשלאגענע, אונטערדריקטע, אריימע, אונגליקליכע, פארשטויסענע — דאס מאכט איהר פאר די נאבאלסטע און ערהאבענסטע פון אלע ליטעראטורען פון דער וועלט, ווי דאס איז איבעראל אנערקענט). דער גרויסער טורגענעוו האט זיך צוערשט זיין נאמען געמאכט מיט זיינע מערקווירדיגע סקיצען פון פויערשען לעבען („די נאטיצען פון א יעגער"). אנדערע רוסישע שרייבער האבען געשריבען פון דעם זעלבען לעבען, און אלץ מיט סימפאטי צום פויער. פיעלע ווערק אין דער רוסישער פאעזיע בעוויינען דעם פויער.

רעספעקט צו דעם פויער'ס אונשולדיגקייט, ריינקייט, עהרליכקייט און אמת'דיגקייט איז אייגענטליך געווען די נשמה פון די ערשטע יאהרען פון דעם רוסישען פרייהייטס־קאמף. די בעווענונג האבען אנגעפאנגען יונגע פריצים אידעאליסטען. זי האט ארויסגעשפראצט פון דער צייט ווען די רוסישע פויערים זיינען נאך געווען פערשקלאפט ביי די פריצים. אלזא האבען דיזע אידעאליסטען געפיהלט געוויסענסביסס, וואס די פויערים שפייזען זיי, האלטען זיי אין כל טוב, גיבען זיי די מעגליכקייט צו ווערען געבילדעט, און אליין לעבען זיי אין אונווייסענהייט, אין דער טיעפסטער ארימקייט און פארזונקענהייט און אין אלע ערנידערונגען פון שקלאפערייי. די ערשטע רוסישע רעוואלוציאנערען (פון די 70־ער יאהרען), זיינען געווען נאראדניקעס, דאס הייסט „פאלקס־מענשען", נעבילדעטע יונגע־לייט, וואס האבען זיך געאפפערט פראפאנאנדירענדיג אין די דערפער.

קורץ, מען האט דעם פויער כמעט פארגעטערט. מען האט א

VII

אויפ'ן דריטען מאנאט איז שוין ביי אלעמען א בעשטימטע זאך, אז איוואן איליטש שטארבט, און דער גאנצער אינטערעס וואס מען האט אין איהם, בעשטעהט אין דער פראגע: ווי שנעל וועט מען פטור ווערען פון איהם מיט זיינע יסורים און פון די אונבע־קוועמליכקייטען און צרות וואס ער פערשאפט?

ער קען שוין ניט איינשלאפען. מען מוז איהם יערעם מאל איינגעבען א שלאף־טרונק; אבער דער אונאטירליכער שלאף איז איהם נור עקעלהאפט און מוטשעט איהם. מען מוז פאר איהם צוגרייטען ספעציעלע געריכטען, און זיי זיינען איהם אויך עקעל־האפט. עם עקעלט איהם זיין הילפלאזיגקייט, און דער מיאום'ער געריך אין געווייסע מאמענטען. ער שעהמט זיך און ער האט אויף זיך רחמנות, און עס איז איהם אבשטויסענד.

זיין איינציגע טרייסט איז גראסים, דער יונגער פויער וועל־כער בעדיענט איהם.

דא קומען מיר ווידער צו א בעריהמטע שטעלע אין דער ער־צעהלונג.

טאלסטאי ווייזט דא, אז דער פראסטער, אונווייסענדער, ניט־געהובעלטער פויער איז מעהר מענש, מיט מעהר הארץ ווי די גע־בילדעטע, געאיידעלטע פריצים, וואס דרעהען זיך ארום איהם; מעהר מענש ווי זיין פרוי, ווי זיין טאכטער, ווי די דאקטוירים, די פרויינד, וואס קומען איהם בעזוכען. דיזע אלע זיינען קאלט און פאלש, מיט פאלשע צערעמאניעס, פאלשע רייד, פאלשע חן'דעלעך. גראסים אבער, דער דארפס־יונג, דער נאטור־קינד, וויים ניט פון

דאָס טהאָן לייבט, אָהן געמאַכטקייט ; מיט אַן אמת'ע גוטהערציג־קייט, ניט אויספיינענדיג זיך מיט זיין גוטסקייט ; און איוואן אילימש'ען איז דערפון וואָרים געוואָרען אויפ'ן הארצען. וואָס זיין פרוי אָדער די דאָקטוירים האָבען געטהאָן פאַר איהם, איז איהם געווען צו לאַסט, און זייערע זיסע רייד האָט איהם געגרילצט אין די אויערען. וואָס דיזער פויער אָבער האָט פאַר איהם געטהאָן, אָדער געזאָגט צו איהם, איז איהם געווען אנגענעהם און ליעבליך.

אינטערעסאַנט איז פאָלגענדע באמערקונג :

„דאָס, וואָס אנדערע מענשען זיינען געווען געזונט און שטאַרק און מונטער, האָט איוואן אילימש'ען געערגערט — אזוי ווי זיי וואָלטען דאָס געמאַכט איהם אויף להכעיס. בלויז אויף געראַסים'ען האָט איהם ניט פערדראָסען וואָס ער איז אזוי שטאַרק און מונטער. אדרבא, דאָס איז איהם אנגענעהם געווען צו זעהן. ער פלעגט זיך פיהלען רוהיגער דערביי."

* * *

דאָ שילדערט טאָלסטאָי ווי איוואן אילימש'ען האָט שרעקליך געערגערט ווי זיין פאמיליע און די דאָקטוירים האָבען זיך פערוואָלטען צו זיין קראנקהייט. זיי מאכען זיך כלומר'שט, אז ער געפינט זיך גאָר ניט אין א געפערליכען צושטאַנד. זיי שפיעלען פאַר איהם א פאַלשע ראָלע : זיי זיינען כלומרשט איבערצייגט, אז ער איז נור קראנק אָבער אז ער וועט געווים געזונט ווערען, — ער דאַרף נור זיין רוהיג, לאָזען דעם דאָקטאָר איהם קורירען, און עם וועט שוין רעכט ווערען. ער, ווידער, האָט ביי זיך אין הארצען געוואוסט, אז פון די אלע זאכען וואָס די דאָקטוירים טהוען מיט איהם וועט גאָר ניט ארויסקומען ; ער וועט נור האָבען גרעסערע יסוריפ, און וועט שטאַרבען. און דיזע פאַלשע ראָלע זייערע האָט איהם געערגערט מעהר פון אלץ. זיי האָבען געזאָגט ליגען און זיך אויפגעפיהרט אויף א ליגנערישען שטייגער ; און זיי האָבען געוואָלט, אז ער זאָל אויך אזוי טהאָן ; אז ער זאָל זיך אויך מאכען, אז ער שטאַרבט ניט, און אז זיין קראנקהייט וועט אויסגעקורירט וועּרען. אָט פון דיזע ליגענם האָט ער געהאַט גרויסע שמערצען.

היבשע ביסעל איבערטריבען, אבער דער פונדאמענט פון דיזעז גייסט איז געווען א שהנער, נאבעלער געפיהל, און זיין עיקר איז געווען א ריכטיגער.

טאלסטאי'ס גערענקען וועגען דעם רוסישען פויער זיינען געווען געבויט אויף דעם זעלבען פונדאמענט, און אזוי ווי ער האט אליין געטהאן אויף א קרעפטיגען שטייגער איז דיזע ריכטונג ביי איהם געווארען א מין רעליגיאן, צו וועלכער ער האט אבגעגעבען פיעלע פון זיינע בעסטע יאהרען. ער האט געלעבט מיט די פויערים פון זיין דארף, געלעהרעט זייערע קינדער, אנטיל נעמען אין זייערע פרויד און לייד, און אליין זיך געסטארעט צו פיהרען א פויערשען לעבען — טהאן פויערשע ארבייט, זיך קליידען ווי א פויער, עסען כמעט ווי א פויער.

גראסים, דער יונגער פויער, וועלכער בעדיענט דעם קראנקען איוואן איליטש, ווערט אלזא פארגעשטעלט אלס אן אויפריכטיגער, ווארים־הערציגער נאטור־קינד, אהן שום כיטרעקייט אדער פאלש־קייט. טאלסטאי שטעלט איהם ארויס אלץ א געגענזאץ צו איוואן איליטש'עם פרוי און טאכטער, צו די דאקטוירים און צו די אנ־דערע פריצים, וואס קומען ארויין אין שטוב. אזוי ווי דיזע אלע פריצים און פריצעס זיינען פאלש און גלייכגילטיג צו איוואן איליטש'ן און ער ברענט אויף זיי, איז גראסים פאר איהם א גילדערנע אויסנאהמע, א גרויסער טרייסט. איהם האט ער ליעב צו האבען ארום זיך. אז ער בעדיענט איהם אדער געפינט זיך אין זיין צימער, איז איהם בעסער אויפ'ן הארצען.

דער קראנקער האט ליעב, וועז זיינע פיס זיינען אויפגעהויבען, און ער האט בעזונדערס ליעב, וועז גראסים טהוט דאס פאר איהם. וועז ער האלט איהם פאר די פיס און ער האלט זיי הויך, דוכט זיך איוואן איליטש'ן, אז עס ווערט איהם בעסער.

ער האט אויך ליעב נעהאט מיט גראסים'ן צו שמועסען. דער פויער פלעגט ארויפלעגען דעם קראנקען'ס פיס צו זיך אויף די פלייצעס, און אזוי פלעגען זיי פיהרען זייערע נעשפרעכען, דער געביל־דעטער פריץ מיט'ן אונווייסענדען פויער. גראסים פלעגט

אפשר שוועד געווען איינצוריידען אז ער שטארבט ניט. איז אבער אויך שוועד זיך פארצושטעלען, אז ער זאל א י מ ע ר בלייבען אין אזא גייסטיגען צושטאנד. דער געפיהל פון וועלען לעבען איז אזוי גרויס און אזוי טיף איינגעוואָרצעלט, אז דער גרעסטער פעסימיסט און „מרוק" כאפט זיך פאר א שטרוי אום צו זוכען א האָפנונג, אן אייניריידענש, אז ער שטארבט ניט. אבער לאמיר זיך שוין פארשטעלען אז עס קען זיך טרעפען אן אויסנאהמע, אזא אונאטירליכער פעסימיסט, וועלכער ווי זיך קיין מאל ניט כאפען פאר אזא שטרוי. איז דען איוואן אילימש אזא אויסערגעווענליכער פעסימיסט? טאלסטאי שילדערט זיין כאראקטער פ ו נ ק ט פ א ר ק ע ה ר ט; ער שילדערט איהם אלס א מענש, וואס ליעבט צו לעבען ליבט און אנגענעהם; אוועקצוטרייבען פון זיך יעדען טרויער, יעדע שווירינקייט, אויסצומיידען און ארויסצושלאָגען זיך פון קאפ אלץ וואס שטערט איהם הנאה צו האבען פון זיין לעבען. איוואן אילימש איז פונקט דער היפך פון א פעסימיסט.

וועו מען איז קראנק איז מען נאטירליך ניט פרעהליך. אבער דא האנדעלט זיך ניט אום פרעהליכקייט, נור אום דעם אינסטינקט פון ניט וועלען שטארבען, פון ניט וועלען אנערקענען אז מען האלט ביי'ן טוידט. און לויט איוואן אילימש'ס כאראקטער, ווי טאל־סטאי שטעלט איהם פאר, האט דיזער אינסטינקט אין איהם גע־דארפט זיין שטארק ענטוויקעלט. וועו, וועו, איוואן אילימש איז געווים ניט דער מענש צו ליגען אין זיין קראנקען־בעט א י מ ע ר אין א פעסימיסטישע שטימונג; קיין מאל ניט צו זיין בעריים זיך אייניצוריידען אדער צו לאזען אנדערע איהם אייניריידען, אז ער וועט געזונט ווערען.

* * *

דאס איז איינס. צווייטענס, קומט אוים, לויט דער שילדע־רונג ווי איוואן אילימש פיהלט און האלט זיך לינעדיג א קראנקער, אזוי ווי ער וואלט פון דער נאטור געווען אן אויסערגעווענליך וואהרהייט־ליעבענדער מענש. עס קומט אוים, אזוי ווי ער וואלט געווען איינער פון יענע זעלטענע פערזאנען, וועלכע האבען א

אזוי דערצעהלט אונז טאלסטאי; און איך מוז מודה זיין, אז דאס גלויבט זיך מיר ניט. ערשטענס, שטימט דאס ניט מיט דער טבע פון קראנקע. זיי מעגען זיין וואר וויים ווי איבערצייגט אז פאר זיי איז קיין האפנונג ניטא; דאך אז מען זאל אפען זיי זאגען אז זיי שטארבען, ווילען זיי ניט. פארקעהרט, זיי ווילען, אז מען זאל זיי טרייסטען; זיי ווילען אז מען זאל זיי פערזיכערען, אז זיי וועלען געזונט ווערען; זיי ווילען אז מען זאל זיי העלפען זיך נארען.

עס קענען זיך טרעפען ספעציעלע מאמענטען וועז דער חולה איז פון פערצווייפלונג בייז און איהם ערגערען די פאלשע ראלעס, אבער אי, ער זאל אימער זיין אזוי, דאס לעגט זיך ניט אויפ'ן שכל.

אפשר איז איוואן אילימש א ספעציעלער טיפ? אפשר האט ער אן אונגעוועהנליכען כאראקטער? אבער, ווי מיר קענען איוואן אילימש'ען פון דער נאנצער שילדערונג פון זיין לעבען, איז ער א גאנץ נעווענליכער מענש מיט א גאנץ נעווענליכען כאראקטער.

מיר האבען אויבען נערעדט וועגען די נעווראסטעניקעס, נערוועזע מענשען, וועלכע מאכען פון א פליג א העלפאנט און רייזען זיך איין, אז זיי שטארבען אוועק. אבער דיזער טיפ האט אויך פיינט, אז מען אנערקענט זיין נעפאהר. ער אליין מעג זיך פארשטעלען דאס ערנסטע, אבער וועז אן אנדערער זאל איהם פרופען שווער מאכען דאס הארץ, ווערט ער ווילד פון כעס. ער ווי ל ווייגען אן קלאנגען, אבער ער ווי ל אויך אז אנדערע זאלען איהם טרייסטען. ער מאכט זיך, אז די טרייסט־ווערטער האבען ניט קיין ממשות. אבער וועז מען טרייסט איהם ניט, ווי ל ער ניט ליידען.

איוואן אילימש איז ניט קיין נעווראסטעניק, און וועז ער וואלט דאס יא נעווען, וואלט ער אויך ניט נעווען אין כעס פאר וואס מען רעדט זיך איין אז ער שטארבט נארניט.

עס זיינען פארען מענשען מיט קרייזקליך־פעסימיסטישע, פער'צרה'טע נאטורען פון נעבארענשאפט אן. אזא חולה וואלט

איהר ווייסט גאנץ גוט אז מען גיט אייך דעם קאמפלימענט נור אום אייך צו פערשאפען א פריינדליכען געפיהל. איהר ווייסט, אז טיילווייז, וועניגסטענס, איז דאס פ א ל ש. אבער אויב עס שמעקט ניט שטארק מיט חניפה, האט איהר ניט דאנענען. אדרבה, איהר זייט גאנץ צופריידען; און פארקעהרט: אויב אייער פריינד זאל אייך קיין מאל ניט זאגען קיין פריינדליכע זאכען, אויב ער זאל אבסאלוט קיין מאל פאר אייך ניט שפיעלען דיזע פאלשע ראלעלער, אבסאלוט קיין מאל אייך ניט געבען דיזע אונשולדיגע גוט־גענייגטע חניפה'לעך, וואלט אייער פריינדשאפט מיט איהם לאנג ניט אנגעהאלטען.

איידעלקייט, אפילו אין דעם בעסטען זינן, בעשטעהט אין א גרויסען גראד פון דיזען סארט אונשולדיגע פאלשע ראלעס.

פערבי אייך לויפט א בעקאנטער. ער אויפט זיך; און אין אויפענים זאגט ער צו אייך: „גוט מארגען, ווי פיהלט איהר זיך?" איהר ווייסט נאנץ גוט, אז אין דיזען מאמענט ליגט איהם נעווים ניט אין דער לינקער פיאטע ווי אזוי איהר פיהלט זיך, און צו איהר וועט האבען א גוטען מארגען, צו ניט. דאך, וועו ער זאל פערביילויפען און פארפעהלען אייך צו בעגריסען מיט דיזע פ א ל ש ע ווער־טער, וועט איהר דאס איהם ניט פערצייהען — איהר מעגט זיין דער שטרייגנסטער וואהייטס־ליעבער און דער גרעסטער שונא פון פאלשקייט.

צו טרייסטען א חולה, צו מאכען זיך, אז ער איז נאר ניט נע־פעהרליך קראנק — דאס איז פונקט אזוי נאטירליך ווי צו זאגען „גוט מארגען", און קיין שטרייגער וואהייטס־ליעבער, קיין גרוי־סער שונא פון פאלשקייט איז איוואן אילימש נעווים ניט געווען.

אבער טאלסטאי אלס פרעדיגער, אלס רעליגיעזער מאראליסט — ניט אלס קינסטלער — האט נעקעמפפט נעגען פאלשקייט, נע־גען יעדע פארמע פון ניט־אמת, און ער האט זיין רעליגיעז־מארא־ליסטישע אידעען דא אריינגעשפארט אין זיין קונסט. דייטליכער נערעדט, ער האט זיינע אייגענע רעליגיעזע בענריפען אריינגעבען

קריינקליכען, אן איבערנאטירליכען האס צו פאלשקייט אין יעדער פאַרמע. ער קען ניט פערטראָגען, וואס אלע ארום איהם שפיעלען א ראלע כלומרשט אז ער וועט געזונט ווערען, און דיזע פאלשקייט מאכט איהם ווילד.

איז דען איוואן איליטש אזא זאַרט מענש, לויט מיר קענען זיין כאראקטער? ווידער מוזען מיר זאָגען, אז וועדליג טאלסטאי'ס פריהערדיגע שילדערונגען איז פונקט פערקעהרט. איוואן איליטש איז ניט קיין ליגנער אין דעם געווהנליכען זין פון וואָרט; אָבער אז איהם עקעלט ניט א פאלשע ראלע און אז ער אליין קען זיך צופאסען צו פאלשע ראָלעס און אליין זיי אויך שפיעלען פון זיינע אינטערעסען וועגען, אָדער פון בעקוועמליכקייט וועגען — דאָס וויסען מיר פון זיין גאנצען לעבען. ער האָט אימער אליין געשפיעלט א פאלשע ראלע, און טאקי אום איהם זאל זיך לעבען רוהיגער און בעסער; אום ער זאל קענען שטייגען אין זיין קאריערע; אום ער זאל קענען בעסער אויסקומען מיט מענשען.

ביי דעם שלום פון דער ערצעהלונג, וועו איוואן איליטש איז שוין צוויי שטונדען פאר'ן טוידט, דערמאָנט ער אליין זיך וועגען די פאלשע ראָלעס וואס ער האָט געשפיעלט, און עס פאדדריסט איהם, און ער טהוט אין הארצען תשובה. מילא ווי וויט דיזער זאַרט תשובה איז ריכטיג וועלען מיר בעשפרעכען, וועו מיר וועלען האלטען דערביי. דא ריידען מיר וועגען איוואן איליטש'עם כאראקטער גופא. מיר ווילען דעם לעזער נור דערמאָנען, אז זיין כאראקטער איז גראד ניט געווען אזעלכער, אז יעדע פאלשע ראלע אדער פאלשער טאן זאל איהם ארויסברענגען פון געדולד.

ווייטער, דער גאנצער לעבען צוויישען מענשען איז פול מיט געוויסע פאלשע ראלעס און ראלעלער, וועלכע וועלען אנגענומען פאר אזא נאטירליכע זאך, אז מען רעכענט זיי אייגענטליך גאר ניט פאר פאלשקייטען. אהן דעם וואלט פראסט אונמענליך געווען פאר א מענשען צו לעבען מיט אנדערע מענשען. מען ניט זיך איינער דעם אנדערען א קאמפליימענט, מען זאגט זיך א גוט וואָרט, מען פרעגט א פריינדליכע פראגע, מען גיט זיך א קליינע חניפה'לע. —

פּאָלשע רעאָל וואָס זיי שפּיעלען; פּאַר זייערע געמאכטע „פּוריעס"; פּאַר זייערע געקינצעלטע מאַניערען; פּאַר זייער ניט־אויפריכטיגען טאָן. מיט דער פּראַגע פון סימפּאַטיע האָט דאָס ניט צו טהאָן.

טאָלסטאָי האָט פיינט געהאַט דאָקטוירים מיט זייערע פּאָלש־קייטען. ער האָט איבערהויפּט וועניג געגלויבט אין זיי, און די פערשיעדענע קונצען, פּוריעס, טהעאַטער־שטיק, און אמאָל זאָגאָר שווינדלען, וועלכע האָבען זיך אויסגעארבייט אין זייער פּראָפעסיאָן, האָבען איהם (טאָלסטאָי'ען) געוויזען אָהן א שיעור. אָזא זעהען מיר דאָ ווידער, ווי זיינע א י י ג ע נ ע בעגריעפּע און געפיהלע רוקט ער (טאָלסטאָי) אריין אין איוואָן אילימש'ען, וועלכער האָט אזעלכע בעגריעפּע און געפיהלע אין אזא מאָס ניט געקענט האָבען.

אין זיינע שילדערונגען פון דאָקטוירים איז טאָלסטאָי'ס גיפט אזוי גרויס, אז ער כאַפּט אפּט איבער די מאָס פון קונסט, און פּאַלט אריין אין קאריקאטור. און די זעלבע גיפט זיינע, די גיפט פון א מאַראַליסט, וואָס האָסט פּאַלשקייטען ברייגנט איהם דערצו, אז זיין אייגענע האָס צו די דאָקטוירים, זיין ט א ל ס ט א י 'ש ע ן האָס, לייגט ער אין איוואָן אילימש'ען אריין.

* * *

רייזענדיג וועגען דעם, ווי איוואָן אילימש'עס פרוי און טאָכטער האָבען זיך פערהאַלטען צו זיין קראַנקהייט און ווי דאָס האָט געערגערט דעם חולה, זאָגט טאָלסטאָי, צווישען אַנדערע זאָבען, דאָס פּאָלגענדע:

„דעם שרעקליכען, דעם הייליג־שרעקליכען אקט פון זיין טוידט האָט מען זיך געסטאַרעט צו מאָכען פּאַר אזא וואָכעדיגע, געוועהנליבע זאָך, ווי די וויזיטען פון געסט, אָדער ווי די פּראָהאַנגען פון די פענסטער, אָדער ווי די פיש וואָס מען האָט געקאָכט אויף וועטשערע."

איך צווייפּעל, אויב איוואָן אילימש האָט אָפּט אזוי געפיהלט; איך צווייפּעל אויך, אויב ער וואָלט אזא געפיהל אפילו ביי זיך אין מח אויסגעדריקט פונקט אויף דיזען אָרט. אין געוויסע מאָמענ־

אין דעם מארך און הארצען פון א מענשען, וועלכער האָט זיי ניט געהאט און ניט געקענט האבען.

טאָלסטאָי דער קינסטלער האָט זיך דאָ צונויפגעפאָנטערט מיט טאָלסטאָי דעם רעליגיעזען מאָראל פּרעדיגער, און די קונסט האָט געליטען דערפון. ארום דער צייט, וועו „דער טוידט פון איוואן אילימש" איז געשריבען געוואָרען איז טאָלסטאָי שוין געווען שטאַרק רעליגיעז (אויף זיין אייגענאַרטיגען שטייגער). צו שאפען קונסט־ארבייט, צו שרייבען ערצעהלונגען, רא־מאנען האָט ער א היבשע ביסעל צייט אין גאנצען געהאלטען פאר אן „עבירה." און בשעת ער האָט זיך ווידער גענומען פאר ליטעראַרישע ארבייט, האָט זיין רעליגיאָן איהם אפט געשטערט דערביי. זי האָט איהם ניט געשטערט צו שאפען וואונדערליכע קונסט־ווערק, אבער אין דיזע קונסט־ווערק זעהען זיך אפט פגימות, וועלכע זיין רעליגיאָן האָט אין זיי אויסגעשטערבעט.

* * *

ריכטיג איז געמאָלען ווי איוואן אילימש'ען פערדריסט פאר וואָס זיין פרוי און טאָכטער האבען אויף איהם ניט קיין מיטלייד; פאר וואָס זייער סימפאטיע צו איהם איז א געמאכטע, בלויז פון יוצא וועגען, וועהרענד אין אמת'ן זיינען זיי גאָר פארקאכט אין וויזיטען און טהעאטערס, פערגניגענס. וועו טאָלסטאָי וואָלט געוויזען אז בלויז אין דיזער בעציהונג קריינקט איוואן אילימש'ען די פאלשע ראָלע וואָס זיי שפיעלען אין בעצוג צו איהם, וואָלט דאָס געווען ריכטיג. ער ניט אבער אפ פיעלע שורות צו וויזען, אז איוואן אילימש'ען האָט געקרוינקט די פאלשקייט אן און פאר זיך.

די דאָקטוירים זיינען איהם ווילד־פרעמדע מענשען. פון זיי קען ער ניט פאדערען, אז זיי זאָלען צו איהם ארויסווויזען סימפאטיע, אזוי ווי ער קען דאָס פאדערען פון זיין פרוי. דאך שטעלט טאָלסטאָי פאר ווי איוואן אילימש האסט יעדען פון זיינע דאָקטוירים מיט אזא האס, אז ער קען כמעט איהם ניט ענטפערען אויף זיינע פראגען. און פאר וואָס האסט ער זיי? פאר די

געווען פונקט פארקעהרט: וועו נעראַסים וואָלט אויף זיין נאַאי־ווען, פויערשען שטיינער צו איהם געזאָגט „מיר וועלען אַלע שטאַר־בען", וואָלט איהם געוואָרען שרעקליך, אוו ער וואָלט אויף דעם פויער בייז געוואָרען. איבערהויפט מוז מען זיך דאָס פאַרשטעלען נאָך דעם ווי טאַלסטאי שילדערט אזוי וואונדערבאר ווי איוואן אילימש האָט מורא פאר'ן טוידט.

מורא האָבען פאר'ן טוידט — דאָס איז נאַטירליך פאר יעדען מענשען. אָבער מורא האָבען פאר'ן טוידט שרעקליך אוו אָהן אַן אויפהער, אוו דאָך הנאה האָבען צו הערען, אז איהר האָלט בייז'ן שטאַרבען — דאָס איז שוין גאָר ניט נאַטירליך.

דערמאָנט זיך די סצענע, ווי איוואן אילימש סטאַרעט זיך אימער אויסצומיידען דעם געדאַנק וועגען דעם טוידט. דערמאָנט זיך ווי ער מאַטערט זיך צו טראַכטען וועגען אַנדערע זאַכען אום „א י ה ם", דעם מלאך המות, פון זיין געדאַנקענ'ס אויג צו פאַרשטעלען. דערמאָנט זיך ווי ער מיידט אויס צו קוקען אויף זיין אָרעם, כדי ניט צו זעהן ווי ער זינקט. אוו דאָ האָט דער זעל־בער איוואן אילימש נאָר ליעב וועו נעראַסים פיהרט דעם מלאך המות צו איהם, אוו ווייזט איהם, זאָגענדיג כמעט מיט ווערטער: „אָט איז ער, דער שרעקליכער „ער"! נא קוק אויף איהם!"

אוו נעהמען נעהמט זיך דאָס אלץ פון טאַלסטאי'ס וואונש צו פרעדיגען זיין מאַראַל־רעליגיאָן וועגען די פראַכט פון אמת, וועגען די העלליכקייט פון פאַלשע ראַלעם; אוו וועגען דעם, דאָס פויערים זיינען בעסערע אוו שעהנערע מענשען ווי פריצים.

דער אמת איז טאַקי שעהן, אוו פאַלשקייט איז טאַקי מיאוס; אוו דאָס רוב רוסישע פויערים זיינען טאַקי אויפריכטיגער אוו וואַרהאפטיגער ווי דאָס רוב פריצים. אָבער אז מען וויל דאָס פאַרשטעלען אין בילדער, דאַרף דאָס געטהאָן ווערען ריין קינם־לעריש, אָהן אונמעגליכקייטען, וועלכע שטעכען אוים די אויגען.

דאָס אלץ וואָס איך האָב דא געזאָגט געהט בלויז אויף דעם פונקט ווי איוואן אילימש האָט ליעב געהאַט צו הערען אַנצוהערע־

טען אבער, און אין אן אלגעמיינער פארמעט האט ער מסתמא דיזען סארט געפיהל יא געהאט. און די ארט ווי אזוי טאלסטאי דריקט אוים אין וואס דיזער געפיהל איז בעשטאנען, איז אייגע פון די פראכטען פון דער ערצעהלונג.

די ווערטער, דורך וועלכע די האלטונג פון דער פאמיליע ווערט דא כאראקטעריזירט, זיינען טאלסטאי'ס ווערטער; אבער דער געפיהל איז איוואן אילימש'עס. אהן ווערטער פיהלט ער, אז זיין „הייליג־שרעקליכע" טראגעדיע ווערט בעהאנדעלט אזוי ווי א טהייל פונ'ם וואכעדיגען לעבען. טאלסטאי'ס קונסט בעשטעהט גיין דעם, וואס ער כאפט דעם עיקר פון דער סיטואציאן, איהר אינערליכען זונן, איהר נשמה.

ווייטער, טאלסטאי זאגט, אז דעם שרעקליכען פאקט דאס איוואן אילימש שטארבט, האבען די פאמיליע און פריינד בעהאנדעלט עפעס אזוי ווי עפעס אן אונאנגענעהמע, אונאנשטענדיגע סיבה. אזוי ווי מען בעהאנדעלט א מענשען וואס קומט אריין אין א זאל מיט א מיאוס'ען גערוך. די כללים פון אנשטענדיגקייט פארערגען, אז מען זאל זיך מאכען ניט וויסענדיג דערפון.

קען מען זיך פארשטעלען א גראטענערען משל צו דיזען טיפען און דעליקאטען גראנק?

גראסים, דער נאטור־קינד פערטראגט זיך צו איוואן אילימש'עס קראנקהייט אהן אלע דערמאנטע פאלשע ראלעס; אויך סטארעווטע ער זיך דאס ניט אווקצומאכען מית'ן האנט ווי א וואכעדיגע זאך; אויך בעהאנדעלט ער דאס ניט אזוי ווי דאס וואלט געווען בלויז אן אונאנשטענדיגע סיבה. אויף זיין פויערשען שטייגער, נעהמט ער דאס ערנסט, און ער פיהלט אן ערנסטען, ווארימען מיטלייד אויף זיין קראנקען בעל־הבית; און ער ווייס ניט פון קיין קונצען. און ער רעדט אפען וועגען טוידט, און דאס אלץ — זאגט טאלסטאי — איז איוואן אילימש'ען זעהר ליעב.

איך וועל דא ווידער בעמערקען, אז עס גלויבט זיך מיר בשום אופן ניט, דאס איוואן אילימש האט דוקא ליעב געהאט צו הערען אנצוהערענישען אז ער שטארבט. איך גלויב אז עס וואלט דא

בעטראַכט, צום ביישפיעל, דיזע איינצעלהייט: טאָלסטאָי שטעלט פאָר מיט א פּאָר ווערטער, ווי א ריכטער, איוואן איליטש'עם א חבר מיט'ן נאָמען שעבעק קומט איהם מבקר חולה זיין. טאָלסטאָי זאָגט, אז אנשטאָדט צו ווייזען און לאָסטשען זיך ווי א קינד, מוז איוואן אילימש נאָר שפּיעלען א ראָלע, זיך מאכען, אז ער איז דער זעלבער ווי אימער, ארויסווייזען אן אינטערעס אין וויכטיגע פראָצעסען, דעבאַטירען, וויזען אז ער האָט א פעסטע מיינונג, א. ו. ו.

אזעלכע מאָמענטען זיינען טאקי נאטירליך. אָבער צי דען זיינען שוין ביי איוואן אילימש'ען ניטא קיין אנדערע מאָמענטען אויך? וועז ער וואָלט שוין געווען א פּאָר טעג פאר'ן טוידט און וואָלט שוין געווען אזוי שוואך, אז צו טראכטען וועגען וויכטיגערע זאכען וואָלט זיין מארך שוין קיין כח ניט געהאט, וואָלט געווען אן אנדער געשיכטע. אָבער דאן, וואָלט ער שוין טאקי ניט געמאכט קיין צערעמאָניעס און ניט דעבאַטירט. דאָ האָנדעלט זיך אָבער וועגען אזא צייט, וועז איוואן אילימש האָט נאָך געקענט ריידען וועגען פראָצעסען און אויסדריקען א מיינונג. זיין מארך האָט נאָך געארבייט גוט, ווי אימער. אויב אזוי, קען מען זיך פאָרשטעלען, אז ער האָט געהאט מאָמענטען, וועז עס האָט זיך איהם געווואָלט אויף א ווייל זיך פיהלען ווי ער פלעגט זיך פיהלען פריהער; מאָמענטען, וועז ער האָט טאקי געווואָלט רעדען וועגען פראָצעסען, אזוי ווי אמאל. וועז עס קומט א ריכטער, א חבר, וואָלט געווען גאנץ נאטירליך — ניט אימער, נור א מאל, וועניגסטענס, — זיך צו פאראינטערעסירען אין דעם, וואס עס קומט פאָר צוויישען די אנדערע חברים, און אין דעם געריכט. עס וואָלט געווען נאטירליך פאר איוואן אילימש'ען א מאל לעבעדיגער צו ווערען דערביי, זיך פיהלען אויף א ווייל מונטערער; זיך פערגעסען, אז ער איז קראנק; א שמועס צו טהאָן וועגען די פלאָטקעס פון דעם ריכטער-לעבען, א דעבאטיר צו טהאָן, און אזוי ווייטער.

וועז טאָלסטאָי וואָלט פארגעשטעלט אזא מאָמענט, און אויך אזא, וועז שעבעק קומט און דעם חולה איז דער וויזיט צו לאַסט;

נישען אויף זיין טוידט פון נעראסים'ען. אז ער האָט ליעב געהאט נעראסים'ס אויפריכטיגקייט, זיין עהרליכקייט אהן קונצען און אהן פאלשע ראלעם — דאם אלץ איז נעמאלען ריין־קינסטלעריש. נעראסים איז אזוי ווי א לעבעדיגער, און די פערהעלטניסע צווישען איהם און אייואן אילימש'ען זיינען זעהר שעהן און אינטערעסאנט פארגעשטעלט.

* * *

צום שלום פון דעם זיעבעטען קאפיטעל, ווייזט דער קינסטלער, ווי אייואן אילימש האָט נעבייזקט נאך אמת'ע מיטלייד, נאך ווארימע אויפמערקזאמקייט. דאָ האבען מיר ווידער איינע פון די בעסטע שטעלען אין דער ערצעהלונג. מיר ווייסען אלע ווי א קראנקער „פיעסטשעט" זיך, אזוי ווי א קינד. אייואן אילימש האָט אבער ניט געהאט פאר וועמען זיך צו „פיעסטשען", ווארים זיין פרוי און טאכטער האבען זיך אין גרונד מיט איהם ניט אינטערעסירט און זייער רחמנות און פרייגדליכקייט זיינען געווען בלויז פון יוצא וועגען. אלזא, בייזקט ער נאך אמת'ע רחמנות, נאך אמת'ע אויפמערקזאמקייט. ער ווייל, אז מען זאל איהם לאסטשען, קושען, טרייסטען ווי א בייבי. ער, דער וואזשנער ריכטער מיט דער גראהלעכער באָרד, האָט נעוואלט מען זאל איהם לאסטשען ווי א בייבי! ווי ריכטיג און ווי ריהרענד דאם איז!

אבער באלד נעהט טאלסטאי ווידער אריבער צו די פאלשע ראלען וואם זיינען געשפיעלט נעוואָרען ארום דעם קראנקען און וועגען די פאלשע ראלען וואם ער איז אליין נעצוואונגען נעווען צו שפיעלען, און דער קאפיטעל ענדיגט זיך מיט די ווערטער:

דיזע פאלשקייט ארום און ארום איהם און אין איהם גופא, האָט איהם מעהר ווי אלעם פערגיפטעט די לעצטע טעג פון זיין לעבען.

ווידער די מאראל! ווידער די רעליגיעזע פראפאנאנדא! שוין צו אפט פלאנטערט זיך דער מוסר ספר'ל אריין אין דער קונסט־ווערק.

VIII

א היבשע טייל פון דעם אכטען קאפיטעל איז פערנומען מיט א שילדערונג, ווי די שלאפקייט, הילפלאזיגקייט און וועהטאגען פון דעם קראנקען ציהען זיך אייג־טאגיג, מיט אן עקעלהאפטע נודנע־קייט און אונאויפהערליכקייט. אימער דאס זעלבע; אימער דאס זעלבע. עס שלעפען זיך די שטונדען, די טעג, די נעכט, און עס איז אימער דאס זעלבע. אוואן אויטש ליגט אימער א קראנקער, א הילפלאזער; ער איז אויסגעמאטערט פון יסורים; ער איז נידערגעשלאגען פון זיין הילפלאזיגקייט און פון דיזער אונ־אויפהערליכקייט פון זיין לאגע.

א שרעקליכע, א פאסקודנע לאנגווייליגקייט, ציהט זיך און ציהט זיך ווי פעך; די לאנגווייליגקייט פון א חולה, וואס וועט שוין קיין מאל ניט אויפשטעהן. דאס אלץ וועדט דא געשיל־דערט מיט קינסטלעריש קראפט און טיעפקייט; מיט איידעלע שטריכען און מיט א לעבעדיגקייט, וועלכע זעהר, זעהר וועניג שרייבער וואלטען אימשטאנדע געווען צו דערגרייכען. איהר זעהט דעם קראנקען אוואן אויטש'ן מיט דעם צימער, וואו ער ליגט אזוי ווי איהל וואלט געשטאנען אויפ'ן שוועל פון דער אפענער טיר און געקוקט. אויך שטעהט איהר און קוקט ווי דורך א טירעלע אין דעם אינערליכען אוואן אויטש. איהר זעהט ווי ער פיהלט זיך, וואס ער טראכט, — וואס עס קומט פאר אין זיין נשמה. איהר בעקומט דאס אלץ פון דער סצענע, וועו עס איז געווארען טאג און דער לאקאי, פיאטר, איז אריינגעקומען אויפראמען. יע־דער ווארט איז וויכטיג. יעדער ווארט איז אנגענאסען מיט קינסט־לעריישען אינהאלט אזוי ווי א רייפער קארש איז אנגענאסען מיט

ווי איהם ווילט זיך ווייגען פאר איהם און ער מוז זיך גאר מאכען אז ער איז פעראינטערעסירט אין די פראצעסען, וואלט דאס געווען נאטירליך; עס וואלט געווען קינסטלעריש, אמת און איבערצייגענד. אזוי אבער קומט אויס, אז טאלסטאי ווייזט אונז נור איין זייט פון דער מטבעה, די זייט וועלכע ער דארף האבען צו זיין דרשה וועגען פאלשע ראלען.

א קאזיאנער לויב נעזאגט! ער איז אזוי אריין אין מארק, אז נעווייסע שרייבער קאקעטירען מיט זייער קורצקייט, מיט זייער ניט־דערדעדטקייט: און פיעלע לעזער נעהמען דאס טאקי אן פאר טאלאנט. איך האב זאגער בעמערקט, אז אמת'ע קריטיקער, נוטע מבינים, פאלען א מאל אויך אריין אין דעם טעות. די צוריקגעהאלטענקייט און האלב־שווייגערינקייט פון א שרייבער מאכט אויף זיי אן איינדרוק און נ א ר ט אפֿ זייער מבינות. איבערהויפט נאך וען דעם שרייבער'ס נעצעהלטע ווערטער זיינען אפט פרישקלינגענדע ווערטער, ניט קיין נעווענליכע. א שריפט־שטעלער מיט אזעלכע נעצעהלטע, ניט „אבי־וואסערע" ווערטער, ווערט א מאל ערקלערהרט פאר א גרויסען טאלאנט, כאטש זיינע אויגען זעהען וועניג, זיין פארב־קעסטעל איז פוסט, און זיינע ווינ־ציגע ווערטער זיינען אזוי ארים אין אינהאלט ווי אין צאהל.

איבערהויפט איז דיזען טעות צו טרעפען אין אונזער אידישער ליטעראטור, וועלכע איז נאך אזוי יונג, אז די שפראך שפיעלט א גרעסערע ראלע ווי דער אינהאלט. צו שרייבען ליטעראטור אויף אידיש איז ביי אונז אזא נייע זאך, ווי ביי א נייעם „אל־רייטניק" זיין אטאמאביל. ער האט מעהר הנאה פון צאצקען זיך מיט זיין „מאשין", ווי פון פאהרען אין איהם. די אויסערליכע פארמע שפיעלט נאך ביי אונז א גרעסערע ראלע ווי דער קינסטלערישער ווערטה. אונגעוועהנליכע, פיפיגע אויסדריקע — דאס פאר'שכור'ט אונז אזוי, אז מיר מיינען גאט וויים ווי אינהאלטסרייך אזא שפראך איז.

פאר דעם אויבערפלעכליכען לעזער איז אזא טעות צו מאכען נעווים נאטירליך. די פיקאנטע שפראך ליגט פון דרויסען; דאס קען ער זעהן. דער קינסטלערישער ווערטה, ווידער, ליגט אינ־וועניג. דאס איז שוין צו וויים פאר איהם.

א חוץ דעם: נעצעהלטע ווערטער שפיעלען א גרויסע ראלע אין לעבען גופא. מענשען וואס ריידען וועניג, מאכען דעם אויס־דרוק, אז זיי זיינען קלוג און שטארק, כאטש אפט, זעהר אפט, זיינען זיי שלומיאלס. דאס וואס איז ניט דערדעדט סטארעט זיך

זאפט. אבער געוויסע ווערטער האבען א ספעציעלע בעדייטונג. זיי גיבען צו א בעזונדערען לעבענס־טעם צו דער לעבעדיגקייט פון דער סצענע.

בעטראכט צום ביישפיעל די ווערטער: „איוואן איליטש האט געוואוסט אז עס איז פריהמארגען נור דערפון וואס גערעסים איז אוועק און עס איז אריינגעקומען פיאטר". אדער די ווערטער ווען שטעהען צום שלום פון דעם זעלבען שטיקעל: „היינט ווען הייסט טעג, וואכען, שטונדען? וואס איז די נפקא מינא?" ווייטער א ביספל געפינען מיר די פאלגענדע עטליכע ווערטער, ווען דער קראנקער זאגט צו זיך אין זיין געדאנק: „וואלט דאס געווען ווען גיכער. ווען זאל זיין גיכער? דער טוידט, פינסטער־ניש... ניין, ניין. אלץ אין דער וועלט, אבי ניט דער טוידט!"

אך, ווי עס ווילט זיך איוואן איליטש'ען נעבעך ניט שטאר־בען!

אפט הערט מען ווי, לויבענדיג א שרייבער, זאגט מען, אז בלויז מיט א פאר ווערטער קען ער אפשילדערען א מענשען אדער א סצענע; אבער דיזער שבח בעשטעהט דאס רוב אין דעם, ווען דער שרייבער פערנעהמט וועניג פלאץ. וואו ביי אנדערע שרייבער פאדערען זיך גאנצע בלעטער, פטור'ט ער אפ מיט א פאר געראטענע ווערטער.

די קורצקייט איז אלזא די הויפט מעלה, ווען מען לויבט. דער שרייבער, וועמען מען ריהמט, איז אזוי ווי א בריה א בעל־הבית'טע, וועלכע קען מאכען א געשמאקען קוגעל מיט וועניג מא־טעריאל. די בעל־הבית'טע שפארט איין מעהל מיט שמאלץ, און דער בריה'דינער שרייבער שפארט איין פאפיער מיט טינט.

דער דאזיגער שבח איז אזוי אין דער מאדע אריין, אז איך הער איהם אויף טריט און שריט. אפט הער איך איהם פון קריטי־קער, ווען ווייסען אליין ניט קלאהר ווען זיי מיינען מיט דעם. עס קלינגט מעשה מבין, וועו מען זאגט: „א בריליאנטענער שרייבער: מיט א פאר ווערטער ווארפט ער אן א טיף אדער א סצענקע, אז עס לעבט אזש!"

מעכאניזם, מיט אלע זיינע רעדער און רעדלעך, שרויפען און שרייפע־
לעך, ספרונזשינעס און ספרונזשינעלעך.

קורצקייט? ניט טאלסטאי'ן און ניט דאסטאיעווסקי'ן קען מען
„לויבען" פאר אזא „מעלה". זיי ריידען ניט איבעריג, אבער זייער
קונסט פאדערט א סך, א סך אינהאלטסרייכע ווערטער — אזוי רייך
איז זי.

די וואס זיינען ניט ענטוויקעלט גענוג אפצושאצען די קינסט־
לעריש גאונות פון אזלכע שרייבער ערקלערן, אז זיי ריידען צו־
פיעל, אז זיערע ראמאנען זיינען צוצויגען, נודנע; אז פון דער גע־
וועהנליכסטער זאך מאכען זיי א גאנצען וועזען און פערשרייבען פיע־
לע בויגענס פאפיר וועגען יעדע קלייניגקייט. אז דאס זיינען קליניג־
קייטען, וועלכע זיינען גרעסער ווי די סענזאציאנעלע גרויסע פאסי־
רונגען פון שונד שרייבער — דאס פערשטעהען זיי ניט.

מערקווירדיג „קליניגקייטען" פון דיזען סארט געפינען מיר
אין די עטליכע שורות, ווי איוואן אילימש וואשט זיך, פארקעמט זיך,
און בייט איבער די העמד, וויל ער האט מורא צו קוקען אויף זיין
אויסגעדארטען, אבגעצערטען קערפער. די עטליכע ווערטער וועגען
דעם ווי „ די האר לינט פלאך צוגעקלעפט צו זיין בלייכען שטערען",
זיינען אן אמת'ער דימענט. אט דאס זיינען פון יענע עטליכע וער־
טער, וואס מאלען אויף א גאנצען בילד!

* * *

די סצענע ווי דער דאקטאר קומט ארײן פון פראסט איז אויך
אויסגעצייכענט; אבער אין איהר פיהלט זיך טאלסטאי'ס פער־
זענליכער גיפט צו דאקטוירים אין אלגעמיין.

בשעת דער דאקטאר שטעלט זיך אויף די קניה, בויגט זיך
אריבער איבער'ן חולה און הויבט איהם אן אויסצוהערען, אויס־
צוקלאפען, פערגעסט איוואן אילימש ניט, אז פיעלעס וואס דער
דאקטאר טהוט איז אן אנשטעל און א פוסטע צערעמאניע; און
דאך ווערט ער פעראינטערעסירט און ער פערהאלט זיך צו דעם
ערנסט. אבער דאס איז נור, וויל ער איז אזוי טיף פעראינטע־

דער צוהערער צו דערריידען ביי זיך אין נעראנקען. ער פרופט טרעפען אוֹן ער שטעלט זיך פאָר, אז נאָט וויים וואָס פאר א חכמה זיי פארבאָרגען הינטער זיך.

רייזען וועניג, „קלוג", שמייכלען, פון צייט צו צייט מאכען אזא אוואיע, אז קיינער זאָל ניט פערשטעהן וואָס דאָס בעדייט — מיט אויפלכע מיטלען קען א נאר בעקומען א שם פאר א טיעפזיני־נען. ניט איין פוסטע קאָפּ האָט מיט דער הילף פון אזעלכע געצייג בעקומען א נאָמען פאר א גרויסען דיפלאָמאט.

עהנליכעם געפינט מען אין דער ליטעראטור.

וועז איך זאָג, אז ביי טאָלסטאָי'ן געפינט איהר אָפט א פאָר וועדטער, וועלכע רופען ארויס א גאנצע שטיק וועלט אין אייער אייגענע־דונגס־קראָפט, מיין איך ניט צו לויבען איהם פאר וועד־טער־שפאָרעווידיגקייט, נור פאר זיין וואונדערבארע קונסט, וועל־כע ליגט אין די וועדטער. וועז געוויסע עטליכע וועדטער האָבען אין זיך א ספעציעל וועדטהפולען אינהאלט, הייסט דאָס ניט אז מיר זיינען ענטציקט פון דעם, וואָס דאָס איז בלויז עטליכע וועדטער, נור פון דעם אוצר וואָס ליגט אין זיי. וואָס מעהר אזעלכע וועדטער, אלץ בעסער.

טאָלסטאָי איז געווים ניט פון די שרייבער וואָס זיינען קאָרג אויף וועדטער.

געווהנליך גיט ער אָפּ צעהנדליגע זיטלעך אויף אן ענין, וועל־כער וואָלט ביי א קלייגעם שרייבער פארנעהמען בלויז עטליכע שורות. הייסט דאָס דען אז די מילבען זיינען שטארקער פאר דעם לייב? ניין, עס הייסט נור, אז דער קלייגער שרייבער זעהט ניט, פארשטעהט ניט אוֹן פיהלט ניט דאָס וואָס טאָלסטאָי זעהט, פארשטעהט אוֹן פיהלט: עס הייסט נור, אז דער קלייגער שרייבער זאָגט וועניג, וויל ער האָט וועניג וואָס צו זאָגען; אוֹן אז טאָלסטאָי פארנעהמט א מאָסע בלעטער אויף דעם זעלבען ענין, וויל זיין אויג זעהט טיף אוֹן ברייט; וויל זיין געדאנק בעליכט פאר איהם די אונגעזעהלטע שטריכען אוֹן פארבען פון דער וויטקליכקייט; וויל זיין אייגענ־דונגס־קראָפט האָט פאר זיך דעם גאנצען פלאָנטער פון דעם לעבענס־

שען. וועַן זי זעהט ווי איהר מאַן פרעגט ביי'ן דאָקטאָר מיט א רחמנות־פּנים, אויב עס איז פּאַראַן א האָפּנונג אז ער וועט געזונט ווערען, וועַרט זי אזוי געריהרט דערפון, אז ארויסגעהענדיג נאָך'ן דאָקטאָר אום איהם צו באַצאָהלען, צו־ווייגט זי זיך.

ווי ווייט עס איז ריכטיג דעם דאָקטאָר'ס ענטפער אויף דעם חולה'ס פראַגע, ווייס איך ניט. איוואַן איליטש האָט געפרעגט אויב עס איז פּאַראַן א האָפּנונג אוֹן דער דאָקטאָר האָט איהם געענטפערט, אז אויף געווייס זאָגען קען מען ניט, אָבער אז א מעגליכקייט איז פּאַראַן. מיר דוכט אז ער וואָלט געענטפערט, אונגעפעהר אזוי: „געווייס איז פּאַראַן א האָפּנונג, אוֹן א סך מעהר ווי א האָפּנונג!" ער וואָלט איהם געווייס וועלען בערוהיגען. ביי אונז אידען וואָלט קיין דאָקטאָר ניט געסמייעט צו זאָגען א קראַנקען, אז ער קען ניט זאָגען אויף געווייס, אוֹן אז עס איז פּאַראַן נור א מעגליכקייט אז ער וועט בלייבען לעבען. ביי קריסטען מאכט מען אָפּילו וועניגער צערעמאָניעס אין אזעלכע זאכען. אָבער דאָך קען איך זיך ניט פּאָרשטעלען אז א רוסישער דאָקטאָר וואָלט געגעבען אזא אַנטוואָרט א געבילדעטען פּאַציענט. בלויז ביי די רוסישע פּויערים רעדט מען אונטער אזעלכע אומשטענדען ווי א „פּראָסטער חי וקים", וואָס אויפ'ן לונג דאָס אויפ'ן צונג.

טאָלסטאָי דערצעהלט אונז, אז דעם דאָקטאָר'ס אַנטוואָרט האָט אויף איוואַן איליטש'ען געהאט א גוטע ווירקונג; אז פון דעם איז איהם אויף א ווייַלע פּרעהליכער געוואָרען אויפ'ן הארצען. אוֹן דאָס מאכט אויף מיר אויך ניט קיין אינדרוק אז עס איז א ווירקליכקייט. עס גלויבט זיך מיר ניט. איוואַן איליטש איז אזוי עמפּפינדליך, אזוי פול מיט פערדאכט אוֹן שרעק וועגען טוידט, אז דער קלענסטער אָנצוהערענייש אויף די מעגליכקייט פון טוידט בריינגט אויף איהם אַרויף א שוועַרע מרה שחורה. אלזאָ דוכט מיר, אז פון אזא אַנטוואָרט ווי דעם דאָקטאָר'ס (אז מען קען ניט זאָגען אויף נעווייס אויב עס איז פּאַראַן א האָפּנונג פּאַר איהם) וואָלט ער ניט געוואָרען מונטערער אוֹן פרעהליכער, נור פּאַרקעהרט, ער וואָלט אריינגעפּאַלען אין א פּערצווייפלונג.

רעסירט אין דער פראגע פון זיין געזונט, אז דער קלענסטער פונק פון האפנונג מאכט אויף איהם אן אייגדרוק. טאמער מיינט דער דאקטאר דאך ערנסט? טאמער וועט ער באלד קענען זאגען צו עס איז פאראן א מעגליכקייט אז ער זאל געזונט ווערען? אט דעריבער הערט זיך אויואן אילימש סעריעז צו, אנשטאדט צו קריצען מיט די ציין אויפ'ן דאקטאר פאר זיין פאלשע ראלע. ווייטער, איז זיין האס צום דאקטאר שטארק ווי אימער.

פראסקאוויא פיאדאראוונא קומט ארײן מיט א געוויש פון איהר קלייד. די סצענע מיט איהר איז אויך אן אויסגעצייכענטע סצענע, און די עטליכע וועדטער, וועלכע שטעלען פאר אויואן אילימש'עם האס צו איהר, זיינען פול מיט קונסט. ער האט די פרוי שוין פון לאנג פיינט; אייגענטליך האט ער איהר קיין מאל ניט ליעב געהאט. איצט אבער האסט ער איהר מיט א בעזונדערע גיפט. ער פארגינט איהר ניט איהר געזונטען אויסזהן; איהרע פוכקע וויסע העגט, איהרע גלאנציגע האר. דער בליסטשענדער שיין פון איהרע לעבענס-פולע אויגען, און איהרע גרויסע, שטיפע בריסט מאכען איהם ווילד אזוי ווי דאס וואלט געווען א פאר-ברעכען. פון אזעלכע שטריכען וועדט א מענש און א סצענע אויפ-געמאלען ווי לעבעדיגע.

די עטליכע וועדטער וואס פראסקאוויא פיאדאראוונא זאגט צום דאקטאר, וויזען ארוים א ביסעלע פארשטעלטע גיפט צו איהר מאן. און דאס אלץ, ווי אויך איהרע איראניש וועדטער צום מאן, איז ריכטיג און לעבהאפט, צום בעוואונדערען. נור דורך דער גאנצער סצענע ציהט זיך ווי א שעטנז דעם פערפאסער'ס טענה, אז אלץ איז דורכגעדרונגען מיט פאלשקייט און אז אויואן אילימש קען דיעזע פאלשקייט ניט פארטראגען. איך רוף דאס שעטנז, ווייל דאס איז ניט קונסט נור מוסר. דאך אין איין פלאץ וועדט דער מוסר-זאגער פארשטויסען פון דעם קינסטלער. טאל-סטאי הערט אויף פארצושטעלען פראסקאוויא פיאדאראוונא אלס א פאלשע, ענגאיסטישע בעשעפענעש, וועלכע אינטערעסירט זיך ניט מיט איהר מאן'ס טראגעדיע, און ווייזט אין איהר דעם מענ-

קאָלטירטען, האָלב נאַסעטען יונגען קערפּער און דעם אויסגעמו־ טשעטען, אויסגעקרייגטען קערפּער פון איהר פּאָטער.) איהר זעהט כמעט ווי ביי זיך אין הארצען איז זי אונגעדולדיג און כמעט אין כעם אויפ'ן פּאָטער פּאר וואָס מיט זיין קראַנקהייט שטערט ער איהר הנאה צו האָבען פון איהר גליק. און וואָס פּאר א ריהרענדע, לעבענס־פּולע, הערצרייסענדע פיגור עס איז דער איינגעל מיט זיין נימנאזיע רעקעל, און ווייסינקע הענדשקעלעך, מיט זיינע בלאָע פּלעקען אונטער די אויגען, מיט זיין צושראָקענעם, רחמנות'דיגען קוק אויפ'ן קראַנקען טאַטען! ער איז געווען דער אייניציגער אין דער פּאַמיליע, וועלכער האָט אויפ'ן קראַנקען געהאַט אמת רחמנות, און איוואן אילִיטש האָט דאָס נעפּיהלט, און דער איינגעל האָט איהם געריהרט דאָס הארץ. דער איינגעל האָט אונטער די אוי־ גען בלאָע פּלעקען פון אונאַנשטענדיגע נעוואוינהייטען, וועלכע פּיעלע אינגלעך ענטוויקלען אין זיך. און דער פּאָטער האָט פּאר־ שטאַנען פון וואַנען דיעזע פּלעקען נעהמען זיך ביי איהם. אָבער די מיאוס'ע קינדערשע געוואוינהייט האָט דעם גימנאזיסטעל ניט געשטערט צו האָבען א ליעבענדע הארץ, צו זיין צום פּאָטער שטאַרק צוגעבונדען און צו ליידען פון זיין טראַנעדיע פּיעל מעהר ווי זיין מוטער און שוועסטער. אפשר וועט ער אויסוואקסען א ליי־ דענשאפטס־צולאַזענער, אָבער מיט שטאַרקע, שעהנע געפּיהלען אויך.

און ווי לעבענס־פּול עס איז די סצענקע וואו די מאַמע מיט דער טאַכטער צו־וועגטלען זיך איבער דער פּאַרגרעסער גלאַז!

דאָס אלץ זיינען אייניצעלהייטען וועלכע שונד־שרייבער אָדער שרייבער פון כלומר'שטריגע ליטעראַטור וואָלט קיין מאָל אויפ'ן זינען ניט אַרויפגעקומען. לעזענדיג טאָלסטאי'ס ערצעהלונג וואָל־ טען זיי דאָס מסתמא ערקלעהרט פּאר גאַנץ איבעריגע, נודנע שטאָפ. פּאר דעם אָבער וואָס פּאַרשטעהט ליטעראַטור אלס א קונסט, וועל־ כע מאָלט מענשען מיט זייער לעבען, מיט זייערע געפּיהלען, זיי־ נען אזעלכע אייניצעלהייטען פּול מיט מענשען־קענטשאפט, און מיט קינסטלערישע פּראכט.

אבער דאס האט ניט צו טהאן מיט די הויפט־פעהלערן פון דער ערצעהלונג. זיי שטאמען פון טאלסטאי'ס רעליניעזער פראפאגאנדא, ווי מיר וועלען אויספיהרליך זעהן שפעטער.

* * *

פראכטפול איז די גאנצע סצענע ווען די פאמיליע קומט אריין צום חולה, אלע אויסגעפוצט צום געהן אין טהעאטער. עס איז אן אונאנגענעהמער מאמענט. אלע שעהמען זיך פאר'ן קראנקען און פאר זיך אליין. זיי וואלטען וועלען וואס שנעלער זיך בעפרייען פון זייער אונאנגענעהמער לאגע און זיי וויסען ניט ווי. זיי זיצען ווי אויף שפילקעם. ענדליך טהוט דאס די טאכטער, די פערליעבטע כלה, און מיט א ווארט, וועלכער רייסט זיך ביי איהר ארויס, זאגט זי אוים פון חדר; זי גיט ארויס וואס ביי זיי אלעמען טהוט זיך אויפ'ן הארצען. „א ו י ב פ א ה ר ע ן, דאן איז שוין צייט צו פאהרען," האט זי געזאגט. דאס הויסט, אז דאס געווויסען פלאגט זיי פאר וואס זיי פאהרען האבען פערגניגען בשעת דער פאטער האלט ביי'ן שטארבען. עס איז א פראגע צי מען דארף גאר פאהרען אין טהעאטער אין אזא צייט, און זי זאגט אז אויב פאהרען, דאן דארף מען זיך צואיילען.

דאס איז איינער פון יענע דעליקאטע פסיכאלאגישע שטריכען, וועלכע טהוען מעהר אויף ווי בלעטער און בלעטער פון אויבערפלעכליכע ערקלעהרונגען און בעשרייבונגען. די סצענע איז אפגעמאלט מיט ווערטער, יעדער פון וועלכע אטהעמט אין איהר אריין לעבען. אט זיצען זיי דאכט זיך: פראסקאוויא פיאדארא „מיט איהרע דיקע, פארשנורעוועטע בריסט, מיט דעם סליאד פון פודרע אויפ'ן פנים... א צופריעדענע אבער עפעס אזוי ווי א שולדיגע", אט איז דער חתן, דער רייכער יונגער פראנט מיט זיין פראק, מיט זיין אנגעקראכמאלטע וויסע העמד, מיט זיין ענגע שווארצע הויזען, מיט זיין צונויפגעלייגטע אפארא הוט. און אט איז די מיידל, די פארליעבטע, די גליקליכע. (בעטראכט די פאר ווערטער וועגען דעם אונטערשיעד צווישען איהר דע־

אן עכט חלום־שטייגער דעם גייסטיגען צושטאנד, אין וועלכען ער געפינט זיך דיעזע טעג. עס דוכט זיך איהם אז מען שפּאַרט איהם עפּעם אין א שמאָלען, שוואַרצען, טיעפּען זאק. מען סטאָרעט זיך איהם צו רוקען אלץ ווייטער, און מען קען איהם ניט דורכרוקען. און פון דיעזער שרעקליכער זאך האָט ער וועהטאָג. ער האָט מורא, און דאָך וויל ער אליין העלפען די וואָס שפּאַרען איהם, ער וויל אליין שוין אריינפאלען ווייט ארונטער אין דעם שמאָלען זאק. ער ראנגעלט זיך, און דאָך העלפט ער. (אָדער אפשר ראַנגעלט ער זיך דאָס טאַקי מיט די שמאָלקייט פונ׳ם זאק? וואר קען וויסען? ס׳איז א חלום.) פלוצלונג האָט ער זיך אזוי ווי אָפּגעריסען, און געפאלען, און דערביי האָט ער זיך אויפגעכאפט. דאָן האָט ער דערזעהן, אז צופוסען אויף זיין בעט זיצט דער גוטער עהרליכער פויער גראַסים דרעמלענדיג און האלטענדיג זיינע (איוואן אילימש׳עס) פים מיט די זאקען ביי זיך אויף די פלייצעס. אויפ׳ן טיש שטעהט די זעלבע צוגעדעקטע ליכט, וועלכע האָט געברענט נעכטען ביי נאכט, און אין בויך פיהלט איוואן אילימש דעם זעלבען נאָגענדען וועהטאָג, וואָס ער האָט געהאט בשעת מען האָט איהם פּאַרשלעפּערט מיט די אָפּיום.

עס וועלען אפשר זיך געפינען לעזער, וועלכע וועלען זיך פלעהרען: מיט וואָס איז דאָס אלץ אזוי מערקווירדיג? וואו ליגט דאָ די גרויסע קונסט? נו, האָט זיך דעם חולה געחלום׳ט א זאק! נו, האָט ער דערקענט די ליכט מיט דעם וועהטאָג וועלכע ער האָט איבערגעלאָזען מיט דריי שטונדען פריהער, וועו ער איז אנשלאָפען געווארען דורך אָפּיום!

איך וואָלט זעהר וועלען אזעלכע לעזער געבען צו פ א ר ־ ט ע ה ן וואו דאָ ליגט די קונסט, אָבער איך מוז מודה זיין, אז איך קען דאָס ניט טהאָן. ליידער קען מען ניט אלעס ערקלעהרען ניט א שכל, הויפטזעכליך אין קונסט־זאכען, וועלכע האָבען ניט וי טהאָן מיט׳ן שכל נור מיט אונזער פעהיגקייט זיך פּאַרצושטעל־ ע זאכען אין נעדאנקען, און מיט אונזערע געפיהלען.

IX

ביי דעם אָנפאנג פון דעם ניינטען קאפיטעל געפינט זיך וויי־דער א שטעלע, וועלכע איז בעריהמט אומעטום, וואו מען וויים ווי אָפצושאצען גוטע היינטיגע ליטעראטור. דאָס איז איינע פון יענע שטעלען, וועגען וועלכע מען רעדט, וועז מען דערמאָנט די גרויסקייט פון „דער טוידט פון איוואן אילימש." איך מיין דעם חלום־געפיהל וואָס דער קראנקער האָט געהאט, לויגענדיג אין זיין אונ־אנגענעהמען שלאָף, א פערדולטער פון דעם שלאָף־טרונק, וואָס מען האָט איהם איינגעגעבען.

איינע פון די שווערסטע זאכען פאַרצושטעלען איז א חלום, דאָס רוב שרייבער (אפילו אייניגע פון די טאלאנטפולע) קלעהרען אוים חלומות, וואס זיינען עפעס צו גלאט. זיי מאכען ניט קיין איינדרוק פון אן אמת'ן חלום. עס קלינגט מיט אויסגעטראכטקייט. די ליטעראטור איז פול מיט אזעלכע פאברייצירטע חלומות, וועלכע שמעקען מיט פאברויק. ביי אזעלכע קינסטלער ווי טאלסטאי אבער האָט א חלום דעם ריח פון אן אמת'ן חלום.

אויסלעהרנען זיך פאַרשטעלען אזעלכע זאכען מיט א אי־בערצייגענדע קראפט קען מען ניט. קיינע לעהרער אדער פראפעסאָרען זיינען ניטא אויף דעם. פארשריבענע רעצעפטען ארער טריקס וועלען דאָ אויך ניט העלפען. מיט'ן שכל קען מען דאָ אויך גאָר ניט אויפטהאָן. מען מוז האָבען א געבאָרענע איינבילדונגסקראפט דערצו.

שלאָפענדיג פון אָפיום, האָט איוואן אילימש געהאט א שוועי־רען חלום, אן אָפדרוכטעניש, וועלכע שפיענעלט אין זיך אָפ אויף

וועז מען ברויכט דעם אויסדרוק: „א שטימע וואָס שרייט אין דער וויסטענישּ," מיינט מען מיט דעם אז עס איז ניטאָ וועד עס זאָל קומען העלפען. אָבער דאָ איז די טראָגעדיע נאָך טיעפער. וועז דער וואָס שרייט אין דער וויסטענישּ איז א גלויביגער, קען ער כאָטש זיך אויסווייזען דאָס האַרץ פאַר גאָט. און איוואן איליטש אפילו ניט פאַר וועמען דאָס האַרץ זיך אויסצוווייזען; ער האָט ניט צו וועמען זיין שרעקליכע קלאָגע אויסצוגיסען.

ער וויים אז עס איז ניטאָ קיין גאָט, אז קיינער האָט איהם ניט געבראכט אויף דער וועלט און קיינער איז ניט שולדיג אין זיין אוועקגעהן פון דער וועלט. זיין האַרץ וויינט, און טענה'ט; זי מוז האָבען צו וועמען צו וויינען און טענה'ן. אלזאָ שטעלט זיך איוואן איליטש פאַר אז ער רעדט פאַרט צו גאָט.

ער זאָגט אין זיינע נעדאנקען:

„צו וואָס האָסטו דאָס אלץ געמאכט? צו וואָס האָסטו מיר געבראכט אויף דער וועלט? צו וואָס, צו וואָס מוטשעסטו מיר אזוי שטארק?"

ער וויים אז עס איז ניטאָ וועד עס זאָל איהם ענטפערן און ער וויינט פאַר וואָס עס קען ניט זיין קיין אנטוואָרט אויף זיינע טענות. ער וויינט פאר וואָס עס וועדט געגען איהם בענאנגען די מערדערליכסטע עולה, און עס איז אפילו ניטאָ אויף וועמען דעם בלבול צו מאכען.

אָבער פאַרשטעלען זיך אז דאָס אלעס וועדט געטהאָן געגען איהם גאָר אָהן א טהועד קען ער ניט. אזוי איז שוין די מענשליכע נאטור: קיין טהאטען וואָס וועדען געטהאָן „פון זיך אליין" זיינען אייגענטליך אין אונזער גראנק ניטאָ. מיר מוזען זיך פאַרשטעלען אז זיי וועדען געטהאָן פון אימיצען. נו, איז דער איניצער א גאָט. און צו דיעזען געטליכען געשטאלט רעדט איוואן איליטש וויטער.

דער בויך־וועהטאג הויבט איהם וויעדער אָן צו מוטשען. אלזאָ זאָגט ער צו גאָט מיט א להכעים טאָן, אזוי וויי א בייזער

קען מען בעווייזען, וואהרום קאהוסאָ׳ס נעזאנג איז וואונדע
שעהן? פונקט אזוי אומעגליך איז צו בעווייזען מיט וואָס
שטעלע וועגען דעם זאק איז וואונדערליך קינסטלעריש, וואו
דערליך אמת, וואונדערליך טיעף און גרויס.

* * *

וואָס נעהנטער מיר קומען צו צו דעם ענד פון דער טראגעדי
אלץ טיעפער און שרעקליכער ווערט די טראגעדיע, און אלץ וואו
דערבארער ווערט טאלסטאי׳ס קונסט אלס מענשען־מאהלער א
נשמה־קענער. ליידער ווערט דער הויפט־חסרון פון דער ערצעהלו
אויך גרעסער, אבער דאָס הויבט זיך אן צו פיהלען ערשט ווייטע
דערווייטע האבען מיר שורות, וועלכע זיינען פראכטפול מיט א
מין פראכט, און טיעף מיט אזא מין טיעפקייט, אז בלויז דע
וואהרט הייליג קען אויסדריקען דעם איינדרוק וואס זיי מאכע
עם ווילט זיך צו זיי בוקען ווי צו א הייליגטהום.

לעזט וויעדער די שטעלע, וואו איוואן אילימש שיקט נ
ראסים׳ען ארויס פון זיין צימער און בלייבענדיג איינער אל
צו־ווייגט ער זיך ווי א קינד.

וועגען וואָס האָט ער געווייגט? וועגען זיין אויפאמק
און עלענד, וועגען זיינע יסורים און הילפלאזיגקייט, וועגען ד
מערדערליכקייט פון מענשען און פון גאָט און וועגען דעם וואָס
איז ניטא קיין גאָט — ניטא אפילו וועמען צו בעשולדיגען איז ז
אונגליק... פון דער אלטער געוואהנהייט דוכט זיך איהם אז נא
פיהרט דאָס איהם צום טוידט און ער בעקלאגט זיך אויף ז
רציחה. ער דערמאנט זיך אבער גלייך אז עס איז גאָר ניטא ק
גאָט. אזא שרעקליכע רציחה, און עס איז אפילו ניטא ק
רוצח!

ער שרייט ביי זיך אין הארצען, ער טענה׳ט, ער ווייגט:
וואָס האסטו מיר געבראכט אויף דער וועלט? צו וואָס מוטשעס
מיר אזוי?" און ער ווייס אליין ניט צו וועמען ער שרייט דא
וואהרים עס־איז אפילו ניטא צו וועמען צו שרייען, ניטא צו וועמ
צו ווייגען.

שטעלען דעם טיעפּען אָבגרונד פון פערצווייפלונג, אין וועלכער א מענש נעפינט זיך אין אזא שטימונג.

טאָלסטאָי'ס נרוסקייט ציינט זיך דאָ ארויס אין דעם, וואס דיעזע פיעלפאַכע, דעליקאַטע און טיעפע שטימונג האָט ער נעווּאוסט ווי צו דראַמאַטיזירען. ער האָט איהר פאַרנעשטעלט אין דער פאָרמע פון רייד, מיט אזעלכע וועדטער, אז מיר קענען איהר דאַכט זיך הערען און זעהן, די שטימונג.

איהר הערט מוזיק. איהר פיהלט אז דער נגון דריקט עפעס אויס. ער רעדט, ער ריהרט אייך. ער רייצט אייך. ער רענט אייך אויף.

וואָס זאָגט ער, דער נגון? וואָס דריקט ער אויס?

א שרייבער נעהמט א פעדער און שרייבט אויף מיט וועטער וואס דער נגון זאָגט. אָבער די מוזיק האָט דאָך מיט וועטער ניט נערעדט, איהר שפּראַך איז נאָר אַנאַנדערע — א שפּראַך אָהן וועדטער!

עס חייסט אַלזאָ אז דער שרייבער גיט איבער אויף זיין שטייגער, מיט וועדטער, דאָס וואָס די מוזיק האָט אויסנעדריקט אויף איהר שטייגער.

עהנליכעס האָבען מיר דאָ. איוואן אילִיטש'עס הערץ האָט נערעדט און נעווייגט אזוי ווי א פיעדעל, אָדער ווי א נאַנצער אָרקעסטער. און טאָלסטאָי האָט מיט וועדטער איבערנעגעבען דאָס וואָס דער אָרקעסטער האָט אויסנעדריקט.

דאָס וואָס קומט פאָר ביי א מענשען אין הערצען אין א סטרונע, איז אָפט אזוי פערפלאַנטערט, אזוי רייך, אז אום דאָס איבערצוגעבען מיט וועדטער וואָלט מען אפשר מוזען ריידען צעהנדליגע מינוטען. עס איז אָבער ניט נויטיג. עס איז נענוג צו כאַבען דעם עיקר־פונקט, דעם עיקר־וואָרט.

איוואן אילִיטש האָט זיך געפּונען אין דעם דערמאַנטען צושטאַנד ניט בלויז א סעקונדע נור שטונדען־לאַנג, פילייכט טעג־וויייז. אָבער דער זעלבער צושטאַנד האָט פערשיעדענע פאָרמען, פערשיעדענע מאַמענטען. די נשמה שטעהט ניט אויף אַן אָרט.

אינגעל, וועז די מאמע שלאגט איהם: „א נו, שלאג! שלאג! מוטשע מיך!"

דער וועהטאג הערט ניט אויף און איוואן אילימש שרייט: „אבער פאר וואס? וואס האב איך דיר געטהאן? פאר וואס קומט דאס מיר?"

און וויעדער איז ניטא וועך עס זאל ענטפערען.

איז מעגליך, אז איוואן אילימש זאל פיהלען דאס וואס טאל־סטאי שטעלט דא פאר? איז מעגליך אז ער זאל שטעלען אזעל־כע פראגען, אויסריידען אזעלכע טענות?

דער אנטוואָרט איז אז ניט נור איז דאס מעגליך, נור אז אי־וואן אילימש האט גענוים אזוי געפיהלט און אזוי גערעדט ביי זיך אין הארצען. ער האט ניט געוואגט די ווערטער וועלכע טאל־סטאי שרייבט אוים. וועז איהר וואלט איהם (איוואן אילימש'ן) געפרעגט, ווי אזוי ער האט אין אזא מאמענט גערעדט צו זיך, וואלט ער גענוים די דאזיגע ווערטער ניט געברויכט. און וועז ער וואלט די שטעלע געלעזען ביי טאלסטאי'ען, וואלט ער אין איהר זיינע אייגענע געדאנקען ניט דערקענט. און דאך איז טאלסטאי'ס שילדערונג ריכטיג, טיף ריכטיג.

אייגענטליך האנדעלט זיך דא נור וועגען א שטימונג. עס הייסט ניט אז די רייד, וועלכע טאלסטאי גיט דא איבער, האט טאקי איוואן אילימש געזאגט אין זיין געדאנקען. עס הייסט נור, אז דיעזע רייד דריקען אוים די שטימונג אין וועלכע איוואן אי־לימש האט זיך אין יענעם מאמענט געפונען. ער איז נעווען דורכ־געדרונגען מיט א געפיהל אז מען שלעפט איהם צום טוידט, אז ער וויים ניט פאר וואס דאס קומט איהם, אז ער וויים ניט צו וואס מען האט איהם בעראפט ברייגען אויף דער וועלט און פאר וואס מען וויל איהם איצט פערניכטען. ניט מיט ווערטער, נור מיט דער גאנצער נשמה האט ער וועגען דעם געווייגט. זיין נשמה האט געשריען צו גאט און זיין נשמה האט צו דער זעלבער צייט געוואוסט אז עס איז גאר ניטא קיין גאט, ניטא צו וועמען צו ווייגען, צו טענה'ן, וועמען צו בעשולדיגען. פרופט זיך פאר־

האָט ער אַלזאָ קיין נחת ניט געהאַט. אויף זיין שטעלע, וויעדער, האָט ער געטראָגען דעם יאָך פון קאַלטע, טוידטע פּליכטען, אומ־זיסטע ערוואַרטונגען און קלעטערנישען, און א שטענדיגע נויט אין געלט.

איך גלויב אז, ווען איוואן אילימש איז נאָך געווען פּאַל־שטענדיג געזונט, האָט ער אויך געוואוסט, אז ער האָט וועניג הנאה פון לעבען.

פון צייט צו צייט פּאַלט אויף יעדען מענשען אַרויף אזא גע־מיטה, אז ער בעטראַכט פּעסימיסטיש זיין פערגאַנגענהייט. און דאָס רוב, אין אזעלבע מאָמענטען, קומט מען צום שלום, אז מען האָט נאָך נאָר ניט געלעבט; אזוי איז שוין די טבע פון א מענשען, אפילו פון דעם גליקליכסטען. דאָס וואָס איז שוין אָבגעלעבט, מאַכט דאָן א שלעכטען אייגדרוק (סיידען די קינדער יאָהרען ביי'ן טאַטען־מאַמען). עס ווילט זיך אָנהויבען פון דאָס נייע. דאָס וואָס איז אָבגעלעבט מאַכט מען צו קליין־געלט, אָדער מען זעהט אין דעם נור דונקעלהייט. וויכטיג איז נור דאָס וויטערדיגע. דאָס לעבען פאַנגט זיך אָן פון איצט.

אזוי פיהלט דער געזונטער מענש פון צייט צו צייט. דאָס איז אַלזאָ נור א שטימונג אזא. אימער פיהלט זיך דער געזונ־טער מענש ניט אזוי. ער האָט אָפּטימיסטישע מינוטען אויך, אפילו דער אָרימסטער און דער אונגליקליכסטער. און אפילו אין די ערגסטע צייטען פון זיין פערגאַנגענהייט קען יעדער זעהן שטראַהלען פון נחת. אפילו נאָך די ערגסטע צייטען קען ער בענקען.

דאָס אַלץ איז וועגען א געזונטען מענש. לאָמיר איצט בע־טראַכטען ווי א קראַנקער פיהלט וועגען זיין פערגאַנגענהייט.

ווען א מענש לייגט אין א קראַנקען־בעט דוכט זיך איהם אז געזונטהייט איז דער גרעסטער גליק, וואָס מען קען נור וועניסען.

ביי א קראַנקען זיינען דעריבער פאַראַן מאָמענטען, וועניג־טענס, ווען איהם דוכט זיך, אז געזונטערהייט איז ער נעווען גליק־ליך. ער קען פּראָסט ניט פאַרשטעהן פאר וואס ער פלעגט פריהער

זי רוהט ניט. עס בייטען זיך איהרע שטימונגען און אין יעדער שטימונג בייטען זיך די פּאַרמען, אזוי ווי עס בייטען זיך די טענער אין א סימפאניע; אבער אזוי ווי די פערשיעדענע טענער און פּיצעלעך ניגון פון דער סימפאניע האבען, אלע אין איינעם, איין אלגעמיינעם זין, אזוי האבען די פערשיעדענע פּאַרמען פון א שטימונג איין אלגעמיינעם טעם.

און דאָס ווערט איבערגענעבען אין די ווערטער, מיט וועלכע איוואן אילימט ווייזט, טענה'ט און שרייט ביי זיך אין גאַנקען, ווי טאלסטאי שטעלט דאָס פאָר.

* * *

איוואן אילימט'ען ווילט זיך לעבען. דאָס לעבען איז אין זיי־נע אויגען אזוי גוט, אזוי שענ; אלזא דורשט ער וויטער פון איהם צו גענישען.

דאָס איז ריכטיג און נאטירליך.

איוואן אילימט בעטראכט זיין פערגאַנגענהייט און זוכט אין איהר די צייטען, וועו ער האָט געהאט פערגניגען און פרייד. אבער אזעלכע צייטען געפינט ער נור אין זיינע קינדער־יאָהרען און אינגעל־יאָהרען. וויטער, זיינט ער איז געווארען א מענש מיט זיין איצטיגען „איך", האָט ער קיין הנאה פון לעבען ניט געהאט. ווי מיר האבען שוין באמערקט אין פאַריגע נאַטיצען, זעהט ער זיך קראַנקערהייט ארום, אז וועו ער איז געווען געזונט, איז איהם אויך ניט געווען גוט.

איז דאָס ריכטיג און נאטירליך? אי יאָ אי ניין! מיר וועלען זעהן.

כמעט קיינער איז קיין מאל ניט צופריעדען מיט זיין לעבען; א פשיטא שוין איוואן אילימט, וועלכער האָט ווירקליך פערבראכט זיינע יאָהרען אין פּאַרשטיקטע אונאַנגענעהמליכקייטען און בעאלטענע צרות: זיין פרוי האָט ער ניט געליעבט, און קיין גיימיגער חבר איז זי צו איהם ניט געווען. אנשטאט חבר'שאפט, פרייַנדשאפט, לייעבע, איז צווישען זיי כמעט אימער געווען א שנאה, א פאַרבאַרגענע אדער אן אפענע. ביי זיך אין דער היים

כע יסורים? עס קומט איהם אויס אונבענרייפליך. עס איז אן אונפערשטענדליכע רציחה!

דאָ פאַנגט זיך אָן א פראַגע, וועלכע פיהרט שפעטער צו טאָל־סטאָי׳ם פלאַן. עס הויבט זיך אָן צו פיהלען, אז די פריהערדינע שורות, וואו דער חולה בעטראַכט זיין לעבען, זיינען אריינגעבראַכט געווארען אומישנע, אום צו־צופיהרען צו א מאַראַלישטישער דרשה.

די פראַגע שטעלט זיך איוואן אילימש. ער פרענט זיך: אפשר האָט ער ניט געלעבט ווי מען דארף? אפשר האָט ער זיך ניט ריכטיג אויפגעפיהרט? איוואן אילימש ענטפערט צוערשט, אז ער האָט געלעבט ווי עס בעדארף צו זיין און זיך אויפגעפיהרט ריכטיג. און טאָלסטאָי בעמערקט דערבי, אז אויף דיזער ארט האָט איוואן אילימש „פון זיך אוועקגעטריבען דעם איינציגען אנטוואָרט אויף דער רעטענים פון לעבען און טוידט." (מיר שטרייכען דיעזע עטליכע ווערטער אונטער כדי דער לעזער זאל זיי האָבען אין זינען אויף שפעטער. אין זיי ליענט דער מיטעל־פונקט פון טאָלסטאָי׳ס מיין, און דער מיטעל־פונקט פון דעם הויפט חסרון פון וועלכען עס ליידט די „אנצע ערצעהלונג).

דאָס הייסט אז א לעבען פון שטרייבען וואהרהייט, מאַראַלישע רייגקייט און מענשען־ליעבע איז דער איינציגער מיטעל צו לייזען די רעטענים פון לעבען און טוידט.

טאָלסטאָי האָט פיעל געטראַכט וועגען טוידט. ער האָט געזוכט א מיטעל צו שטארבען רוהיג, אהן טוידט־שרעק, און אין דעם „טוידט פון איוואן אילימש" גיט ער דעם מיטעל, וואָס ער האָט אויסגעפונען.

אייגענטליך איז זיין רעצעפט קיין נייעס ניט. מען הערט דאָס זעלבע פון אנדערע אויך — פון אלט־מאָדישע, אונווישענדע פרומע מענשען, אזוי גוט ווי פון געביל־דעטע היינטיגע אידעאַליסטען. די פרומאקעס זאגען: „דער וואָס געהט אין נאָט׳ס וועג, יענער שטארבט א גרינגען טוידט, וואָרים ער האָט ניט מורא פאר

ניט צופריערען זיין מיט זיין לעבען. וואלט ער נור איצט נעזונט נעווארען, וואלט ער שוין נעווואוסט ווי צו שעצען דאם לעבען! אזוי דוכט זיך דעם קראנקען מאמענטען־ווייז וועניגסטענס.

וועז טאלסטאי וואלט פארגעשטעלט אזעלכע מאמענטען אוז אויך אזעלכע, וועז איוואז אילימש קוקט אויף זיין פערגאנגענהייט פעסימיסטיש, וואלט דאם געשטימט מיט דער ווירקליכקייט, ווי מיר וויסען איהר. דאם טהוט אבער טאלסטאי ניט. ער שטעלט פאר ווי איוואז אילימש טראכט וועגען זיין פערגאנגענהייט נור פעסימיסטיש. בלויז אין זיינע קינדער יאהרען געפינט ער גליק. ווייטער, אין זיינע שפעטערדיגע יאהרען, אלס ערוואקסענער מענש, אלס אייוואז אילימש מיט זיין איצטיגען „איך", זעהט ער קיין מאל קיין שטראהל פון ליכט ניט. אוז דאם גלויבט זיך מיר ניט.

איך גלויב אז טאלסטאי'ס מוח איז דא פארדונקעלט נעווארען פון זיין פלאן צו ווייזען אז אייוואז אילימש'ען איז געווען שרעקליך צו שטארבען ווייל ער האט ניט געלעבט אמת ארעמטליך. ווי מיר וועלען באלד זעהן, ווייל ער דורכפיהרען א גראנק, אז דער וואס לעבט אמת ארעמטליך אוז מיט קריסטליכע מענשען־ליעבע, יענער לעבט ליכטיג אוז שטארבט אהן שרעק; אבער דיזער פלאן האט איהם פארטומעלט.

* * *

אין די ערינערונג פון אייוואז אילימש'עס פערגאנגענעם לעבען, געפינען זיך אייניגע מערקווירדיגע קלייניגקייטען. נעהמט צום ביישפיעל דיעזע עטליכע ווערטער:

„אוז דאז (נאך דער חתונה) די ענטטוישונג, אוז דער ערוך פון זיין פרוי'ס מויל, אוז די תאוה אוז די כלומר'שטינע ליעבע!"

ווי שרעקליך עס זיינען די ווערטער:

„אוז אבער איז שוין אלץ נעענדיגט — נעה שטארבען!"

דאם היימט: נאך גאר ניט נעלעבט, אוז שוין א סוף!

עס גלויבט זיך אייוואז אילימש'ען נעבעך ניט. וואס פאר א זין האט עס? וואז באלד אז ער האט נאך גאר ניט נעלעבט, טא פאר וואס זאל ער שוין שטארבען, אוז נאך שטארבען מיט אזעל־

אלזא, אויב די פראָגע ווי אזוי צו שטאַרבען רוהיג וואָלט זיך וועגרען אָן דער פראָגע צי מען האָט געלעבט ווי עס בעדאַרף צו זיין, דאן וואָלט אויסגעקומען פונקט פערקעהרט. טאָלסטאָי'ס רעצעפט וואָלט מען דאַרפען איבערקעהרען; עס וואָלט הייסען: אום צו שטאַרבען רוהיג, דאַרף מען האָבען א גראָבען נעוויסען; אז דער וואָס לעבט ווי א בויאַנסקער עגאָאיסט און האָט אלץ „אין דער ערד", יענער וועט ביי'ן שטאַרבען האָבען דעם מלאך המות „אין דער ערד".

פערבייגעהענדיג ווילט זיך פרעגען: האָט איוואן איליטש געהאט א ספעציעל דעליקאטען געוויסען? לויט טאָלסטאָי'ס פריהערדיגע שילדערונג מוזען מיר זאָגען אז ניט! ער פלעגט זיך צו אלץ פערהאַלטען לייכט. פון קיין מאָראַלישע פראָגען פלעגט ער זיך דאָס הארץ ניט אָפעסען.

פון א געוויסע פּאָר וועגטער פון דער ערצעהלונג ווייסען מיר, אז ווען איוואן איליטש איז געווען געזונט האָט ער א מאָל — זעהר זעלטען — געהאט מינוטען פון געוויסענסביסע, פאר וואָס ער לעבט א לעבען פון חניפה, פון פאַלשע ראָלען; פון קאַלטע, הארצלאָזע פערהעלטניסע צו די מענשען, וועלכע ער משפט. אָבער זיין געוויסענסביסע אין אזעלכע מאָמענטען איז געווען זעהר א שוואכע, און ער פלעגט איהר גלייך אַרויסטרייבען פון קאָפּ. דאָס זיינען געווען שוואכינקע, בלאַסינקע פונקטלעך, וועלכע האָבען קיין ממשות ניט געהאט: און זיי פלעגען דורכפליהען דורך איוואן איליטש'ס געוויסען אזוי זעלטען, אז עס איז ניטא זיי וואָס צו רעכענען.

שוואכינקע פונקטן פון געוויסענסביסע פליהען א מאָל דורך ביי דעם ערנסטען מענשען אויך.

נאָר אָמיר פאָרלויפיג פערגעסען דעם רעצעפט מיט דעם „מיין" וואָס טאָלסטאָי האָט דא דורכאויס. וועט מיר פערגעסען דאָס, זיינען די נעקסטי עטליכע שורות ווידער מערקווירדיג גוט.

איוואן איליטש פרעגט ביי זיך וואָס איהם וואָלט זיך וועלען: ווייטער לעבען? ווי אזוי לעבען ווייטער? און ער שטעלט זיך

יענער וועלט. ער קען זיך מיט זיין שעפּער בענעגנען מיט א גרינגע הארץ. ער האָט ניט וואָס זיך צו שרעקען פאר „שמיץ מיט אייזערנע ריטער." און דער געבילדעטער אידעאליסט זאָגט: „דער וואָס פיהרט א ריינעם, נוצליכען, נאָבעלען לעבען, יענער שטארבט מיט א ריינעם געוויסען." מיט דעם מיינט מען, אז א פיינער, גוטער מענש שטארבט א לייכטערען טוידט. אָבער ווי די מעשה איז, צי טאָלסטאָי האָט א פּאטענט אויף דעם רעצעפּט צי ניט, זיין רפואה געגען טוידט־שרעק בעשטעהט אין א הויך־מאָראלישען לעבען.

ווירקט דיעזע רפואה?

מיר דאכט אז ניט.

מיר זעהען אָפט אז די בעסטע מענשען ציטערען פאר'ן טוידט, וועהרענד די עקעלהאפטסטע פּארבּרעכער און אויסוואוּר־פען געהען צום טוידט ווי צום טאנץ.

איך גלויב, אז דאָס איז הויפּטזעכליך א פּראָגע פון טעמ־פּעראמענט, פון נערוועז.

נאָך א זאך: דער הויך מאָראליישער מענש, דער וואָס האָט א דעליקאטען געוויסען, פיהלט געוויינסענביסע וועגען די קלענסטע זאך, וועהרענד דער הארצלאָזער בויאַן האָט א קופערנעם שטע־רען, א דיקע הויט אויף זיך, און א דעמבענעם געוויסען אין זיך. דער ערשטער איז זעלטען וועז צופריעדען מיט זיך. ער נעהמט זיך אימער דעם לעבען פאר דער טהאט, פאר יענער טהאט. ביי דעם גראָבען, קאלטען נפש אָבער, פרעגט זיין געוויסען קיין קשיות ניט. ער שלאָפט רוהיגער און שטארבט רוהיגער.

וועז מען זאָגט, אז דער־און־דער איז א מאָראליישער מענש, און אז ער לעבט א ריינעם לעבען, מיינט מען דאָס נור פערהעלטנים־מעסיג. קיין אבסאָלוטע צדיקים, גאָר אָהן א שפּרינקעלע, זיינען אויף דער וועלט ניטא, און מען דארף זיי ניט אויך. וועז די וועלט וואָלט בעשטאַנען לויטער פון הייליגע, וואָלט געווען לאַנגווייליג צו לעבען; נו, און דער פערהעלטנים־מעסיגער צדיק איז אָפט גע־נייגט צו איבערטרייבען יעדען פעהלער וואָס ער בענעהט.

וואלט געווען א גלויבינגער, וואלט ער דיזע פראגע ניט אוועקגענאכט ווי'ן האנט. א גלויבינגער קען ניט מיינען, אז ער האט אבסאלוט יין שום זינד ניט אויף זיך, אפילו וועו ער זאל זיין דער גרעס־ער צדיק.

צווייטענס, איז איוואן אילימש ניט קיין גלויבינגער. מיר אבען נעזעהן, אז ער גלויבט ניט אין גאט. אין זיין לעבען האט י רעליגיאן קיין שום ראלע ניט געשפיעלט.

אפשר האט ער איצט, לינענדיג ביי'ן שוועל פון טוידט, אנ־עהויבען צו צווייפלען, טאמער איז פארט דא א גאט? אזעלכע אכען טרעפען ניט זעלטען. דאם וואלט געווען נאטירליך. אבער ם איז מעהר ווי דייטליך, אז ניט דאם האט טאלסטאי דא נע־ייגט פארצושטעלען. וועו איוואן אילימש וואלט זיך געשראקען טאמער איז פארט דא א גאט, וואלט ער זיך געשראקען פאר יענע ועלט, מיט איהר גיהנם. דאם וואלט דער שרייבער געווים פאר־עשטעלט, אוו טאלסטאי ריהרט דאם אפילו ניט אן.

עם האנדעלט זיך ניט וועגען איוואן אילימש'עם מורא פאר אט, נור פאר זיין געוויסען.

אין א פריהערדינגען קאפיטעל האבען מיר געזעהן, אז קראנ־ערהייט האט איוואן אילימש זיך א מאל צוגעהערט צו א מעשה עגען דעם, ווי אימיצער איז אויסגעהיילט געוואָרען פון א קראנק־ייט דורך הייליגע בילדער. ער האט זיך צוגעהערט, אוו אויף מינוט האט ער דאם זאגאר גענוסען. ער האט זיך גלייך נע־אפט, אוו זיך דערשראקען פאר זיך אליין, פאר וואם ער לאזט יך אזוי ארונטער אוו גלויבט אין אזעלכע נארישקייטען. דאם לץ איז ריכטיג אוו לעבהאפט.

דאם איז פארגעקומען, וועו איוואן אילימש איז שוין געווען טאראק קראנק, אבער וועו ער איז נאך אימער אין בעט ניט ג־עגען אוו וועו ער האט זיך געסטארעט צו גהן אין נעריכט ווי ימער. איצט, וועו ער ליגט שוין לאנג אוו ער נעהנטערט זיך נעל צום טוידט, וואלט טאלסטאי פון דאם זעלבע נעקענט פאר־טעלען א סך מעהר. ער וואלט געקענט ווייזען ווי איוואן אי־

פאר ווי אזוי ער פיהלט זיך אלס ריכטער, אין זיין וואזשנע ראלע
וען דער נאנצער נעריכטס־זאל בענגענט איהם מיט רעספעק
און פורכט; בשעת מען רופט אויס די וועדטער: „דאס נעריכ
קומט!" און ווי איוואן אילימש שטעלט זיך דאס אזוי פאר
דערמאנט ער זיך אן זיין איצטיגער לאגע, וואו ער איז דער בע
שולדיגטער, און דער טוידט איז דער ריכטער. דערביי שרייט ער
ביי זיך אין נעדאנקען: „אבער איך בין דאך אונשולדיג! פאר
וואס?"

דאס אלץ איז ריכטיג. עס איז נאטירליך, אז דעם שטאר
בענדען (אויב ער קלעהרט וועגען דעם קומענדען טוידט) זאל זיך
דוכטען, אזוי ווי מען וואלט זיך אויף איהם אנגעלעגט. עס איז
נאטירליך, אז איהם זאל זיך דוכטען עפעס אזוי, ווי דאס
וואלט געווען א שטראף, און שרייען: „גוואלד, פאר וואס קומט
דאס מיר?" איוואן אילימש קען אלץ ניט בענעהמען פאר וואס
איהם קומט אזא שטראף.

אין א נעריכט זאגט מען דעם אנגעקלאגטען אין וואס עס בע
שטעהט זיין פערברעכען פאר וועלכען מען ווייל איהם בעשטראפען;
און איהם,איוואן אילימש'ען, בעשטראפט מען מיט די שרעקליכס
טע יסורים און מיט'ן טוידט, און מען זאגט איהם אפילו ניט פאר
וואס דאס קומט איהם. ניטא קיין ריכטער, ניטא קיין פערברע
כען, נור א שטראף איז דא! פאר וואס? גוואלד פאר וואס?

* * *

דער נייגטער קאפיטאל וועדט געשלאסען מיט איוואן אי
ליטש'עם פראגע: איז די שרעקליכע שטראף אויף איהם אנגע
שיקט געווארען דערפאר וואס ער האט ניט געלעבט ריכטיג? או
דיזעלבע פראגע טרייבט ער גלייך אוועק פון זיך אלס אן אונמעג
ליכקייט. ער איז זיכער ביי זיך, אז ער האט נעלעבט ריכטיג
לעגט זיך דאס אויפ'ן שכל?

וען איוואן אילימש וואלט געווען א גלויבינער, וואלט ג
וען נאטירליך ער זאל זיך פרעגען, אויב זיין שרעקליכע קראנ
היים איז א שטראף פאר זיינע זינד. אבער ערשטענס, וען

X

א לעזער, וואָס ערוואַרט אז אין יערען קאַפּיטעל זאָל עפּעס פּאַסירען, וואָלט געזאָגט, אז דער צעהנטער קאַפּיטעל ענטהאַלט גיט קיין נייעס; ער וואָלט נעהאַט אַן אַיינדרוק אז אין איהם ווערט געזאָגט דאָס וואָס מיר וויסען שוין אַיגענטליך פון דעם נייַנטען. אַין אמת'ן אָבער איז ער פול מיט נייע אַיינצעלהייטען אוּן ענטהאַלט עטליכע נייע גאַלדענע שטריכען; אוּן אין אַלגעמיין זעהט מען דורך דיזען קאַפּיטעל אז דער חולה איז געווארען קראַנקער אוּן שוואַכער, אוּן איז צוגעקומען נעהנטער צום קבר.

אָט ליגט איוואַן אילִיטש אויף דער קאַנאַפּע, א שלאַפער, אוּן געדאַנקען שלעפּען זיך דורך זיין אויסגעמוטשעטען מאַרך. דאָס זיינען אַלץ געדאַנקען וועגען זיין קראַנקהייט אָדער וועגען זיין פּריהערדיגען לעבען. טאַלסטאַי זאָגט, אז זינט ער איז קראַנק געווארען האָט ער זיך געפּונען אין אַיינע פון די צוויי פערשיעדענע שטימונגען, דאָ אין דער שטימונג, דאָ אין יענער: ענטוועדער ער האָט געהאָפּט געזונט צו ווערען אוּן דאַן איז ער געווען פערטיעפט אין דער פּראַגע פונ'ם ניר, אָדער ער איז געווען אין פערצווייפלונג אוּן געווארט אויף דעם שרעקליכען טוידט. אָבער וואָס וויטער עס האָט זיך ענטוויקעלט זיין קראַנקהייט, אַלץ צוויי־פעלהאפטער אוּן פערוואַלקענטער איז ביי איהם געווען די האָפּנונג, אוּן אַלץ דייטליכער איז געווארען דער קומענדער טוידט.

אז ביי איוואַן אילִיטש'ן זיינען געווען מאָמענטען — גאַנצע שטונדען פילייכט — וועו עס האָט זיך איהם גיט געגלויבט אז ער וועט שטאַרבען, וועו ער האָט וועגען טוידט אפילו גיט געקלאַהרט, אַזעלכע זאכען דערצעהלט אונז גיט טאַלסטאַי; אוּן

ליטש גיט צייטענווייז א טראכט וועגען יענער וועלט — טאמער איז פאַרט פאראן א יענע וועלט? אבער טאלסטאי גיט אויף אפילו ניט קיין אנצוהערעניש אויף אזעלכע זאכען. איוואן איליטש איז אבסאלוט פריי פון אבערגלויבישען צוויפעל, אפילו אין זיינע לעצטע טעג. ער איז א פעסטער פרייד־ענקער. דער מלאך המות שרעקט איהם, אבער צוטומלען זיין פריידענקערישען מח קען ער ניט. איהם ליגט ניט אין זינען קיין שום פראגע, טאמער האט ער נעזינדיגט ג ע ג ע ן ג א ט; אבסאלוט קיין מאל ניט. איהם קומען ארויף בלויז פראגען, טאמער האט ער נעזינדיגט ג ע ג ע ן זיין אייגענעם נעווי סען.

שפעטער א ביסעל, ביי'ן ענד פון דעם נעפסטען קאפיטעל, זעהען מיר, ווי איוואן אילימש לאזט זיך איבערריידען און ער לאזט ברענגען א גלח וועלכער מאכט מיט איהם דורך א רעליגיעזע צערעמאניע, און איהם דוכט זיך זאגאר אז ער פיהלט זיך בעסער דערפון. דאם הייסט, אז פאר'ן טוידט איז ער שוין אין זיינע פריידענקערשע איבערצייגונגען ניט אזוי פעסט. די גאנצע סצענע איז אויסגעצייכענט. אבער — נאך אזא סצענע וואלט מען דאך נעווים נעקענט ערווארטען אז איוואן אילימש וועט מינוטען־וויז וועניגסטענס זיך נעהמען טראכטען: טאמער איז פארט פאראן א גאט (א נעווהנליכער קריסטליכער גאט), און ער שטראפט דאם איהם פאר וואם ער האט איהם ניט נעריינט מיט תפילות, ליכט, תענימים, צדקה, א. ז. ו.? וועגען דעם איז אבער אין דער גאנצער ערצעהלונג ניטא קיין ווארט. דערפאר איז אין איהר פאראן ביי'ן סוף עפעס אן אנדער זאך, וועלכע האט אויך א שייכות צו רעליגיאן. דאם איז אבער ניט די נעווהנליכע קריסטליכע רעליגיאן, אן וועלכע עם וואלט נעווען מעגליך פאר איוואן אילימש'ען זיך צו דערמאנען, די רעליגיאן פון צלמים, תפילות, ליכט, תענימים, א. ז. ו. נור די ספעציעלע רעליגיאן, וועלכע טאלסטאי האט אויסגעארבייט און צו וועלכער איוואן אילימש'ען וואלט אונמענליך נעווען תשובה צו טהאן.

ען ער ליגט אויף א קאנאפע נאהענט צום טוידט, און ער בענקט, ן בענקט נאך אמת'ע רחמנות און אמת'ע אויפמערקזאמקייט, ן אין דעם בוזים פון זיין איינענער פאמיליע פיהלט ער זיך ענר ווי א שמיין! וואס קען זיין טראגישער?

אך און וועה, ווען דער קליינער גימנאזיסטל, נאך נאר א נד, און דער פרעמדער אונווייסענדער פויער, גראסים, ווילכער ט ניט מעהר שכל ווי א קינד, זיינען די אייניציגע צוויי, וואס רשטהען אויואן אילימש'ען און ווילען איהם פערשטעהן. די- ר פאקט מאכט נאך דיסליכער זיין עלענד און זיין אוינזאמקייט.

* * *

ריכטיג ווי נאלד און טהייער ווי גאלד זיינען די פאר וווערטער נגען דעם, דאס איוואן אילימש האט איצט הויפטזעכליך נעלעבט ן דער פערגאנגענהייט. א געזונטען, טהעטיגען מענשען ברענט דער טאג נייע אינטערעסען, נייע איינדרוקע, נייע ערפאהרונגען נגען מענשען און וועגען זאכען. ער האט נייע פלענער אויף דער קונפט; ער איז פעראינטערעסירט אין דעם וואס עס איז ן אין דעם וואס עס וועט זיין. אזא חולה ווי איוואן אילימש בער האט היינטיגע אייגדרוקע נור וועגען זיין קראנקהייט; און ונע גראנקען אויף מארגען זיינען ווידער פערבונדען מיט זיין אנקהייט. איך זאג „אזא חולה ווי איוואן אילימש"; דאס יסט ווי טאלסטאי שטעלט איהם פאר. דאס רוב געפעהרליכע אנקע הערען ניט אויף צו מיינען אז זיי וועלען נעזונט ווערען, ן כל זמן די מאשין פון מח געהט ווי „געשמירט", פלאנאוועון , טרוימען זיי וועגען דעם, וואס זיי וועלען טהאן וועו זיי וועלען יפשטעהן פון בעט; אבער איוואן אילימש האט דאך אזעלכע דאנקען ניט. ער איז איבערצייגט אז ער שטארבט, און אפילו נע האפנונגען, אז ער וועט אפשר געזונט ווערען (אהן אן פשר" האט ער קיין מאל ניט געהאפט זיינט ער האט זיך גענומען דירען), אפילו דיוע האפנונגען זיינען שוין ביי איהם אויך זעהר ואכע. צו דאס איז ריכטיג צו ניט — אבי דאס איז דער איוואן ליטש, וועלכען מיר האבען פאר זיך.

דאך, ווי איך האב שוין פריהער באמערקט, וואלט דאס נעווע
פיעל נאטירליכער, ווי אז ווען איוואן אילימש זאל האבען בלו
די דערמאנטע צוויי שטימונגען: ענטוועדער זיין איבערצייג
אז ער שטארבט אוועק, אדער ה א פ ע ן (האפען, אבער ני
פערגעסען אין נאנצען אן טוידט). אז ווען די קראנקהייט הא
זיך ענטוויקעלט, האט ער שוין אפילו ניט נעהאפט אויך, נור ער
איז אימער נעווען פערזונקען אין פערצווייפלונג — דאס רעד
נעווים ניט צו אונזער איינבילדונגס־קראפט. איינפאכער נערעד
עס נלויבט זיך ניט. פערנעסט ניט, אז ביי איוואן אילימש'ן
ארבייט נאך דער מח נוט. זיינע נעדאנקען זיינען קלארע פונקט
ווי ביי א נעזונטען. און כל זמן די נעדאנקען זיינען ביי א מענשען
פול מיט לעבען, לעבט אויך דער אינסטינקט פון פערנעסען אנ
טוידט; עס לעבט דער אינסטינקט וואס צווינגט אונז זיך איי
צוריידען, אז דער טוידט איז ניט פאר אונז נור פאר אנדערע מענ
שען, ווי מאלסטאי אליין האט אזוי וואונדערבאר פארנעשטעלט
אין אנפאנג פון דער ערצעהלונג.

* * *

שרעקליך זיינען די עטליכע שורות, וואו מאלסטאי רעד
וועגען איוואן אילימש'עם אינזאמקייט אין רעכטען מיטען פון
זיין פאמיליע, פריינד, דאקטוירים. שרעקליך, און אונפערגעסליך
שטארק און ריכטיג איז דער פערגלייך מיט א מענשען וואס ליגט
אויפ'ן גרונט פונ'ם ים אדער אין דער ערד. איוואן אילימש איז
איינזאם און עלענד ווייל קיינער פערשטעהט איהם ניט, און קיינער
האט צו איהם ניט די אמת'ע סימפאטיע, נאך וועלכע ער בענקט.
ער איז אלעמען צולאסט, און יעדער איז פערנומען מיט זיינע
אייגענע אינטערעסען.

דאס איז פילייכט די טיעפסטע טהייל פון דער נאנצער
שרעקליכער נעשיכטע. איך נעדענק ניט קיין אנדער שרייבער,
וועלכער האט זיך ווען עס איז אבנעשטעלט אויף דיזען פונקט
אין דער טראגעדיע פון א שטארבענדען מענשען. שטעלט אייך
פאר וואס עס טהוט זיך ביי איוואן אילימש'ען אויפ'ן הארצען,

אָבער דאָס אַלץ איז ניט דאָס וויכטיגסטע.

דער וואָס איז פער'משפט צום טוידט, האָט א ספּעציעלען אינטערעס אין זיין פערגאַנגענהייט, א אינטערעס וועלכע פרייע מענשען קענען זיך פאָרשטעלען, אָבער פון וועלכען זיי אַליין האָבען קיין ערפאַהרונג ניט. דאָס איז אונגעפעהר דער אינטערעס פון א מענשען, וואָס קלייבט זיך אויף אימער צו פערלאָזען זיין גע־בורטסשטאָדט, וואו ער איז אויפגעהאָדעוועט געוואָרען, אויסגע־וואַקסען, געוואָרען א מענש. וועו אַן עמיגראַנט גרייט זיך צו זיין רייזע, ב ע נ ק ט ער פאָראויס נאָך זיין געבורטס־פלאַץ. ער קוקט אויף אַלץ, און עס וויינט אים דאָס הארץ פון דעם נעראַנק, אז ער וועט שוין דאָס מעהר ניט זעהן. דאָן דערמאָנט ער זיך אָן די יאָהרען און טעג, וואָס ער האָט דא פערבראכט. עס פליהען אים פאראינערונגען איינע נאָך די אַנדערע, אין דאָס הארץ ציהט נאָך דעם אַלעם: עס ציהט מיט א וועהטאָג צוריק צו די קינדער־יאָהרען, וועלכע זיינען שוין לאַנג פערשוואונדען; עס ציהט מיט א וועהטאָג צו דעם אָרט, וואו מען האָט דיזע קינדער־יאָהרען פער־בראכט, און מיט וועלכען מען מוז איצט אויף אימער זיך זעגנען.

אָט מיט אזא מין געפיהל האָט איוואן איליטש פיעל נעטראכט וועגען זיין פערגאַנגענהייט, ליגענדיג און טראכטענדיג גאנצע טעג אויף דער רויטער סאפּאנענער קאַנאַפּע. אָט מיט אזא מין וועה־טאָג אין הארצען האָט ער זיך דערמאָנט פערשיעדענע קלייניגקיי־טען פון זיינע איננעל־יאָהרען. דער וועהטאָג איז געווען צו שארף. נר האָט די זיסע פראינערונג געמוזט זיך ארויסשלאָגען פון קאָפּ. נעפרופט טראכטען וועגען עפעס היינטיגעס, און דער נייער נע־נאַנק ברענגט ארויף אויף אַן אַנדער געראַנק — ווידער וועגען נפעס פון די קינדער־יאָהרען; און ווידער איז דער הארצ־וועהטאָג נו גרויס; ווידער מוז ער זיך דאָס ארויסשלאָגען פון קאָפּ.

* * *

די גאנצע גייסטיגע סצענע, ווי איוואן איליטש ליגט אויף ער קאַנאַפּע און טראכט און טראכט, איז א מיסטער־שטיק פון פסיכאָלאָגישע מאהלעריי. איהר זעהט דאָ ווי ביי א

אין זייַנע געדאנקען איז אלזא ניטא קיין צוקונפט. זיין אי
ציגע צוקונפט איז דער שרעקליכער טוידט. און זיין נעגענוואר
בעשטעהט פון זיין קראנקען־צימער, פון זיין פאמיליע, וועלכע א
וויַיט פון איהם, פון זיינע דאקטוירים, רפואות, בעריינונגען. ער
איז עלענד ווי א שטיין. נעראסים דער פויער, דער עטלין־און
צוואנציג יאהריגער קינד, איז זיין איינציגער חבר. היינט וואס
פאר אן אינטערעס האט ער אויסער דעם אינטערעס אין זיין
קראנקהייט, אין זיינע יסורים, אין זיין שרעקליכען שיקזאל? וואס
פאר א איינדריקע אויסער די וואס ער בעקומט קוקענדיג און בע־
טראכטענדיג די פאלשע, נעמאכטע אוואיעס פון זיין פרוי און
פון די דאקטוירים?

אלזא טראכט ער נור ענטוועדער וועגען זיין קראנקהייט אדער
וועגען דער פערגאנגענהייט.

א חוץ דעם: וועז מען ליגט טאג און נאכט, און דער מח
איז פריי פון די נייעסען און אויפרעגונגען פון דעם נעווהנליכען
טעגליכען לעבען, טראכט מען ניט ווייַענדיג וועגען דער פערגאנ־
גענהייט. דאס איז ריכטיג אפילו וועגען א נעזונטען מענשען.
וועז איהר פאהרט זיך אפרוהען אויף א פאר וואכען, וועז איהר
וועלט אויסגעטהאן פון די אינטערעסען פון אייער בעשעפטינונג,
טראכט איהר סתם וועגען אלערליי זאכען און איהר דערמאנט זיך
פערשיעדענע אייגצעלהייטען פון אייער פערגאנגענהייט.

וועז א מענש זיצט אין טורמע, אן אבגע'משפט'ער צום
טוידט, טראכט ער ענטוועדער וועגען זיין משפט, אדער וועגען זיין
פערגאנגענהייט. ער האפט, אז ער וועט בעקומען א נייעם פראי־
צעס; ער האפט, אז מען וועט זיין אורטייל ענדערען. ער קעמפפט
מיט זיינע שרעקליכע נעדאנקען וועגען דעם ווי מען פיהרט איהם צו
נעדאנקען, עראינערונגען זיין פריהערדיגען לעבען. אין אן
דער תליה. אבער פיעלע מינוטען זיינען ביי איהם פערנומען מיט
עהנליכען צושטאנד איז איצט נעווען אייואן אילימש. בלויז ער
האט וועניג נעהאפט אויף א „נייעם פראצעס", און מעהר נעטראכט
וועגען דעם שרעקליכען תליון.

ריג. פאר וואס זשע קומט איהם פאָרט דיזע פערניכטונג? בלייבט ווידער א קשיה!

אז דא לינט מעהר מאראלישע „מיין" ווי קונסט, אז טאל-סטאי ציהט דא צו א מוסר וועגען אָרענטליך לעבען אלס א מיטעל צו שטארבען רוהיג — דאס שטעכט שוין פשוט אויס די אויגען.

מענשען אין מוח קיטלען זיך געדאנקען, עראינערונגען, בילדער. דאָס מערקווירדיגסטע איז דער פונקט וועגען דעם פאלענדען שטיין. איין עראינערונג ברענגט איוואן אילימש'ען ארויף אויף אן אנדערע. איין געדאנק אויף א צווייטען, ביז ער זעהט זיך אהים, אז וואָס ווייטער איז זיין לעבען געוואָרען אלץ טרויעריגער און צרה'דיגער. דאָס ברענגט איהם ארויף אויף דער ערקלעהרונג וואָס די פיזיאגיט וועגען דער שנעלקייט, מיט וועלכע א שטיין פאלט פון דער הויך ארונטער צו דער ערד. וואָס נעהנטער ער קומט צו דער ערד, אלץ האסטיגער פאלט דער שטיין.

דאָס איז ביי איוואן אילימש'ען ניט מעהר ווי א משל; אָבער איין מאל טראכט ער וועגען דעם, זעהט ער אין זיין געדאנקען ווי דער שטיין פאלט האסטיגער און האסטיגער. דאָס רופט אין זיין מוח ארויס א בילד ווי ער, איוואן אילימש, פאלט אלץ שנעלער און שנעלער צו זיין שרעקליכען סוף. און דערבי ווידער שטעלט ער זיך פאָר אזוי ווי ער וואָלט טאקי געפאלען אין אָבגרונד. ער שטעלט זיך דאָס פאָר אזוי לעבהאפט, אז ער ניט א ציטער, און ער בלייבט ליגען, און הילפלאָז ווארט ער אויף דעם מאָמענט, ווען ער וועט ענדליך פאלען צום גרונד און צושמעטערט ווערען — אזוי ווי ער וואָלט ווירקליך געהאלטען אין פאלען, און אזוי ווי אָט, אָט, קומט שוין זיין פערניכטונג...

אויב דער לעזער נעדענקט ווי ביי איהם ארבייט דער מוח און די געפיהלען, ווי עס נעהען ביי איהם די גערַאנקען; ווי עס דוכט זיך איהם, אז ער לעבט דורך אזא זאך, אָדער אזא זאך, דאן ווייס ער וואָס פאר א רייכע שטיק קונסט דאָ שטעקט.

אָבער דאָס אלץ פיהרט ווידער צו דעם ספעציעלען צוועק וועלכען טאלסטאי האָט אין זינען. צום שלום פון דעם קאפיטעל פרופט איוואן אילימש ווידער זוכען אן ערקלעהרונג אַפר וואָס ער שטאַרבט; ווידער זוכט ער דאָס אין דער פראגע, אויב ער האָט נעלעבט ווי מען דארף; און ווידער דאכט זיך איהם, אז ער האָט יאָ נעלעבט ווי מען דארף — נעזעצליך, און ריכטיג, און אנשטענ

קיין צבועצקע מאניערען, מיט כלומרשט'דיגע גוטסקייט. דער יונגער פויער, ניט לאַנג פון דאָרף, איז א „איש תמים", א „נאַנצער מענש", מיט א גאַנצען ניט־פערדאַרבענעם גייסט. ער איז די אמת'קייט אליין. אויך איז ער גוט. ער האָט אמת'ע מענשן־ליעבע אין זיך; ער פיהלט אן אמת'ן רחמנות, אָהן קונצען. ער בעריינט דעם קראַנקען, ער אָפּפערט זיין אייגענעם אָפרוה פאר איהם; ער זיצט אָפּ גאַנצע נעכט האַלטענדיג זיינע פיס — אלץ מיט'ן גאַנצען האַרצען.

נעראַסים פערקערפערט אלזא אין זיך דאָס לעבען פון א צדיק; און וועז איוואן אילימש דערזעהט איהם אין דער רעכטער סצענע פון זיין מענשען־ליעבע און זעלבסט־אָפּפערונג, פאלט איהם, איוואן אילימש'ן, אריין א גערַאנק, אז ער אליין האָט אזא לעבען ניט געפיהרט. דאָס ווידער ערוועקט אין איהם א פראַגע: אפשר האָט ער אויף דיזען ארט בעשמוצט און פערדאַרבען זיין גאַנצען לעבען?

פּיאָטר, דער לאַקיי, איז ניט קיין צדיק. ער איז גאַנץ אַנדערש ווי נעראַסים. פּיאָטר איז שוין לאַנג פון דאָרף, (א פויער גלייך פון דאָרף מאכט מען ניט פאר א לאַקיי), ער איז שוין א נעניטער דיענער. ער האָט שוין איבערגענומען די כיטרעקייטען און פאַלשקייטען פון דער וועלט, אין וועלכער איוואן אילימש האָט אַבגעלעבט זיין גאַנצען לעבען. וועז פּיאָטר קומט אריין, און דערנאָך די פרוי מיט דער טאָכטער, און דערנאָך דער דאָקטאָר, וואַרפט זיך איוואן אילימש'ן אין די אויגען דער אונטערשיער צווישען זיי און נעראַסים'ן, און זייער אנוועזנהייט שטרייכט אונטער איוואן אילימש'עס נייעם געדאַנק:

טאָמער איז דאָס, וואָס ער האָט אימער געוועבענט פאר אַרענטליך, אין אמת'ן נאָר ניט געווען אַרענטליך?

ער האָט דעם גאַנצען לעבען זיך געסטאַרעט צו געפעהלען און נאָכצומאַכען די פערזאָנען וואָס זיינען געשטאַנען זעהר הויך אין דער רעגיערונג און אין דער געזעלשאפט. אלץ וואָס זיי האָבען

XI

אין דעם עלפטען קאפיטעל קומט אין איוואן אילימש'ען פא
א גרויסע ענדערונג. ניט אין זיין קראנקהייט, וועלכע געהט זי
איהר רעגעלמעסיגען גאנג צום טוידט, נור אין זיין גייסט וועו
פלוצלונג אן ענדערונג.

פריהער איז ער אלץ געווען זיכער, אז ער האָט זיך אויפגע
פיהרט ווי ס'בעדאַרף צו זיין. איצט אָבער, אין א געוויסע נאכט
פאלט איהם אריין אין זינען, אז אפשר האָט ער וועגען דעם
טעות. ער פרעגט זיך: און אפשר האָט ער זיך טאקי געפיהרט
ניט אָרענטליך?

פון דיזע פראגע וועלט אין איהם א גייסטיגע מהומה. אי
דער פריה, וועו ער דערזעהט זיין פרוי, די טאכטער און דעם דאק
טאָר מיט זייערע „פאלשע ראלען", וועלט ער פשוט ווילד פו
כעם און פערצווייפלונג — אלץ צוליעב דער נייער פראגע וואס
האָט זיך אריינגעכאפט צו איהם אין מוח. זיין פרוי, די טאכטער
דער דאקטאָר און אפילו דער לאקיי פיאטר, מיט זייער האלטע
זיך, דערמאנען איהם אָן די פאלשקייט, וועלכע רינגלען איהם ארום
און וועגען זיינע אייגענע פאלשקייטען, און דאם מאכט נאך שארפ
פער זיין צווייפעל, אויב ער האָט געלעבט אן אָרענטליכען, א
שטענדיגען לעבען.

בעמערקט: דער צווייפעל קומט איוואן אילימש'ען אריי
אין זינען ביינאכט, וועו ער כאפט זיך אויף און דערזעהט ווי דע
עהרליכער גראסים, מיט זיין גוטען פנים, זיצט ביי זיין בעט,
געדולדיגער, א פערשלאפענער.

גראסים איז פריי פון „פאלשע ראלען". ער ווייס ניט פ

אז עס איז ניט געווען קיין ריכטיגער לעבען, אז עס איז געווען ניט מעהר ווי א שרעקליכע פאלשקייט, וועלכע האט פון איהם פערשטעלט דאס לעבען און דעם טוידט."

די לעצטע זעקס וועהרטער האבען מיר דא אונטערגעשטריכען, ווייל אין זיי ליגט דער שליסעל צו אונזער קריטיק. זייער אינהאלט איז פונקט דער זעלבער ווי דער אינהאלט פון די עטליכע זוערטער, וועלכע מיר האבען אונטערגעשטריכען, בעשפרעכענדיג דעם שלום פון דעם נייגטען קאפיטעל. (זעה אויבען, זייט 193). דאראטען, ביים שלום פון דעם נייגטען קאפיטעל, מאכט טאלסטאי די באמערקונג: „אויף דיזער ארט (דאס הייסט מיט דעם וואס איוואן אילימש האט פון זיין געדאנקען ארויסגעיאגט די פראגע אויב ער האט נעלעבט אן ארענטליכען לעבען), האט ער פון זיך אוועקגעטריבען דעם איינציגען אנטוואָרט אויף דער רעטענדש פון לעבען און טוידט.

מילא אין דעם נייגטען קאפיטעל זאגט טאלסטאי דאס אלין אלס זיינעם אן איינענעם געדאנק. אין דעם עלפטען קאפיטעל אבער, וואו מיר האלטען איצט, זאגט שוין דאס ניט טאלסטאי, נור איוואן אילימש; און דאס איז אזוי אונאנאטירליך, אזוי אונמענליך, אז דער לעזער וועהרט פשוט א צוטומעלטער. ווי קומען צו א איוואן אילימש אויפלבע געדאנקען? עס שמעקט עפעס מיט א נאנצע טהעאריע, מיט א מין פילאזאפיע וועגען מאראל אין בעזוג צו דער פראגע פון לעבען און טוידט. פון וואנען נעהמט זיך דאס ביי א טשינאוויק, וועלכער האט קיין מאל ניט געלעזען קיין סעריעזע ביכער אויסער געזעץ-ביכער; וועלכער האט קיין מאל זיך ניט נעדרעהט דעם מוח וועגען אזעלבע זאכען ווי טהעאריין, פילאזאפיין, רעליגיעז-מאראלישע פראגען? פון וואנען נעהמט זיך דאס פלוצלונג ביי א טשינאוויק, וועלכער איז קיין אנדער זאך ווי א טשינאוויק קיין מאל ניט געווען? וועז איוואן אילימש וואלט זיך פון העלער הויט אוועקגעזעצט לערנען א בלאט נמרא, וואלט די אונאנאטירליכקייט ניט נעקענט זיין נרעסער. קיין נרעסערע אונאנאטירליכקייט קען מען ניט נעפינען אין דעם ערנסטען

געהאלטען פאר שעהן און פיין, האָט ער אויך געהאלטען כ
שעהן און פיין. ביי זיך אין הארצען פלעגט ער אמאל דערפיהל
אז עס איז נאָר ניט אזוי שעהן און אזוי פיין. ער פלעגט אמ
דערפיהלען, אז דיזעלבע העכסטע פערזאָנען ניבען זייער הסכ
אויף די עקעלהאפטסטע זאכען; אבער דאָס האָט מיט איהם נ
מראָפען זעלטען.

דאָ האלטען מיר ביי דער שטעלע, וועלכע מיר האבען אויב
דערמאָנט.

אמאל, אמאל אין א נאווינע, פלעגט אויואן אילימש פרופ
בעקעמפפען אין זיך די פערדאָרבענקייט און די פאלשע מאראל פ
די העכסטע פערזאָנען, אבער דיזע פראבעם זיינע זיינען געווש
זעהר שוואכע פראבעם, און גלייך פלעגט ער זיי ארויסיאָגען פ
זיין קאָפ און ער פלעגט ווייטער לעבען א לעבען פון חניפה, פ
פאלשקייט, פון „בכבוד'ע" הולטייסטווע. אלזא האָט ער איצ
ליגענדיג א קראנקער, נאהענט צום טוידט, זיך געפרעגט א פראג
וועלכע איז איהם פריהער קיין מאל אין זינען ניט אריינגעפאלען
„אפשר זיינען די דאָזיגע שוואכע פראבעם, וואָס ער האָט געמאכ
נאָר די אייניציגע ריכטיגע זאכען, וואס ער האָט געטהאָן אויף זי
לעבען?" אפשר איז ער אין אלעם אנדערעם געווען ניט ארענ
ליך? אויב אזוי, הייסט דאָך דאָס, אז ער האָט פערדאָרבען זי
לעבען און איצט איז שוין שפעט דאָס צו פערריכטען.

די שרעקליכע בעשולדיגונג געגען זיך, זיין שרעקליכע זעלבס
פערדאמונג איז אפגעשפיגעלט געוואָרען אין זיין פרוי און טאכטע
אין דעם דאקטאָר, און אין דעם לאקיי פיאטר. קוקענדיג אויף ז
און צוהערענדיג זיך צו זייערע געמאכטע רייד, האָט ער אזוי
אין א שפיגעל דערזעהן, ווי פאלש און זינדיג ער אליין האָט ג
לעבט.

„זייער יעדע בעווענונג, יעדעם וואָרט זייערער האָט בעשט
טינט די שרעקליכע וואָרהייט, וואָס איז ביינאכט פאר איהם ען
דעקט געווארען. ער האָט אין זיי געזעהן זיך אליין — דעם סא
לעבען וואָס ער האָט געפיהרט; און ער האָט דייטליך נעזע

שפּראכען, אלץ וועגען דעם קריסטענטהום. ער האָט דאָס געטהאָן, וויל זיין געוויסען האָט איהם געמוטשעט; און ער האָט ענדליך „דערזאהן ליכט". ער האָט זיך געפֿלאָגט, ער איז געווען אין פערצווייפלונג וועגען זיין לעבען און זיין טוידט; און ענדליך האָט ער געפונען א ר ע ט ו נ נ. און דיזע ליכט, דיזע רעטונג האָט ער געפונען אין דער קריסטליכער רעליגיאָן. הויפּטזעכליך, ווען ער האָט איהר דורכגעשטודירט און דערזאהן דעם אונטערשיעד צוויששען דעם קריסטענטום גופא און דער קריסטליכער קירכע.

צו דער קירכע האָט ער בלויז טענות און שוועכע בעשולדיגונגען. אין דעם קריסטענטהום אָבער גלויבט ער מיט א פייער־דיגען גלויבען. ער איז א בעגייסטערטער קריסט, א טיף־רעליגיע־זער מענש. אָט דאָס אלעס ווערט ערקלעהרט אין זיין ווערק „אין וואָס בעשטעהט מיין אמונה".*

דעם בוך „אין וואָס בעשטעהט מיין אמונה", פאַנגט ער אָן מיט דעם, אז פון זיין פופצעהנטען יאָהר ביז זיין פופציגטען יאָהר— פינף־און־דרייסיג יאָהר — האָט ער איבערגעלעבט אָהן שום רע־ליגיאָן, און אז דאַן האָט ער פערשטאַנען דעם אמת'ן זינן פון קריסטענטהום און איז געוואָרען שטאַרק רעליגיעז. דערנאָך הויבט ער אָן צו ערקלעהרען די ענדערונג וואָס אין איהם איז פאָרגע־קומען.

עס איז גענוג צו ברענגען א פּאָר קורצע אויסציגע פון די ערשטע בלעטער אום דער לעזער זאָל זעהן, אז טאָלסטאָי לעגט זיינע אייגענע רעליגיעזע אידעען אַריין צו איוואָן אילימש'ן אין מוח, וועלכע יענער האָלט ביי'ן שטאַרבען.

טאָלסטאָי פערגלייכט זיך צו א גנב, וועלכען מען הינריכטעט

*) מיר וועלען דעם לעזער דערמאָנען, אז פּאָר זיינע אידעען וועגען קריסטענטהום האָט איהם די רוסישע רעגיערונג פערפאָלגט, ווייל זי האָט געסמייעט, און די רוסישע קירכע האָט איהם אַריינגע־לייגט אין חרם. ער האָט געענדיגט זיינע לעצטע טעג אין א רוסישען קלויסטער, אָבער א קריסטליכע קבורה האָט מען איהם ניט ערלויבט צו געבען. — איבערזעצער.

שונר ראמאן. אין א שונר ראמאן איז אלץ אויסגערעכענט מיט א געווישען פּלאן, און אפט וועלט אריינגעלאטעט די לעכערליכקעט אונמענליכקייט, ווייל דער שונד־שרייבער דארף דאס האבען צו דעם פּלאן פון זיין מעשה. עהנליכעם פיהלען מיר לעזענדיג אזעל־כע שטעלען ווי די וואס מיר בעשפּרעכען דא. מיר פיהלען, אז טאלסטאי מאכט איוואן איליטש'ן צו דענקען דיזע אונמענליכע גע־דאנקען, און אויסצוארבייטען ביי זיך דיזע אונמענליכע פילאזאפיע, וויל ער, טאלסטאי, דארף דאס האבען צו א געווישען פּלאן. דער אונטערשיעד בעשטעהט נור אין דעם, וואס דעם שונד־שרייבער'ס פּלאן איז צונויפצואוועבען א מעשה, וועהרענד טאלסטאי'ס פּלאן איז דורכצופיהרען א רעליגיעזע טהאריע.

און טאמער האט דער לעזער דעם קלענסטען צווייפעל אין דעם, דארף ער נור א קוק טהאן אין א געווישע אנדערע וועלק פון דעם זעלבען טאלסטאי, אום יעדער שפור פון צווייפעל זאל ביי איהם פערשווינדען.

מיר מיינען טאלסטאי'ס בוך: „אין וואס בעשטעהט מיין אמונה?" וואו ער ערקלעהרט זיינע רעליגיעזע איבערצייגונגען.

* * *

דיזער בוך איז ניט קיין ראמאן. דאס איז אייגער פון דרייביכער, אין וועלכע דער גרוישער רוסישער שריפטשטעלער בעשעפ־טיגט זיך מיט רעליגיעזע פראגען (א חוץ פיעלע קלייגע ביכלעך). ער ערקלעהרט זיך פאר אן איבערגעגעבענעם אנהענגער פון דער קריסטליכער אמונה. ער פּרעדיגט די לעהרע פון יעזוס קריסטוס, און ער קריטיקירט שארף די אויסערליכע פאָרמען, די פּשט'לעך מיט די צערעמאניעס, מיט וועלכע די קירכע האט דיזע לעהרע ארומגערינגעלט; ער ערקלעהרט, אז דיזע אויסערליכע פאָרמען פארפאלנטערען און פארשטעלען דעם עיקר פון דער קריסטליכער לעהרע, און אז מיט זייער הילף האט די קירכע קריסטום'ס לעהרע וועגען גוטעם פערוואנדעלט אין א לעהרע וועגען שלעכטעם.

טאלסטאי האט פערבראכט יאהרען אין שווערע ארבייט שטו־דירענדיג און לייענענדיג בערג מיט וועלק אויף פערשיעדענע

קריסטאליבען לעבען, זאָגט טאָלסטאָי מיט פיעלע איינצעלהייטען און ארגומענטען, אין דעם בוך וועגען זיין גלויבען. דער וואָס פיהרט זיך ניט אויף אזא אופן און אנערקענט ניט דיזע פרינציפען, יענער האָט שרעק און פערצווייפלונג, סיי בשעת ער לעבט, סיי בשעת ער שטאַרבט. דער אָבער וואָס הויבט אָן צו גלויבען אין דיזע פרינציפען, יענער וועלכער ג ע ר ע ט ע ט, סיי ביי'ן לעבען, סיי ביי'ן טוידט. אנשטאָדט שרעק האָט ער פריעדען און גליק, אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט.

פונקט צו די זעלבע גראַנקען קומט איוואן אילימש. ער קומט צום שלום, איוואן אילימש, אז דעם לעבען וואס ער האָט געפיהרט איז ניט געווען קיין ארענטליכער, און אז זיינע זינד האָבען „פארשטעלט דאָס לעבען און טוידט."

בערעכענט נור: דאָס וואָס ביי טאָלסטאָי'ן האָט געטומען פינף־און־דרייסיג יאָהר, דאָס איז ביי איוואן אילימש'ן געוואָרען אין א פאָר טעג. אין א פאָר טעג האָט ער אויסגעארבייט פונקט דיזעלבע אידעע!

באלד וועלען מיר זעהן וויי איוואן אילימש טהוט תשובה; ער איז זיך מודה אין זיין זינדיגען לעבען. ער דערפיהלט, אז דער עיקר פון לעבען איז צו געהן מיט'ן אמת, צו קעמפען געגען פאלשקייט, געגען שלעכטס און געגען תאוה. מיט אנדערע וועלטער הייסט עס, אז איוואן אילימש הויבט אָן צו גלויבען אין דעם עיקר פון דער לעהרע פון יעזוס קריסטוס (לויט טאָלסטאָי'ס נוסח פון דיעזע לעהרע), און גלייך וועלט ער רוהיג און הערט אויף מורא צו האָבען פאר'ן טוידט. אנשטאט שרעק און פערצווייפלונג האָט ער פריעדען און גליק. קיין טוידט איז נאָר ניטא! איוואן אילימש וועלט „גערעטעט", הייסט עס אויף דער קריסטליכער שפראך. ניט דער סוף קומט אָן, נור אן אייביגער לעבען פון פריעדען און גליק.

טאָלסטאָי'ס רעצעפט ווירקט אנטיק! די „רעטעניש" איז געלעזט!

קריסטוס'ען רופט מען דער „ר ע ט ע ר" (סייוויאָר, אויף

אויף א צלם (אזוי ווי מען האָט געטהאָן מיט יעזוס'ען). זייענדיג שוין נעקרייציגט, הויבט דער גנב אָן צו גלויבען אין קריסטוס'עס לעהרע, און זיין נשמה ווערט גערעטעט.

„דאָס איז ניט קיין פוסטער משל — זאָגט מאָלסטאָי — נור א העכסט ריכטיגער אויסדרוק פון דעם גייסטיגען צושטאַנד פון שרעק און פערצווייפלונג אין דער נעגענווארט פון לעבען און טוידט, אין וועלכען איך האָב זיך פריהער נעפונען און פון דעם צושטאַנד פון פריערען און גליק, אין וועלכען איך נעפין זיך איצט."

„פונקט ווי דער גנב האָב איך נעווואוסט, אז מיין פערגאַנגענער און איצטיגער לעבען איז אַן עקעלהאפטער לעבען... און פונקט ווי דער גנב האָט צו זיינע דומע, זינדיגע יסורים נעזוהן די שרעק־ליכע שאַטענס פון טוידט, אזוי האָב איך פאר זיך דערזעהן דעם זעלבען שרעקליכען סוף."

".... און דאן, פלוצלונג האָב איך דערהערט די ווערטער פון קריסטוס און זיי פערשטאַנען, און דאן האָב איך אנשטאָט פערצווייפלונג דערפיהלט א טעם פון פרייד און גליק, וועלכען דער טוידט קען ניט צוועקנעהמען."

צו זיין א גוטער קריסט איז אלזוֹ א מיטעל צו האָבען פריעדען און גליק, אי אויף דער וועלט אי נאָכ'ן טוידט. אָט דאָס איז דער רעצעפט דעם מענשען אויסצוהיילען פון זיין „גייסטיגען צושטאַנד פון שרעק און פערצווייפלונג אין דער נעגענווארט פון לעבען און טוידט."

דאָס אלזוֹ איז מאָלסטאָי'ס „לעזונג פון דער רעטעניש פון לעבען און טוידט", וועגען וועלכע ער רעדט אין זיין „טוידט פון איוואן איליטש". דאָרטען דערמאָנט ער ניט די לעהרע פון קריס־טוס מיט'ן נאָמען. ער זאָגט דאָרטען אָבער, פונקט דאָס וואָס, לויט זיין בוך „מיין אמונה", איז דער עיקר פון קריסטוס'עס לעהרע.

מענשען־ליעבע, ענייוות, זעלבסט־אָפּפערונג, די פליכט צו צאָה־לען מיט גוטעם פאַר שלעכטעם; צו לעבען אָהן פאַלשקייט, ניט נאָכ־צוגעבען די תאוה — אָט אין דעם בעשטעהט דער עיקר פון א

שטאַרק אָפּעסען דאָס האַרץ פּאַר וואָס ער האָט ניט געלעבט אָהן חניפה, אָהן פּאַלשע צערעמאָניעס; עס גלויבט זיך מיר ניט, אַז אין אַזא צייט האָט ער זיך אָפּגענעסען דאָס האַרץ פּאַר וואָס ער האָט געלעבט ווי זיין טאַטע און אַלע זיינע קרובים און פּריינד האָבען געלעבט.

וועלן טאָלסטאָי וואָלט אונז דערצעהלט, אז דער ניט־גלויבי־גער איוואן איליטש האָט זיך געגומען שרעקען פּאַר א יענע וועלט, וואָלט געווען אן אַנדער פּראָגע. פּאַר א יענע וועלט וואָלט זיין טאַטע אויך זיך געקענט שרעקען. טאָלסטאָי זאָגט אָבער אונז ניט אז איוואן איליטש האָט זיך געגומען שרעקען פּאַר א גאָט מיט א יענע וועלט. ער דערצעהלט אונז גאָר אז אין דעם שטאַרבענדען מוח האָט זיך אויסגעאַרבייט א גאַנצע טהעאָריע, און גראָד איז דאָס טאַקי טאָלסטאָי'ס טהעאָריע! (א מערקווירדיגער נס!)

די פּרוי, וועלכע וויים ניט פון קיינע טהעאָריען — צי טאָל־סטאָי'ס צי ניט טאָלסטאָי'ס — טהוט דאָס וואָס אלע קריסטליכע פּרויען וואָלטען געטהאָן: זי בעט איהר מאַן אז ער זאָל איהר לאָזען שיקען נאָכ'ן גלח, און לאָזען דורכמאַכען די צערעמאָניע וואס מען מאַכט מיט א קריסטען, וועלכער האָלט ביי'ן שטאַרבען.

איוואן איליטש וויל צוערשט ניט הערען דערפון, וואַרים ער איז דאָך ניט קיין גלויביגער. אָבער גלייך האָט ער חרטה און גיט איהר נאָך. און ניט נור גיט ער איהר נאָך, נור דער פּאַרשלאָג טהוט איהם הנאה; ער דערפרעהט זיך.

וועלן דאָ וואָלט זיך ניט געפּלאָנטערט טאָלסטאָי'ס אויסגערע־כענטער פּלאָן איוואן איליטש'ען צו מאַכען פּאַר די פּערקערפּערונג פון זיין רעליגיעזע טהעאָריע, וואָלט די סצענע געווען פול מיט קינסטלעריש וואַהרהייט און קראַפט. מיר האָבען שוין בעמערקט, אז ניט יעדער פּריידענקער האָלט אויס ביז דער לעצטער מינוט. עס טרעפט גאַנץ אָפט, אז וועלן אן אָפּיקורס מיט א שוואַכען כא־ראַקטער געפינט זיך ביי'ן טוידט, הויבט ער אָן זיך צו שרעקען און צו צווייפלען. מענשען מיט שוואַכע כאַראַקטערע האָבען דאָס רוב (ניט אימער, אָבער דאָס רוב) שוואַכע איבערצייגונגען אויך.

ענגליש) ווייל מיט זיינע יסורים האָט ער ג ע ר ע ט ע ט די מענשהייט, אין דעם זין, וועלכער איז דאָ ערקלעהרט געוואָרען; דאָס הייסט, ער האָט זיי געגעבען די ריכטיגע אמונה, וועלכע ראַטעוועט זיי אויף ביידע וועלטען. און וועז מען זאָגט ביי קריסטען „רעטונג" (סאָלוויישאָן) אין א רעליגיעזען זין, מיינט מען מיט דעם, אז דעם מענשען וועלען פארגעבען זיינע עבירות, אז זיין נשמה ווערט „אויסגעליטערט." פאַר אזא נשמה איז ניטאָ קיין טוידט, קיין שרעק און קיין פערצווייפלונג.

* * *

איידער איוואן אילִיטש האָט תשובה געטהאָן איז ער אַלזאָ געווען „אין א צושטאַנד פון שרעק און פארצווייפלונג אין דער געגענוואַרט פון לעבען און טוידט." זיינע יסורים זיינען דורך דעם געווען אזוי גרויס, אז ער האָט זיך געוואַרפען און געריסען פון זיך די קלייִדער, אזוי ווי די העמד וואָלט איהם געשטיקט און געווארגט. מען האָט איהם פארשלעפערט מיט א שטאַרקען שלאָף־טרונק; אָבער וועז ער האָט זיך אויפגעכאַפט, האָט ער וויעדער אָנגעהויבען זיך ארומצו־וואַרפען און ארומצושלייִדערען, און אלעמען צו טרייבען פון זיך.

טאָלסטאָי זעהט ביי איוואן אילִיטש'ן גייסטיגע שמערצען, וועלכע זיינען פיעל גרעסער און שרעקליכער, ווי זיינע קערפערליכע שמערצען; דערנאָך ערקלעהרט טאָלסטאָי, אז דיעזע גייסטיגע שמערצען האָבען צעהן מאָל פאַרגרעסערט איוואן אילִיטש'ס קערפערליכע יסורים. דער דאָקטאָר, וויעדער, — און צוואַמען מיט איהם איוואן אילִיטש'ס פרוי — זעהט נור דעם חולה'ס קערפערליכע מאַטערנים.

אין דיעזען פאַל בין איך געניגט צו האַלטען מיט'ן דאָקטאָר און מיט פראסקאָוויא פיאָדאָראָוונא. עס גלויבט זיך מיר ניט, אז א קורצע צייט פאר'ן טוידט, וועז ער איז געווען אזוי אָבגעצערט, און אָבגעשלאָפט, און וועז זיין קראַנקהייט האָט זיך שוין אזוי ווייט אייגנגעמסען אין זיין לעבענס־מאשין, עס גלויבט זיך מיר ניט, זאָג איך, אז אין אזא צייט זאָל ער זיך איבערהויפט קענען

בריינגען אין א געהויבענעם געמיטה. עס האָט ניט צו טהאָן מיט רעליגיאָן, נאָר בלויז מיט דער ש ט י מ ו נ ג אין וועלכער רעליגיעזע מענשען נעפינען זיך ווען זיי רויידען צו גאָט.

וויעדער עראינערט דאָס אָן דעם געפיהל פון דעם עמיגראנט, וואָס זענענט זיך מיט זיין אלטע היים. ער איז אויך אין א געהויבענער, אין א פייערליכער שטימונג.

נעהמט אן אמת'ען פרויידענקער, אן איבערצייגטען, א פעסטען; נעהמט אזא וואָס איז ניט קיין פאנאטיקער אין זיין פרייען־גראנק ווי אונזערע זויידעס זיינען געווען אין זייער רעליגיאָן. איך מיין אן אמת דיינקענדען אטהאיסט, ניט קיין שמאָל־זינניגען. און ניט קיין קראנקען, נור א געזונטען. שטעלט זיך פאר אן אזא איד, למשל, קומט אריין אין א שוהל פון נייגעריגקייט וועגען. ער קומט אריין און ער זעהט ווי אידען אין קיטלען שטעהען און גיסען אוים זייערע הערצער פאר אן אונדייטליכע נעשטאלט, וועלכע איז ביי זיי הייליג, וועלכע זיי רופען גאָט. ער וויים, אז דאָס רוב פון די אידען, וואָס טהוען דאָס, מיינען ערנסט. ער וויים, אז זייערע הערצער זיינען צובראָכען, אז זייערע נשמות נעפינען זיך אין א פארטרויערט־ערהאבענע שטימונג. ער אליין הויבט ניט אָן צו גלויבען, און דאָך וועט די סצענע אויף איהם האָבען א ווירקונג. זי וועט זיין שטימונג אויך אויפהויבען.

אט נאָך אזא סאָרט נשמה־אויפהויבונג דורשט דער קראנקער.

די רעליגיעזע פערזאמלונגען מיט די צערעמאָניעס אין די קירכעס אדער שוהלען, זיינען יענע סצענעס, ביי וועלכע אונזערע זיידעס, טאטעס, פעטערס, טהוען אוים זייערע גייסטער פון זייער וואָבדינקייט. דאָס זיינען די סצענעס, ביי וועלכע זייערע הערצער ווערען אויסגענאָסען, ביי וועלכע זייער אינערליכסטער „איך" שוועבט אין דער הויך. דיעזער פאקט איז איינגעוואָרצעלט אין אונז פון די קינדער־יאָהרען, אלזא, איז אינ'ם נעראנק פון דעם פריידענקער די שוהל פארבונדען מיט דיעזען סאָרט שטימונגען, גאנץ אבגעזעהן פון זייער רעליגיעזען אינהאלט — סיידען דער

ביי דיעזען פונקט וועט אונז ניט איבעריג זיין זיך צו דערמאָנען אָן א נעווייסע פריהערדיגע שטעלע, וועלכע מיר האָבען בעשפראָבען, וועו מיר האָבען נעהאלטען ביי איהר. מיר מיינען דעם פּלאַץ, וואו עס ווערט דערצעהלט ווי איוואן אילימטש הערט זיך צו א מעשה וועגען קראנקע, וועלכע זיינען אויסגעהיילט נעווארען מיט הייליגע בילדער. באלד דערשרעקט ער זיך פאר זיך אליין — פאר וואס ער איז אזוי שוואך געווארען אין זיין כאראקטער אז ער ווערט אבערגלויביג. אז ער זאל ווערען אבערגלויביג, אפילו בלויז אויף א ווייל — פון דעם ווערט ער פארשעמט און צושראָקען.

דאס וויזט אונז מיט דער גרעסטער דייטליכקייט, אז אי־וואן אילימטש איז ניט געווען קיין גלויביגער, אז ער איז געווען א פריידענקער.

אבער דיעזע שטעלע צייגט אונז אן אנדער זאך אויך; נעמ־ליך, אז עס וואלט איהם ניט אונמעגליך געווען פון שרעק פאר'ן טוידם, צו ווערען רעליגיעז אבערגלויביג. ווי באלד אז ביי דעם אנהויב פון זיין קרייזק האט ער געקענט אבערגלויביג ווערען אויף א ווייל, דאן איז מעגליך אז שפעטער, וועו ער וועט האלטען שוין נאהענט צום טוידם, זאל אזא טיפ ווערען אין גאנצען אבערגלוי־ביג: זיך טראכטען: „און טאמער איז פארט דא א גאט מיט א גיהנם?" און זיך ערנעהנטערען צו דיעזען גאט, זיך צו חנפ'ענען און בעטען זיך ביי איהם.

צווייטענס טרעפט ניט זעלטען, אז אפילו א פריידענקער, וועלכער בלייבט ביי זיינע איבערצייגונגען ביז דער לעצטער מינוט, זאל זיך אויך מתודה זיין פאר א גלח, וועו דער טוידט איז נאהענט. ער טהוט דאס, ניט ווייל ער הויבט אן גלויבען, נור ווייל אין אזא מאמענט ציהט דעם קראנקען אויסצוגיסען זיין הארץ: עס ציהט איהם צו א פייערליכע סצענע, אין וועלכער זיין אינערליכער „איך" זאל האבען א געלעגענהייט זיך אויסצו־ווייזען. עס מאכט ניט אוים, צי די אויגען ווייזען, צי ניט. די נשמה ווייל ווייזען. איבערהויפט ציהט איהם צו אזא סצענע, וועלכע זאל איהם אריין־

די טרעהרען וואָס זיינען געווען ביי אייואן אילימש'ען אין
י אויגען, בשעת דער גלח האָט מיט איהם דורכגעמאכט די צער־
מאניע, זיינען פונקט אזוי נאטירליך ווי זיין פרוי'ן טרעהרען.
ון דאָס הייסט גאָר ניט דוקא, אז אייואן אילימש האָט גע־ומען
לויבען. פון הארצען, ניט פון מוח זיינען די טרעהרען ביי איהם
עקומען; ניט פון רעליגיאָן, נור פון רחמנות אויף זיך, און פון
ער ערהויבענער שטימונג פון א מענשען, וואָס איז פעראור־
הייליט צום טוידט.

נאטירליך און פרעכטיג איז אויך די קורצע שילדערונג ווי
אך דער רעליגיעזער צערעמאָניע דוכט זיך דעם חולה, אז ער
יהלט זיך בעסער, און ווי גלייך הויבט ער שוין אָן צו טראכטען
רענען זיין ניר, זיך פאָרצושטעלען אז דער ניר ווערט ביי איהם
ויסגעהיילט. די צערעמאָניע, וואָס דער גלח האָט מיט איהם גע־
מאכט, האָט איהם ערוועקט צו הויכע געפיהלען; דאָס איז גע־
יען א מינוט פון שטאַרקע אייגדריקע, א סענסאציאָנעלע דורכלע־
ונג. אלוא, ווערט די געווהנליכע שטימונג פון נידערגעשלאָגענ־
ייט אויף א ווייל פערשוואונדען. די נשמה איז אויפגעטרייר־
עלט. עס פאָנגט זיך אויף א ווייל אָן א ליכטיגערער, א פרעה־
יכערער געמיטה. אָבער דאָס האלט לאנג ניט אָן.

דאָס אלץ איז אויסנעצייכענט, עס אטהעמט מיט אינערליכען
זוי גוט ווי מיט אויסערליכען לעבען. אָבער אין רעכטען מיטען
ון דער טייערער סצענע, רוקט זיך אריין טאָלסטאָי'ס „מיין",
ון דער קינסטלערישער צויבער ווערט געשטערט. דעם לעזער'ס
ילוזיע, זיין אָפרוכטענישׂ, אז ער זהט די סצענע ווי א לעבעדיגע
טיק ווירקליכקייט, דאָס ווערט געברָאכען.

טאָלסטאָי זאָגט: „ווען עס איז געקומען דער גלח, און ער
אט מיט איהם אפגעזאָגט וידוי, איז ער ווייכער געוואָרען. די
ווייפלען, וועלכע האָבען איהם פריהער געמוטשעט, זיינען עפעס
ייכטער געוואָרען, און דעריבער איז איהם אויך געוואָרען גרינגער
יבערהויפט." ווען דאָ וואָלטען ניט אריינגעמישט געוואָרען אי־

פריידענקער איז ניט קיין פרייער דענקער, נור א פאר־נאטישער, פארביסענער, פארבלענדעטער מומר להכעיס.

וען א פריידענקער, אן עמיגראנט, האלט אין זענענען זיך מיט זיין שטערטעל, און ער געהט ארויין זיך זענענען מיט דער שוהל, הייסט דאס ניט אז ער אנערקענט די אמונה, וועלכע זי רעפרעזענטירט; ער געהט נור זיך זענענען מיט דעם פלאץ, וואו ער פלעגט אינגעל־וויז אויסגיסען זיין הארץ.

אדער נעהמט דיעזען פאקט: אין דער צייט פון די ערשטע אידישע פאגראמען אין 1881, זיינען אידישע ראדיקאלען געקו־מען אין די אידישע שוהלען אויסגיסען זייערע הערצער צוזא־מען מיט זייערע ארטהאדאקסישע ברידער. וואס האט דאס נע־האט צו טהאן מיט רעליגיאן?

אט מיט אזא סארט נעפיהל, אונגעפעהר, האט איוואן אילימט געשיקט נאכ'ן גלח.

פארגעסט ניט, אז קיין אקטיוואר פריידענקער איז איוואן אילימש קיין מאל ניט געווען. ער איז מיט דעם פרייען געדאנק קיין מאל ניט בעגיסטערט געוואָרען. וואָרים ער איז ניט געווען קיין דענקער איבערהויפט, און בעגיסטערט ווערען פאר א גע־דאנק איז, לויט מיר זיינען בעקאנט מיט איהם, ניט געווען אין זיין נאטור. ער איז ניט געווען קיין אידעאליסט, ניט געווען קיין פרינציפ־מענש. ער איז געווען א טשינאוניק מיט זיין נייסט אזוי גוט ווי מיט זיין מוח.

פאר איהם צו שיקען רופען א גלח, איז געווים ניט געווען קיין שווערע זאך.

דער שטריך, ווי פראסקאוויא פיאדאראוונא צרוויינט זיך דערביי, איז אן אמת־קינסטלערישער שטריך. מאלסטאי האסט איהר, ער טשעפעט זיך צו איהר. אבער דער קינסטלער וועלכער זיצט אין איהם האט זיך פארגעשטעלט, ווי דיעזע ענאאיסטישע פרוי צוויינט זיך בשעת דער מאן וועדט מרוצה אויף איהר פאר־שלאג וועגען מתודה זיין זיך פאר'ן טוידט, און ער האט דיעזען נאטירליכען מאמענט פארגעשטעלט.

אונמענליך? אן אנטוואָרט אויף דעם וועלען מיר פֿרופען געבען אין דעם פּאַלגענדען נאַטיץ.

* * *

לאָמיר זיך פֿאַרשטעלען אז אין די יונגע יאָהרען ווערט איוואן אילימש בעגיסטערט פֿאר א אידעאל און ער פערבריינגט עטליכע יאָהר אין א איידעלע בעוועגונג; לאָמיר זיך פֿאַרשטעלען אז דערנאָך וואַרפט ער דיעזען אידעאַליזמוס אוועק און ער לעבט נור פֿאר זיינע פֿערזענליכע נוצען. וועו מיר וואָלטען געהאט אזא איוואן אילימש'ען, וואָלט ניט נעווען אונגאטירליך, וועו פֿאר'ן טוידט וואָלט ער חרטה געהאט פֿאר וואָס ער האָט אָבגעטראָטען פון זיינע אמאָליגע אידעאַלען, פֿאר וואָס ער האָט נעפיהרט א ענאַיסטישען, וואָכעדיגען לעבען. דערמאָנענדיג זיך אן די נילדערנע טעג פון זיין אמאָליגע בעגיסטערונג מיט זיינע אמאָליגע הויכע מאַראַלישע בענריפֿע, וואָלט ער איצט, לינענדיג ביין שוועל פון זיין סוף, נעקענט פיהלען נעווייסענסביסע; און דיעזע נעווייסענסביסע וואָלט אפשר נעקענט אביסעל פֿארביטערען זיינע לעצטע טעג.

דער אמת איז, אז אפילו אין אזא פאל נעהט דער תשובה־נעפיהל ביי דעם שטאַרבענדען ניט אזוי ווייט. עס פליהען דורך אזעלכע מינוטען פון חרטה און בדויערן, און זיי ווערען פערפאַלען אין א תהום פון אנדערע נעדאנקען און נעפיהלען. ווי מיר האבען שוין נעזאגט, איז דער חולה, וואָס האלט ביי'ן שטאַרבען נאָר ניט אין שטאַנד לאנג זיך אפצוגעבען צו איין נעדאנק, צו איין נייסטיגען צושטאנד.

אָבער אזעלכע מ אָ מ ע נ ט ע ן וואָלטען ביי דעם אמאָליגען אידעאַליסט נעווען נאטירליך.

איוואן אילימש איז אָבער אזא אידעאַליסט קיין מאל ניט נעווען.

פון דעם, ווי טאָלסטאָי שילדערט זיין לעבען, ווייסען מיר גאנץ בעשטימט, אז ער האָט קיין מאל אין אזא נאבעלע בעניים־טערונג זיך ניט אריינגעלאָזען.

וואן אילימש'עס צווייפלען צי ער האָט נעלעבט אָרעמטליך, וואָ
אלץ נעווען ריכטיג.

איוואן אילימש פיהלט זיך דערנאָך, אלזא, וויערער ערגער
זיינע קערפערליכע יסורים וועלן נאָך פיעל שרעקליכער ווי פרי
הער. „א נייער סאָרט יסורים איז אין איהם פאָרגעקומען: עפעס
אזוי ווי מען וואלט איהם פון אינווענדיג געשרויפט, נעשאָסען או
דעם אָטהעם געשטיקט." דאָס זיינען וויערער מערקווירדיגע
קינסטלערישע וועלטער. טאָלסטאָי זעהט ניט סתם ווי דער שטאר
בענדער מוטשעט זיך, נור ער זעהט דאָס מיט איינצעלהייטען
מיט בילדער; און זיינע פאָר וועלטער זיינען אזעלכע, אז אייך
דוכט דאָס איהר זעהט אויך דיעזע איינצעלהייטס־בילדער.

אָבער מיט דיעזע קערפערליכע יסורים פון דעם שטארבענדע
איוואן אילימש מישט דער שרייבער צונויף די גייסטיגע יסורים
וואָס ער האָט פון זיינע צווייפלען. אין די גאָלד פון זיין קונסט
מישט טאָלסטאָי אריין די פסולת פון זיין מוסר־פלאָן. וויע
דער טראָכט ביי איהם איוואן אילימש וועגען די פאָלשקייטע
און ליגענס פון זיין לעבען, און וויערער זאָגט ער צו זיך, אז דאָ
האָט „פארשטעלט פון איהם דעם לעבען און דעם טוידט" —
וויעדער פאָלען איוואן אילימש'ען אריין די וועלטער פון טאָלס
טאָי'ס בוך וועגען רעליגיאָן.

איידער מיר געהען וויייטער, לאָמיר זיך שטעלען אזא פרא
גע: פאר וואָס זאָל ניט מענליך זיין, אז איוואן אילימש זא
תשובה טהאָן, ניט אלס רעליגיעזער מענש, נאָר אויף א ריין מא
ראָלישען גרונד? טאָלסטאָי זאָגט דאָך ניט, אז איהם האָט גע
מוטשעט א רעליגיעזע חרטה. ער שטעלט דאָך פאָר בלויז, וו
זיינע לעצטע טעג וועלן פארגיפטעט פון א מאָראָלישע חרטה
היינט פאר וואָס איז דאָס ניט מענליך? דאָס וואָס טאָלסטא
בויט אויף פון זיין מאָראָלישע לעהרע א קריסטליכע רעליגיאָן, מאכ
ניט אוים; אבי איוואן אילימש טראָכט בלויז וועגען זיין שלעכטע
לעבען פון א מאָראָלישען שטאנדפונקט; און פאר וואָס איז דאָ

ענדיג קיין וויכטיגען סליאד. אזוי זאָגט אונז טאָלסטאָי אויס־
ריקליך.

וואָס אנבעטרעפט אייוואן אילִיטש'עס „פרייזיניקייט" בשעת
ר וועלט א סלִיעדאָוואָטע, איז דאָס א טיִיל פון זיין קאריערע־
לעטעריי. דיעזע כלומר'שטדיגע פאָרטנעשריטענקייט איז נעווען
ער גייסט פון די „נייע" ריכטער פון יענער צייט. דאָס איז נע־
ען א טיִיל פון אייוואן אילִיטש'עס געשעפט. דיענענדיג ביים
בערנאָטאָר, האָט ער זיך נעפֿינדעט צו דעם גובערנאָטאָר און
יך נעזעהר'ט מיט טשינאָוניקעם פונ'ם אלטען חדר, ווִיל דאָס
אָט דאָן נעפאָדערט זיין שטעלע; און דערנאָך, ווען ער איז
ווואָרען אייגער פון די „נייע" נעריכטס־בעאמטע, האָט ער נע־
ייכט פון א גובערנאָטאָר מיט טשינאָוניקעם פון דעם אלטען
דר און זיך נעשניטען אויף א שטיקעל ליבעראל, ווִיל דאָן האָט
ך דאָס שוין נעפאָדערט צו זיין שטעלע.

ער איז נעווען א קאריעריסט, א מענש וואָס טהוט אלץ וואָס
ס לויגט זיך צו זיין צוקונפט. ער איז דאָס נעווען פון קאָפּ
יז די פיס. פון זייגע אינגעל־יאָהרען אָן איז ער אזוי נעווען. ער
אָט דאָס נע'ירשנ'ט פון זיין פאָטער און דאָס איז אין איהם נע־
ען אויסנעהאָדעווען און ענטוויקעלט פון זיין ערציהונג, און פון
עם איינפלום אונטער וועלכען ער האָט זיך אימער נעפונען.

ער איז ניט נעווען קיין שלעכטער מענש. ער איז ניט נע־
ען קיין פערדאָרבענער מענש. ער איז ניט נעווען קיין אונסימ־
אטישער מענש. ער איז אָבער דורכאויס נעווען א טשינאָוניק
ון א קאריעריסט.

אזוי איז ער נעווען אין זייגע יונגע יאָהרען, אזוי גוט ווי
פעטער.

דאָס איז דער עיקר פון אייוואן אילִיטש'עס לעבענס־בעגריפע.
ו זיין א קאריעריסט, זיך סטאָרעווען צו נעפעלען די העכערע
שינאָוניקעם און מאכט־האָבענדע איז ביי איהם אימער נעווען
נאטירליכסטע זאך. אז אזוי צו לעבען הייסט לעבען ניט־
רענטליך און זינדיג — דאָס האָט ער קיין מאָל ניט נעקענט

ווען איוואן אילִיטש איז געווען א יונגער מאן זיינען אין
לאנד צוויישען סטודענטען שוין געווען פיעלע אידעאלִיס
„קרוזשקי" (גרופען) מיט הויכע מאראלישע צוועקען; עס זיי
געווען בעווען בעווענגען פאר פאָרטשריט, פאר פרייהייט, פאר רא
קאלע שטרעבונגען, פאר הויכע גייסטיגע ציעלען. איוואן אילי
האָט אָבער צו אזעלכע זאכען קיין שייכות ניט געהאט. ער א
גאָר ניט געווען פון דיעזען סאָרט יונגע לִיט.

טאָלסטאי דערצעהלט אונז גאנץ ענגוי וואָס פאר א מין י
ער מאן ער איז געווען, און מיר זעהען דייטלִיך אז ער איז ג
ווען א גאנץ אנדער טיפ.

„פון זיין גאנץ יונגע יאָהרען אן (זאגט טאָלסטאי אין קאפ
טעל צוויי) האָט איהם געצויגען צו גאנץ הויכע פערזאנען, א
ווי א פלִיעג ציהט צו א לִיכטיגען אָרט. ער האָט נאכגעמאכט זי
רע מאניערען, איבערגענומען זייער קוק אויפ'ן לעבען, און געמ
רעט זיך מיט זיי בעפריינדעט צו ווערען"...

דאָ רעדט טאָלסטאי בעזונדער וועגען די „זאכען, אין וו
כע איוואן אילִיטש איז געווען פערקאָכט אינגעל־וויי אָדער בח
וויי." וואָס פאר א זאכען זיינען דאָס געווען? „תאוה א
גאוה." בלִויז, ווען ער האָט געהאלטען ביי'ן ענריגען די שוה
ווען ער האָט געשטודירט, איז ער „בעגייסטערט געווארען פ
לִיבעראלע געדאנקען." דערביי בעמערקט טאָלסטאי: „אָבער א
מיט א מאָס. זיין געפיהל פלעגט איהם שוין אנווייזען דעם ר
טיגען גרענעץ און איהם ניט לאָזען פאָרקריכען צו ווייט."

דאָס הייסט, אז אפילו דאן האָט איוואן אילִיטש אויף א
מינוט ניט פארגעסען זיינע פערזענלִיכע אינטערעסען, זיין פש
זענלִיכע קאריערע. מיט אנדערע ווערטער, איוואן אילִיטש'עס ב
גייסטערונג איז קיין בעגייסטערונג ניט געווען. עס איז געו
ניט מעהר ווי א מאָרע זאך. און אפילו דיעזע געמאָסטענע
געוואָגענע בעגייסטערונג האָט ביי איוואן אילִיטש'ן אויך נעריי
בלִויז א גאנץ קורצע צייט. און זי איז פאָריבער ניט איבערל

אלען ביי דעם חולה זיין אבהיינגיג אן זיינע נעדאנקען וועגן מארא; און גלייך נאך דעם ווי ער האט אויפגעמאלט דעם ברי־ליאנטענעם בילדעל, ווי איוואן אילימש'ן דוכט זיך אז אינווייניג עהט ביי איהם ווי אויף שרויפען, אז מען שיסט דארטען און מען שטיקט איהם, גלייך נאך דעם פאלט טאלסטאי וויעדער אריין מיט די צוויייפלען, וועלכע פארגרעסערען איוואן אילימש'ם קער־פערליכען וועהטאג.

דעם פאלגענדען פונקט דארף מען געבען ספעציעלע אויפ־מערקזאמקייט:

טאלסטאי זאגט דא, אז אין איוואן אילימש'ן האט זיך צופלאקערט זיין שנאה צו זיין פרוי און אז פון דיעזער שנאה האבען זיך צוברעכט זיינע וועהטאגען אין קערפער. אין דעם געקסטען (דאס הייסט אין דעם לעצטען) קאפיטעל, וועלען מיר עהן, ווי ביי איוואן אילימש'ן ערוועקט זיך א געפיהל פון רחמנות און פריינדשאפט צו זיין פרוי און ווי פון דעם פארשווינדען זיינע שמערצען און דער שרעק פאר'ן טוידט.

דאס אלץ איז דירעקט פערבונדען מיט דעם קריסטליכען צריניציפ פון מענשען־ליעבע און פון פערצייהונג, וועלכער איז אייגער פון די הויפט־פרינציפען פון טאלסטאי'ס רעליגיאן. וועז איוואן אילימש האט ביי זיך אין הארצען דיעזען פרינציפ נעבראכ־טען, איז איהם דעריבער גאווען שלעכט און שרעקליך. וועז ער האט איהם מקיים גאווען, תשובה געטהאן, איז איהם נאווארען ליכטיג און גוט! קורץ, איוואן אילימש'עס נעפיהלען פאר'ן טוידט זיינען נעשניטען שטרייניג נאך א מוסטער און דער דא־יגער מוסטער איז ניט קיין אנדערער ווי די קריסטליכע לעהרע מיט טאלסטאי'ס פירוש.

וועז א מענש האט גרויסע יסורים, מישען זיך מיט די יסורים ווי איהם צונויף נעפיהלען און געדאנקען, און קיינער האט דיעזען עמיש ניט פארגעשטעלט מיט אזא טאלאנט ווי טאלסטאי טהוט האט אין פערשיעדענע פון זיינע ווערק, און דא אין זיין „דער טוידט פון איוואן אילימש" אויך. אבער ניט אומעטום אין דיעזער

פיהלען. אז ער זאָל דאָס נעהמען ערנסט פיהלען א פּאָר כּ
פּאָר'ן טוידט, אזוי ערנסט, אז ער זאָל וועגען דעם טראַכטען
גאַנצע צייט, און אז דורך דעם זאָל זיין שרעק פּאָר'ן טוידט וועק
נרעסער ווי פריהער, דאָס איז — גאַנץ איינפאַך נערעדט —
אונזין!

און דיעזען אונזין האָט דער גרויסער וואהרהייטס־מאהלער
דער גרויסער טאָלסטאָי, אריינגעפלאָכטען אין זיין וואונדערבאר
ערצעהלונג כדי עס זאָל אויסקומען אז איוואן אילימש האָט תשוב
געטהאָן, כדי עס זאָל אויסקומען קריסטליך!

* * *

איצט קענען מיר געהן וויימער.

טאָלסטאָי זאָגט, אז פון דעם נעראַנק אז זיין לעבען איז בש
שטאַנען פון פאַלשקייטען און ליגענס, איז ביי דעם חולה פאַרגרע
סערט נעוואָרען דער האַס און די שנאה צו דער פרוי, און אז פ
דעם דאָזיגען האַס זיינען פאַרגרעסערט נעוואָרען זיינע קערפער
ליכע שמערצען. א קינד קען פארשטעהן, אז דאָס איז פאַלש
איוואן אילימש'עס קראַנקהייט איז אזא, אז מען שטאַרבט פון אי
מיט שרעקליכע יסורים, מיט איינפאַכע קערפערליכע יסורים. וואַ
נעהנטער ער קומט צו צום טוידט, אלץ גרעסער וועהן זיינ
שמערצען, אלץ שווערער מאַטערט ער זיך. שרעקליכע וועהטא
גען אין זייט בויך האָט ער געהאַט די גאַנצע צייט פון זיין קרייי
קען. אלזא, וועהט דאָס אלץ ערגער. קורץ, ער שטאַרבט א שוו
רען טוידט. וועז א מענש געפינט זיך אין אזא צושטאַנד, זיינע
די נעדאַנקען ביי איהם שוואַך, אזוי ווי פאַרוואַלקענט; זיי נע
הען ניט גלאַט; זיי זיינען צוריסען, צופליקט, זיי געהען ברעק
לעך־וויים.

אָבער דיעזע שוואַכע נעדאַנקען זיינען ניט די אורזאַכע פ
די קערפערליכע יסורים און שלאַפקייט, נור פאַרקערהרט: דש
חולה'ס וועהטאָג און שלאַפקייט שוואַכען אפ זיין נעדאַנקען־נאַט

אָבער טאָלסטאָי'ען איז צו זיין פלאַן נראַד נויטיג, אז ע
זאָל זיין פונקט קאַפּוויר — נעמליך, אז די קערפערליכע יסורי

XII

דער לעצטער קאפיטעל דערצעהלט וועגען די לעצטע דריי טעג, וואָס איוואן אילִיטש האָט געלעבט אויף דער וועלט. דאָס זיינען אויך געווען די שרעקליכסטע טעג פון זיין קראנקהייט. זיינע יסורים זיינען געווען אזוי גרויס, אז ער האָט ניט אויפגעהערט צו שרייען; און געשריען האָט ער מיט אזעלכע וויילדע קולות, אז מען האָט זיי געקענט הערען דורך דריי צימערען און עס האָט אנגענומען א שרעק הערצנדיג. דאכט זיך גאנץ איינפאך: שרעקליכע יסורים פאר'ן טוידט. אָבער טאָלסטאָי מאכט צו דעם א הקדמה וועגען איוואן אילִיטש'עס שרעקליכע פערצווייפלונג צו־לעב זיין „ניט־געענטפערטע צווייפלען." עס קומט אוים, אזוי ווי פון דיעזע צווייפלען איז דאָס ארויסגעקומען דער שוידערליכער דריי־טעגעריגער געשריי.

וועו ער וואָלט אונז געזאָגט, אז דיעזע אונבעשרייבליכע יסורים זיינען געווען צוואָמענגעמישט מיט א פארדונקעלטע פערצווייפלונג און שרעק פאר'ן טוידט, וואָלט געווען אן אנדער זאך. וועו מען געפינט זיך אין אזא צושטאנד, וועו מען איז שוין מעהר טוידט ווי לעבעדיג, קען מען אפילו קיין טוידט־פערצווייפלונג דייטליך ניט פיהלען. אָבער אן אונדייטליכער געפיהל אזעל־כער, א שוואכער און פארפלאָנטערטער, דאָס איז יא מעגליך. דאָס איז אָבער טאָלסטאָי'ן ניט געגנוג. ער מוז דוקא האָבען די ניט־געענטפערטע פראגע, צי איוואן אילִיטש האָט געלעבט אָרענטליך; איהם איז נויטיג אז דאָס זאָל דעם שטאַרבענדען ליגען אין זינען אין די לעצטע מאָטערנים־שטונדען; איהם איז וויכטיג אז פון דעם

ערצעהלונג איז דאָס געטהאָן געוואָרען מיט דער האַנט פון פרייען, אונגעשטערטען קינסטלער. אין אייניגע פון די ווי טיגסטע שטעלע׳ אי דער קינסטלער פערשקלאפט ביי דעם פר דיגער פון דער קריסטליכער לעהרע.

מיר האָבען דערגרייכט דעם שלום פון דעם עלפטען קאפ טעל. אין דעם נעקסטען, האָבען מיר די העכסטע שטופע פ טאָלסטאי׳ס טאָלאנט אלס פסיכאָלאָגישער מאהלער, אָבער או די העכסטע שטופע פון זיין פעהלער. דאָרטען וועלען מיר זע וויי וואונדערבאר טאָלסטאי שטעלט פאָר וויי ביי א שטארבענד מענשען פלאָנטערען זיך שטיקלעך גערַאנקען און געפיהלען מ זיין פארדונקעלטען בעוואוסטזיין פון דעם קומענדען ענד. דא טען וועלען מיר אָבער אויך זעהן וויי זיין רעליגיעזער „מיין" מאס גרויסע פלעקען אויף זיין מאהלעריי.

זעהט די אמת'ע ריכטונג, דעם אמת'ן וועג, ווי טאָלסטאָי דריקט דאָס אויס מיט א משל.

גראָד אין יענער מינוט דערטאָפט איוואן אילימש די קאָפּ פון זיין ליעבעגדען זוהן. ער דערפיהלט ווי דער אינגעל קושט זיין האַנט. זיין הארץ ווערט אָנגעגאָסען מיט רחמנות — רחמנות ניט נור אויפ'ן אינגעל נור אויך אויף דער פרוי מיט דער טאָכטער. אנשטאָט האס — רחמנות און ליעבע! „איך מוטשע זיי", זאָגט ער צו זיך. מען דארף זיי בעפריידיגן פון זייערע יסורים.

די תשובה איז א פאָלשטענדיגע, און גלייך פערשווינדען אלע זיינע וועהטאָגען און שרעקען, עס פערשווינדט דער טוידט, ווייל דער צווייפל איז פערשוואונדען. עס עפענט זיך אן אייביגע, ליכטיגע וועלט. אלץ נאָך טאָלסטאָי'ס רעליגיעזער פראָגראם נאָך.

עס איז אלזו אויסגערעכענט, בילין. און דאָך איז דאָס אייגע פון די מערקווירדיגסטע שטיקלעך קונסט וואָס די גאנצע וועלט ליטעראטור ענטהאלט. די קונסט איז דא אזוי פיעל מעכטיגער ווי דער אריינגעשטוקעווטער רעליגיעזער „מיין", אז ער ווערט דערטרונקען אין איהר, אזוי ווי, למשל, די הוזשעריי פון א פליעג ווערט דערטרונקען אין די טענער פון א פיאנא.

לאָמיר פארגעסען אָן דעם רעליגיעזען מיין; לאָמיר האָבען אין זינען בלויז דעם מאהלער'ס בילד. וואָס זעהען מיר?

דער קראָנקער האָט אָבגעשריען גאנצע דריי טעג אין שרעקליכע וועהטאָגען, און מאטערניסען, ביז אן אָבגעשלאָפטער, אין א האלב־בעוואוסטען צושטאנד פון וועהטאָג, האָט ער זיין פריהערדיגען שמערצליכען חלום: מען שפּארט איהם אין ענגען זאק, און ער מאטערט זיך, און מאטערט זיך און קען זיך ניט דורכשטופען. אויף דיעזער ארט האָט זיך איהם פריהער פאָרגעשטעלט זיין לאָגע, און איצט קומט דער זעלבער בילד אין זיין פערכמארעטען מוח פאר א צווייטען מאָל. עהנליכעם טרעפט מיט יעדען פון אונז. עס טרעפט אונז אן א חלום, איבערהויפט א שלעכטער חלום, זאָל זיך אונז פלאָנטערען אין שלאָף מעהר

זאל דאָס א ר ו י ס ק ו מ ע ן דער נאנצער שרעקליכער גע־
שריי פון דעם שטאַרבענדען.

ווייטער נעהען בעריהמטע שטעלען, וועלכע האָבען ארויס־
נערופען די נרעסטע בעוואונדערונג.

בעריהמט זיינען די פּאָר שורות ווי איוואן אילימש שרייט
„נע כאָטשו" (איך ווייל ניט) און ווי ער ציהט אויס דעם לעצטען
קלאַנג או־או־או! און שרייט שוין אזוי די נאנצע דריי טעג:
„או־או־או!"

בעריהמט איז דער חלום מיט דעם זאק, וועלכער ווערט דאָ
וויעדערהאָלט, ווי דיעזען מאָל שטופט איוואן אילימש זיך ענדליך
דורך און פאַלט ארונטער. בעריהמט איז ווי עם דוכט זיך איהם
אז עם איז שוין מעהר ניטאָ קיין וועהטאָג, און ווי ער זוכט דעם
וועהטאָג און פרענט: „וואו איז ער אהינגעקומען?" בע־
ריהמט איז ווי א מינוט פאר'ן טוידט, הערט ער ווי מען זאָנט, אז
ער איז שוין טוידט.

דיעזע בעריהמטע שטריכען זיינען נעמישט מיט טאַלסטאי'ס
פירוש. צי דער פירוש איז אויסנעדריקט מיט ווערטער, צי אָהן
ווערטער, אבי ער איז פאראן.

דער שטאַרבענדער מענש דערזעהט אין זיין מאַטערניש ליכט.
דאָס הייסט ביי טאַלסטאי'ען, אז ער ווארפט אוועק אלע זיינע
צוויייפלען, און קומט צום ענדליכען שלום אז ער האָט נעלעבט
א זינדיגען לעבען. מיט אַנדערע ווערטער ער איז זיך מתודה
און טהוט תשובה אין הארצען.

ער האָט שוין נעזאָנט וידוי מיט דעם נלח'ס הילף, אָבער דאָס
איז נאָך ניט נעווען קיין אמת'ער וידוי, ווייל אין הארצען איז דאן
נאָך ביי איהם נעבליבען א צווייפעל, צי זיין לעבען איז נעווען א
שלעכטער צי ניט. איצט אָבער פועל'ט ער ביי זיך בעשטימט און
דייטליך, אז ער האָט נעלעבט א לעבען פון זינד. דאָס איז שוין
אן אמת'ע וידוי, אן אמת'ע תשובה.

דאָס בעפרייט איהם פון די יסורים וואָס ער האָט נעהאַט
שפּאַרענדיג זיך דורכ'ן ענגען זאק. ער דערזעהט ליכט. ער דער־

אביסעל אויפֿן וואָהר, אביסעל אין א חלום, — אָבער די געדאַנקען פֿלאָגטערען זיך נאָך. א פּאַרטומעלטער, פּרעגט ער זיך וואו עס איז אהינגעקומען דער וועהטאָג און וואו איז דער טוידט? און איהם דוכט זיך, אז דאָס אלץ איז שוין מעהר ניטאָ. און איהם וועהט פּרעהליך און ליכטיג. און אזוי שטאַרבט ער.

דאָס שטעלט פּאָר א זעלטענעם בילד פון א שטאַרבענדען מוח.

טאָלסטאָי'ן ציהט צו דאָס זיניגע — צו זיין מוסר השכל וועגען מאָראל און א גוטען טוידט. אָבער דאָס בילד איז וואונדערבאר, טראָץ דעם מוסר השכל.

* * *

און דאָס זעלבע קען מען זאָגען וועגען דער גאַנצער ערצעהלונג.

דער מוסר השכל און דער גאנצער רעליגיעזער „מיין" פון דעם שרייבער איז א גרויסע פּאַרשטערענים, אָבער די ערצעהלונג האָט אין זיך אזוי פיעל טהייערע קוגסט, אז קיין פּאַרניכטענדען שאָדען קען דיעזער חסרון איהר ניט טהאָן.

וען א בילִיגער שריפּטשטעלער שרייבט אן ערצעהלונג מיט א רעליגיעזען אָדער מאָראַליסטישען „מיין", עסט דער „מיין" אויף דאָס גאנצע לעבען, וואָס וועלט כלומר'שט געשילדערט. מעהר ווי „מיין" בלייבט ניט איבער. אין דעם „טוידט פון איוואן איליטש" אָבער איז דאָס לעבען אזוי קרעפּטיג און רייך, אז אנשטאט איינגעשלונגען צו ווערען פון די פּעהלערען, ווערען די פּעהלערען פּערשלונגען אין דער וואונדערבארער ווירקליכקייט פון דעם גע־שילדערטען לעבען. צו א געזונטען, שטאַרקען לעבענס־אָרגאַניזם האָבען די אויסצעהרונגס־באַציליען, קיין שליטה ניט.

וען איהר לייגט אוועק דעם בוך, און עס גיהען אוועק מאָנאַטען און יאָהרען, פּאַרגעסט איהר גאָר אז ער האָט אין זיך אזעלכע וויכטיגע חסרונות. איהר געדינקט נור דאָס לעבען און דעם טוידט וועלכע ווערען אין איהם פּאַרגעשטעלט. אויף אייביג געדיינקט איהר דאָס.

ווי איין נאכט. חלומות זיינען פערבונדען מיט דעם וואס מיר פיהלען אויפ'ן וואהר. וועז אויפ'ן הארצען איז ביטער (עס מאכט ניט אוים פון וואס), טשעפען זיך צו אונז צו שוועדע חלומות, וועלכע קומען אמאל וויעדער און וויעדער, און וועלכע דריקען אוים אונזער גייסטיגע לאסט. וועז מען ליגט אין א היץ־קרייגק חלום'ען זיך משוכה'דיגע סצענעס און געשטאלטען; זיי זיינען פערבונדען מיט אונזער קראנקען גייסטיגען צושטאנד. דער חלום מיט'ן זאק איז אט אזא מין היהנער־פלעט טרוים. און דאס וואס דיעזער טרוים וויעדערהאלט זיך וועז איוואן איליטש נעפינט זיך אין זיין לעצטער מאטערניש, איז פונקט אזוי איבערצייגענד ווי דער טרוים נופא.

אבער דער קראנקער האט שוין מעהר קיין כוח ניט צו פיהלען זיינע שמערצען. זיינע נערוועז וועלען אויסגעמאטערט אוז פארטעמפט. אלזא דוכט זיך איהם, אז ענדליך האט ער זיך דורכ'ן זאק דורכגעשפארט.

אז א קראנקער האט זיך שרעקליך געמוטשעט דריי טעג אוז דערנאך איז איהם געווארען לייכטער אויף א פאר שטונדען אוז ער איז געשטארבען א שטיל'ען, רוהיגען טוידט אהן שמערצען — אזא זאך הערט מען גאנץ אפט; אוז דאס איז פארגעקומען מיט איוואן איליטש'ען. אוז דאס ווערט ביי טאלסטאי'ען געשילדערט מיט וואונדערבארע פסיכאלאגישע אייגצעלהייטען.

וועגען אזא חולה דערצעהלט מען דערנאך, אז א שטונדע פאר'ן טוידט איז ער נאך געווען ביי'ן פולען שכל. (איוואן איליטש האט גערעדט צו דער פרוי מיט רחמנות אוז געבעטען זי זאל ארויספיהרען דעם אינגעל); וואס עס האט זיך געטהאן אויף זיין נשמה, וועגען דעם אינטערעסירט מען זיך ניט. אבער טאלסטאי אינטערעסירט זיך גראד מיט דעם, אוז ער שילדערט דאס אזוי, אז מיר זעהען דאס אויך.

איוואן איליטש'עס נערוועז פיהלען שוין ניט קיין וועהטאג אוז קיין שרעק. ער איז שוין האלב טוידט, הגם זיין מארך קען נאך ארבייטען. אביסעל קלאהר, אביסעל אזוי ווי אין א רויך,

א טויזענד יאָהר צוריק, וואָלט ער געווען דער גרינדער פון א רע־
רעליגיאָן ווי א משה, א יעזוס, אדער א מאָהאמער.

ער איז אלזאָ מיט זיין „לינקער האנט" אזוי מעכטיג ווי
מיט זיין רעכטער. אָבער וועז די לינקע האנט שטערט די רעכטע,
און דאָס וואָס די רעכטע שאפט איז ליטעראריש קונסט פון דער
העכסטער מדרגה, איז דאָס נאטירליך א גרויסער שאדן.

ענדע.

מיר האָבען אויבען בעשפּראָכען די פּראגע, צי עס איז נאָטירליך אז א קראנקער מענש זאָל נאנצע טעג און וואכען ציטערען פאר'ן טויט. ווי די מעשה איז, טאָלסטאי האָט אויפגעמאָלען אזא מענשען, און — צי ער האָט דאָס געטהאָן מיט א „מיין", צי אָהן א „מיין" — זיין בילד פון א מענשען וואָס שטארבט און האָט מורא פאר'ן טוידט, שטעלט, לויט מיין מיינונג, פּאָר די טיעפסטע טראגעדיע, וואס מען קען געפינען אין די ליטעראטורען פון אלע פעלקער און אלע דורות.

* * *

צום שלום וויל איך בעמערקען, אז „דער טוידט פון איוואן אילימש" איז ניט דאָס אייגצינג ווערק פון טאָלסטאי, וואָס איז שטארק געשטערט געוואָרען פון זיין רעליגיעזע פּראָפּאגאנדא. כמעט אלעס וואָס ער האָט געשריבען זינט ער איז צו זיינע רעליגיעזע איבערצייגונגען נעקומען, לייגט פון דעם. אין דעם ווערען אריינגערעכענט זיינע רָאמאנען „אנגא קארענינא" און „תחית המתים" און פיעלע פון זיינע קלענערע ערצעהלונגען.

מיכאילָווסקי, דער רוסישער קריטיקער, האָט א בעריהמטגעוואָרענעם ארטיקעל וועגען דער „רעכטער האנט און דער לינקער האנט פון טאָלסטאי." דאָס הייסט, וועגען די מעכטינע זייט פון זיין שרייבען און וועגען דעם גרויסען פעהלער פון וועלכען זי ליידעט. דיעזער פעהלער שטאָמט הויפּטזעכליך פון די רעליגיעזע דרשות, וועלכע ער האָט אריינגעוועבט אין זיינע קונסט־ווערק.

איך וויל ניט זאָגען, אז אין זיין רעליגיעזער בעגייסטערונג און אין זיין טהעטיגקייט אלס מוסר־זאָגער איז טאָלסטאי געווען א קלייַנער מענש. פּארקאהרט, אין דעם איז ער אויך געווען א ריעז. מיר קענען וועגען זיין רעליגיאָן רַיידען מיט א שמייכעל; אָבער דער מוטה, ענערגיע, פּעהינקייט און התלהבות, מיט וועלכע ער האָט דיעזע איבערצייגונגען זיינע געדיענט, מוזען ארויסרופען אונזער בעוואונדערונג.

אימעצער האָט געזאָגט, אז וען טאָלסטאי וואָלט געלעבט מיט

372

NEW YORK PUBLIC LIBRARY
TORONTO

PUBLIC LIBRARY
TORONTO

Date Due

Dec 29/81			

לעזו טאלסטאי בעלש,

ער טויט פון איוואן איליטש.

פארוועטש 1918 283 ו.

401

C 536	OCT 17 '87		
NOV 14 '88	6048		
JUN 20 '89	7782		
AUG 24 '70	6642		
MAR 22 '71	7273		

H401

Toronto Jewish Public Library

THIS BOOK MAY BE KEPT

21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it. A fine of 5 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.